

I samtliga tabeller, som innehålla arbetsredogörelser, meddelas för hvarje särskild hufvudgrupp af mål och ärenden antalet från föregående år uppskjutna, under året inkomna, under året slutligt handlagda och till följande år uppskjutna. Balanserna äro endast undantagsvis närmare specificerade, däremot äro de nyinkomna målen och ärendena i åtskilliga fall ytterligare uppdelade och i allmänhet gäller detta om de afgjorda. Dessa sistnämnda fördelas i regel efter det sätt hvarpå de slutligen afgjorts, genom afskrifning, dom o. s. v., hvarvid de afdömda målen i sin ordning uppdelas efter sin beskaffenhet. Den specifikation af mål och ärenden som sålunda meddelas måste emellertid betraktas såsom i många fall högeligen otidsenlig och litet upplysande. Framför allt gäller detta tvistemålen, men äfven i fråga om öfriga mål och ärenden är specifikationen otillfredsställande, hvarpå såsom exempel kan anföras den i arbetsredogörelserna för härads- och rådstufvurätterna förekommande rubriken »årsstämmning, edgång, inprotokollering, testamentsbevakning, inregistrering af bouppteckning m. m. hvarom ej är tvist». En verklig belysning af rättskipningens ståndpunkt lämnar den nuvarande rättsstatistiken på intet sätt. Sålunda lämnas ingen upplysning om rättskipningens snabbhet vid underrätterna eller med andra ord, huru många handläggningar ett mål kräft och tiden mellan stämning och dom, ej heller får man veta i hvilken omfattning ombud, resp. rättsbildade ombud användts af parterna. Däremot synes den ifrågavarande statistiken i ett annat afseende vara onödigt specificerad, i det att den meddelar fullständiga uppgifter för hvarje häradsrätt samt rådstufvurätt och afdelning af sådan. De tabeller, som innehålla härads- och rådstufvurätternas arbetsredogörelser, blifva härigenom mycket skrymmande. De upptaga tillsammans ej mindre än 20 sidor.

Äro sålunda de delar af rättsstatistiken, som ha betydelse för den egentliga rättskipningen, i väsentliga afseenden otillfredsställande, är detta i ännu högre grad fallet beträffande vissa delar af denna statistik, som meddela upplysningar af ekonomisk natur, nämligen uppgifterna om konkurs- och urarfvaärenden, utsökningar, inteckningar och lagfarter. Arbetsredogörelsen för konkurs- och urarfvaärenden behandlar såsom namnet antyder dessa ärenden uteslutande ur synpunkten af deras handläggning vid domstol och är ej ens ur denna synpunkt tillfredsställande. Rörande galdenärens egenkap af fysisk eller juridisk person och i förra fallet hans yrke, huruvida urarfva konkurs föreligger, angående boets tillgångar och skulder, utdelning eller ackordsbelopp, konkurskostnader m. m. saknas hvarje upplysning. Liknande gäller äfven beträffande öfverexekutorernas arbetsredogörelser eller med andra ord utsökningsstatistiken. Rörande inteckningar för fordran uppgifves för hvarje domsaga och stad antalet beviljade, förnyade och dödade inteckningar samt för hvarje af dessa kategorier beloppet af inteckningar i egendom tillhörande dels allmänna inrättningar, menigheter, bolag eller andra samfund, dels enskilde. Att icke aktiebolags egendom härvid särskildt upp-

tages, synes vara en brist, liksom att ingen redogörelse lämnas för in-teckningar för nyttjanderätt, servitutsrätt eller afkomsträtt. Den största bristen i in-teckningsstatistiken, nämligen att direkta uppgifter om den in-tecknade gäl-dens totala belopp saknas, torde dessvärre enligt hvad nedan anföres icke kunna för närvarande afhjälpas. I brist på direkta sådana uppgifter göres emeller-tid i texten till rättsstatistiken en beräkning af nämnda belopp på sådant sätt, att från summan af under de nio sista åren beviljade och förnyade in-teckningar drages summan af under samma år dödade. Tydligen kan dock denna beräkning komma att ganska betydligt skilja sig från verkligheten. Beträffande uppgifterna om förlagsin-teckning, äfvensom angående upplåtelse, öfverlåtelse och upphörande af tomträtt samt in-teckningar i tomträtt torde intet nämnvärdt vara att anmärka. I fråga om lagfart af fast egendom meddelas uppgift om antalet lagfarter med specifikation om fängets art (köp, byte, arf eller giftorätt, expropriation, annat fång). Därjämte uppgifves saluvärdet af fast egendom, som gått i köp, med specifikation i sådan som köpts af allmänna inrättningar, menigheter, bolag eller andra samfund från dels allmänna inrättningar m. fl., dels enskilda, och i sådan som köpts af enskilde från dels allmänna inrättningar m. fl., dels enskilde, äfvensom i egendom som köpts dels efter frivillig försäljning, dels efter utmätning eller konkurs. Slutligen uppgifves saluvärdet af egendom köpt af främmande makters undersåtar från svenska och omvänt af svenska undersåtar från utlänningar. Däremot upplyses icke om värdet af egendom, som lagfarits på grund af annat fång än köp, ej heller finns beträffande de köpta egen-domarna någon fördelning af dem efter köpeskillingens belopp. Att egen-dom köpt af eller från aktiebolag icke särskildt upptages är jämväl att be-teckna som en brist. Slutligen uppgifves endast saluvärdet men icke taxerings-värdet af den köpta egendomen, ehuru en jämförelse mellan dessa båda värden tydligen skulle erbjuda synnerligen stort intresse.

Den sista tabellen i rättsstatistikens första afdelning, hvilken afser medelst skiljobref upplösta äktenskap och trolöfningar, kan knappast anses tillhöra rättsstatistiken i egentlig mening. Den omfattar för öfrigt icke samtliga äktenskapsskillnader, emedan vid skillnad i borgerligt äktenskap och äktenskap mellan främmande trosbekännare skiljobref icke utfärdas.

Rättsstatistikens andra afdelning, brottmålsstatistiken, måste i fråga om tillförlitlighet anses stå betydligt öfver den första afdelningen, alldenstund primärmaterialet till väsentlig del utgöres af nominativa uppgifter, som utan föregående bearbetning insändas till Justitiedepartementets statistiska byrå.

Dylika uppgifter lämnas beträffande alla för s. k. gröfre brott an-klagade eller sakfällda personer. Rörande de sakfällda och under fram-tiden ställda begagnas de till straffregistret lämnade uppgifterna. I fråga om de anklagade, som icke sakfällts eller ställts under framtiden, insändas särskilda uppgifter. Såväl uppgifterna till straffregistret som de särskilda uppgifterna om anklagade lämnas på tryckta blanketter. För hvarje an-

Rättsstatisti-  
kens andra  
afdelning.

klagad resp. sakfälld skall uppgifvas namn, kyrkoskrifningsort, befattning eller yrke (för minderårig föräldrarnes), födelsetid, födelseort, civilstånd samt huruvida han är född inom eller utom äktenskap, kristendoms-kunskap, bildningsgrad, förmögenhetsvillkor, art och antalet af brott som åtalet afsett, tiden då brott föröfvats, tiden för rannsakingens början, utslagsdagen med utslagets nummer i domboken, åtalets utgång med uppgift om arten af brott hvarför ansvar ådömts samt åberopade lagrum, ådömdt straff så ock annan påföljd enligt strafflagen, brott för hvilka den anklagade förut varit sakfälld, undergången bestraffning för enahanda eller likartadt brott som det åtalade samt året, då sådan bestraffning sista gången blifvit till fullo verkställd. Enligt anvisningarna för blanketternas ifyllande skall uppgifvas om särskild anledning till brottet förekommit, äfvensom därest något sådant särskildt förhållande som döfhet, döfstumhet, blindhet, fallandesot, delirium, periodisk sinnessvaghet och dylikt kunnat ha inflytande i afseende på föröfvandet af den brottsliga handlingen. I allmänhet torde dessa uppgifter vara tillräckliga för brottmålsstatistikens behof, dock är enligt hvad nedan vidare anföres icke möjligt att på dem bygga en tillförlitlig återfallsstatistik. En upplysning, som man skulle kunna önska utöfver de för närvarande meddelade, är, huruvida brottet begåtts i rusigt tillstånd.

Rörande för andra förbrytelser än s. k. gröfre brott anklagade och sakfällda personer samt deras förbrytelser lämna domstolarna endast tabellariska sammandrag affattade på tryckta blanketter. Primäruppgifterna för den del af brottmålsstatistiken, som behandlar ifrågavarande personer och förbrytelser, äro sålunda af samma natur som motsvarande uppgifter till rättsstatistikens första afdelning. Af flera skäl torde dock uppgifterna till brottmålsstatistiken vara åtskilligt mera tillförlitliga än de sistnämnda. De särskilda slagen af förbrytelser fördelas i berörda sammandrag i tvenne hufvudgrupper, brott och förseelser mot strafflag, krigslag och tryckfrihetsförordning samt brott och förseelser mot allmän lag i öfrigt, mot särskilda lagar och ordningsstadgar samt mot författningar, som röra rikets allmänna hushållning. De till förstnämnda grupp hänförliga förbrytelserna fördelas ytterligare i ringare brott och förseelser mot strafflagen, med specifikation efter kapitel samt delvis paragrafer och moment, mot strafflagen för krigsmakten och mot tryckfrihetsförordningen. Brotten och förseelserna mot allmän lag i öfrigt m. m. specificeras efter de särskilda lagar och förordningar som blifvit öfverträdde. För hvarje särskildt slag af förbrytelse uppgifves dels hela antalet brott om hvilka slutligt utslag meddelats, dels antalet brott för hvilka personer blifvit sakfällda, vidare antalet tilltalade, ej sakfällda och sakfällda personer samt den bestraffning (fängelse, annan urbota bestraffning eller böter) som blifvit de sakfällda ådömd. Sådana uppgifter som nu nämnts lämnas af underrätterna i städerna och på landet, polisdomstol eller poliskammare, hofrätterna i de fall, då dessa dömt i första instans, samt af krigsdomstolar i mål, som ådömts angående brott för hvilka straff blifvit ådömdt

enligt annan lag än strafflagen för krigsmakten. I mål angående brott mot sistnämnda lag, som afdömts af krigsdomstol, lämnas däremot uppgift enligt särskildt formulär i hvilket förbrytelseerna och de ådömda bestraffningarna specificerats med hänsyn till krigslagens bestämmelser, hvarjämte arten af de sakfälldes anställning vid krigsmakten angifves.

Uppgifter lämnas — och detta gäller äfven de gröfre brotten — endast angående de förbrytelser hvarom under året slutligt utslag meddelats. Sålunda lämnas uppgift äfven angående dem, i fråga om hvilka utslaget blifvit underställt öfverrätts pröfning, men icke angående sådana, om hvilka i följd af hänvisning till annan domstol ej blifvit slutligen dömdt, samt ej heller angående dem, för hvilka åtalet på grund af förlikning eller underlåten fullföljd förfallit. Den svenska brottmålsstatistiken tager sålunda uteslutande hänsyn till utslagen i första instans, oafsedt om dessa möjligen blifvit ändrade eller upphäfdade i högre rätt.

Bland de myndigheter, som äro skyldiga att lämna uppgifter till brottmålsstatistiken, saknas Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Nämnda statistik innehåller därför ingen uppgift om dem som ådömts tvångsarbete för lösdrifveri, oaktadt detta ovillkorligen måste betraktas såsom ett verkligt straff. Att uppgifter om ifrågavarande personer sålunda saknas i brottmålsstatistiken, är så mycket mera att beklaga, som dessa personer till stor del antingen tillhöra eller komma att tillhöra yrkesförbrytarnas kategori.

I ett annat afseende synes däremot den svenska brottmålsstatistiken vara alltför omfattande, i det den upptager hvarje lagöfverträdelse, hur obetydlig den, än må vara. De smärre lagöfverträdelseerna äro till sin hufvudmassa af den obetydliga natur, att de på intet sätt kunna antyda någon brottslig böjelse hos gärningsmannen och ej heller i allmänna medvetandet betraktas såsom verkliga förbrytelser. Deras medtagande i brottmålsstatistiken måste därför betraktas såsom olämpligt, då en af denna statistiks hufvuduppgifter är att belysa det moraliska tillståndet bland befolkningen.

Såsom förut nämnts, äro i den svenska brottmålsstatistiken sedan år 1879 förbrytelseerna fördelade i tre hufvudgrupper, gröfre brott, ringare brott och förseelser. Till gröfre brott hänföras sådana förbrytelser för hvilka kan ådömas dödsstraff, straffarbete eller afsättning från ämbete eller tjänst, likväl med iakttagande däraf att, då för ett brott jämte straffarbete böter ingå i strafflatituden, det anses för gröfre brott endast i det fall att straffarbete, fängelse eller afsättning ådömts; till ringare brott sådana, för hvilka kan ådömas högre straff än böter af etthundra kronor och som icke enligt den ofvan gifna definitionen äro att hänföra till gröfre brott; samt till förseelser de öfverträdelse, som icke äro belagda med högre straff än böter ej öfverstigande etthundra kronor. Denna gruppindelning måste betraktas såsom synnerligen olämplig. Den är till att börja med rent konst-



lad och saknar hvarje motsvarighet i gällande strafflag. Till följd häraf kommer den också att i många fall leda till orimliga konsekvenser. Om exempelvis två personer äro åtalade för att ha gemensamt föröfvat sådan misshandel som i 14 kap. 12 § strafflagen sägs, och den ene dömes till fängelse men den andre frikännes, så kommer den förre att i statistiken redovisas såsom sakfälld för gröfre brott och den senare att upptagas i gruppen ringare brott såsom icke sakfälld, ehuru åtalet i verkligheten gällde ett och samma brott. Vidare kan en obetydlig förändring i strafflagen medföra, att en förbrytelseart öfverföres från den ena gruppen till den andra. Skulle till exempel i fråga om ett brott, som förut bestraffats med böter eller fängelse, i strafflagen införas tillägget: »äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete dömas», blir brottet i och med detsamma öfverfördt från ringare brott till gröfre. I de fall, där högre straff än etthundra kronors böter icke får ådömas, medför på samma sätt ett borttagande af bötesbeloppets begränsning, att förbrytelsen öfverföres från förseelser till ringare brott. På dylika öfverföringar från den ena gruppen till den andra visar de gångna årens brottmålsstatistik talrika exempel. Strafflagsändringarna år 1890 medförde sålunda så betydelsefulla dylika öfverföringar, att en jämförelse mellan siffrorna för åren före 1891 och de följande årens blir i hög grad missvisande. Slutligen och framför allt utgår den ifrågavarande indelningen af förbrytelserna nästan uteslutande från de straff, som kunna ådömas, eventuellt i fall af försvårande omständigheter, men icke från de verkliga ådömda straffen. Detta medför synnerligen svåra oegentligheter. Dömes exempelvis en person till fem kronors böter för en förbrytelse för hvilken enligt strafflagen kan ådömas högre bötesbelopp än ett hundra kronor upptages han i statistiken under rubriken ringare brott, ehuru hans förbrytelse ju måste betraktas som en förseelse af allra obetydligaste slag. Fördelningen af förbrytelserna i de nämnda tre grupperna infördes i afsikt att göra den svenska brottmålsstatistikens siffror användbara för internationella jämförelser. Det afsedda ändamålet blef emellertid icke uppnådt och kan ej heller någonsin uppnås. Numera erkännes nämligen af den statistiska vetenskapen, att åstadkommandet af en internationell kriminalstatistik icke ligger inom möjlighetens gränser.

Är en person i ett och samma mål åtalad för mer än en förbrytelse, skall han enligt de å blanketten till primäruppgifter meddelade anvisningarna uppföras under hvar och en af de rubriker, hvartill hvarje brott eller förseelse är att hänföra, hvarefter afdrag för de sålunda uppkommande dubbelräkningarna verkställas dels för hvarje hufvudgrupp af förbrytelser, dels för alla grupperna tillsammans. Genom att han sålunda uppföres under hvarje särskild förbrytelseart vinnes den fördelen, att man kan utan vidare angifva totala antalet personer som dömts för ett visst slags brott. Men å andra sidan medför denna anordning en väsentlig olägenhet, i det en omgruppering af de särskilda förbrytelsearterna icke kan utföras utan att dubbelräkningar i stor skala uppstå. Sålunda är omöjligt att angifva, huru

de sakfällda fördela sig på de tre viktiga hufvudgrupperna af förbrytelser: brott mot staten, brott mot enskild person och brott mot egendom.

I detta sammanhang torde böra erinras om att, då en person under ett år i särskilda mål dömts för flera förbrytelser vare sig af samma eller olika slag, ingen afräkning sker, utan han upptages i statistiken lika många gånger som han varit lagförd. Särskildt beträffande de smärre förbrytelseerna måste detta noga beaktas, då eljest lätteligen falska slutsatser kunna dragas. När alltså 1907 års brottmålsstatistik uppgifver, att 49,430 personer under året sakfällts för fylleri, så uttrycker denna siffra antalet fall i hvilka någon person blifvit dömd för fylleri, men verkliga antalet personer utgör sannolikt blott en bråkdel häraf. Anmärkningsvärdt synes vara, att detta förhållande ingenstädes i brottmålsstatistikens text påpekas, utan jämföres där utan någon reservation antalet sakfällda med folkmängden.

Beträffande de tryckta brottmålsstatistiska berättelserna torde utöfver hvad af det föregående framgår endast följande behöfva här anföras.

Liksom rättsstatistikens första afdelning innehåller äfven brottmålsstatistiken en vidlyftig tabell med specificerade uppgifter för hvarje särskild domstol, omfattande tillsammans 10 sidor. Denna tabell torde kunna anses såsom i det närmaste värdelös. Dess hufvudsakliga ändamål skulle väl vara att belysa kriminaliteten inom mindre områden än länen samt förhållandet mellan anklagade och sakfällda vid olika domstolar. Intet af dessa ändamål är den dock i stånd att uppfylla, emedan den stora massan af smärre förbrytelser är medtagen och förbrytelseernas specifikation i gröfre brott o. s. v. icke är tillräckligt upplysande. För kännedom om kriminaliteten inom olika trakter af landet är man därför hänvisad till den tabell, som meddelar de sakfälldes fördelning länsvis efter förbrytelsearter. Härvid möter dock den svårigheten, att tabellen icke meddelar särskilda uppgifter för landsbygd och städer annat än för riket i dess helhet. Då kriminaliteten är högst olika på landsbygden och i städerna, blifva länssiffrorna härigenom af föga värde.

Rörande de sakfälldes personliga förhållanden, kön, ålder, civilstånd o. s. v. meddelas, utom hvad könet beträffar, uppgifter endast i fråga om de för gröfre brott sakfällda.

Den i teoretiskt såväl som praktiskt afseende ojämförligt viktigaste delen af brottmålsstatistiken är den del däraf, som behandlar återfall i brott. Hvad den svenska brottmålsstatistiken innehåller af återfallsstatistik är emellertid knappt nämnvärdt. Visserligen uppgifver en tabell antalet för gröfre brott sakfällda, hvilka förut varit för sådana brott straffade, men då ingen fördelning göres efter som de återfallit första, andra o. s. v. gången, blir tabellen ganska litet upplysande. Endast beträffande de i tjufnadsbrott återfallna uppgifves särskildt antalet för andra intill femte resan stöld dömda, de för sjätte resan och oftare dömda äro däremot sammanförda till en grupp. Att en verklig återfallsstatistik sålunda saknas, torde

vara den största brist, som öfver hufvud vidlåder vår brottmålsstatistik. Materialet för en sådan statistik finnes emellertid i straffregistret.

*Publikationer och utgifningstid.*

Såsom förut nämnts, utgifves rättsstatistiken i tvenne sinsemellan oberoende afdelningar, hvilka emellertid offentliggöras i ett gemensamt häfte under litt. B. i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik. Den tid inom hvilken senaste årgångar af denna publikation utkommit från trycket har varit, räknadt från redogörelseårets utgång:

1891 . . . . .	1 år 1 mån. 22 dagar	1900 . . . . .	1 år 4 mån. 2 dagar
1892 . . . . .	1 » 1 » 22 »	1901 . . . . .	1 » 7 » 18 »
1893 . . . . .	1 » 2 » 11 »	1902 . . . . .	1 » 6 » 27 »
1894 . . . . .	1 » 2 » 5 »	1903 . . . . .	1 » 7 » 18 »
1895 . . . . .	1 » 2 » 20 »	1904 . . . . .	1 » 6 » 18 »
1896 . . . . .	1 » — » 24 »	1905 . . . . .	1 » 5 » 14 »
1897 . . . . .	1 » — » 14 »	1906 . . . . .	1 » 5 » 25 »
1898 . . . . .	1 » — » 20 »	1907 . . . . .	1 » 6 » 28 »
1899 . . . . .	1 » — » 5 »	1908 . . . . .	1 » 6 » 22 »

För rättsstatistikens utarbetande och offentliggörande har sålunda under de senare åren erfordrats en tid af omkring 1½ år. Förseendet från och med årgången 1901 torde bero därpå, att Justitiedepartementets statistiska byrå med 1901 års ingång fått straffregistrets förande sig uppdraget, hvarigenom arbetet å byrån väsentligt ökats.

Rörande antalet konkurser har Statistiska centralbyrån från och med år 1908 offentliggjort på Posttidningens annonser om borgenärstämningar grundade uppgifter, dels månadsvis summariskt i Posttidningen, dels årsvis i häftet Statistiska uppgifter till belysande af Sveriges ekonomiska förhållanden, med specifikation länsvis för landsbygden och med särskilda uppgifter för städer med minst 10,000 invånare. Uppgifterna för hvarje månad i Posttidningen ha i regel offentliggjorts omkring den 9 i påföljande månad.

Genom nådig remiss den 7 december 1907 har Kungl. Maj:t anbefallt kommittén att afgifva underdånigt utlåtande öfver en af Statistiska centralbyrån den 8 oktober 1907 till Kungl. Maj:t ingifven underdånig skrivelse rörande åtgärder för erhållande af möjligast snabba uppgifter rörande konkurser och utsökningar.

Statistiska centralbyrån erinrade i denna skrivelse om vikten af att snabbt vinna kännedom om ställningen under ett förflutet år i afseende på utsokningsmål och konkurser, särskildt med hänsyn till önskvärdheten af att uppgifter härom kunde införas i det häfte Statistiska uppgifter till belysande af Sveriges ekonomiska förhållanden, som af centralbyrån årligen offentliggjordes i mars månad. För detta ändamål kunde icke de till rättsstatistiken afgifna uppgifterna användas, emedan enligt uppgift från Ju-

*Till kommittén remitterade framställningar.*

*Centralbyråns skrivelse om utsökningar och konkurser.*

stitedepartementet bearbetningen af dessa uppgifter icke kunde hinna avslutas förr än i slutet af augusti eller början af september månad året efter redogörelseåret. Statistiska centralbyrån ifrågasatte därför, om ej från rådstufvurätter, häradshöfdingar och öfverexekutorer särskilda uppgifter skulle kunna infordras rörande konkurser och utsökningsmål vid sidan af de vanliga till Justitiedepartementet ingående. Därest dessa uppgifter inskränktes till att afse endast antalet började konkurser, antalet personer, som fått sig betalningsskyldighet ålagd af öfverexekutorerna, och kapitalbeloppet hvarför betalningsskyldighet ålagts, ansågs deras afgifvande komma att förorsaka ganska ringa besvär. Då det för bedömande af det ekonomiska läget i landet otvifvelaktigt skulle vara af största betydelse, särskildt för affärsvärlden, att erhålla uppgifter om huru antalet konkurser och utsökningar gestaltar sig under ett löpande år, ansågs lämpligt, att uppgifterna afgäfvades kvartalsvis. Uppgifterna borde insändas direkt till Statistiska centralbyrån inom en månad efter redogörelsekvartalets utgång och af centralbyrån offentliggöras, förslagsvis i Posttidningen. För att möjliggöra en särskild bearbetning af landsbygdens och städernas siffror borde uppgifterna rörande konkurser, hvilka eljest för landsbygden kunde afgifvas domsagevis, för Ölands och Torneå domsagor specificeras så att särskild uppgift lämnades för Borgholms och Haparanda städer. Likaledes borde de bland Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som fungera såsom öfverexekutorer, jämväl för städer lämna särskilda uppgifter rörande utsökningsmål på landsbygden och i städerna.

I en ny underdånig skrivelse den 12 juni 1908, hvilken genom nådig remiss den 22 augusti 1908 öfverlämnats till kommittén, har emellertid Statistiska centralbyrån förklarar sig återkalla sin förenämnda underdåniga hemställan, i hvad den rör uppgifter om konkurser, alldenstund centralbyrån funnit sig kunna grunda en preliminär konkursstatistik på de i Posttidningen offentliggjorda borgenärsstämmingarna.

Genom nådig remiss den 4 juni 1909 har vidare till kommittén öfverlämnats Sveriges allmänna handelsförenings skrivelse den 3 juni 1909 angående konkursstatistik för att af kommittén tagas i öfvervägande vid fullgörande af dess uppdrag.

Med erinran om att man i vår tid kommit till allt större insikt om betydelsen för staten och den enskilde af en omfattande och noggrann statistik ej minst i fråga om förhållandena på näringslivet område, påpekar handelsföreningen i sin nämnda skrivelse, att på detta område ännu finnes förhållanden, hvilka icke alls eller endast i ringa mån blifvit föremål för statistikens uppmärksamhet. Dit hörde bland annat frågan om upphörandet af privata affärsföretag genom betalningsinställelse och konkurs. Den statistik, som hittills genom statens försorg inhämtats och bearbetats rörande dessa saker, vore ytterst knapp och torftig, då den endast upptog antalet började och slutade konkurser. Det vore emellertid uppenbart, att det såväl för den

Skrivelse  
från Sveriges  
allmänna  
handels-  
förening an-  
gående kon-  
kursstatistik.

enskilda näringsidkaren som för samhället skulle vara af synnerligen stort intresse att rörande insolvenser inom näringsidkarnas krets, i den mån de uppenbarade sig genom betalningsinställelse och konkurs, äfvensom rörande själfva afvecklingen af insolventa affärer ha tillgång till samlade upplysningar i sådana hänseenden, som hade verklig praktisk betydelse. Häri skulle staten ha ett ingalunda oviktigt material vid bedömande af de ekonomiska förhållandena inom samhället, och för den enskilde näringsidkaren kunde upplysningar stå till buds, hvilka komme honom till nytta vid utöfningen af hans verksamhet. Sanningen härutaf framstode vid ett närmare angifvande af de önskemål handelsföreningen ville uppställa i afseende på detaljerna i en allmän konkursstatistik. En sådan borde omfatta uppgifter åtminstone i följande hänseenden: gäldenärens namn, yrke och hemvist; tidpunkten för konkursens början; summan af tillgångar i boet enligt boupp-teckningen dels pantsatta, dels ograverade; summan af skulder dels utan, dels med pant; summan af borgensförbindelser och andra därmed likställda ansvarsförbindelser; orsakerna till obeståndet, sådana de funnes angifna i godemansberättelsen; godemännens och sysslomännens samt rättens ombudsmans namn, yrke och hemvist; sammanlagda beloppet af konkursutredningsarfvodena, särskildt för godemännen och sysslomännen och särskildt för rättens ombudsman; sammanlagda beloppet af hvad som tillkommit prioriterade fordringsägare i konkursen; sammanlagda beloppet af hvad som utdelats till oprioriterade fordringsägare tillika med angifvande af hela deras utdelningsprocent; ackord där sådant förekommit samt uppgift om ackordsprocenten; tidpunkten för konkursens avslutande; uppgift huruvida konkursgäldenären blifvit åtalad för konkursförbrytelse. Att åstadkomma en statistik i nu angifna hänseenden skulle icke stöta på alltför stora svårigheter eller medföra alltför stora kostnader. Det kunde lämpligen åläggas rättens ombudsman eller i händelse af förändrad konkurslagstiftning den ledamot i konkursförvaltningen, som finge hans funktioner på sig öfverflyttade, att till ett centralt ämbetsverk insända uppgifterna, för hvilket ändamål blanketter borde tillhandahållas af staten. I fråga om hvarje rapports omfattning och tiden för dess afgifvande kunde man gå två vägar. Den ena anordningen vore, att vederbörande först vid konkursens avslutande insända uppgifterna, och den andra, att uppgifterna för hvarje kalenderår inom viss tid efter dess utgång insändes rörande hvarje af den uppgiftspliktige handlagd vid det gångna årets början ännu ej avslutad konkurs. Den senare anordningen syntes vara att föredraga, enär man härigenom bereddes bättre tillfälle till öfversikt öfver förhållandena vid hvarje särskild tidpunkt. I det centrala verk, dit uppgifterna skulle ingå, borde i liggare eller diarium särskildt upplägg göras för hvarje konkurs, å hvilket upplägg senare inkomna uppgifter om samma konkurs skulle införas. Alla uppgifter rörande en viss konkurs komme sålunda att blifva samlade på ett ställe och på ett bekvämt sätt tillgängliga såväl för den enskilde som för statistiska bearbetningar från det allmännas sida.

Vid redogörelsen för de förslag, som kommittén framställer i afseende på rättsstatistiken, torde lämpligen de nuvarande statistiska berättelsernas anordning kunna följas. Kommittén redogör alltså först för sina förslag beträffande de delar af rättsstatistiken, som ingå i dess första afdelning, för att därefter framlägga sitt förslag till reformering af brottmålsstatistiken.

Den brist på tillförlitlighet, som enligt hvad ofvan nämnts vidlåder en stor del af uppgifterna i rättsstatistikens första afdelning, kan enligt kommitténs åsikt icke afhjälpas utan en fullständig förändring af sättet för primärmaterialens inhämtande. Ty ytterst beror denna otillförlitlighet därpå, att detta material utgöres af statistiska sammandrag, hvilka utarbetas af personer, som sakna vana vid och kanske oftast äfven intresse för statistiskt arbete och därför fullgöra sin uppgift utan erforderlig omsorg och noggrannhet. Att en statistik, som grundar sig på tabellariska sammandrag utarbetade af lokala myndigheter, hvilka sakna statistiskt tränad personal, aldrig kan nå erforderlig tillförlitlighet, är en sak som numera är allmänt erkänd. Också har man efter hand, såväl i Sverige som i utlandet, för de flesta viktigare grenarna af statistiken lämnat det gamla systemet med primäruppgifter i form af tabellsammandrag och öfvergått till metoden med individuella nominativa uppgifter. Härvid har emellertid ej blott insikten om det gamla systemets underlägsenhet i fråga om tillförlitlighet tagits i betraktande utan lika ofta torde öfvergången till det nya ha skett på grund af behovet att åstadkomma en större specialisering af de statistiska uppgifterna, än den gamla metoden medgifvit. Ty med denna äro möjligheterna för specialisering mycket begränsade, då hänsyn måste tagas till att uppgiftslämnarne ofta komma att vara oförmögna att ifylla en allt för starkt detaljerad blankett och i hvarje fall kunna befaras lämna ifrån sig ett otillfredsställande utfördt arbete. Äfven frågan om åstadkommande af en större detaljrikiedom i den svenska rättsstatistiken är sålunda beroende af primäruppgifternas beskaffenhet. Med bibehållande af det nuvarande systemet med sammandragsblanketter kan hvarken tillförlitlighet eller nämnvärdt större detaljrikiedom vinnas. En nödvändig förutsättning för en reform af rättsstatistiken är alltså, att de statistiska sammandragen utbytas mot nominativa uppgifter, verkliga primäruppgifter.

Huru sådana uppgifter skola kunna åstadkommas, är emellertid en fråga, hvars lösande erbjuder ej ringa svårigheter. Uppgifterna måste enligt nuvarande förhållanden till stor del hämtas ur domböcker och andra liknande urkunder, men dessa äro ej så uppställda, att de erforderliga upplysningarna utan svårighet stå att vinna ur dem. Skola nominativa primäruppgifter kunna erhållas, torde vara nödvändigt att vid domstolarna äfvensom af öfverexekutorerna föras särskilda fortlöpande register öfver målen och ärendena, i hvilka för hvart och ett sådant på ett enda ställe antecknas, hvad däri förekommit. Sådana register eller diaries äro i många främmande stater obligatoriska, och enligt hvad kommittén erfarit torde de äfven i Sverige, ehuru ej lag-

*Kommitténs  
förslag.*

Rättssta-  
tistikens  
första af-  
delning.  
Primär-  
materialet.

ligen påbudna, föras hos åtskilliga domstolar, särskildt hofrätter och rådstufvurätter, men äfven en del häradsrätter. För att rättsstatistiken skall kunna bygga på dem, måste de emellertid blifva obligatoriskt påbudna och föras efter enhetliga principer.

Hvad underrätterna angår har kommittén tänkt sig, att utöfver de förteckningar eller dagböcker, som redan nu äro föreskrifna beträffande skiftesärenden samt konkurs- och urarfvamål, särskilda register borde föras angående tvistemål, brottmål, konkurs- och urarfvansökningar, lagfartsärenden, inteckningsärenden samt öfriga ärenden. Registren böra enligt af Kungl. Maj:t fastställda formulär föras å tryckta blanketter, som tillhandahållas af Statistiska centralverket, hvilket enligt kommitténs förslag skulle utarbeta rättsstatistiken. Registren öfver tvistemål och brottmål böra innehålla uppgifter rörande kärande- och svarandeparternas namn och yrke samt huruvida parterna fört sin talan själfva eller genom ombud och i sådant fall, huruvida dessa varit rättsbildade eller icke, äfvensom beträffande brottmål huruvida allmänt åtal ägt rum; dagen för målets anhängiggörande; tvistens föremål resp. arten af åtaladt brott; dagen för hvarje rättegångstillfälle då målet förevarit; i händelse målet afskrifvits, dagen härför samt anledningen därtill; dagen för domstolens utslag samt huruvida käromålet gillats helt eller delvis eller ogillats resp. om den åtalade sakfällts eller icke, äfvensom hvem betalningskyldighet för rättegångskostnaderna blifvit ålagd samt slutligen huruvida utslaget öfverklagats. Innehållet i de öfriga register, som vid underrätterna äfvensom af öfverexekutorerna böra föras, torde framgå af den följande redogörelsen för kommitténs förslag beträffande de ämnen, som dessa register skulle behandla. En redogörelse för hvad dylika register hos öfverrätterna böra innehålla synes icke vara erforderlig.

I registren bör hvarje mål eller ärende upptagas på särskild rad eller särskilda rader och förses med fortlöpande numrering. Registren böra avslutas för hvarje kalenderår, så att de mål och ärenden, som icke då äro afgjorda, upptagas främst i följande års register med hänvisning till nummer i det föregående. Inom viss tid efter hvarje års utgång, förslagsvis januari månads slut, böra fullständiga afskrifter af samtliga register insändas till Statistiska centralverket.

Det besvär, som de ifrågavarande registrens förande och afskrifvande skulle komma att förorsaka domstolarne, synes kommittén mer än uppvägas dels af den härmed följande befrielsen från att årligen uppgöra invecklade statistiska sammandragstabeller, dels af de fördelar registren måste komma att erbjuda för domstolarne själfva. Genom dem vinnes en bekväm öfverblick öfver det arbetsmaterial, som föreligger för domstolen, och den behandling hvarje särskildt mål och ärende undergått. Därjämte synas dessa register böra få stor betydelse för den inspektion af domstolarne, som utöfvas af Justitiekanslern och Justitieombudsmannen, då dessa med ledning af registren omedelbart kunna bedöma, med hvilken snabbhet rättsskip-

ningen handhafves vid hvarje särskild domstol. Kommittén anser sig därför äfven kunna förutsätta, att de ifrågavarande ämbetsmännen skola under sina inspektionsresor kontrollera, att föreskrifna anteckningar samvetsgrant verkställas i registren.

Med ett primärmaterial sådant som ofvan föreslagits vinnes icke blott full tillförlitlighet ifråga om rättsstatistikens uppgifter utan äfven möjlighet till en betydligt mera detaljerad och upplysande statistik än den nuvarande.

I fråga om de tabeller, som behandla arbetsredogörelserna för under-Domstolarnes arbetsredogörelser. rätterna, föreslår kommittén att desamma betydligt utvidgas. Sålunda böra målen och ärendena specificeras mera i detalj än för närvarande. I fråga om tvistemål och brottmål bör uppgift lämnas om användningen af ombud dels rättsbildade, dels icke rättsbildade, rörande tiden mellan stämning och utslag samt antalet rättegångstillfällen vid hvilka målen förevarit. Vidare föreslår kommittén att de för närvarande i brottmålsstatistiken meddelade uppgifterna om antalet åtalade och sakfälda för samtliga slag af lagöfverträdelser öfverflyttas till denna del af rättsstatistiken, hvilken de också närmast kunna anses tillhöra.

Med dessa utvidgningar komme de nuvarande tabellerna 1 och 2 i rättsstatistikens första afdelning att svälla ut till en oproportionerlig omfattning och förlora all öfverskådlighet, därest fortfarande specificerade uppgifter skulle meddelas för hvarje särskild domstol. Något sådant synes emellertid icke behöfligt, utan specifikationen i lokalt afseende torde kunna väsentligen inskränkas. Gifvetvis måste materialet bearbetas särskildt för hvarje domstol och de härigenom vunna specialsiffrorna böra införas i manuskripttabeller, som inbindas och förvaras. I de fall, då specificerade uppgifter för de särskilda domstolarna äro erforderliga, exempelvis för förändringar i tingslagsindelningen eller för en blifvande rättegångsreform, kunna sådana uppgifter med lätthet af Statistiska centralverket meddelas ur ifrågavarande manuskripttabeller. Därjämte synes emellertid i de tryckta rättsstatistiska årsberättelserna böra införas en tabell med uppgifter för hvarje domstol rörande antalet under året inkomna, afgjorda och balanserade mål och ärenden med fördelning i dels tvistemål och brottmål, dels öfriga ärenden. Härigenom möjliggöres att tillnärmelsevis bedöma arbetsbördan för hvarje särskild domstol.

Rörande de förändringar, som arbetsredogörelserna för öfverrätterna böra undergå, synes icke vara nödigt, att kommittén framlägger närmare förslag.

I afseende på statistiken öfver konkurs- och urarfvaärenden får kommittén Konkurser. anföra följande.

Den af Sveriges allmänna handelsförening i dess ofvan refererade skrivelse ifrågasatta anordningen afser tydligen mindre åstadkommandet af en tillfredsställande statistik i ämnet än inrättandet af ett centralt konkursregister i hvilket uppgifter om inträffade konkurser skulle införas. Huruvida



ett dylikt register är behöfligt, torde icke tillkomma denna kommitté att bedöma. Skulle emellertid ett centralt konkursregister komma till stånd, böra enligt kommitténs åsikt de till detta register insända uppgifterna gifvetvis jämväl användas såsom primäruppgifter för konkursstatistiken. På denna grund har kommittén ansett sig böra närmare utreda, huru med hänsyn till statistikens kraf ett sådant register lämpligen bör vara inrättadt och huru de för registrets förande erforderliga uppgifterna skola erhållas.

Alla uppgifter om en konkurs böra i registret sammanföras på ett och samma ställe, och registret blir sålunda fortlöpande samt avslutas ej för år. Hvarje konkurs betecknas med ett nummer, som införes i ett alfabetiskt register öfver konkursgäldenärerna. Enligt de i Posttidningen kungjorda stämningarna å borgenärer införes i registret för hvarje konkurs uppgift å gäldenärens namn och hemvist, namn å domstol vid hvilken konkursen anhängiggjorts, dag för konkursens början samt inställelsedag. De för registret i öfrigt erforderliga uppgifterna måste lämnas dels af rådstufvurätten eller domaren, dels af rättens ombudsman i konkursen eller i händelse af förändrad konkurslagstiftning den som kan komma att träda i hans ställe. Dessa uppgifter böra afgifvas enligt formulär, som af Kungl. Maj:t fastställas, å blanketter, som tillhandahållas af det ämbetsverk hos hvilket registret föres. Af rätten eller domaren synes uppgift till registret böra lämnas, så snart gode män i konkursen blifvit utsedda. Sådan uppgift bör innehålla upplysning om gäldenärens namn, födelseid, födelseort, yrke och hemvist; huruvida konkursen föranledts af ansökan från gäldenären själf eller borgenär samt eventuellt dess egenskap af urarfvakonkurs; tidpunkten för konkursens början; summan af tillgångar i boet enligt bouppteckningen dels pantsatta, dels ograverade; summan af skulder dels utan, dels med pant; summan af borgenärsförbindelser och andra därmed likställda ansvarsförbindelser; samt rättens ombudsmans namn, yrke och hemvist. Af rättens ombudsman bör uppgift lämnas, så snart konkurs förfallit, afskrifvits eller avslutats eller ackord blifvit fastställt. Att, såsom handelsföreningen ifrågasatt, uppgifter skulle lämnas för hvarje år, anser kommittén vara en mindre lämplig anordning. Alldenstund enligt hvad nedan föreslås den definitiva konkursstatistiken skulle uteslutande grundas på uppgifterna från rättens ombudsman, böra dessa uppgifter innehålla samtliga upplysningar, som för statistiskt ändamål äro erforderliga. I allt väsentligt synas dessa vara desamma som af handelsföreningen föreslagits.

I händelse af ett konkursregisters upprättande böra de i Posttidningen införda borgenärsstämningarna samt de till registret från rådstufvurätter och domare insända uppgifterna lämpligen kunna användas för utarbetande af en preliminär månadsstatistik, hvars åstadkommande synes särskildt för näringsvärlden vara af ej ringa vikt. För den definitiva årsstatistiken torde ombudsmännens uppgifter till konkursregistret böra uteslutande användas. Denna statistik skulle sålunda komma att behandla endast avslutade konkurser.

Med en dylik anordning af konkursstatistiken skulle denna icke komma att innehålla uppgifter om sådana konkursansökningar som icke ledt till konkurs. Då emellertid uppgifter äfven härom synas böra meddelas i den officiella statistiken, ehuru icke i konkursstatistiken utan i den allmänna rättsstatistiken, böra domstolarna för hvarje år till Statistiska centralverket insända afskrifter af de register rörande konkursansökningar som ofvan föreslagits skola föras. Dessa afskrifter och sålunda äfven registren behöfva dock endast innehålla uppgift om hvem som ingifvit ansökan och dess påföljd, hvarvid, i händelse den afskrifvits, förfallit eller afslagits, orsaken härtill bör angifvas.

Då enligt kommitténs förslag konkursstatistiken icke skulle baseras på själfva konkursregistret utan på de uppgifter som insändas till detta, är frågan om registrets förläggning utan betydelse ur statistisk synpunkt. I händelse registret skulle komma att föras i annat ämbetsverk än Statistiska centralverket, kunna nämligen utan svårighet de inkomna uppgifterna öfverlämnas till centralverket, sedan de införts i registret, eller ock afskrifter af dem lämnas. Skulle emellertid registrets förläggande till Statistiska centralverket anses lämpligt, synas inga hinder härför möta, liksom ej heller någon särskild tjänsteman där behöfver anställas för registrets förande.

För den händelse ett centralt konkursregister icke skulle komma till stånd, böra sådana uppgifter, som ofvan föreslagits skola insändas till konkursregistret, i stället för statistiskt ändamål afgifvas till Statistiska centralverket.

Rörande skiftesärenden synes utförligare redogörelse icke behöfva meddelas än som nu lämnas i rättsstatistiken, alldenstund fullständigare uppgifter i detta ämne meddelas i Landtmäteristyrelsens berättelser.

Skiftes-  
ärenden.

Redogörelsen för af öfverexekutorerna handlagda mål och ärenden synes, i hvad den rör lagsökningar, böra utvidgas med uppgifter om gäldenärernas egenskap af fysiska eller juridiska personer, äfvensom för de förra yrke och för de senare beskaffenhet (aktiebolag o. s. v.). Därjämte bör genomföras en fördelning i storleksgrupper af beloppen för hvilka betalningsskyldighet ålagts. Framförallt är emellertid af vikt att särskild och utförlig redogörelse lämnas rörande exekutiva försäljningar af fast egendom med uppgift om på hvems begäran försäljningen ägt rum, köpeskillingens förhållande till värderings- och taxeringssummor samt in-tecknad belopp m. m. På grund af den betydelse utsökningsstatistiken äger för bedömande af de ekonomiska konjunkturerna är synnerligen önskligt, att en preliminär utsökningsstatistik offentliggöres åtminstone för hvarje kvartal, på sätt Statistiska centralbyrån i sin ofvan (s. 300) omnämnda underdåniga skrifvelse föreslagit. Kommittén får därför i anslutning till centralbyråns förslag hemställa, att öfverexekutorerna åläggas att kvartalsvis till Statistiska centralverket insända uppgifter rörande antalet personer, som fått sig betalningsskyldighet ålagd, samt kapitalbeloppet hvarför betalningsskyldighet ålagts. Härvid böra särskilda uppgifter lämnas för landsbygd och för städer.

Utsökningar.

Växel-  
protester.

En ännu känsligare ekonomisk barometer än utsökningsmålen utgöra otvifvelaktigt växelprotesterna. För närvarande äro dessa icke föremål för officiell statistik. På grund af den mångfald olika personer, som äga verkställa växelprotest, torde det också vara förenadt med synnerligen stora svårigheter att erhålla fullständiga uppgifter. Emellertid skulle äfven ett ofullständigt uppgiftsmaterial i detta fall vara användbart. Då säkerligen de allra flesta växelprotester verkställas af notarii publici, synes vara tillräckligt att erhålla uppgifter från dessa. Kommittén föreslår därför att notarii publici åläggas att för hvarje månad till Statistiska centralverket insända uppgifter öfver antalet på grund af uteblifven betalning protesterade växlar och deras sammanräknade belopp. I betraktande af materialets ofullständighet och den uppgift en statistik öfver växelprotester afser att fylla, anser kommittén en detaljerad årsstatistik i ämnet icke behöfva eller böra utarbetas, utan torde vara tillräckligt att månatliga summariska uppgifter offentliggöras.

Inteck-  
ningar.

Kommittén har ofvan (s. 294) erinrat om den otillfredsställande beskaffenheten af den nuvarande statistiken öfver inteckningar i fast egendom och tillika omnämnt, att den största bristen, saknaden af direkta uppgifter om den intecknade gäldens kapitalbelopp, icke torde för närvarande kunna afhjälpas. En bearbetning af domstolarnes inteckningsböcker i detta afseende måste nämligen medföra så stora kostnader, att den icke synes kunna ifrågakomma. Först genom en fullständig omläggning af hela inteckningsväsendet kan man hoppas på erhållande af uppgifter från domstolarna i detta ämne. Tillsvidare måste därför en statistik öfver den i fast egendom intecknade gälden grundas på de skattskyldigas själfdeklarationer, enligt hvad kommittén på annat ställe i detta betänkande (s. 162) anført. Den i rättsstatistiken meddelade redogörelsen för inteckningsväsendet synes under sådana omständigheter för närvarande endast böra kompletteras med uppgifter om inteckningar för nyttjanderätt, servitutsrätt och afkonsträtt, hvarjämte aktiebolags egendom bör skiljas från egendom tillhörande andra samfälligheter.

Lagfarter.

I fråga om lagfartsstatistiken föreslår kommittén följande förändringar. Uppgift om värde bör, där sådan förefinnes, lämnas jämväl beträffande egendom, som lagfarits på grund af annat fång än köp. Aktiebolags egendom redovisas skild från egendom tillhörande andra samfälligheter. Egendomar för hvilka värde finnes uppgifvet fördelas i grupper efter värdebeloppets storlek. Slutligen bör för egendom som gått i köp uppgifvas ej blott köpeskillingen utan därjämte äfven taxeringsvärdet, hvilket sålunda bör jämte köpeskillingen antecknas i det ofvan föreslagna lagfartsregistret. Med hänsyn till stadgandet i gällande förordning angående stämpelafgiften 10 § måste nämligen domstolen erhålla uppgift om taxeringsvärdet för hvarje fastighet som lagfares på grund af köp.

Af de i rättsstatistikens första afdelning ingående tabellerna återstår att Skilsmässor. behandla den som rör antalet genom skiljobref upplösta trolofningar och äktenskap. Hittills har denna tabell haft en viss betydelse för befolkningsstatistiken, som därur hämtat de erforderliga uppgifterna om orsakerna till skilsmässorna m. m. Sedan emellertid chefen för Statistiska centralbyrån i början af år 1910 fastställt nya blanketter för uppgifter till skilsmässostatistiken, komma för framtiden uppgifter äfven om dessa förhållanden att lämnas till befolkningsstatistiken. Såsom förut antydts omfatta rättsstatistikens uppgifter icke hela antalet skilsmässor utan endast sådana, som grunda sig på af konsistorierna utfärdade skiljobref. Rörande skilsmässor i borgerliga äktenskap och äktenskap afslutade med vigsel af främmande trossamfunds präst, hvilka gå i verkställighet, utan att skiljobref utfärdas, meddelar rättsstatistiken ingen upplysning. Däremot komma befolkningsstatistikens uppgifter om äktenskapsskillnader att för framtiden blifva i berörda hänseende fullständiga. På framställning af Statistiska centralbyrån har nämligen genom kungl. kungörelse den 31 december 1909 förordnats, att det från och med 1910 års ingång skall åligga dels domstol, som dömt till skillnad i äktenskap afslutadt inför borgerlig myndighet eller med vigsel af präst inom främmande trossamfund, hvars prästerskap äger rättighet att med laga verkan förrätta vigsel, äfvensom vederbörande tjänsteman i Justitiedepartementet, då Kungl. Maj:t medgifvit upplösning af sådant äktenskap, att om äktenskapsskillnaden skyndsamt till Statistiska centralbyrån insända uppgift enligt vid kungörelsen fogadt formulär, dels öfverrätt, där domstols beslut som ofvan afses blifvit ändradt, att därom skyndsamt göra anmälan hos Statistiska centralbyrån. Då uppgifter om äktenskapsskillnad synas närmare tillhöra befolkningsstatistiken än rättsstatistiken och dubbelpublicering af statistiska uppgifter så vidt möjligt bör undvikas, föreslår kommittén att tabellen rörande antalet genom skiljobref upplösta trolofningar och äktenskap uteslutes ur rättsstatistiken.

Brottmålsstatistiken bör enligt kommitténs åsikt undergå en fullständig omdaning till alla sina delar. Uppgifterna om antalet för olika slags förbrytelser åtalade personer böra uteslutas ur denna statistik, då brottmålsstatistiken icke synes böra behandla andra personer än dem hvilkas brottslighet är i laglig ordning konstaterad. Kommittén har ofvan föreslagit att dessa uppgifter liksom uppgifterna rörande antalet frikända skola intagas i rättsstatistikens första afdelning. Af skäl som förut anförts föreslår kommittén vidare, att ur brottmålsstatistiken uteslutas alla uppgifter om personer, som sakfällts för sådana smärre förbrytelser, hvilka icke i allmänna meningen uppfattas såsom brott. Rörande antalet för sådana förbrytelser sakfälda personer skulle man enligt kommitténs förut framställda förslag erhålla uppgifter i rättsstatistikens första afdelning. Hvar gränsen mellan dem som skola redovisas i brottmålsstatistiken och de öfriga för lagöfverträdelser sakfälda bör dragas, måste alltid blifva godtyckligt, där icke lagstiftningen

Rättsstatistikens andra afdelning. Statistikens begränsning.

själf uppställer en sådan gräns. I hvarje fall synes dock i brist på en rättslig begränsning särskiljandet böra ske med hänsyn till de verkliga ådömda straffen och icke såsom i den nuvarande brottmålsstatistiken efter strafflagens bestämmelser om de straff som kunna ådömas. I det af domstolen ådömda straffet bör nämligen förbrytelsens mer eller mindre svarartade natur gifva sig ett direkt uttryck. Principiellt sedt synes då gränsen lämpligen böra fastställas sålunda, att brottmålsstatistiken skall redogöra för dem som dömts till fängelse eller svårare straff. Af praktiska skäl torde dock detta lämpligen böra modifieras därhän, att brottmålsstatistiken får upptaga alla dem om hvilka uppgifter lämnas till straffregistret, dock med undantag af dem som för brott blifvit ställda under framtiden. Därest i enlighet med kommitténs nedan framställda förslag uppgifter om dem som för lösdrifveri dömts till tvångsarbete skulle komma att meddelas till straffregistret, böra äfven dessa medtagas i brottmålsstatistiken. Genom denna anordning vinnes den stora fördelen, att brottmålsstatistiken kan grundas uteslutande på dessa uppgifter och att straffregistrets och brottmålsstatistikens omfång med ofvan berörda undantag sammanfalla. På grund af den stora betydelse straffregistret sålunda enligt kommitténs förslag erhåller för brottmålsstatistiken torde en närmare redogörelse för nämnda register vara påkallad.

Straffregistret och primärmaterialet för brottmålsstatistiken.

Gällande bestämmelser rörande straffregistret förefinnas dels i lag den 17 oktober 1900 om straffregister med senare ändringar, dels i kungl. kungörelse af samma dag om uppgifter till straffregistret och om registrets förande. Enligt dessa författningar skall i Justitiedepartementet under inseende af byråchefen för statistiska ärenden föras ett straffregister innehållande uppgifter angående dem som genom utslag af rikets domstolar blifvit dömda till dödsstraff, straffarbete eller fängelse eller för snatteri till böter, eller förklarats ovärdiga att i rikets tjänst nyttjas eller att föra andras talan inför rätta, eller erhållit villkorlig straffdom, eller blifvit för brott ställda under framtiden. Uppgift till straffregistret skall inom fjorton dagar efter utslags afkunnande eller utgifvande lämnas från vederbörande domstol eller revisionssekreterare om afkunnadt eller utgifvet utslag samt om beviljad nåd. Fångvårdsstyrelsen skall för hvarje månad till registret lämna uppgift å dem som under den närmast föregående månaden från straffanstalterna frigifvits efter utstånden bestraffning för stöld, snatteri, inbrott, rån eller försök därtill eller ock för annat brott, när det medfört förlust af medborgerligt förtroende, hvarjämte styrelsen hvarje år före januari månads utgång skall insända förteckning å de i straff- och tvångsarbetsanstalterna intagna personer som under näst föregående år aflidit. Af Fångvårdsstyrelsen skall likaledes till registret lämnas uppgift om villkorlig frigifning af fånge med angifvande af den återstående strafftidens längd. Uppgifterna från domstolarne skola afgifvas å blanketter enligt af Kungl. Maj:t fastställt formulär innehållande i hufvudsak samma uppgifter som de förut omnämnda uppgifterna till rättsstatistiken rörande för gröfre brott anklagade samt därutöfver vissa särskildt för straff-

registret erforderliga. De inkomna uppgifterna förvaras i ett med ordningsnummer försedt omslag å hvilket antecknas den dömdes fullständiga namn samt hans hemvist, befattning eller yrke, födelsetid och födelseort, äfvensom dagen för det utslag som uppgiften afser. De sålunda bildade registerakterna ordnas i nummerföljd. För hvarje registerakt skall upprättas ett registerblad angifvande aktens nummer samt den dömdes namn, födelsetid och födelseort. Registerbladen ordnas i bokstafsföljd efter de dömdes tillnamn. Straffuppgift skall afskiljas ur registret, därest den dömdes genom högre rätts lagkraftätagande dom blifvit från ansvar befriad eller ock ansedd skyldig allenast till sådant ansvar, som icke medför upptagande i straffregistret, vidare då tillförlitlig upplysning vunnits att den dömdes afidit, samt slutligen då nittio år förflutit från den dömdes uppgifna födelseår. Enligt hvad kommittén erfarit, ha emellertid de sålunda ur straffregistret afskilda registerakterna icke blifvit förstörda utan förvaras särskildt i Justitiedepartementet. Registerakter och registerblad, äfvensom öfriga till straffregistret hörande handlingar, skola hållas under sådan vård, att obehörigt tillträde till dem förebygges. Utdrag af registret skall meddelas, då framställning därom göres af domstol, Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller allmän åklagare eller af annan myndighet, hvilken enligt lag äger förordna om häktning, så ock på begäran af Fångvårdsstyrelsen. Till annan myndighet än nu är sagdt så ock till enskild, hvars rätt må vara för upplysning ur registret beroende, skall registerutdrag lämnas, där Konungen för särskildt fall därtill gifvit tillstånd.

Enligt till kommittén lämnadt meddelande uppgick den 1 juli 1910 antalet registerakter till 28,076, häri inräknade äfven de som afskilts från registret och särskildt förvaras.

Med den af kommittén ofvan föreslagna begränsningen af brottnålsstatistikens omfattning till de sakfällda om hvilka uppgifter lämnas till straffregistret skulle sålunda nämnda statistik med nuvarande bestämmelser rörande straffregistret komma att redovisa dem som blifvit dömda till dödsstraff, straffarbete eller fängelse eller för snatteri till böter, eller förklarats ovärdiga att i rikets tjänst nyttjas eller att föra andras talan inför rätta, eller erhållit villkorlig staffdom. Hade denna begränsning af brottnålsstatistiken tillämpats i berättelsen för år 1907, skulle denna ha upptagit i rundt tal 3,700 personer i stället för såsom fallet är 86,240.

De till straffregistret lämnade straffuppgifterna kunna emellertid icke direkt användas vid den årliga brottnålsstatistikens utarbetande. Uppgifternas bearbetning kan icke med fördel påbörjas, förr än åtminstone större delen af materialet för året inkommit. Då straffuppgifterna genast de inkommit skola inläggas i straffregistret, måste såsom äfven nu sker uppgifterna afskrifvas eller deras innehåll öfverföras på kartoliner, innan de inläggas i straffregistret. Dessa kartoliner böra vara nominativa och försedda med registernummer, för att man skall kunna vinna kännedom om antalet af dem som under samma

är mer än en gång sakfällts för brott. För att möjliggöra behandling i den årliga brottmålsstatistiken af vissa till återfallsstatistiken hörande ämnen böra i kartolinerna med ledning af registerakterna uppgifter meddelas om antalet förut ådömda bestraffningar, brott hvarför bestraffning senast ådömts samt straffets art och huruvida villkorlig dom förelegat. Därest straffregistret blir kompletteradt på sätt kommittén nedan föreslår, bör därjämte införas uppgift om dagen, då den dömda senast frigifvits från fängvårdsanstalt.

Förändringar  
i brottmåls-  
statistikens  
uppgifter.

Af de särskilda uppgifter, som för närvarande meddelas i brottmålsstatistiken, synas vissa kunna utan olägenhet indragas. Sålunda föreslår kommittén, att de sakfälldes kristendoms-kunskap resp. främmande trosbekännelse icke vidare skall uppgifvas. De härom meddelade uppgifterna måste alltid i viss grad blifva ojämna och godtyckliga. Någon inverkan på kriminaliteten kan personernas i prästbetygen angifna grad af kristendoms-kunskap för öfrigt svårligen utöfva. Därtill kommer att uppgifter om hela den straffmyndiga befolkningens fördelning i antydtt hänseende saknas, hvadan det är omöjligt afgöra, om exempelvis antalet personer med »svag» kristendoms-kunskap är relativt större bland dem som sakfällts för brott än bland befolkningen i öfrigt. Vissa af dessa skäl kunna jämväl anföras mot att bibehålla de nuvarande uppgifterna om de sakfälldas bildningsgrad, men dels finnes här möjlighet till jämförelse med befolkningen i allmänhet genom uppgifterna om läs- och skrifkunnigheten bland de värnpliktige, dels erbjuda de ifrågavarande uppgifterna ett ej ringa intresse, särskildt om man undersöker huru förhållandet ställer sig i fråga om olika slags förbrytelser.

De nuvarande uppgifterna om förmögenhetsvillkor, hvilka måste betraktas såsom mer eller mindre subjektiva och sålunda ojämna, torde lämpligen böra utbytas mot uppgifter om huruvida de sakfällda äro på grund af fattigdom befriade från mantalspenningar. Rörande antalet sådana inom hela befolkningen föreligga uppgifter.

Vidare anser kommittén de nuvarande tabellerna rörande de sakfälldas födelseort och kyrkoskrifningsort sakna större intresse och därför kunna utslutas. I stället synes lämpligt att uppgift meddelas om antalet sakfällda, som äro bosatta utom domstolens jurisdiktionsområde, med fördelning på landsbygd och städer.

Slutligen böra ur brottmålsstatistiken utslutas de för närvarande i texten till densamma meddelade uppgifterna beträffande de gröfre brotten, om tidrymden mellan brottets begående och dels rannsakingens början, dels dagen, då utslaget meddelades, samt tidrymden från rannsakingens början tills dess slutligt utslag meddelades. I rättsstatistikens första afdelning skall enligt kommitténs förslag frågan om rättskipningens snabbhet närmare belysas. Det särskilda spørsmålet om tiden mellan brottets begående och rannsakingens början torde härvid jämväl kunna utredas med ledning af de upplysningar, som förekomma i uppgifterna till straffregistret.

Däremot synes lämpligen uppgift böra lämnas rörande antalet sakfällda, som enligt hvad lagligen blifvit styrkt begått brott i rusigt tillstånd. Förut-sättning härför är att dylik upplysning lämnas i uppgifterna till straff-registret, hvilket icke nu är fallet. De upplysningar, som för närvarande meddelas i dessa uppgifter rörande vissa omständigheter, såsom lyten m. m., hvilka kunnat ha inflytande vid brottets begående, torde jämväl vara förtjänta af statistisk bearbetning.

Såsom förut nämnts, tager den svenska brottmålsstatistiken uteslutande hänsyn till domar i första instans, oafsedt om dessa möjligen blifvit i högre rätt ändrade eller upphäfda. Rätteligen borde visserligen statistiken behandla endast lagakraftvunna utslag, men då en sådan anordning skulle medföra väsentligt ökad arbete vid statistikens bearbetande och ett försenadt utgifvande af densamma samt dessutom siffrorna icke torde märkbart röna inverkan af det förfaringssätt, som nu äger rum, anser sig kommittén icke böra föreslå någon ändring i denna del.

Däremot föreslår kommittén att de nu förekommande dubbelräkningarna af personer, som i en lagföring dömts för brott af mer än ett slag, undan-röjas. Detta kan ske på sådant sätt, att den sakfällde i dylika fall upp-tages i tabellerna blott på ett ställe, nämligen vid det svåraste brottet. De öfriga brott för hvilka han sakfällts tagas i betraktande vid uppgörande af statistiken öfver förbrytelseernas antal, hvilken bör blifva föremål för en särskild tabell, hvarjämte likaledes en särskild tabell torde böra införas med uppgifter om förekommande sammanträffanden af brott.

En person, som mer än en gång under året sakfällts, måste däremot upptagas i statistiken lika många gånger som han dömts. Ett motsatt för-faringssätt är icke tillrädligt, då härigenom åtskilliga uppgifter måste blifva missvisande. För att vinna kännedom om det verkliga antalet per-soner, som under året blifvit sakfällda, bör emellertid i hvarje tabell en afräkning af de dubbelförda ske, ungefär på samma sätt som för när-varande i fråga om personer, som i en lagföring dömts för brott af mer än ett slag. Möjlighet att verkställa en dylik afräkning gifves genom att såsom kommittén föreslår primäruppgifterna till statistiken blifva nomina-tiva. Ordnas dessa efter registernummer, kan utan svårighet hvarje dubbel-räkning undvikas.

Då det måste vara af stort intresse att vid sidan af den särskilda återfallsstatistik, som kommittén nedan föreslår, årligen erhålla uppgifter om återfall i brott, hemställer kommittén att i de brottmålsstatistiska års-berättelserna införas uppgifter om antalet personer, som under året sakfällts för brott efter att förut ha en, två, tre o. s. v. gånger sakfällts för sådant brott, som medför upptagande i straffregistret. Uppgift bör därjämte läm-nas om deras kön, ålder o. s. v., arten af det brott för hvilket person se-nast sakfällts samt straffets natur resp. huruvida villkorlig dom förelegat.



Af kommitténs förslag att grunda brottmålsstatistiken uteslutande på uppgifterna till straffregistret följer, att samtliga tabeller och uppgifter komma att afse hela det antal personer som redovisas i statistiken. För närvarande afse som förut nämnts åtskilliga tabeller i denna statistik endast en del af de sakfällda, nämligen de för gröfre brott dömda.

En annan konsekvens af kommitténs förslag är, att den nuvarande fördelningen af förbrytelserna i gröfre brott, ringare brott och förseelser försvinner. I stället torde brotten lämpligen kunna indelas i de ofta af straffrättsvetenskapen använda grupperna, brott mot staten, brott mot enskild person och brott mot egendom. Under hvarje grupp böra förbrytelserna utförligt specificeras efter de tillämpade lagrummen, så att exempelvis icke såsom nu alla gröfre brott mot 14 kap. 22—29 §§ strafflagen sammanföras under en rubrik.

Särskild statistik rörande återfall i brott.

Brottmålsstatistikens kärna är utan fråga statistiken öfver återfall i brott. Den åsikten har till och med framställts, att kriminalstatistiken uteslutande borde syssla med dessa. Äfven om man icke vill gå så långt, måste dock erkännas att återfallsstatistiken är den såväl i teoretiskt som praktiskt hänseende betydelsefullaste delen af brottmålsstatistiken. I teoretiskt afseende erbjuder den möjligheten till ett närmare studium af den i moralstatistiskt och socialt viktiga befolkningsgrupp, som yrkesförbrytarna bilda. I praktiskt hänseende är den det enda tillförlitliga medlet att vinna kännedom om strafflagstiftningens verkningar och utgör sålunda den tillförlitligaste ledningen för denna lagstiftning. För att återfallsstatistiken skall kunna tillfredsställande fylla dessa uppgifter, måste den naturligtvis vara fullt tillförlitlig, men i detta afseende har denna statistik hittills ej blott i Sverige — för så vidt man öfver hufvud här kan tala om en återfallsstatistik — utan äfven i alla andra länder lämnat mycket öfrigt att önska. Hvad återfallsstatistiken skall visa, är, huru stor del af de under en viss tid första, andra, tredje o. s. v. gången för brott sakfällde återfallit i brott, och huru återfallsprocenten röner inverkan af brottets art, den dömdes sociala förhållanden, ålder m. m. samt framför allt det ådömda straffets natur. Första villkoret för att statistiken skall kunna besvara dessa frågor, är att man känner antalet af dem som kunna återfalla i brott, eller med andra ord antalet lefvande på fri fot befintliga personer bland befolkningen, som förut undergått bestraffning för brott en, två eller flera gånger. I annat fall kommer basen för de ofvan antydda beräkningarna att saknas och återfallsstatistikens siffror blifva absoluta tal, som icke lämna någon nämnvärd upplysning. Detta är i verkligheten förhållandet beträffande återfallsstatistiken i samtliga länder. Ingen folkräkning har ännu kunnat och ingen lär någonsin kunna upplysa om antalet personer, som varit straffade för brott. Under sådana omständigheter har återfallsstatistiken måst begagna sig af nödfallsutvägar för att kunna nå fram till beräkning af relativa tal, sådana nu dessa blifva. Man har sålunda satt de i brott återfallnes

antal i förhållande till antingen hela antalet under samma tid för brott dömda eller de för första, andra, tredje o. s. v. gången dömda, allt efter som det rör sig om de första, andra, tredje o. s. v. gången återfallna. Dessa beräkningar måste dock leda till mycket osäkra och ej sällan direkt missvisande resultat. Är frekvensen af ett visst slags brott stadd i tillväxt, såsom för närvarande är fallet med brotten mot offentlig myndighet, kommer återfallsprocenten i fråga om dessa förbrytelser att beräknad på antydt sätt blifva väsentligt lägre än den verkliga. Det motsatta förhållandet inträder, då frekvensen är i sjunkande, såsom beträffande tjufnadsbrotten. I detta fall blir den beräknade återfallsprocenten högre än den verkliga. Något säkrare resultat vinner man, om beräkningen utgår icke från de under samma tidsperiod, som återfallsstatistiken afser, för första, andra o. s. v. gången dömda, utan från dem som i medeltal under den föregående tiden, lämpligen närmast förutgångna tioårsperiod, sakfällts för brott. Ej heller på sådant sätt kan man dock ernå full tillförlitlighet för beräkningarna. Ett gemensamt fel för båda dessa metoder är för öfrigt, att ingen hänsyn tages till dem som på grund af långvariga frihetsstraff, emigration, pakomkommen sinnessjukdom eller dödsfall icke kunnat återfalla i brott.

En fullt rationell och tillförlitlig återfallsstatistik kan endast grundas på straffregister (casiers judiciaires). Sådana föras sedan längre eller kortare tid tillbaka i åtskilliga länder såsom nämndt äfven Sverige. Tanken på dessa registers användande för utarbetande af en exakt återfallsstatistik uppkom redan för ett par decennier sedan, men ännu ha inga försök till dess realiserande i större skala veterligen företagits. Att särskildt Tyskland och Frankrike, hvilka länder eljest plägat gå i spetsen för kriminalstatistikens utveckling, icke företagit utarbetandet af en dylik återfallsstatistik, torde finna sin förklaring dels i straffregistrens ofantliga omfång i dessa länder, dels och framför allt däri, att registren föras af lokala myndigheter, hvarigenom deras statistiska bearbetning i hög grad försvåras. För Sveriges del äro förhållandena betydligt gynnsammare. Straffregistret är här af måttligt omfång och föras i sin helhet af en central myndighet. Därjämte äger Sverige genom sin förträffliga kyrkobokföring en möjlighet att rensa straffregistret i fråga om döda, emigrerade eller sinnessjuka, hvartill motstycke saknas i flertalet andra länder. Också har enligt hvad kommittén inhämtat byråchefen för statistiska ärenden i Justitiedepartementet för en del år sedan företagit vissa förarbeten för straffregistrets användande för återfallsstatistiken. På grund af andra mera brådskande ämbetsgöromål ha dock dessa arbeten icke kunnat fullföljas.

Då emellertid åstadkommandet af en verkligt tillförlitlig och uttömmande återfallsstatistik är af stor vikt ej minst med hänsyn till den förestående reformen af strafflagstiftningen, föreslår kommittén att en på straffregistret grundad dylik statistik skall utarbetas.

I ett afseende är dock straffregistret behäftadt med en väsentlig brist, som medför att den återfallsstatistik, som för närvarande kan utarbetas med användande af detsamma, icke kan blifva fullt exakt. För att detta skall blifva fallet, är nödvändigt, att straffregistret för enhvar däri upptagen person innehåller uppgift om den tid under hvilken han till följd af frihetsstraffs undergående är urståndsatt att återfalla i brott. Härei föreligger den luckan, att uppgift till straffregistret icke meddelas om dem som af Kungl. Maj:ts befallningshafvande ådömts tvångsarbete för lösdrifveri. Äfven för den årliga brottmålsstatistiken synes såsom förut anförts vara af vikt, att uppgifter om dylika personer meddelas. Kommittén får därför föreslå att lagen om straffregister sålunda ändras, att uppgifter till registret komma att meddelas äfven af Kungl. Maj:ts befallningshafvande beträffande personer, som för lösdrifveri dömts till tvångsarbete. Äfven i en annan om också mindre viktig punkt äro straffregistrets ifrågavarande upplysningar icke fullt tillräckliga. Endast beträffande dem som från fängvårdsanstalterna frigivits efter utstånden bestraffning för stöld, snatteri, inbrott, rån eller försök därtill eller ock för annat brott, när det medfört förlust af medborgerligt förtroende, lämnas af Fängvårdsstyrelsen uppgifter till registret. Det vore önskligt, att liknande uppgifter lämnades beträffande alla, som frigivits efter utståndet frihetsstraff.

Straff-  
registrets  
föreläggning.

Enligt kommitténs förslag skulle återfallsstatistiken och för öfrigt hela rättsstatistiken utarbetas inom Statistiska centralverket. Då uppstår frågan på hvad sätt de såväl för den allmänna brottmålsstatistiken som den särskilda återfallsstatistiken erforderliga upplysningarna ur straffregistret skola ställas till Statistiska centralverkets förfogande. Enklast och bäst skulle saken uppenbarligen ordnas genom att straffregistrets förande öfverflyttas till Statistiska centralverket. Emellertid kan frågan lösas äfven med straffregistrets bibehållande i Justitiedepartementet eller dess förläggande till annan myndighet utom Statistiska centralverket. Att de för den allmänna brottmålsstatistiken erforderliga afskrifterna eller utdragen ur straffuppgifterna verkställas i annat ämbetsverk och sedermera öfverlämnas till Statistiska centralverket, kan icke erbjuda några betänkligheter eller svårigheter. Dock torde för en sådan anordning erfordras ändring af lagen om straffregister. Svårare ställer sig saken beträffande de för återfallsstatistiken erforderliga utdragen ur själfva registerakterna. Dessa utdrag måste verkställas på kartoliner, en för hvarje person, och upptaga alla väsentliga uppgifter, som straffregistret om honom innehåller. Uppenbarligen måste deras utskrivande blifva ett omfattande och maktpåliggande arbete. På grund af det ansvar i fråga om registeruppgifternas hemlighållande, som åligger det ämbetsverk åt hvilket straffregistrets förande är uppdraget, kan icke ifrågasättas att berörda arbete skulle kunna utföras af personal från annat ämbetsverk, sålunda ej heller från Statistiska centralverket.

Med hänsyn härtill har kommittén ansett sig böra taga under öfvervägande, huruvida icke straffregistrets förande skulle kunna öfverflyttas till Statistiska centralverket. Det har härvid synts kommittén otvifvelaktigt, att registrets förande måste komma att blifva föremål för stort intresse och god omvårdnad i Statistiska centralverket, som hade att anlita det såsom källa för en viktig gren af sin statistik. Gifvetvis skulle i Statistiska centralverket registrets förande uppdragas åt samma tjänstemän, som skola utarbete rättsstatistiken. Tydligt måste det för dessa och därmed för själfva rättsstatistiken blifva af den största fördel, att dem beredes tillfälle att under det dagliga löpande arbetet med registrets förande vinna en grundlig kännedom om beskaffenheten af det material, hvarpå en så väsentlig del af rättsstatistiken skulle komma att hvila. Vidare skulle kostnadsbesparing åstadkommas genom att samma tjänstemannapersonal skulle omhänderhafva såväl straffregistrets förande som rättsstatistikens utarbetande. Slutligen torde jämväl böra tagas i betraktande, att Statistiska centralverket i de där förvarade dupletter af kyrkoböckerna äger medel att verifiera vissa af straffregistrets uppgifter utan skriftväxling med pastorsämbetena. Uppdrages straffregistrets förande åt Statistiska centralverket, bör häraf blifva en följd, att särskilda kompetensvillkor för tjänstgöring på den rättsstatistiska afdelningen krävas, förutom vanlig statistisk kompetens.

Emot en öfverflyttning af straffregistret skulle kunna anföras, att Statistiska centralverket härmed skulle erhålla en uppgift, som komme att väsentligen skilja sig från ämbetsverkets öfriga, bland hvilka icke skulle finnas några af egentligen administrativ natur. Detta är dock icke fallet. Redan nu har Statistiska centralbyrån i afseende på kyrkobokföringen åtskilliga uppgifter af administrativ natur, hvilka efter hand ökas. Centralbyrån har på sådant sätt faktiskt kommit att intaga en ställning såsom central myndighet i fråga om kyrkobokföringen, ehuru detta ännu icke fått något uttryck i ämbetsverkets instruktion. En annan invändning mot registrets öfverflyttande är, att dess förande skulle förutsätta grundlig juridisk utbildning och förfarenhet i domarevärf. Enligt hvad kommittén erfarit har det förhållandet, att straffregistret hittills förts under ledning af en ämbetsman med sådan kompetens, åstadkommit att i några fall, där af inkommen straffuppgift visat sig att afkunnad dom icke stått i öfverensstämmelse med gällande lag, rättelse kunnat vinnas genom besvär eller i nådeväg. Emellertid torde aldrig ha afsetts att straffregistret skulle möjliggöra en granskning af afkunnade utslags laglighet, utan detta får anses ligga helt vid sidan om registrets verkliga uppgift. För den ur registreringssynpunkt behöfliga granskningen af de inkomna uppgifterna synes icke erfordras någon högre juridisk kompetens.

Kommittén, som sålunda velat framlägga de viktigaste skälen för och emot straffregistrets öfverflyttande till Statistiska centralverket, anser sig

med hänsyn till arten af sitt uppdrag icke böra framställa formligt förslag till sådan öfverflyttning, alldenstund det för rättsstatistiken erforderliga primärmaterialet kan om också icke utan svårigheter åstadkommas, äfven om straffregistret föres af annan myndighet.

Publika-  
tioner.

Kommittén föreslår att rättsstatistiken med undantag af den särskilda återfallsstatistiken utgifves årligen liksom hittills. Med hänsyn till innehållets beskaffenhet synes den lämpligen böra fördelas i tre särskilda publikationer, en omfattande domstolarnes arbetsredogörelser, en annan konkurs- och utsokningsstatistiken samt en tredje brottmålsstatistiken, hvilken med den begränsning den enligt kommitténs förslag skulle erhålla torde böra benämnas kriminalstatistik. Offentliggörandet synes kunna ske före utgången af det år, som följer på redogörelseåret. Enligt kommitténs ofvan framställda förslag skulle därjämte särskilda preliminära uppgifter offentliggöras rörande konkurser, utsoökningar och växelprotester. De tre särskilda årsberättelsernas sammanlagda omfång lär icke behöfva öfverstiga rättsstatistikens nuvarande.

På grund af det betydande arbete den särskilda återfallsstatistikens utarbetande måste medföra och jämväl med hänsyn till denna statistiks natur kan icke ifrågasättas, att den skulle kunna årligen utgifvas, utan detta måste ske för längre tidrymder, lämpligen tioårsperioder. Den första publikationen bör behandla tioårsperioden 1901/1910.

Samman-  
fattning.

Kommittén får sålunda hemställa,

*att* samtliga domstolar och öfverexekutorer åläggas att enligt formulär som af Kungl. Maj:t fastställas föra register öfver de olika slag af mål och ärenden som hos dem förekomma,

*att* afskrifter af dessa register insändas till Statistiska centralverket för hvarje år inom utgången af därpå följande januari månad,

*att* rättsstatistikens tabeller rörande domstolarnes arbetsredogörelser utvidgas på sätt å s. 305 angifves, hvarjämte de för närvarande i brottmålsstatistiken meddelade uppgifterna om antalet åtalade och sakfälda för samtliga slag af lagöfverträdelser dit öfverflyttas, medan däremot tabellernas specifikation i lokalt afseende inskränkes,

*att*, i händelse ett konkursregister kommer till stånd, uppgifter till registret skola insändas a) af rådstufvurätt eller domare, så snart gode män i konkursen blifvit utsedda, rörande gäldenärens namn, födelsetid, födelseort, yrke och hemvist, huruvida konkursen föranledts af ansökan från gäldenären själf eller borgenär, dess egenskap af urarfvakonkurs i förekommande fall, tidpunkten för konkursens början, summan af tillgångar och skulder enligt bouppteckningen, summan af borgensförbindelser och dylikt samt rättens ombudsmans namn, yrke och hemvist, b) af rättens ombudsman, så snart konkurs förfallit, afskrifvits eller avslutats eller ackord blifvit fastställt, rörande dels nyssnämnda förhållanden, dels beloppet af konkursutredningsarfvoden, utdelning till prioriterade och till oprioriterade fordringsägare jämte ut-

delningsprocent, ackord, där sådant förekommit, jämte ackordsprocent, tidpunkt för konkursens avslutande och huruvida konkursgäldenären tilltalats för konkursförbrytelse, samt att dessa uppgifter skola lämnas enligt formulär, som af Kungl. Maj:t fastställas, och å blanketter, som tillhandahållas af Statistiska centralverket,

*att*, i händelse ett konkursregister icke kommer till stånd, sådana uppgifter som nu nämnts skola af rådstufvurätt eller domare samt rätstens ombudsman för statistiskt ändamål insändas till Statistiska centralverket,

*att* en preliminär konkursstatistik utarbetas för hvarje månad på grundval af dels de i Post- och inrikes tidningar offentliggjorda stämningar å borgenärer, dels de från rådstufvurätter eller domare inkomna uppgifter,

*att* den definitiva årsstatistiken rörande konkurser endast skall behandla de under året avslutade konkurserna,

*att* den årliga statistiken rörande utsökningar utvidgas på sätt s. 307 finnes angifvet,

*att* öfverexekutorerna åläggas att såsom material för en preliminär statistik rörande utsökningar till Statistiska centralverket kvartalsvis insända uppgifter, särskildt för landsbygd och särskildt för städer, rörande antalet personer, som fått sig betalningsskyldighet ålagd, samt kapitalbeloppet hvar för betalningsskyldighet ålagts,

*att* notarii publici åläggas att för hvarje månad till Statistiska centralverket insända uppgift rörande antalet under månaden protesterade växlar och deras belopp,

*att* inteckningsstatistiken kompletteras i enlighet med å s. 308 framställt förslag,

*att* lagfartsstatistiken utvidgas med de s. 308 nämnda uppgifter,

*att* den i rättsstatistiken för närvarande ingående tabellen öfver antalet genom skiljobref upplösta trolöfningar och äktenskap indrages,

*att* brottmålsstatistiken inskränkes till att behandla endast de sakfällda personer om hvilka uppgifter meddelas till straffregistret, häri inbegripna de som för lösdriveri dömts till tvångsarbete, därest uppgifter om dessa skulle komma att meddelas till straffregistret, samt deras förbrytelser,

*att* till straffregistret inkommande straffuppgifter skola före införandet i registret öfverföras på kartoliner, hvarvid med ledning af registerakterna jämväl införas uppgifter om antalet förut ådömda bestraffningar, brott hvar för bestraffning senast ådömts samt straffets art och huruvida villkorlig dom förelegat,

*att* de för närvarande i brottmålsstatistiken meddelade uppgifterna om sakfälldas kristendomskunskap, födelseort och kyrkoskrifningsort, äfvensom rörande tidrymden mellan brottets begående och dels rannsakingens början,

dels dagen, då utslaget meddelades, samt tidrymden från rannsakingens början till dess slutligt utslag meddelades, uteslutas ur brottmålsstatistiken,

*att* i stället där införas uppgifter om antalet sakfällda, som äro bosatta utom domstolens jurisdiktionsområde, med fördelning på landsbygd och städer samt rörande antalet sakfällda, som enligt hvad lagligen blifvit styrkt begått brott i rusigt tillstånd,

*att* uppgifterna om de sakfälldas förmögenhetsvillkor utbytas mot uppgifter, huruvida de sakfällda på grund af fattigdom varit från mantalspenningars utgörande befriade,

*att* de nu förekommande dubbelräkningarna af personer, som i en lagförelse dömts för brott af mer än ett slag, undanröjas,

*att* afräkning i brottmålsstatistiken verkställas för de fall, då en person under samma år blifvit mer än en gång sakfärd för brott,

*att* i brottmålsstatistiken införas uppgifter om antalet personer, som under året sakfällts för brott efter att förut ha en, två, tre o. s. v. gånger sakfällts för sådant brott, som medför upptagande i straffregistret,

*att* förbrytelseerna indelas i grupperna brott mot staten, brott mot enskild person och brott mot egendom, hvaremot den nuvarande fördelningen i gröfre brott, ringare brott och förseelser försvinner,

*att* vid sidan af den årliga brottmålsstatistiken en särskild på straffregistret grundad återfallsstatistik utarbetas för hvarje tioårsperiod,

*att* med hänsyn härtill lagen om straffregister ändras därhän, att uppgifter skola meddelas till straffregistret dels af Kungl. Maj:ts befallningshavande rörande personer, som för lösdrifveri dömts till tvångsarbete, dels om möjligt af Fångvårdsstyrelsen rörande hvarje fånges frigifvande från fängelse, straff- eller tvångsarbetsanstalt,

*att*, i händelse straffregistret icke kommer att föras af Statistiska centralverket, den myndighet hos hvilken registret föres åläggas att till Statistiska centralverket meddela de dels för den årliga brottmålsstatistiken, dels för den särskilda återfallsstatistiken erforderliga utdragen ur registret och att lagen om straffregister ändras med hänsyn härtill, samt

*att* den årliga rättsstatistiken utgifves i tre särskilda publikationer, en omfattande domstolarnas arbetsredogörelser, en annan konkurs- och utskömningsstatistik och en tredje kriminalstatistik.

## 17. Undervisningsstatistik.

I 1854 års kommittés betänkande framhölls önskvärdheten af att statistik upprättades öfver folkundervisning, elementarläroverk, universitet, militärläroverk, Akademien för de fria konsterna, Musikaliska akademien, Karolinska institutet samt öfriga för särskilda yrken inrättade tillämpningsskolor. I sammanhang härmed borde äfven redogöras för »de till undervisningens och den allmänna bildningens befrämjande, särdeles med de högre läroverken för- enade samlingar, såsom bibliotek, muséer och fysikaliska kabinetter». Äfven den ofvannämnda (s. 83) af Berg uppgjorda planen till Sveriges officiella statistik förutsatte i sitt detaljerade förslag till statistik öfver »folkets verksamhet och ståndpunkt i afseende på tillfällena till intellektuell bildnings erhållande samt dessa tillfällens begagnande och verkan», att denna skulle omfatta samtliga undervisningsanstalter fördelade på tre grupper: 1) de hvilka afse det kunskapsmått, som kan och bör blifva allas gemensamma egendom, såsom undervisning i hemmet, räddningshem, småbarnsskolor, söndagsskolor m. fl. dylika, folkskolor, skolor för blinda och döfstumma, barnhusskolor, skolor vid bruk, fabriker, välgörenhetsanstalter, fängelser m. fl., ehvad de afse barn eller okunniga äldre personer; 2) de som redan förutsätta den föregående gruppens kunskapsmått och afse dess ökande såsom berättigande till eller underlättande ett friare val af lefnadsyrke, såsom elementarläroverk, offentliga och enskilda, och med dem jämförliga andra skolor, såsom handels-, slöjd-, bruks-, lägre landt-, skogs-, bergs-, trädgårds-, navigations-, veterinärskolor, högre folkskolor och folkhögskolor, seminarier och enskilda läroverk m. fl. dylika; 3) de hvilka såsom fortsättning af den näst föregående gruppen lämna tillfälle till en högre utbildning eller afse slutliga pröfningar för behörighet till vissa offentliga befattningar, såsom universiteterna, högre tekniska, bergs-, landtbruks-, skogs-, militära och dylika läroverk. Därjämte borde enligt detta förslag statistik utarbetas jämväl öfver vetenskapliga och bildande inrättningar, samlingar, föreningar och andra bildningsmedel, såsom bibliotek, muséer, vetenskapliga samfund, föreningar för skön konst och flerahanda andra ändamål, tryckpressens alster m. m. Till och med offentliga nöjen ifrågasattes såsom föremål för statistisk behandling. Ett föga mindre vidsträckt område tilldelades denna gren af den officiella statistiken i det anförande till statsrådsprotokollet den 9 januari 1874 (jfr ofvan s. 40), hvori chefen för Ecklesiastikdepartementet föreslog upprättandet af en statistisk byrå under detta departement. Här ifrågasattes att den statistik som skulle utarbetas af byrån borde omfatta icke blott folkundervisning, elementarläroverk, universitet och andra under departementet hörande verk och inrättningar, hvilka afsågo vetenskap och skön konst, utan äfven möjligen vissa kyrkliga förhållanden.

*Historik.*



I själfva verket har Ecklesiastikdepartementets statistik, såsom i den allmänna öfversikten öfver statistikens utveckling utförligt framhållits, endast kommit att omfatta *folkundervisningen* samt *statens allmänna läroverk*.

Den enstaka berättelse om folkskolorna som utgafs för år 1868 grundar sig på de uppgifter, hvilka domkapitlen med ledning af skolrådets berättelser skulle hvar tredje år afgifva. Tabellbilagan till denna berättelse är uppdelad på fyra afdelningar. Den första meddelar för hvarje kontrakt antal skolor fördelade på fasta och flyttande folkskolor samt småskolor, antal barn i skolåldern, antal barn som undervisats i de olika skolgrupperna, som undervisats i andra offentliga eller enskilda läroverk, som undervisats i hemmet och som af olika anledningar saknat undervisning, lärotidens längd och skolvägens längd. Den andra afdelningen redogör för lärarnas antal, den tredje för antalet barn som undervisats i de särskilda läroämnena, som undergått afgangspröfning och som åtnjutit fortsatt undervisning efter afgangen ur skolan. Den fjärde afdelningen slutligen innehåller uppgifter om lärares och lärarinnors löneförmåner, skolkassornas utgifter och saldo samt skolhus och planteringsland.

Den fortlöpande serien af berättelser om folkskoleundervisningen börjar med berättelsen för år 1882, hvilken upprättades på grundval af primäruppgifter afgifna af lärare, skolråd och folkskoleinspektörer enligt blankettformulär fastställda genom kungl. cirkulär den 24 november samma år. Berättelsens tabellbilaga innehåller 1) en öfversikt af folkskoleväsendet under åren 1876/1881 (antal skolor, lärare, lärjungar och ekonomiska förhållanden), 2) uppgifter om lärare, lärjungar, ekonomiska förhållanden m. m. vid de högre folkskolorna, 3) liknande uppgifter för allmänna folkskolorna. Under åren 1883/1893 undergingo berättelserna smärre förändringar genom införandet af en del nya uppgifter, såsom rörande de flyttande skolornas fördelning med afseende på antalet stationer, lärare och lärarinnor som endast undervisa i öfningsämnen eller handaslöjder, antalet undervisningsdagar i veckan, fördelning af folkskolorna med hänsyn till de olika sätt, hvarpå undervisningen varit ordnad o. s. v. Genom kungl. cirkuläret den 6 oktober 1893 fastställdes nya formulär, hvilka medförde några smärre förändringar i berättelserna för detta och följande år. Af senare utvidgningar kunna omnämnas uppgifter om antalet barn, som undervisats i trädgårdsskötsel, trädplantering och handaslöjder, samt antalet folkskolor vid hvilka hvar och en af de fyra årsklasser, som tillsammans utgöra den egentliga folkskoleafdelningen, undervisats samtidigt af särskild lärare eller lärarinna (1894), fördelning af skolorna enligt den år 1900 fastställda normalplanens olika litteræ (1900/1901), uppgifter om antalet småskolor eller småskoleafdelningar, då genomgående af kursen kräft längre tid än två år, samt om sådana skolor, där hvarje barn ej erhåller undervisning under alla de åtta månader af året, under hvilka hvarje folk- eller småskola enligt folkskolestadgan skall vara i gång (1905). Den senast utkomna berättelsen som afser år 1906 meddelar slutligen en öfver-

sikt öfver antalet barn, som åren 1901/1906 undervisats i de olika slag af skolanordningar som 1900 års normalplan nämner.

Den första berättelsen om statens elementarläroverk — årgången 1876/1877 — är ordnad i öfverensstämmelse med den genom kungl. cirkuläret den 16 februari 1877 fastställda planen för elementarläroverkens årsredogörelser, hvilka jämte läseordningar, kataloger m. m. utgöra hufvudkällan för ifrågasvarande statistik. Berättelsen är synnerligen utförlig och innehåller icke mindre än 62 tabellbilagor. I följande årgång inskränktes berättelsens omfång väsentligt, antalet tabellbilagor minskades nämligen till 16. De meddela uppgifter om lärares och lärjungars antal, om lärjungarnes inskrifning, flyttning, afgang, deltagande i frivillig eller valfri undervisning m. m. efter läroverksgrupper, klasser och linjer, om afgang- och kompletterings-examina, angående antal afdelningar utöfver det normala, de afgående lärjungarnes fördelning efter tillämnad lefnadsbana, ekonomiska förhållanden o. s. v. I berättelsen för läsåret 1884/1885 undergingo tabellerna vissa förändringar på grund af cirkulär från chefen för Ecklesiastikdepartementet till eforalstyrelserna den 23 mars 1885 angående ändringar och tillägg i planen för läroverkens årsredogörelser. I kungl. kungörelsen den 16 december 1892 finnas tabellformulär intagna för åtskilliga uppgifter angående allmänna hälsotillståndet m. m. vid de allmänna läroverken, hvilka skulle intagas i årsredogörelserna. Angående dessa förhållanden ha tabeller införts i berättelserna från och med läsåret 1894/1895. Äfven andra förändringar har statistiken öfver de allmänna läroverken undergått bland annat genom medtagande af en del nya uppgifter, t. ex. angående antalet lärartimmar i veckan för olika läsämnen, angående utbildningen af lärare i läro- och öfningsämnena, förändringar i lärarpersonalen, terminernas början och slut, fridagar m. m. Därjämte införas i en del berättelser uppgifter ej afsedda att årligen meddelas, såsom angående böcker som användts vid undervisningen, lärjungarnes fördelning efter ålder, hemorter, fädernas yrken och samhällsställning m. m.

Den sist utkomna berättelsen gäller läsåret 1905/1906 och innehåller i hufvudsak samma tabeller som de föregående berättelserna, dock med en del förändringar beroende på den omorganisation af läroverken, som genomförts med den nya läroverksstadgan af den 18 februari 1905. I texten meddelas äfven redogörelse för läroverkens genom denna stadgas föreskrifter förändrade organisation.

Tiden från redogörelseårets utgång till offentliggörandet af berättelserna Utgifningstid. öfver folkundervisning och allmänna läroverk för åren 1893/1906 framgår af nedanstående öfversikt i hvilken redogörelseåret för berättelsen om allmänna läroverken har räknats utgå den 30 juni, för berättelsen om folkundervisningen den 31 december.

	Folkskoleberättelsen.				Läroverksberättelsen.		
	2 år	— mån.	17 dagar		2 år	4 mån.	8 dagar
1893 . . . .	2	»	—	»	4	»	17
1894 . . . .	2	»	—	»	4	»	17
1895 . . . .	1	»	10	»	9	»	16
1896 . . . .	1	»	7	»	19	»	6
1897 . . . .	2	»	2	»	30	»	2
1898 . . . .	1	»	11	»	14	»	1
1899 . . . .	2	»	3	»	22	»	12
1900 . . . .	2	»	4	»	6	»	5
1901 . . . .	3	»	4	»	1	»	4
1902 . . . .	2	»	9	»	17	»	7
1903 . . . .	2	»	9	»	27	»	19
1904 . . . .	2	»	4	»	11	»	—
1905 . . . .	2	»	2	»	19	»	8
1906 . . . .	2	»	10	»	26	»	19

Såsom af öfersikten framgår, är undervisningsstatistikens utgifvande anmärkningsvärdt försenadt.

*Nuvarande  
beskaffenhet  
samt  
kommitténs  
förslag.  
Befintlig  
statistik.*

Hvad beträffar berättelsen om folkundervisningen äro de tabellformulär enligt hvilka primäruppgifterna till densamma afgifvas i flera afseenden otillfredsställande. På grund af uppdrag den 21 juni 1906 af chefen för Ecklesiastikdepartementet ha såsom ofvan (s. 42) erinrats tillkallade sakkunnige utarbetat och den 16 oktober samma år öfverlämnat förslag till nya tabellformulär, öfver hvilket förslag denna kommitté i anledning af remiss den 6 september 1907 afgifvit utlåtande den 30 maj 1908. I fråga om den statistik öfver folkundervisningen, hvilken för närvarande utarbetas, får kommittén därför hänvisa till ifrågakvarande utlåtande, som aftryckts såsom bilaga A. till detta betänkande.

Äfven de i planen för årsredogörelserna angående allmänna läroverken intagna tabellformulären måste undergå fullständig omarbetning med anledning af den förändrade organisation, som de allmänna läroverken erhållit genom 1905 års läroverksstadga. Dessa årsredogörelser skola jämlikt gällande läroverksstadgas § 148 afgifvas af rektorerna efter plan, som af Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk kan komma att föreskrifvas. Genom kungl. bref den 11 september 1908 förordnades, att förslag till bestämmelser rörande planer för läroverkens årsredogörelser, terminskataloger och skol-läkarnes berättelser skulle i samråd uppgöras af öfverstyrelsen och den kanslisekreterare inom Ecklesiastikdepartementet, hvilken det åligger att utarbeta de undervisningsstatistiska berättelserna, samt att förslaget skulle insändas till Kungl. Maj:t före den 1 december samma år. Emellertid medgaf Kungl. Maj:t i nädigt bref den 16 oktober 1908 att härmed finge anstå, tills dess fullständiga undervisningsplaner för allmänna läroverkens samtliga

läro- och öfningsämnen blifvit fastställda. Då frågan om undervisningsplaner för vissa öfningsämnen fortfarande är under utredning, synes för närvarande intet kunna åtgöras beträffande primärmaterialet till statistiken öfver allmänna läroverken.

Den förnämsta brist som vidlåder den nuvarande undervisningsstatistiken är emellertid, att den alltjämt omfattar endast folkundervisning och allmänna läroverk, under det att för de stora områden af undervisningsväsendet, hvilka redan i 1854 års statistiska kommittés betänkande och sedermera vid flera tillfällen ansetts böra göras till föremål för statistiska undersökningar, fortfarande saknas andra officiella statistiska uppgifter än de ofullständiga upplysningar, som förefinnas i sammandraget till Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser, riksdagsberättelsen om rikets styrelse samt Riksdagens revisorers berättelser.

Ny statistik.

Det förslag, som Berg framlade angående en utvidgning af denna gren af den officiella statistiken, ville såsom af den ofvan meddelade redogörelsen framgår i densamma inrymma så godt som alla områden af uppfostrande och bildande verksamhet från undervisningen i hemmet till muséer, bibliotek, offentliga nöjen m. m. Det har emellertid synts kommittén, som om undervisningsstatistiken lämpligen borde begränsas på sådant sätt, att i densamma behandlas endast den egentliga undervisningen och däraf blott den del, som bedrifves i anstalter med fast organisation. Den öfriga bildningsverksamheten bör på sätt nedan föreslås i annat sammanhang uppmärksammas i den officiella statistiken.

Undervisningsstatistiken skulle äfven med denna begränsning högst väsentligt utvidgas och komma att i sin helhet omfatta 1) folkundervisning, 2) allmänna och enskilda läroverk, 3) universitet och liknande högskolor, 4) teknisk och fackundervisning, 5) abnormundervisning.

Statistiken öfver folkundervisningen synes, utöfver det innehåll den nuvarande berättelsen enligt kommitténs förslag till nya formulär skulle erhålla, böra meddela uppgifter om folkskole- och småskoleseminarier samt folkhögskolor och dylikt. Statistiken öfver allmänna och enskilda läroverk skulle såsom rubriken antyder omfatta icke blott den redan befintliga berättelsen om allmänna läroverk utan äfven uppgifter om Högre lärarinneseminariet äfvensom enskilda lärarinneseminarier, högre flickskolor och andra enskilda eller kommunala med de allmänna läroverken jämförliga läroanstalter. Universitets- och högskolestatistiken skulle redogöra för förhållandena vid universiteten i Uppsala och Lund, Karolinska mediko-kirurgiska institutet samt Stockholms och Göteborgs högskolor. Inom den tekniska och fackundervisningen böra upptagas till statistisk behandling bland annat a) lägre tekniska yrkesskolor, bergsskolor, kolarskolor m. fl. liknande yrkesskolor, tekniska elementarskolor samt Chalmers tekniska läroanstalt och Tekniska högskolan, b) handelsskolor och handelsinstitut samt Handelshögskolan, c) slöjdskolor och Nääs slöjdsemina-

rium, sy- och väfskolor samt hushållsskolor, d) landtbruksskolor, landtmannaskolor, mejeriskolor, trädgårdsskolor, torfskolor, fiskeriskolor, landtbruksinstitut, e) veterinär- och hofbeslagsskolor samt Veterinärinstitutet, f) skogsskolor samt Skogsinstitutet, g) navigationsskolor, h) militära läroverk och högskolor, j) anstalter för utbildande af predikanter och missionärer, k) läroanstalter för barnmorskor, Gymnastiska centralinstitutet, Farmaceutiska institutet och Tandläkarinstitutet, l) Konsthögskolan och Musikaliska akademiens konservatorium. Statistiken öfver abnormundervisningen slutligen bör lämna uppgifter om läroanstalter för döfstumma, blinda och vanföra, uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn samt för vanartade och i sedligt afseende försummade barn, äfvensom hithörande anstalter för utbildande af lärare.

Materialet till en undervisningsstatistik af ofvan antydd omfattning är, i hvad den afser undervisningsanstalter underhållna eller understödda af staten, kommuner och hushållningssällskap, i de flesta fall lätt tillgängligt. I villkor för anslags erhållande samt i stadgar och reglementen föreskrifves nämligen så godt som alltid, att läroanstalterna skola insända årsredogörelser rörande sin verksamhet till vederbörande anslagsgifvare eller inspektionsmyndighet. Vanligen innehålla dessa berättelser de för statistiken erforderliga uppgifterna. I de flesta fall befordras de till trycket, ehuru särskild föreskrift härom är sällsynt. I några fall är vederbörande inspektionsmyndighet ålagd att afgifva en sammanfattande berättelse för sitt inspektionsområde, och äfven dessa berättelser offentliggöras understundom. Sålunda meddelas i Landtbruksstyrelsens berättelse utdrag ur landtbruksläroverkens årsredogörelser och i Domänstyrelsens berättelse ur Skogsinstitutets och skogsskolornas. Bestämmelserna rörande innehållet i anstalternas berättelser äro mycket växlande. I kungl. kungörelser den 27 maj 1910 har beträffande statsunderstödda enskilda läroanstalter (högre flickskolor, mellanskolor m. fl.) fastställts, att styrelsen, föreståndaren eller föreståndarinnan för sådan läroanstalt skall till Ecklesiastikdepartementet och Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk insända ett antal exemplar af tryckt redogörelse för anstaltens verksamhet m. m. affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de föreskrifter, som äro eller kunna varda gifna angående årsredogörelser för rikets allmänna läroverk. Liknande föreskrift finnes utfärdad för Högre lärarinneseminariet. Hvad angår den föreslagna statistiken öfver allmänna och med dessa jämnställda statsunderstödda enskilda läroverk förefinnas sålunda enhetliga stadganden beträffande primärmaterialet. Rörande innehållet i de redogörelser för läroanstalter på folkundervisningens, abnormundervisningens samt tekniska och fackundervisningens områden, hvilka enligt det ofvan framställda förslaget skulle omfattas af den utvidgade undervisningsstatistiken, äro däremot stadgandena ofta obestämda och sinsemellan olikartade. Endast i undantagsfall föreskrifves att redogörelserna skola uppgöras efter fastställda formulär, och ej sällan förekomma blott sådana allmänt hållna bestämmelser, som att årlig

redogörelse skall afgifvas för anstaltens verksamhet och dylikt. Understundom finnes stadgadt att redogörelsen skall åtföljas af förteckning öfver lärjungarne, räkenskapssammandrag eller liknande uppgifter. För att ifrågavarande redogörelser skola kunna utgöra ett fullt tillfredställande material för den föreslagna statistiken fordras därför, att enhetliga formulär fastställas för de delar af redogörelserna, som skola tjäna såsom statistiskt primärmaterial. Förslag till sådana formulär böra uppgöras af Statistiska centralverket i samråd med vederbörande myndigheter. Enligt dessa formulär torde upplysning böra erhållas angående bland annat föreståndares och lärares födelseår, utbildning, tillträdesår till lärarbefattningen, lärjungarnes antal under de olika läseterminerna, totalantal under arbetsåret inskrifna lärjungar, lärjungarnes kön, födelseår, mantalsskrifningsort (för vissa läroanstalter yrke och senaste arbetsgivare), läroämnen och antal undervisningstimmar i veckan för hvarje läroämne, arbetsårets längd i veckor, lärjungarnes deltagande i undervisningen i de olika läroämnena, antal lärorum, materiel samt anstaltens ekonomi m. m. I sammanhang med formulärens fastställande bör stadgas, att ett exemplar af samtliga ofvan nämnda läroanstalters årsredogörelser skall årligen insändas till Statistiska centralverket.

Statistiken öfver universitet och liknande högskolor måste i flera afseenden skilja sig från den öfriga undervisningsstatistiken, särskildt därigenom att den bör betydligt utförligare behandla de studerandes förhållanden, än hvad fallet kan blifva beträffande öfriga läroanstalter.

En sida af universitetens verksamhet, examensväsendet, har varit föremål för flera tillfälliga statistiska undersökningar. Sålunda offentliggjorde G. Eneström år 1888 enligt uppdrag af chefen för Ecklesiastikdepartementet statistiska undersökningar rörande studie- och examensförhållanden vid de svenska universiteten. Såsom källor användes universitetskatalogerna och Karolinska institutets årsberättelser kompletterade med uppgifter ur vederbörande institutioners studentförteckningar, examensprotokoll och föreläsningsslistor. Dessa undersökningar utvidgades och kompletterades för 1889 års universitetsexamenskommittés arbeten. Den år 1902 förordnade universitetsexamenskommittén offentliggjorde likaledes i sina betänkanden öfver examina samt undervisnings- och studieväsendet inom de juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna vid universiteten och Karolinska institutet examensstatistik för dessa fakulteter. Uppgifterna för statistiken rörande examina äro hämtade ur fakulteternas samt Karolinska institutets lärarkollegii protokoll, vederbörande institutioners matriklar och kataloger m. m. Kommittén föreslog att öfver de anmälningar om aflagda tentamina som inkomme till fakulteten skulle hållas särskild förteckning, hvilken borde erhålla formen af en med register försedd liggare, däri för hvarje studerande skulle förekomma ett upplägg för anteckningar om tiden för hans inskrifning i fakulteten, om de obligatoriska kurser och prof som af honom blifvit genomgångna, om de betyg som vid tentamina honom tilldelats samt om tiden för aflagd examen.

Detta förslag motiverades äfven därmed, att på sådant sätt skulle vinnas ett tillförlitligt och samlat material för en statistik öfver universitetsexamina. Kommittén framhöll jämväl vikten af en sådan statistik och hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreskrifva, att universitetens juridiska, medicinska och filosofiska fakulteter samt Karolinska institutets lärarkollegium hvar femte år skulle till Kungl. Maj:t afgifva statistiska redogörelser enligt fastställt formulär angående studietiden för de inom fakulteterna och vid institutet aflagda examina. Äfven framhölls att Stockholms och Göteborgs högskolor borde åläggas samma skyldighet. Föreskrift angående förteckningar öfver studerande, som aflagt juridiska, filosofiska och medicinska examina, har i enlighet med kommitténs förslag införts i kungl. stadgarna rörande dessa examina, hvaremot kommitténs hemställan angående upprättandet af en examensstatistik icke föranledt någon åtgärd. Hvad de teologiska examina beträffar, ha dessa ordnats på grundval af förslag utarbetadt af en särskild år 1897 förordnad kommitté, och i stadgan för dessa examina saknas föreskrift angående förande af dylika ofvan omnämnda förteckningar. Några svårigheter att erhålla för statistiken erforderliga uppgifter angående examina jämväl inom denna fakultet föreligga likväl icke.

Uppgifter om lärarne, deras antal, fördelning efter läroämnen, befattningar, lefnadsålder samt ålder vid utnämningen till den befattning de för tillfället beklåda kunna erhållas ur de kataloger, som årligen utgifvas af Uppsala universitets studentkår, Akademiska föreningen i Lund, Medicinska föreningen i Stockholm, Stockholms högskola och Göteborgs högskola.

Statistik öfver de studerande, deras ålder, studentår, inskrifningsår, födelseort, hemort, fördelning på olika fakulteter och studentföreningar m. m. kan vinnas på sådant sätt, att från universitetens och högskolornas kanslier årligen insändas uppgifter rörande dessa förhållanden för de under året nyinskrifna studerande. Dessa uppgifter böra meddelas på kartoliner, en för hvarje studerande. Med tillhjälp af de ofvannämnda katalogerna kan sedermera konstateras, hvilka antecknat sig såsom närvarande hvarje termin vid de olika universiteten och högskolorna. Härigenom erhålles äfven upplysning om de studerandes förflyttningar mellan de olika institutionerna. Då emellertid på detta sätt lång tid skulle förflyta, innan kartolinerna bilda ett fullständigt register öfver de vid universitet och högskolor studerande, torde ett sådant register första gången lämpligen böra uppläggas med ledning af katalogerna, hvilka i vederbörliga delar kunna kompletteras genom upplysningar från nationsföreningarne vid universiteten samt från högskolornas styrelser.

Öfver undervisningen föreligger statistiskt material i katalogerna, i de af de olika institutionerna hvarje år offentliggjorda förteckningarna öfver föreläsningar och öfningar samt i de åhörarlistor och dagböcker, som skola föras af lärarne. Vid universiteten skola dessa listor och dagböcker upprättas i två exemplar af hvilka det ena insändes till Kanslern för rikets uni-

versitet. Vid högskolorna upprättas de endast i ett exemplar, som förvaras i resp. institutioners arkiv. De till kanslersämbetet insända exemplaren kunna utan olägenhet under någon kortare tid ställas till Statistiska centralverkets disposition för statistisk bearbetning. Detta synes äfven vara fallet beträffande de i högskolornas arkiv förvarade handlingarne. Erforderliga uppgifter angående dessa förhållanden böra sålunda utan svårighet kunna erhållas.

Hvad slutligen universitetens och högskolornas ekonomi beträffar behöfva särskilda uppgifter härom för statistiskt ändamål icke infordras, då alla för statistiken erforderliga upplysningar kunna erhållas dels ur de olika institutionernas årsberättelser och dels ur Kapitalkonto till rikshufvudboken, Statskontorets liggare öfver statsverkets specialutgiftsstater samt Riksdagens revisorers berättelser.

Om i enlighet med ofvan framlagda förslag uppgifter rörande af staten, kommuner eller hushållningssällskap underhållna eller understödda undervisningsanstalter skulle erhållas, återstår frågan om statistik öfver enskilda undervisningsanstalter, som icke åtnjuta dylikt understöd. Inom flera undervisningsområden äro dessa anstalters antal ganska betydande. Af det sextital handelsskolor och handelsinstitut, som torde finnas i vårt land, åtnjuta sålunda endast tre statsunderstöd, hvarjämte ett institut är ställt under statens inspektion utan att erhålla sådant understöd. Enligt hvad kommittén har sig bekant, lär handelsundervisningskommittén ha för afsikt att föreslå skyldighet äfven för sådana handelsundervisningsanstalter, som ej äro underkastade inspektion att låta inregistrera sig hos vederbörande myndighet samt till densamma årligen afgifva vissa uppgifter rörande sin verksamhet. I den mån sådan skyldighet införes böra gifvetvis jämväl de enskilda läroanstalter, som blifva underkastade densamma, upptagas i den officiella statistiken. För detta ändamål böra de ofvannämnda uppgifterna, försåvidt stadgande om deras afgifvande kommer till stånd, ingå i två exemplar af hvilka det ena öfverlämnas till Statistiska centralverket.

Den föreslagna undervisningsstatistiken bör, med undantag af statistiken rörande universitet och högskolor, årligen utarbetas och offentliggöras. Universitetsstatistiken torde på grund af sin natur knappast böra omfatta kortare period än fem år.

Till sist vill kommittén framhålla att äfven om undervisningsstatistiken måste begränsas till egentliga undervisningsanstalter, som äro skyldiga att till offentliga myndigheter afgifva redogörelser för sin verksamhet, öfriga områden af uppfostrande och bildande verksamhet gifvetvis icke böra sakna belysning i den officiella statistiken. Redan nu finnas, om också skäpligen ofullständigt, uppgifter om denna verksamhet sammanförda i sammandraget af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser. Det synes äfven lämpligt, att i framtiden en så fullständig statistik som möjligt öfver

Publikationer.

Statistik rörande kurser, föreläsningar, bibliotek, museer m. m.



enskilda läroanstalter, som ej afgifva ofvan omtalade redogörelser, öfver undervisning i kindergarten och arbetsstugor, öfver kurser, föreläsningar, bibliotek, muséer och dylikt meddelas i den femårsöfversikt öfver rikets utveckling, hvilken enligt kommitténs förslag skulle efterträda det ofvannämnda sammandraget. Material till en sådan statistik föreligger delvis i de olika institutionernas årsberättelser, uppgifter som skola till Kungl. Maj:t eller förvaltande myndigheter afgifvas för erhållande af statsbidrag m. m. Nödvändiga kompletteringar böra, såsom å annat ställe (s. 123) i detta betänkande föreslagits, inhämtas genom Kungl. Maj:ts befallningshafvande.

Sammanfattning.

Kommittén får sålunda föreslå,

*att* undervisningsstatistiken utvidgas att omfatta alla egentliga undervisningsanstalter med fast organisation, som äga skyldighet att till offentlig myndighet afgifva redogörelser för sin verksamhet, och att sålunda i statistiken öfver folkundervisningen uppgifter intagas om folk- och småskoleseminarier, folkhögskolor och dylikt, i statistiken öfver allmänna läroverk uppgifter lämnas angående med dessa jämnställda kommunala och enskilda läroverk, hvarjämte femårsstatistik rörande universitet och liknande högskolor samt årlig statistik öfver tekniska och fackundervisningen, äfvensom öfver abnormundervisningen, upprättas,

*att* Statistiska centralverket ålägges att i samråd med vederbörande myndigheter utarbета formulär för de statistiska delarne af sådana redogörelser, som af undervisningsanstalter skola afgifvas till olika myndigheter, och att dessa anstalter åläggas årligen insända ett exemplar af ifrågavarande redogörelser till Statistiska centralverket,

*att* vederbörande myndigheter vid universitet och liknande högskolor åläggas att till Statistiska centralverket insända uppgifter enligt särskilda formulär, dels hvar femte år angående aflagda examina, dels årligen angående under året nyinskrifna studerande, samt

*att* rörande enskilda läroanstalter, som ej afgifva ofvan omnämnda redogörelser, samt angående kurser, föreläsningar, bibliotek, muséer m. m. meddelas uppgifter i den föreslagna femårsöfversikten öfver rikets utveckling.

## 18. Finansstatistik.

*Historik och nuvarande beskaffenhet.*

Statistik öfver statens finanser.

Statsfinansernas ställning betraktades i äldre tider såsom en riksviktig hemlighet, hvilken icke utan våda för staten kunde röjas. Först vid början af 1800-talet skedde häri en ändring, i det enligt beslut vid 1800 års riksdag revisorernas berättelser om Riksgäldskontorets förvaltning började utgifvas från trycket. Med det nya statsskickets införande försvann sekretessen fullständigt, och statsrevisorerna offentliggjorde därefter beräkningar rörande statsverkets

inkomster och utgifter för hvart och ett af åren 1810-1820. På grund af oredan i räkenskapsväsendet måste dock dessa beräkningar blifva föga tillfredsställande. Först sedan den 12 december 1821 nya formulär för såväl landträkenskaperna som rikshufvudboken blifvit fastställda, blef det möjligt att fullständigare öfverblicka finansernas ställning. För hvarje år, från och med år 1821, har därefter af Statskontoret offentliggjorts en öfersikt öfver statens finanser under titel »Kapitalräkning (från år 1854 Kapitalkonto) till rikshufvudboken». Denna kapitalräkning var dock under de första decennierna ganska ofullständig, då däri saknades redogörelse för de särskilda fonderna. Den lämnade dessutom ifråga om uppställning mycket öfrigt att önska. Genom det nya formulär för rikshufvudboken, som fastställdes den 15 februari 1855 och tillämpades jämväl på det föregående årets räkenskaper, afhjälptes emellertid de svåraste bristerna. Den form, som kapitalkontot till rikshufvudboken sålunda erhöil, har det sedermera om också med större eller mindre förändringar i hufvudsak bibehållit.

Vid sidan af denna hufvudkälla för kännedomen om statens finanser har sedan gammalt publicerats ett ej ringa antal andra finansiella redogörelser. Viktigast af dessa äro Riksdagens revisorers berättelser om »granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning», hvilka taga sin början med året 1813 och sedermera blifvit för hvarje år tryckta, jämte i anledning af samma berättelser infordrade och till Kungl. Maj:ts afgifna underdåniga utlåtanden. Vidare kunna omnämnas det utdrag ur Riksgäldskontorets hufvudbok, som från och med år 1799 årligen utgifvits, samt det s. k. generalsammandrag öfver bevillingen, som från och med år 1813 offentliggjorts, ursprungligen af Riksgäldskontoret men från och med år 1873 af Statskontoret. Äfven de å annat ställe i detta betänkande (s. 49) omnämnda berättelserna rörande brännvins tillverkning och försäljning samt socker- och maltdryckstillverkningen äro af öfvervägande finansstatistisk beskaffenhet. Viktiga upplysningar rörande beskattningen och den till länsstyrelserna ingående kronouppbörden i allmänhet kunna för äldre tider hämtas ur Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser. Med femårsperioden 1876-1880 indrogos emellertid de ifrågavarande tabellerna. Slutligen torde här böra omnämnas den liggare öfver statsverkets specialutgifts-stater, som på grund af kungl. bref den 8 mars 1901 utgifves af Statskontoret, om också denna publikation icke egentligen är af finansstatistisk natur.

Trots rikedomerna på finansiella redogörelser af olika slag — i det föregående ha endast de viktigaste omnämnts — saknar man emellertid en fullständig och öferskådlig öfersikt öfver statens finanser. En verklig statistik existerar sålunda icke hvad statsfinanserna angår. Närmast skulle man vänta sig att finna en dylik i kapitalkontot till rikshufvudboken, men en redogörelse för dess innehåll och uppställning torde nogsamnt visa, att det alldeles icke kan uppfylla de kraf, som måste ställas på en dylik

statistik. Kapitalkontot har en dubbel uppgift. Först och främst afser det att såsom namnet angifver lämna en öfversikt öfver samtliga i rikshufvudboken ingående fonders inkomster och utgifter, tillgångar och skulder. Vore nu förhållandet det, att i rikshufvudboken verkligan redovisades hela statens medelsförvaltning och upptoges där samtliga dess tillgångar och skulder, så skulle visserligen krafvet på fullständighet vara uppfyllt, men i verkligheten äro dessa förutsättningar icke för handen. Sålunda saknas här redovisning för åtskilliga slag af inkomster och utgifter, särskildt vissa allmänna inrättningsars egna inkomster och däraf bestridda utgifter. Icke ens skatterna till staten äro fullständigt upptagna, sålunda hvarken brännvinsförsäljningsmedlen eller skogsvårdsafgifterna, hvilka visserligen till största delen eller uteslutande disponeras af lokala myndigheter men det oaktadt torde böra anses äga natur af statsskatter. Framför allt äro emellertid uppgifterna om tillgångarne synnerligen ofullständiga, i det att här redovisas endast för statens järnvägars samt de särskilda i rikshufvudboken upptagna fondernas tillgångar, hvaremot all öfrig statsegendom saknas, sålunda i främsta rummet största delen af den fasta egendomen samt Telegrafverkets och Riksbankens tillgångar. Å andra sidan upptagas bland tillgångarna vissa poster, hvilka icke äro att hänföra dit utan utgöras af donerade medel, som endast stå under Statskontorets förvaltning. Emellertid kommer väl den brist, som ligger i den otillfredsställande redovisningen af tillgångarna, att under den närmaste tiden i viss mån afhjälpas, då på grund af hemställan från statsrevisorerna en särskild tabell rörande statens tillgångar och skulder antagligen torde komma att för framtiden bifogas.

Kapitalkontots andra hufvuduppgift är att vara en budgetsredovisning. Härför äro tvenne särskilda tabeller rörande statsverkets inkomster samt riksstatsutgifterna afsedda. För sitt egentliga ändamål, att utvisa förhållandet mellan riksstatens beräkningar och de verkliga inkomsterna och utgifterna, kunna dessa tabeller måhända vara lämpliga. En fullständig och öfverskådlig öfversikt af statens inkomster och utgifter lämna de däremot på intet sätt. Till att börja med brister mycket i fråga om fullständighet, äfven om man fränser att enligt hvad ofvan yttrades vissa inkomster och utgifter öfverhufvud taget icke redovisas i rikshufvudboken. På grund af den egendomliga uppställningen af rikshufvudboken och dess kapitalkonto i separata räkenskaper för ett stort antal särskilda »fonder» (år 1908 68 stycken) blifva nämligen i tabellerna rörande statsverkets inkomster och riksstatsutgifterna åtskilliga inkomster och utgifter antingen icke redovisade med sina verkliga belopp eller till och med helt och hållet utelämnade. Då sålunda för en viss förvaltningsgren eller ett visst statsändamål en särskild »fond» bokföres i rikshufvudboken, redovisas inkomster och utgifter på den särskilda fonden men icke i tabellerna öfver statsverkets inkomster och riksstatsutgifterna. Äro ifrågakarande inkomster och utgifter uppförda på rikstaten, ingå de visserligen i de sistnämnda tabellerna men icke såsom in-

komster eller utgifter utan under rubriken »omföring från» resp. »till diverse fonder» och vanligen icke med de verkliga inlutna eller utbetalta beloppen. Exempelvis är detta fallet med statens järnvägars inkomster och utgifter. I tabellen öfver statsverkets inkomster finnes visserligen i kolumnen för »omföring från diverse fonder» upptaget beloppet af järnvägstrafikmedlen, men detta utgör icke järnvägarnas verkliga nettoafkastning och än mindre bruttoinkomsten utan endast den del af nettoafkastningen, som af Järnvägsstyrelsen inbetalts till Statskontoret. Den verkliga nettobehållningen finner man genom att minska de på fonden »statens järnvägar med därtill hörande materiel och förlag» redovisade inkomsterna med de där upptagna utgifterna. Detta för så vidt man med nettobehållning menar inkomsternas öfverskott öfver driftkostnaderna. Hvad angår utgifter för nyanläggningar vid järnvägarna, redovisas visserligen de härför på riksstaten uppförda anslagen i tabellen öfver riksstatsutgifterna i kolumnen »omföring till diverse fonder» men icke med de verkliga utgiftsbeloppen utan med de budgeterade. Totalutgifterna för nyanläggningar (och ökad förlag), inräknadt hvad som bestridts af låne- och trafikmedel, kan man finna endast genom att minska den under fonden »statens järnvägar» etc. upptagna utgående balansen med den ingående. Äfven Riksgäldskontorets finanser redovisas mycket ofullständigt i de ifrågasvarande tabellerna, i det att här upptages endast hvad som af Statskontoret utbetalts till Riksgäldskontoret, hvaremot detta verks inkomster och utgifter för öfrigt redovisas under Riksgäldsverkets fond. Här har man sålunda att söka upplysning om bland annat alla utgifter, som bestridts med lånemedel. Rörande flertalet öfriga fonders inkomster och utgifter finnas inga som helst uppgifter i tabellerna öfver statsverkets inkomster och riksstatsutgifterna, utan dessa redovisas uteslutande under vederbörande fond.

För att vinna kännedom om statens samtliga inkomster och utgifter, för så vidt de öfverhufvud redovisas i kapitalkontot till rikshufvudboken, måste man sålunda sammanräkna alla de särskilda fondernas, med undantag af de donerade, inkomster och utgifter — de i tabellerna rörande statsverkets inkomster och riksstatsutgifterna upptagna bokföras under »statsregleringsfonden». I de tabeller, som inleda hvarje årgång af kapitalkontot till rikshufvudboken, sker en dylik sammanräkning, ehuru utan afdrag af de donerade fondernas inkomster och utgifter, och utan någon som helst specifikation efter inkomsternas natur eller utgifternas ändamål. Dessutom ingå här bland utgifterna endast hvad i det följande kallas egentliga utgifter och driftkostnader men icke kapitaliserande utgifter, d. v. s. utgifter för anskaffande af i rikshufvudboken bokförda aktiva eller för amortering af skuld, liksom naturligtvis ej heller såsom inkomster redovisas upptagna lån eller förbrukade aktiva.

I fråga om fullständighet lämna sålunda tabellerna rörande statsverkets inkomster och riksstatsutgifterna mycket öfrigt att önska. Om möjligt ännu mindre tillfredsställa de emellertid de kraf, som finansstatistiken måste upp-

ställa ifråga om öfverskådlig och systematisk anordning. En redogörelse för tabellernas innehåll torde ådagalägga detta.

Tabellen öfver statsverkets inkomster fördelar dem efter deras statsrättsliga natur i ordinarie inkomster och bevillningar specificerade efter riksstaten, vidare utgiftsanslagen enskildt tillhörande uppördsmedel, fördelade efter hufvudtitlar samt ordinarie och extra ordinarie stat — dessa inkomster förekomma ej på riksstaten, emedan utgifterna i denna i allmänhet upptagas netto — slutligen tillfälliga inkomster i regeln upptagna på riksstaten däribland den till statsverket anvisade delen af Riksbankens vinst. Ur finansstatistisk synpunkt är denna fördelning gifvetvis otillfredsställande, alldenstund den icke tager hänsyn till inkomsternas verkliga natur utan endast till den plats de fått på riksstaten eller i räkenskaperna. Men ej heller de särskilda inkomstitlarnas *belopp* redovisas på ett tillfredsställande sätt. Helt naturligt visar tabellen en debet- och en kreditafdelning. Under debet upptagas kolumnerna: »enligt riksstaten påräknade», »afkortade», »särskilda utgiftsanslag godtgöras», »öfverskott tillkommande fonden för reserverade medel» samt »restantier och proprietalanser den 31 december». Kolumnerna under kredit äro följande: »restantier och proprietalanser den 1 januari», »enligt räkenskaperna utgörande», »omföring från diverse fonder», »särskilda utgiftsanslag godtgöra» samt »brister att ersättas af fonden för reserverade medel.» Närmast skulle man väl vänta att finna de influtna beloppen i kolumnen »enligt räkenskaperna utgörande» eller i förekommande fall »omföring från diverse fonder». För utgiftsanslagens uppördsmedel samt en och annan inkomstitel bland de ordinarie inkomsterna och bevillningarna angifves också här det verkliga beloppet, beträffande järnvägstrafikmedlen dock endast den del af nettobehållningen som inlevererats till Statskontoret, under det att för så godt som alla andra inkomstitlar bruttobeloppen upptagas. Men för flertalet ordinarie inkomster och bevillningar redovisas icke i de nämnda kolumnerna det belopp, som i en finansstatistik bör uppföras såsom influtet. I vissa fall upptages sålunda beloppet utan afdrag för restitutioner, i andra den debiterade summan utan hänsyn till restantier och afkortningar. De verkliga beloppen måste under sådana omständigheter beräknas. De finnas icke angifna någonstädes i tabellen. Beräkningen får emellertid utföras på olika sätt för olika inkomstitlar. Beträffande flertalet erhåller man det influtna beloppet genom att till det enligt riksstaten påräknade beloppet lägga ett eventuellt öfverskott enligt kolumnen »öfverskott tillkommande fonden för reserverade medel» eller från nämnda belopp draga en eventuell brist enligt kolumnen »brister att ersättas af fonden för reserverade medel». I fråga om fyr- och båkmedel, telegrafmedel och postmedel har man att till den på sätt nyss nämndes funna summan eller resten lägga det i debetsidans kolumn »särskilda utgiftsanslag godtgöras» uppförda beloppet. I vanliga fall, men ej alltid, angifves emellertid för dessa inkomstitlar det influtna beloppet i kolumnen »enligt räkenskaperna utgörande».

Tabellen öfver riksstatsutgifterna upptager de särskilda anslagen i noggrann öfverensstämmelse med riksstaten, hvilken emellertid är uppställd ur helt andra synpunkter än de statistiska. En gruppering af utgifterna efter de olika förvaltningsgrenarne hvarken innehålles i nämnda tabell eller kan ens utföras med ledning af densamma, om man nämligen icke vill nöja sig med att vid sidan af de särskilda utgiftsgrupperna erhålla en stor grupp af gemensamma utgifter som icke kunnat fördelas. Sålunda är omöjligt att med ledning af tabellen öfver riksstatsutgifterna uppgifva kostnaden för exempelvis Statistiska centralbyrån år 1908, emedan centralbyrån förutom de dit direkt anvisade anslagen disponerade belopp från ej mindre än sex olika anslag, som afsågo jämväl andra ämbetsverk än centralbyrån. I riksstaten finnes nämligen som bekant under hvarje hufvudtitel uppfördt ett antal för samtliga eller de flesta ämbetsverk under hufvudtiteln afsedda anslag såsom till ålderstillägg, rese- och traktamentspenningar, extra utgifter, skrifmaterialier och expenser m. m. Äfven hufvudtitlarnas besparingar utgöra dylika för samtliga de ändamål, som resp. hufvudtitlar afse, disponibla summor. Till och med ett för alla hufvudtitlarna gemensamt anslag, förutom allmänna pensions- och indragningsstaten, finnes, nämligen sjätte hufvudtitelns anslag till postafgifter för tjänstebref. Uppenbart är, att tabellen öfver riksstatsutgifterna under sådana omständigheter icke kan lämna material för en noggrann fördelning af utgifterna efter olika förvaltningsgrenar.

Härtill komma vissa andra olägenheter, som vidlåda den nämnda tabellen. Sålunda redovisas utgifterna med få undantag brutto. Nettobeloppen, hvilka ur statistisk synpunkt erbjuda det största intresset, kunna endast erhållas genom en omräkning af tabellens siffror. Vissa utgifter äro icke bokförda såsom sådana utan såsom »omföring till diverse fonder», andra borde lämpligare afräknas på inkomsterna än upptagas som utgifter. Därjämte förekomma vissa andra egendomligheter i fråga om bokföringen, som lätt kunna vilseleda vid tabellens användande.

Af hvad ofvan anförts torde framgå, att kapitalkontot till rikshufvudboken icke uppfyller de kraf, som måste ställas på en statistisk redogörelse för statens finanser. Enligt hvad förut omnämnts kunna öfriga finansiella redogörelser ännu mindre tillfredsställa dessa kraf.

Rörande kommunernas finanser utgifvas särskilda statistiska redogörelser, nämligen dels Statistiska centralbyråns berättelser om kommunernas fattigvård och finanser, dels Jordbruksdepartementets statistik öfver väghållningsbesväret på landet. För dessa publikationer redogöres på andra ställen i förevarande betänkande (s. 340, 257).

En allmän finansstatistik, d. v. s. en sammanställning af statens och kommunernas finanser, existerar icke. Frånsedt af enskilda författare lämnade bidrag till en sådan statistik finnes intet annat af denna natur att omnämna än en kortfattad tabell rörande beskattningen, som införts i senast utkomna årgång af Sveriges officiella statistik i sammandrag.

Statistik  
öfver kom-  
munernas  
finanser.

Allmän  
finanssta-  
tistik.

*Kommitténs förslag.* Den stora betydelse finansstatistiken måste anses äga, torde till fullo motivera att åtgärder vidtagas för att bringa denna gren af statistiken till största möjliga fulländning.

*Statistik öfver statens finanser.* Rörande statens finanser existerar såsom ofvan utredts ännu ingen verklig statistik, utan en sådan måste nyskapas. Materialet härför finnes i främsta rummet i kapitalkontot till rikshufvudboken. I åtskilliga fall måste dock detta material kompletteras från andra håll, särskildt för att möjliggöra ett uppdelande af de å riksstaten förekommande för flera ämbetsverk och myndigheter gemensamma anslagen, såsom till ålderstillägg, expenser m. m. I allmänhet torde härtill kunna användas de i statsrevisorernas berättelser om statsverket meddelade uppgifterna. Då emellertid ifrågakvarande berättelser utkomma från trycket först mer än ett år efter redogörelseåret, skulle användandet af de tryckta berättelserna onödigtvis försena statistikens utarbetande. Saken torde enklast kunna ordnas så, att Statistiska centralverket erhåller en afskrift af de räkenskapsammandrag, som förvaltande verk och allmänna inrättningar jämlikt kungl. kungörelse den 23 maj 1884 skola före juli månads utgång afgifva för statsrevisionens ändamål. Därutöfver erfordras en del kompletterande uppgifter från Statskontoret och vissa andra myndigheter. Dessa uppgifter torde kunna afgifvas utan större besvär eller svårighet.

Rörande den bearbetning, som det sålunda åvägabragta materialet bör undergå, torde kommittén icke behöfva ingå på närmare detaljer. Endast vissa allmänna synpunkter må här framhållas. Först och främst är af nöden, att inkomsterna och utgifterna grupperas efter sin verkliga natur utan hänsyn till den plats de erhållit i statens räkenskaper. Sålunda böra inkomsterna fördelas i de tre hufvudgrupperna: skatter med underafdelningarne konsumtionsskatter, andra indirekta skatter och direkta skatter; inkomster af statsegendom, statens kommunikationsanstalter och regaler; samt slutligen öfriga inkomster (bötesmedel, terminsafgifter från läroverken och extra uppbörd). Utgifterna grupperas i hufvudafdelningarne egentliga utgifter med ytterligare fördelning efter de särskilda ändamålen, samt öfriga utgifter med underafdelningarne driftkostnader och kapitaliserande utgifter. Såväl brutto- som nettobelopp böra meddelas, detta dock endast hvad utgifter samt inkomster af inkomstgifvande verksamhet beträffar. Däremot synes lämpligast, att öfriga inkomster upptagas endast brutto, sålunda skatterna utan afdrag för uppbörds-kostnader. Afkortningar och såvidt möjligt restitutioner böra likväl afräknas. Därjämte torde böra skiljas mellan riksstatsmedel samt särskilda fonders och inrättningars medel.

En kanske mindre ur finans- än ur förmögenhets- och inkomststatistisk synpunkt viktig publikation utgör det ofvan omnämnda af Statskontoret utgifna generalsammandraget öfver bevillningen. Primärmaterialet härför utgöres af de sammandrag, som enligt bevillningsförordningen (från och med år 1911 taxeringsförordningen) skola enligt fastställt formulär af Kungl.

Maj:ts befallningshafvande hvarje år före den 1 december insändas till Statskontoret. Dessa grunda sig i sin ordning på sammandrag, som för hvarje stad och fögderi skola insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, för Stockholms stad före den 15 november samt för annan stad och för fögderi före den 1 november. Det på grundval af de till Statskontoret inkomna uppgifterna utarbetade generalsammandraget utkommer numera af trycket i allmänhet i januari månad näst efter taxeringsåret. Emellertid vore det af synnerlig vikt, att i den af kommittén föreslagna Statistisk årsbok kunde meddelas såväl själfva generalsammandraget som uppgifter för hvarje särskild kommun rörande den taxerade fastigheten och inkomsten. Förutsättningen för att detta skall kunna ske är att dels generalsammandraget avslutas betydligt tidigare än för närvarande, dels uppgifter för socknar och ej såsom nu blott för fögderier och städer insändas till Statistiska centralverket, som enligt kommitténs (s. 103) framställda förslag bör utgifva generalsammandraget. För realiserandet af såväl den ena som den andra af dessa förutsättningar erfordras, att till centralverket direkt utan föregående länsammandrag insändas de till Kungl. Maj:ts befallningshafvande inkomna uppgifterna för fögderier och städer. Därest dessa uppgifter äro för länsstyrelserna behöfliga, böra de afgifvas i två exemplar af hvilka det ena skyndsamt insändes till Statistiska centralverket. Beträffande det ifrågavarande generalsammandraget har kommittén erfarit, att Statskontoret hos Kungl. Maj:t föreslagit, att det skall omarbetas och utvidgas i öfverensstämmelse med en af chefen för Statistiska centralbyrån uppgjord promemoria. Detta ärende är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts pröfning. Därest Statskontorets hemställan bifalles, kommer generalsammandraget, som nu utgör endast ett löst blad, att för framtiden utgöra ett häfte i det format, som kommittén nedan föreslår skola i regel införas för all officiell statistik.

Rörande de förändringar och utvidgningar, som statistiken öfver kommunernas finanser bör undergå, får kommittén hänvisa till sina därom i annat sammanhang framställda förslag (s. 343).

Statistik öfver kommunernas finanser.

Enligt kommitténs åsikt bör finansstatistiken icke stanna vid särskilda statistiska redogörelser för statens och för kommunernas finanser, utan bör den ytterst utmyнна i en sammanställning af båda. Endast på sådant sätt blir möjligt att uppgifva exempelvis den totala skattebördan eller hela kostnaden för hvarje särskild förvaltningsgren, såsom undervisningsväsende, sjukvård o. s. v. Behovet af en dylik allmän finansstatistik har lifligt framhållits i en förut (s. 101) omnämnd motion vid 1910 års riksdag och vitsordades jämväl från olika håll under kamrarnas öfverläggningar om berörda motion. Villkoren för att en allmän finansstatistik skall kunna utarbetas äro, att dels den ofvan föreslagna statistiken öfver statens finanser kommer till stånd, dels de af kommittén föreslagna förändringarna i fråga om statistiken öfver kommunerna genomföras. Under dessa förutsättningar blir utarbetandet af en allmän finansstatistik en jämförelsevis enkel uppgift.

Allmän finansstatistik.



En viktig fråga, nämligen om skattebördans fördelning på olika beskattningsföremål och olika samhällsklasser, kan dock en dylik statistik icke utan vidare besvara, bland annat af det skäl att direkta uppgifter om konsumtions-skatternas fördelning i antydda hänseenden icke förefinnas och ej heller någonsin kunna erhållas. Endast approximativa beräkningar kunna här ifrågakomma, och dessa förutsätta att ingående undersökningar först verkställts rörande konsumtionen af skattepliktiga varor inom olika samhällsklasser. En dylik beräkning rörande skatternas fördelning synes därför kommittén lämpligen böra tid efter annan komma till stånd genom samarbete mellan Statistiska centralverket och Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, hvarvid i viss mån torde kunna tjäna såsom mönster de omfattande undersökningar i detta ämne, som för Norges del nyligen utförts af N. Rygg och offentliggjorts i den norska socialstatistiken.

Publikationer.

Statistiken öfver statens finanser och den allmänna finansstatistiken synas vara af den vikt, att de böra årligen utarbetas och offentliggöras, hvarvid torde vara lämpligt att de bilda en gemensam publikation. I denna böra likväl icke de ofvan berörda utredningarna rörande skatternas fördelning ingå, alldenstund dessa skulle blifva af väsentligt annan natur än finansstatistiken i öfrigt. De torde därför lämpligast offentliggöras i centralverkets meddelanden.

I serien Sveriges officiella statistik böra jämväl ingå generalsammandraget öfver bevillningen under förutsättning att detta förändras i öfverensstämmelse med Statskontorets ofvan omnämnda förslag, äfvensom Kontrollstyrelsens berättelse om brännvins tillverkning och försäljning samt socker- och maltdryckstillverkningen. Dessa publikationers titlar kunna lämpligen förkortas till resp. Rikssammandrag af skattetaxeringarne och Accispliktiga näringar.

De ofvan föreslagna finansstatistiska publikationerna äro gifvetvis icke afsedda att ersätta de nuvarande af Statskontoret m. fl. myndigheter utgifna förvaltningsberättelserna, Kapitalkonto till rikshufvudboken o. s. v., utan dessa måste bibehållas i den utsträckning och form, som förvaltningens behof påkalla. Då desamma icke äro af egentlig statistisk natur, böra de icke ingå i den officiella statistiken.

Sammanfattning.

Kommittén får salunda hemställa,

*att* en statistik öfver statens finanser och en allmän finansstatistik årligen utarbetas och offentliggöras i en gemensam publikation med titel »allmän finansstatistik»,

*att* de räkenskapssammandrag, som förvaltande verk och allmänna inrättningar jämlikt kungl. kungörelse den 23 maj 1884 skola årligen afgifva för statsrevisionens ändamål, insändas i två exemplar af hvilka det ena öfverlämnas till Statistiska centralverket,

*att* Kungl. Maj:ts befallningshafvande åläggas att årligen så tidigt som möjligt till Statistiska centralverket insända uppgifter enligt fastställt formulär rörande taxeringarna inom hvarje särskild stad och fögderi, samt

att tid efter annan genom samarbete mellan Statistiska centralverket och Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik utföras och offentliggöras undersökningar rörande skatternas fördelning på olika beskattningsföremål och olika samhällsklasser.

## 19. Kommunalstatistik.

Rörande den kommunala beskattningen finnas ganska utförliga — om också antagligen tämligen otillförlitliga — uppgifter i Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser till och med perioden 1851/1855. Enligt den år 1821 fastställda planen för dessa berättelser skulle nämligen i tabellbilagorna meddelas utförliga uppgifter rörande samtliga direkta skatter och onera, däribland jämväl sådana som enligt nutida förhållanden äro att räkna såsom kommunala. Sålunda skulle i tabellen för landsbygden med specifikation för hvarje särskildt slag af hemman och lägenheter samt verk och inrättningar uppgifvas — förutom beloppet af bevillningar och grundskatter samt värdet af rustnings- och roteringsbesväret — jämväl utskylder och sportler till prästerskapets och kyrkobetjäningens aflöning, värdet af fattigförsörjningen, af skjutsningsbesväret och af väghållningsbesväret samt beloppet af »diverse onera och allmänna besvär, såsom byggnadsskyldigheter, inkvartering, skallgång, underhåll af jaktredskap, kronobrefbäring m. m.» I tabellen för städerna skulle meddelas ungefär samma uppgifter som för landsbygden. Kolumnen för »diverse onera» skulle enligt anvisningarna till formuläret upptaga »afgifter till staden, underhåll af byggnader och hamnar m. m.», hvarvid afdrag skulle göras »för erhållna immuniteter af hamnpenningar m. m.» Det var sålunda intet mindre än en allmän statistik öfver den direkta beskattningen man härigenom ville skapa, om också den rubrik »statsbidrag» under hvilken alla dessa uppgifter sammanfattades syntes antyda, att här endast skulle vara fråga om skatter och besvär till staten.

I det förslag till förändradt formulär för Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser, som af chefen för Statistiska centralbyrån den 29 juni 1861 afgafs till chefen för Civildepartementet, anmärktes mot uppgifterna om »statsbidrag»: att en stor del dit hänfödda bidrag till beloppet kunde endast approximativt uppskattas, och att denna uppskattning ofta från statistisk synpunkt måste gifva ett otillfredsställande resultat; att under rubriken statsbidrag dels saknades flera titlar som ingingo i rikshufvudboken och dels upptoges åtskilliga andra som rättare borde hänföras till kommunalskatter; att alla dessa skattetitlars specifikation efter hemmans och lägenheters jordeboksnatur torde vara ett öfverflödigt arbete; samt att då årligen utkommande berättelser från Stats- och Riksgäldskon-

*Historik och  
nuvarande  
beskaffenhet.  
Statistik  
öfver kom-  
munernas  
finansier.*

toren lämnade upplysning om de statsbidrag, som kunde till bestämdt belopp i siffror uppgifvas, den uppgift, som härom endast för hvart femte år skulle meddelas i länsstyrelsernas berättelser, syntes umbärlig såsom absolut tal. och om den gäfves såsom medeltal för fem år, ej tycktes värd besväret och kostnaden för särskild detaljerad tabell. På grund häraf föreslogs att de ifrågavarande uppgifterna icke vidare skulle meddelas i tabellbilagorna till femårsberättelserna. I stället borde, hvad kommunalutskylderna angår, femårsberättelserna allt mer och mer upptaga kortare redogörelser härför, i den mån sådana kunde finna stöd af räkenskaper, hvaremot inga uppskattningar vidare borde få förekomma.

I öfverensstämmelse med detta förslag uteslötos de ifrågavarande uppgifterna ur de nya formulär för tabellbilagor till femårsberättelserna, som användes för perioden 1856/1860. Däremot skulle fullständigare upplysningar meddelas rörande fattigvårdens inkomster och utgifter. De förstnämnda skulle fördelas i fem grupper: afkastning af egendom, kollekt m. m., personliga fattigvårdsbidrag, värdet af tillskott efter hemmantal, ersättning af statsmedel samt ersättning af annat fattigvårdssamhälle. Utgifterna uppgäfvas däremot endast i klump. Samma formulär, endast med en af de nya kommunallagarna motiverad förändring, bibehöllos äfven för de följande tre femårsperiodernas berättelser. Sedan en särskild statistik öfver kommunernas fattigvård och finanser från och med år 1874 kommit till stånd, uteslötos dessa uppgifter ur femårsberättelserna.

Vid sidan af de obligatoriska uppgifterna om fattigvårdens finanser meddelade åtskilliga länsstyrelser i öfverensstämmelse med ofvannämnda förslag till plan för femårsberättelserna en del upplysningar rörande kommunernas finanser i öfrigt. Beträffande skoldistriktens finanser skulle dessutom på grund af nådigt cirkulär den 24 februari 1865 årliga uppgifter insändas till Ecklesiastikdepartementet. Likaledes förefunnos redogörelser för landstingens finanser i de handlingar, som landstingen voro skyldiga att årligen utgifva af trycket. Att på dessa olikartade uppgifter grunda en fullständig statistik öfver kommunernas finanser var dock tydligen ej möjligt, och då måste snart uppstå frågan om sättet för åstadkommande af en dylik statistik.

Huru efter åtskilliga förarbeten den nuvarande kommunala finansstatistiken slutligen kom till stånd genom beslut vid 1874 års riksdag, omnämnes på annat ställe i detta betänkande (s. 49).

De närmare ännu gällande bestämmelserna för statistiken öfver kommunernas fattigvård och finanser — enligt Kungl. Maj:ts och Riksdagens beslut skulle nämligen fattigvårds- och finansstatistiken bearbetas och utgifvas gemensamt — utfärdades af Kungl. Maj:t den 30 december 1874, sedan chefen för Statistiska centralbyrån efter Statistiska beredningens hörande inkommit med slutligt förslag i ärendet. Det hufvudsakliga innehållet af dessa bestämmelser i hvad de angå finansstatistiken är följande.

För hvarje år skall sammandrag af räkenskaperna upprättas, för de å kyrko- och kommunalstämma granskade af stämmans ordförande samt för de af stadsfullmäktige eller allmän rådstuga granskade af stadsfullmäktiges ordförande resp. magistraten. Sammandragen skola afgifvas på blanketter, som afgiftsfritt tillhandahållas af Statistiska centralbyrån och utdelas genom länsstyrelsernas försorg. Formulär för dessa blanketter fastställas af Kungl. Maj:t med rätt för chefen för Civildepartementet att efter Statistiska tabellkommissionens hörande i dem vidtagna erforderliga ändringar. Räkenskapssammandragen skola årligen före den 15 juni näst efter räkenskapsåret aflämnas, å landet till länsmanen i orten och i stad till magistraten, hvilka myndigheter skola äga att för vinnande af omedelbar rättelse af ögonskenliga fel och ofullständigheter granska desamma och därefter ofördröjligen överlämna dem till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet, som har att skyndsamt insända dem till Statistiska centralbyrån. De inkomna räkenskapssammandragen skola, jämte uppgifter rörande fattigvården samt räkenskapssammandrag för landstingen, af Statistiska centralbyrån för hvarje år kommunvis, landstingsvis och länsvis bearbetas till en fullständig kommunal finansstatistik för hela riket, hvilken bör offentliggöras i samma format, som vid utgifvandet af öfriga delar af Sveriges officiella statistik begagnas.

För landstingens del var ursprungligen meningen att vid statistikens utarbetande använda de till Civildepartementet inkommande öfersikterna öfver deras inkomster och utgifter. Då detta emellertid visade sig utförbart, förordnade Kungl. Maj:t den 30 juli 1875, att landstingen skulle årligen före den 15 oktober till Statistiska centralbyrån insända sammandrag af sina egna jämte länslasarettens och kurhusens af landstinget granskade räkenskaper med användande af blanketter, som chefen för Civildepartementet ägde fastställa.

De enligt hvad ofvan nämndes fastställda formulären för primäruppgifter till finansstatistiken användas fortfarande i nästan oförändradt skick. Större förändringar, ehuru ej heller de synnerligen genomgripande, ha centralbyråns tryckta berättelser undergått. Den viktigaste torde vara, att från och med år 1883 uppgifterna för de särskilda landskommunerna meddelats betydligt mindre specificerade än förut. Såsom å annat ställe i detta betänkande (s. 286) omnämnts, undergick äfven fattigvårdsstatistiken samtidigt en motsvarande förändring. Omfattningen af dessa inskränkingar synes vid en jämförelse mellan omfånget af statistiken öfver kommunernas fattigvård och finanser för år 1882 och för år 1883. Den förra omfattade 16 sidor text och 166 sidor tabeller, den senare likaledes 16 sidor text men endast 104 sidor tabeller.

De nuvarande formulären till primäruppgifter för statistiken öfver kommunernas finanser kunna icke längre anses tillfredsställande. En gemensam anmärkning, som kan riktas mot dem alla, är, att de icke möjliggöra en uträkning af nettoutgifterna för de särskilda förvaltningsgrenarna liksom ej heller af nettoinkomsten från kommunaltekniska företag. Därjämte är

uppställningen af formulären sådan, att den lätteligen kan föranleda och mycket ofta också verkligen föranleder missförstånd. Särskildt för vissa stadskommuner är därjämte blanketternas ifyllande förenadt med mycket stora svårigheter, då för samtliga stadskommuner endast finnes ett formulär i hvilket de särskilda posterna måste inpressas utan hänsyn till huru kommunens räkenskapsväsende i verkligheten är beskaffadt. Framför allt är det de kommunaltekniska företagen, vattenledning, gas- och elektricitetsverk, spårvägar, slakthus, badinrättningar m. m., som förorsaka svårigheter.

Äfven primäruppgifternas bearbetning och formen för statistikens publicerande gifva anledning till vissa anmärkningar. Endast de viktigaste kunna här påpekas. Beträffande inkomsterna saknas sålunda en fullständigt genomförd fördelning mellan skatter och inkomster af annan natur. Visserligen förekomma åtskilliga kolumner med den gemensamma rubriken »influtna utskylder och bidrag», men häri ingå ej alla utskylder, i det dels influtna restantier å föregående års kommunalutskylder i många fall, dels hundskatt och indirekta afgifter, där sådana förekomma, hänförs till »öfriga inkomster». Ett svar på den viktiga frågan om kommunalutskyldernas absoluta belopp är sålunda statistiken ej i stånd att lämna. Verkliga beloppet är ej obetydligt högre än det i statistiken uppgifna. Äfven redovisningen af inkomsterna från kommunaltekniska företag är otillfredsställande. För vissa städer upptagas brutto-, för andra nettobelopp, hvarjämte vissa hithörande inkomster, såsom för försålda biprodukter vid gastillverkningen (koks m. m.), hänförs till »öfriga inkomster». Endast inkomsterna af vattenledning samt gas- och elektricitetsverk redovisas i särskilda kolumner, afkastningen af öfriga kommunaltekniska företag hänföres till »öfriga inkomster». Grupperingen af utgifterna är otillfredsställande, framför allt i det afseendet, att ingen skillnad göres mellan egentliga utgifter å ena sidan och å andra sidan sådana utgifter, som medföra ett ökad värde af tillgångarna, samt driftkostnaderna för inkomstgifvande företag. Vidare saknas i huvudtabellerna — utom för de borgerliga stadskommunerna och landstingen — redogörelse för utbetalda räntor. Från och med årgången 1904 redovisas emellertid dessa i en särskild texttabell. Därjämte uppkomma till följd af statistikens uppställning betydande dubbelräkningar vid sammanläggandet af de särskilda kommunernas utgifter, särskildt beträffande fattigvårdskostnaderna, som komma att uppgifvas högre än de verkliga, i det att understöd, som utbetalas af annan kommun än hemortskommunen, blifva dubbelräknade.

Slutligen är statistiken öfver kommunernas finanser i viktiga afseenden ofullständig. Sålunda saknas här redogörelse för väghållningsdistriktens finanser rörande hvilka emellertid särskild statistik utgifves samt för tingslagens och municipalsamhällellenas finanser, liksom rörande de uttaxerade bidragen till skjutsentreprenader, hvilka sistnämnda väl numera få betraktas som ett slags landstingsskatt. Därför kan ej heller den ifrågavarande statistiken lämna någon upplysning om totala uttaxeringen per fyrk eller be-

villningskrona för kommunala behof. Ej ens för primärkommunernas del kan uttaxeringen fullständigt angifvas, i det de i den officiella statistiken upptagna utskyldbeloppen per fyck eller bevillningskrona i allmänhet icke omfatta utskylderna till prästerskapets aflönande samt ej heller naturaper-sedlar m. m.

Tiden för offentliggörandet af statistiken öfver kommunernas finanser framgår af följande sammanställning rörande den tid, som förflutit mellan redogörelseårets utgång och statistikens publicerande. Nämnda tid utgjorde: Utgifnings-tid.

1891 . . . . . 1 år 5 mån. 9 dagar	1900 . . . . . 2 år — mån. 16 dagar
1892 . . . . . 1 » 6 » 14 »	1901 . . . . . 2 » 3 » 4 »
1893 . . . . . 1 » 11 » 3 »	1902 . . . . . 1 » 11 » 29 »
1894 . . . . . 1 » 9 » 15 »	1903 . . . . . 2 » — » 10 »
1895 . . . . . 1 » 7 » 27 »	1904 . . . . . 2 » 3 » 29 »
1896 . . . . . 1 » 6 » 19 »	1905 . . . . . 2 » 2 » 10 »
1897 . . . . . 1 » 7 » 9 »	1906 . . . . . 1 » 10 » 26 »
1898 . . . . . 1 » 9 » 1 »	1907 . . . . . 1 » 10 » 12 »
1899 . . . . . 1 » 10 » 6 »	

Årgången 1908 torde kunna utgifvas i början af september 1910, så-lunda omkring 1<sup>3</sup>/<sub>4</sub> år efter redogörelseårets utgång. Normalt kan ifråga-varande statistik beräknas utkomma omkring 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> år efter redogörelseåret. Förseendet under innevarande årtionde beror hufvudsakligen på bristande arbetskrafter i Statistiska centralbyrån och ständiga ombyten inom den extra tjänstemannapersonalen därstädes.

Vid sidan af statistiken öfver kommunernas finanser förefinnas statistiska redogörelser rörande vissa andra grenar af den kommunala förvaltningen. Dit höra de på andra ställen i detta betänkande (s. 282, 256, 324, 346) om-nämnda fattigvårdsstatistiken, statistiken öfver vägar och skjutsanstalter, folkskolestatistiken samt aflönings- och pensionsstatistiken. I Medicinal-styrelsens berättelse rörande hälso- och sjukvård behandlas äfven kommu-nernas sjukvårdsinrättningar och åtgärder för hälsovårdens och hygienens befrämjande. Öfrig kommunal-statistik.

Fortfarande finnas dock viktiga delar af den kommunala förvaltningen, som icke äro föremål för den officiella riksstatistiken. Särskildt gäller detta om de kommunaltekniska företagen.

Statistiken öfver kommunernas finanser synes böra dels utvidgas, dels undergå åtskilliga förändringar. Sålunda behöfver den kompletteras med uppgifter om municipalsamhälle-nas, köpingars, som icke bilda egna kom-muner, samt tingslagens finanser. Från municipalsamhälle-n och ifrågavarande köpingar kunna uppgifter erhållas genom att för ordförande i municipal- eller köpingsstämma stadga samma skyldighet att afgifva statistiska redogörelser, Kommitténs förslag.

som redan är stadgad för ordförande i kyrko- och kommunalstämma. Rörande tingslagens finanser torde kronofogdarne kunna meddela erforderliga upplysningar, där icke utskylderna för tingshusbyggnad m. m. uttaxeras tillsammans med kommunalutskylderna, i hvilket fall de emellertid vanligen torde af de kommunala myndigheterna i deras räkenskaper och därmed jämväl i räkenskapssammandragen till Statistiska centralbyrån sammanföras med kommunens egna medel.

De erforderliga förändringarna synas i hufvudsak vara följande. Grupperingen af inkomster och utgifter bringas till motsvarighet med den som kan komma att användas i en blifvande statistik öfver statens finanser. Vidare böra utgifterna samt inkomsterna från inkomstgifvande verksamhet upptagas såväl brutto som netto eller, hvad inkomsterna beträffar, med afräknande af driftkostnaderna och, hvad utgifterna angår, med afdrag för dels hvad som bestrids genom statsanslag, anslag eller ersättningar från andra kommuner eller enskilda, dels inkomster af resp. inrättningars drift, t. ex. legosängsavgifter, skolavgifter o. s. v. Endast på sådant sätt kunna dubbelräkningar undvikas, vare sig det gäller en sammanställning af statens och kommunernas finanser eller ett sammanräknande af endast kommunernas inkomster och utgifter. Denna utförliga specifikation bör dock icke offentliggöras för hvarje särskild landskommun, utan det är tillräckligt, att den för landskommunerna publiceras i sammandrag länsvis. Beträffande städerna och landstingen torde däremot vara önskvärdt, att uppgifterna offentliggöras med fullständig specifikation för hvarje stad och landsting. Tillgångar och skulder böra specificeras utförligare än för närvarande, särskildt bör beträffande skulderna uppgifvas, huru stor del däraf är placerad i utlandet.

Genomförandet af de nu föreslagna förändringarna ifråga om statistiken öfver kommunernas finanser förutsätter gifvetvis, att nya formulär till primäruppgifter utarbetas. Af skäl som förut nämnts torde dylika äfven eljest vara af behovet påkallade. Vid utarbetandet af dessa torde böra tagas under öfvervägande, huruvida icke för städerna flera alternativa formulär borde uppgöras för att på så sätt möjliggöra en närmare öfverensstämmelse mellan räkenskaper och statistiska räkenskapssammandrag.

I sammanhang med redogörelsen för kommunernas finanser synas lämpligen uppgifter böra meddelas om kommunalutskyldernas relativa höjd inom hvarje särskild kommun resp. municipalsamhälle eller köping som icke bildar egen kommun, d. v. s. det per 100 kronor beskattningsbar inkomst uttaxerade beloppet. Härvid måste begreppet kommunalutskylder fattas i vidsträckt bemärkelse, så att härunder inbegripas ej blott på inkomsten uttaxerade utskylder till primärkommunerna utan jämväl landstingsskatt, bidrag till skjutsentreprenader, utskylder till tingslagen, väghållningsbesväret in natura och vägskatt, utskylder till prästerskapets aflöning samt utskylder till sadana municipalsamhällen och köpingar som icke bilda egna kommuner. En dylik statistik är enligt hvad kommittén erfarit för

närvarande under utarbetande för Finansdepartementets räkning. Kommittén anser åstadkommandet af årliga uppgifter rörande detta ämne vara af så stor vikt, att kommittén icke tvekat att framställa sitt ofvan antydda förslag, ehuru de ifrågavarande uppgifternas utarbetande kommer att blifva förenadt med ganska betydande arbete och därmed äfven kostnader. Såsom Statistiska centralbyrån i ett underdånigt utlåtande den 19 januari 1909 närmare utredt, måste nämligen de uppgifter rörande utdebiteringen, som kunna erhållas från vederbörande myndigheter, undergå en tidsödande granskning samt genom beräkning kompletteras och korrigeras i flera olika riktningar för att blifva användbara för det ifrågavarande ändamålet.

Vid sidan af redogörelsen för kommunernas finanser bör en särskild statistik utarbetas angående de kommunaltekniska företagen. Denna statistik bör innehålla uppgifter af dels teknisk, dels finansiell natur. Exempelvis böra sålunda beträffande spårvägar uppgifvas banlängd, trafikdagar, rullande materiel, vagnkilometer, resor, afgifter, trafikinkomster och öfriga inkomster, driftkostnad, utgifter för nyanläggningar och öfriga utgifter, ursprungliga anläggningskostnaden och bokfördt värde m. m. Uppenbarligen kommer en statistik öfver de kommunaltekniska företagen att mycket nära ansluta sig till statistiken öfver kommunernas finanser. Det synes då ändamålsenligt, att ej blott primäruppgifterna till dessa båda grenar af statistiken inhämtas i ett sammanhang, utan äfven att bearbetningen och offentliggörandet sker gemensamt för dem båda. Statistiken öfver kommunernas finanser och öfver de kommunala företagen skulle sålunda komma att bilda en gemensam afdelning af den officiella statistiken, lämpligen benämnd kommunalstatistik. I denna bör den finansstatistiska delen beträffande de kommunaltekniska företagens finanser endast meddela summariska uppgifter, medan de närmare upplysningarna härom skola innehållas i den del af statistiken, som särskildt behandlar dessa företag. Emellertid är icke nödigt, att hvarje år samtliga slag af kommunaltekniska företag utförligt behandlas, utan synes den närmare redogörelsen, särskildt hvad de tekniska förhållandena angår, kunna lämpligen fördelas på en femårsperiod, så att exempelvis under ett år behandlas vattenledningarna, under ett annat gasverken o. s. v.

Enligt hvad kommittén å annat ställe i detta betänkande (s. 348) föreslagit, skulle till kommunalstatistiken jämväl hänföras redogörelsen för aflönings- och pensionsförhållandena i kommunerna. Däremot torde lämpligen fattigvårdsstatistiken, som för närvarande utgifves i sammanhang med statistiken öfver kommunernas finanser, böra blifva föremål för en särskild publikation, på sätt kommittén förut (s. 287) hemställt. Ej heller redogörelserna för kommunernas undervisningsanstalter samt sjukvårdsinrättningar och hygieniska anordningar synas böra ingå i kommunalstatistiken, lika litet som statistiken öfver vägar och skjutsanstalter.

Med hänsyn till kommunalstatistikens föreslagna omfattning samt tiden för primäruppgifternas insändande och den ingående granskning och bearbet-



ning dessa måste undergå synes kommunalstatistiken icke kunna utkomma tidigare än omkring 1½ år efter redogörelseårets utgång.

Emellertid vore önskligt, att åtminstone rörande utdebiteringen i städerna snabbare uppgifter åstadkommes. Sådana uppgifter afseende den under åren 1905/1909 beslutade utdebiteringen för hvarje stad ha af Statistiska centralbyrån offentliggjorts i andra häftet af Statistisk tidskrift för innevarande år jämte uppgifter om beloppet af påförd bevilling. På egen hemställan anbefalldes nämligen Statistiska centralbyrån genom kungl. bref den 14 januari 1910 att årligen i Statistisk tidskrift offentliggöra uppgifter rörande i städerna utdebiterade kommunalutskylder, hvarjämte centralbyrån bemyndigades att från vederbörande magistrater och stadsstyrelser infordra de härför erforderliga uppgifterna. Kommittén anser att dylika uppgifter för framtiden böra införas i det häfte med preliminära siffror, som kommittén längre fram (s. 375) föreslår skola för hvarje år ingå i centralverkets meddelanden. Lämpligen synes härvid böra meddelas äfven den af landstingen beslutade utdebiteringen, hvarom uppgifter i slutet af hvarje år föreligga i landstingens tryckta protokoll.

Sammanfattning.

Kommittén hemställer sålunda,

*att* under benämningen kommunalstatistik årligen offentliggöres en redogörelse för kommunernas finanser, utdebitering inom hvarje kommun för samtliga kommunala ändamål, de kommunaltekniska företagen samt aflönings- och pensionsförhållandena, hvarvid de kommunaltekniska företagen samt aflönings- och pensionsförhållandena successivt behandlas i årsberättelserna, de förra under loppet af en femårs- och de senare under loppet af en tioårsperiod,

*att* för ordförande i municipal- eller köpingsstämma stadgas samma skyldighet att afgifva statistiska redogörelser, som gäller för ordförande i kyrko- och kommunalstämma,

*att* formulären för primäruppgifter till den kommunala finansstatistiken fullständigt omarbetas,

*att* primäruppgifterna till redogörelsen för de kommunaltekniska företagen infordras i sammanhang med uppgifterna till den kommunala finansstatistiken, samt

*att* årligen offentliggöras uppgifter om af städerna och landstingen under närmast föregående år beslutad utdebitering.

## 20. Aflönings- och pensionsstatistik.

Historik och  
nuvarande  
beskaffenhet.

Förut har omnämnts (s. 51), huruledes Riksdagen år 1879 på förslag af enskild motionär beslöt att på Statistiska tabellkommissionens stat uppföra ett ordinarie reservationsanslag af 1,000 kronor till utarbetande af en

aflönings- och pensionsstatistik». Enligt de bestämmelser rörande denna statistik, som meddelades i kungl. bref den 19 september 1879, skulle den samma innefatta en statistisk redogörelse för de från stat, kyrka och kommuner årligen utgående aflöningar och pensioner, så fullständig som den samma lämpligen kunde med användande af tillgängliga arbetskrafter och de för ändamålet anvisade medel åstadkommas. Arbetet skulle utföras af Statistiska centralbyrån med bemyndigande för byrån att dels efter samråd med Statistiska beredningen vidtaga sådana anordningar i afseende på arbetets fördelning i lämpliga grupper, hvarigenom detsamma kunde efter hand utföras utan intrång i de byrån för öfrigt åliggande göromål, dels ock i mån af behof från samtliga stats-, kyrko- och kommunalmyndigheter infordra de för arbetets utförande erforderliga uppgifter. Det anvisade särskilda statsanslaget skulle sålunda icke användas för själfva utarbetandet af statistiken utan i öfverensstämmelse med Riksdagens skrifvelse i ärendet endast för gäldande af kostnader för tryckning och papper.

Plan för aflönings- och pensionsstatistiken godkändes af Statistiska beredningen den 16 oktober 1880. Enligt denna plan skulle statistiken fördelas i två hufvudafdelningar, den ena omfattande den allmänna förvaltningen samt Riksdagens förvaltning, den andra kommunalförvaltningen. Vid behandlingen af den förra afdelningen skulle statskalenderns uppställning följas, så att först skulle redogöras för Statsrådet, Högsta domstolen och de centrala ämbetsverken, därefter för Riksdagen och dess ämbetsverk samt slutligen för de till statsdepartementen hörande stater och inrättningar. Under rubriken kommunalförvaltningen skulle särskildt redogöras för länens, städernas, häradenas och landskommunernas förvaltning. Vid fullföljandet af denna plan har emellertid begreppet allmän förvaltning fattats något vidsträcktare än eljest torde vara vanligt, sålunda har dit hänförts bland annat hela folkskollärarkåren.

Enligt Riksdagens skrifvelse borde en fullständig aflönings- och pensionsstatistik utgifvas hvar tredje år. Det visade sig dock genast att man i högsta grad underskattat omfattningen af och svårigheterna i det arbete som skulle utföras. Statistiska centralbyråns ordinarie arbetskrafter visade sig nämligen alldeles otillräckliga för den förelagda uppgiften, och tid efter annan måste särskilda statsanslag anvisas för anställande af extra personal till den ifrågavarande statistikens utarbetande. Trots detta har ännu i dag den fastställda planen icke hunnit fullständigt genomföras. De till afdelningen »allmänna och Riksdagens förvaltning» hörande delarne af den ifrågavarande statistiken utgäfvos successivt under åren 1882/1891 i sju särskilda band på sammanlagdt öfver 1,000 sidor, hvarefter år 1899 utkom första häftet af redogörelsen för kommunalförvaltningen, omfattande landstingen och af landstingen understödda anstalter samt vissa därmed jämförbara inrättningar. Af brist på arbetskrafter afstannade därefter arbetet fullständigt. Först sedan anslag för anställande af särskild personal ställts till

Statistiska centralbyråns förfogande, kunde arbetet på den återstående delen af redogörelsen för kommunalförvaltningen påbörjas mot slutet af år 1905. Ehuru sedan nämnda tid en tjänsteman jämte biträde varit oafbrutet sysselsatt med ifrågavarande arbete, har det ännu ej hunnit afslutas beroende på materialets omfattning och primäruppgifternas till stor del otillfredsställande beskaffenhet. Enligt hvad kommittén erfarit, torde man emellertid kunna hoppas, att redogörelsen för häradenas och landskommunernas förvaltning skall kunna utgifvas omkring instundande årsskifte, hvarefter redogörelsen för städernas förvaltning möjligen skall kunna följa under år 1911. Härmed skulle det uppställda programmet vara i sin helhet genomgånget.

*Kommitténs  
förslag.*

De ifrågavarande publikationerna kunna knappast anses utgöra statistik i egentlig mening utan äro snarare handböcker rörande aflönings- och pensionsförhållandena inom de olika förvaltningsgrenarna. Behovvet af lätt tillgängliga öfverskådliga och tillförlitliga uppgifter härom är visserligen obestriddt men torde kunna tillfredsställas på annat och lämpligare sätt än genom att bland Sveriges officiella statistik upptaga en särskild s. k. aflönings- och pensionsstatistik. Skulle en dylik fullständig redogörelse, såsom 1879 års riksdag tänkte sig, med korta mellanrum regelbundet utgifvas af Statistiska centralverket, måste härför anställas en särskild ingalunda obetydlig personal. Såsom antyddes torde emellertid icke vara behöfligt, att en sådan statistik utgifves. Hvad statsförvaltningen beträffar föreliggande redan nu i den af Statskontoret årligen utgifna liggaren öfver statsverkets specialutgiftsstatser och motsvarande publikationer för särskilda förvaltningsgrenar fullständiga och specificerade uppgifter om aflöningsarna enligt stat för hvarje särskildt ämbetsverk eller förvaltningsgren, äfvensom rörande de från allmänna indragningstaten utgående pensionerna. Därjämte synes lämpligt, att aflöningsbeloppen för hvarje tjänst, jämte uppgifter om rätt till sportler samt gällande bestämmelser om rättighet till pension, årligen meddelas i statskalendern, på sätt af Andra kammaren vid 1878 års riksdag ifrågasattes och i likhet med hvad förhållandet är såväl i atskilliga främmande länders statskalendrar som äfven i den på enskildt förlag sedan en följd af år utgifna svenska rikskalendern.

Rörande aflönings- och pensionsförhållandena inom den kyrkliga och kommunala förvaltningen torde däremot vara behöfligt, att uppgifter meddelas i den officiella statistiken. Lämpligen synes dock detta kunna ske i sammanhang med den öfriga kommunalstatistiken, på sådant sätt att årligen någon viss del af kommunalförvaltningen upptages till behandling. Exempelvis kunde under ett år behandlas kyrkan, hvarvid hänsyn borde tagas ej blott till de inom kommunerna själfva utgående aflöningsarna utan äfven till förekommande statsanslag. Ett annat år upptages folkskolan till behandling, ett tredje år den allmänna kommunala förvaltningen jämte magistrater och rådstufvurätter o. s. v. De härför erforderliga primäruppgifterna böra till

Statistiska centralverket ingå i sammanhang med öfriga uppgifter till kommunalstatistiken, hvarigenom dels uppgiftslämnarnes arbete underlättas, dels uppgifterna blifva tillförlitligare, dels slutligen granskningen och bearbetningen i Statistiska centralverket blifva väsentligen lättare, än om uppgifter skulle inhämtas och bearbetas för en särskild fristående statistik. Nöjer man sig med att hela kommunalförvaltningen successivt på sådant sätt genomgås under en tid af omkring tio år, synes den föreslagna anordningen icke böra blifva för Statistiska centralverket allt för betungande.

Kommittén får på dessa grunder hemställa,

*att* den nuvarande aflönings- och pensionsstatistiken indrages,

*att* i statskalendern årligen meddelas uppgifter om aflöningsbeloppen för hvarje tjänst jämte uppgifter om rätt till sportler samt gällande bestämmelser om rättighet till pension, samt

*att* i kommunalstatistiken successivt under loppet af en tioårsperiod meddelas uppgifter om aflönings- och pensionsförhållandena inom den kyrkliga och kommunala förvaltningen, hvartill primäruppgifterna inhämtas i sammanhang med öfriga uppgifter till kommunalstatistiken.

Sammanfattning.

#### IV. Betänkande och förslag angående de officiella statistiska publikationerna.

*Historik.* Vid tiden för Statistiska beredningens tillkomst saknade den svenska statistiken all yttre enhetlighet. Hvarje ämbetsverk som utgaf officiell statistik offentliggjorde sina berättelser i den form och utstyrsel som det själfv bestämde. I allmänhet användes härvid ett tämligen litet kvartformat och iaktogs ingen bestämd skillnad mellan text och tabeller, hvilka sistnämnda till stor del voro inblandade i texten. För Justitiestatsministrernas ämbetsberättelser (rättsstatistiken) hade emellertid från och med årgången 1841 ett stort kvartformat införts, och samtidigt hade alla absoluta tal sammanförts i särskilda tabellbilagor, hvarigenom berättelserna blifvit delade i en text- och en tabellafdelning. I det närmaste samma format och samma anordning af innehållet antogos sedermera för tabellkommissionens berättelser för perioden 1851/1855.

Enligt de af 1854 års statistiska kommitté föreslagna och af Riksdagen enligt skrifvelse den 6 februari 1858 godkända bestämmelserna rörande Statistiska beredningens verksamhetsområde skulle denna myndighet ha till uppgift bland annat att uppgöra planen för de officiella statistiska redogörelsernas offentliggörande genom tryck. Vid beredningens sammanträde den 4 december 1858 upptogs denna fråga till behandling. Beredningen öfverenskom härvid att det af tabellkommissionen för dess ofvannämnda berättelse antagna och af Kungl. Maj:t gillade formatet borde för framtiden användas för samtliga officiella berättelser af statistiskt innehåll, hvarjämte ansågs tjänligt, att tabellerna blefve så vidt ske kunde intagna i berättelserna såsom en särskild afdelning efter texten. För öfrigt fann beredningen önskvärdt, att så stor likhet i stilar och papper som möjligen kunde vinnas iakttoges för dessa berättelser samt att upplagorna däraf bestämdes till den storlek, att de ej blott motsvarade behofvet för gratisutdelning och det internationella utbytet utan äfven lämnade något öfverskott till försäljning. Slutligen hemställde föredraganden, chefen för Statistiska centralbyrån Fr. Th. Berg, att Sveriges officiella statistik skulle erhålla en gemensam hufvudtitel, såsom Sveriges statistik, Svensk statistik, Bidrag till Sveriges officiella statistik eller dylikt, med bibehållande i öfrigt af de särskilda titlar, som det

speciella ämnet föranledde. Denna fråga, äfvensom ett annat af föredraganden väckt förslag, att den nya serie af officiell statistik, hvilken skulle utkomma i det nya lika formatet och under en gemensam hufvudtitel, borde inledas med en öfversikt af de under den föregående tiden uti hvarje särskild gren af statistiken samlade iakttagelser, ansåg beredningen böra utgöra föremål för ompröfvande i de särskilda ämbetsverken, och dessas representanter i beredningen åtog sig att å vederbörande ställen föredraga och förorda de framställda förslagen.

Frågan om gemensam titel för den officiella statistiken och sättet för de särskilda berättelsernas inordnande härunder fick sin faktiska lösning, då Statistiska centralbyrån den 17 februari 1859 till Kungl. Maj:t afgaf andra afdelningen af den befolkningsstatistiska berättelsen för åren 1851/1855. Denna erhöll nämligen titeln: Bidrag till Sveriges officiella statistik. A) Befolkningsstatistik. Ny följd. I. 2. Statistiska centralbyråns underdåniga berättelse för åren 1851 samt 1855. Andra afdelningen. I analogi härmed ha samtliga öfriga i den officiella statistiken ingående berättelser erhållit sin beteckning.

Vid justeringen af Statistiska beredningens protokoll för den 4 december 1858, hvilken af särskilda skäl ägde rum först den 11 februari 1860, kunde chefen för Statistiska centralbyrån meddela, att den nya anordningen af den officiella statistiken redan tillämpats af Kommerskollegium i dess berättelser för år 1858, att Justitiestatsministern lämnat sitt bifall till den nya titeln för hans ämbetsberättelse, att Sundhetskollégium jämväl godkänt den nya anordningen till begagnande från och med år 1861, då dess berättelse utgifven i det nya formatet tillika skulle komma att innehålla en summarisk öfversikt öfver de förutgångna berättelserna för åren 1851/1860, samt att vederbörande departementschef i Fångvårdsstyrelsen blifvit af Statistiska centralbyråns chef vidtalad och lofvat att i ämbetsverket göra framställning beträffande detta ämne. Fångvårdsstyrelsens berättelse utkom också från och med årgången 1859 i det nya formatet och med den gemensamma titeln. De senare tillkomna afdelningarna af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik synas i allmänhet ha upptagits i den gemensamma serien, utan att frågan härom varit föremål för behandling i Statistiska beredningen.

Beträffande det statistiska tryckets distribution inom landet funnos vid tiden för Statistiska beredningens trädande i verksamhet inga närmare bestämmelser meddelade, fränset de som förefunnos i särskilda kungl. bref till de ämbetsverk som utgäfvö officiell statistik. Till ej ringa del skedde utdelningen genom Posttidningen, i det de statistiska berättelserna såsom bilagor medföljde nämnda tidning.

Ett internationellt utbyte af statistiskt tryck hade af 1854 års statistiska kommitté för Sveriges del blifvit inleddt. I särskild underdånig skrifvelse den 18 juni 1856 hemställde kommittén, att det sålunda inledda utbytet

mätte fortsättas genom något ämbetsverks försorg, helst tabellkommissionens. Sedan denna häröfver afgifvit utlåtande, beslöt Kungl. Maj:t den 2 oktober 1856, att det internationella utbytet skulle genom tabellkommissionen fortsättas. Enligt af statistiska kongressen i Paris år 1855 under förutsättning af vederbörande regeringars samtycke fattadt beslut, hvilket af tabellkommissionen tillstyrktes och af Kungl. Maj:t gillades, borde till hvarje främmande land med hvilket utbyte ägde rum i allmänhet öfverlämnas tre exemplar af en hvar statistisk berättelse, hvaraf det ena skulle vara afsedt för det statistiska ämbetsverkets bibliotek, det andra för det förvaltande verk, som ämnet närmast rörde, och det tredje för något statens offentliga bibliotek. Sedan på ministeriell väg öfverenskommelse träffats mellan Sverige och ett flertal främmande stater om ömsesidigt utbyte af statistiska publikationer i antydd omfattning, anmälde chefen för Statistiska centralbyrån vid Statistiska beredningens första sammanträde den 30 oktober 1858, att det på grund häraf erforderliga antalet exemplar af hvarje statistisk berättelse kunde beräknas till 50 å 60, och vederbörande ämbetsverks representanter i Statistiska beredningen utlofvade att bemedla, att erforderligt antal exemplar ställdes till Statistiska centralbyråns föfogande, då denna öfvertagit tabellkommissionens ifrågavarande åliggande.

Frågor rörande de statistiska publikationerna och deras distribution voro i början af 1870-talet föremål för behandling vid åtskilliga sammanträden i Statistiska beredningen. Anledningen härtill gafs genom ett af beredningens ledamot, generaldirektören L. B. Falkman, till beredningen afgifvet den 15 november 1871 dagtecknad memorial, hvilket innehöll åtskilliga anmärkningsvärda uppslag. För vinnande af enhetlighet i fråga om papper och tryck samt besparing i kostnaderna ansåg Falkman, att entreprenad borde infordras å såväl papper som sättning och tryckning. Bestyret härmed kunde uppdragas åt Statistiska centralbyrån utan att däraf behöfde följa, att byrån skulle läsa korrektur eller med sina medel bestrida kostnaderna för papper och tryckning. Likaledes för åstadkommande af minskning i kostnaderna samt enhetlighet i utstyrseln borde uteslutande enspaltadt tryck användas i berättelsernas text, och borde beslut fattas om hvilka slags stilar och mellanslag, som i allmänhet vore att använda, i afsikt att å hvarje sida inrymma så stort antal rader, som utan att åstadkomma otydlighet eller fult utseende låte sig göra. Utdelningen af publikationerna genom Posttidningen borde upphöra och utdelningen i stället ske enligt tvenne fastställda listor, den ena afseende alla de statistiska berättelserna, den andra endast vissa af dem. Utdelningen enligt den förstnämnda listan, den samfälliga utdelningen, borde ske genom Statistiska centralbyråns försorg, den öfriga utdelningen skulle däremot hvarje verk för sig ombesörja. För försäljning genom bokhandeln borde i allmänhet afses högst 200 exemplar. Alla öfverblifna restupplagor borde öfverlämnas till Statistiska centralbyrån.

Under Statistiska beredningens öfverläggningar rörande de af Falkman väckta förslagen framställde medicinalrådet A. H. Wistrand det förslag, att, då ett oktavformat onekligen vore mera lätthandterligt än det för de officiella berättelserna begagnade kvartformatet, borde man antaga ett stort oktavformat för de berättelser, som skulle komma att redogöra för åren från och med 1871.

Sedan de väckta förslagen behandlats vid åtskilliga sammanträden i Statistiska beredningen och de olika ämbetsverken efter anmodan afgifvit utlåtande öfver förslagen, företogs ärendet i beredningen till slutligt afgörande den 3 november 1873, hvarvid såsom särskildt inbjudna voro närvarande representanter för de ämbetsverk, som utgafvo officiell statistik men icke voro företrädade i Statistiska beredningen. Beredningen beslöt härvid: att den föreslagna entreprenaden å tryckpapperet för berättelserna icke borde företagas; att entreprenad å själfva trycket likaledes ej borde verkställas, dock vore såväl i detta som i nyssnämnda fall önskvärdt för erhållande af likformighet och i förhållande till arbetets godhet bästa pris, att vederbörande ämbetsverk sökte genom ömsesidiga meddelanden vinna upplysningar om hvarandras åtgärder i dessa hänseenden; att det dittills begagnade kvartformatet skulle bibehållas; att med erkännande af det tvåspaltade tryckets företräde i allmänhet, då fråga vore om större format, framför det blott enspaltade, användandet däraf dock öfverlättes till de olika verkens eget bepröfvande; att, sedan Kungl. Maj:t den 28 mars 1873 förordnat, det berättelserna om landtmäteriet, fångvärderna och telegrafverket icke vidare skulle med Post- och inrikes tidningar spridas, några andra berättelser af serien ej heller borde på nämnda sätt utdelas; att det internationella utbytet borde genom Statistiska centralbyrån verkställas, men att den öfriga spridningen skulle af hvart och ett verk för sig åstadkommas; att omfånget af den samfälliga utdelningen eller den som skulle verkställas af seriens alla litterære skulle tills vidare blifva sådan, som vid protokollet fogad utdelningslista utvisade; och att alla dessa beredningens beslut skulle på vanligt sätt i underdänig skrifvelse bringas till Kungl. Maj:ts kännedom för vinnande af nådig fastställelse i det omfång som pröfvades skäligt. I öfverensstämmelse med sistnämnda beslut godkändes vid beredningens sammanträde den 11 november 1873 underdänig skrifvelse i ärendet, hvarvid det tillägg gjordes till ofvan refererade beslut, att de ämbetsverk, som för öfrigt ej plägade ha försändningar till utlandet, kunde låta sina dit adresserade bokpaket åtfölja Statistiska centralbyråns likartade utländska försändningar.

Vid föredragning häraf beslöt Kungl. Maj:t den 21 november 1873 med godkännande af de utaf Statistiska beredningen uttalade åsikter rörande sättet för de statistiska berättelsernas offentliggörande och spridning förordna, att utdelningen af Bidrag till Sveriges officiella statistik finge utan hinder af däremot stridande förut meddelade föreskrifter verkställas i enlighet med den af beredningen föreslagna listan, med rättighet likväl för



Statistiska beredningen att däri vidtaga de mindre ändringar, som efter vunnit erfarenhet under utdelningslistans tillämpning kunde finnas vara af behöfvat påkallade. Antalet på listan upptagna exemplar utgjorde 803, hvaraf 100 för det internationella utbytet och 380 till Riksdagens ledamöter. Härtill skulle komma det antal exemplar, som erfordrades för de olika ämbetsverkens särskilda utdelning till verk och myndigheter m. fl. samt för försäljning genom bokhandeln och till reservförråd.

På grund af inom Riksdagen väckta förslag om åstadkommande af en utredning, huruledes på sätt 1883 års statsrevision antydt större ordning och likformighet uti expensmedlens användande måtte kunna åstadkommas samt besparingar åvägbringas, anhöll Riksdagen i skrifvelse den 11 maj 1884, att Kungl. Maj:t ville taga denna fråga i nådigt öfvervägande. Bland de åtgärder, som kunde tänkas medföra besparing, omnämndes i Riksdagens skrifvelse bland annat, »att det statistiska trycket i möjligaste mån inskränktes». Med anledning häraf anmodade chefen för Civildepartementet i skrifvelse den 10 december 1884 chefen för Statistiska centralbyrån att till honom inkomma med utredning och förslag om de åtgärder, som till vinnande af besparing i kostnaderna för nämnda tryck lämpligen syntes böra vidtagas.

Efter inhämtande af uppgifter och förslag i ämnet från samtliga de ämbetsverk, som utgäfvos till serien Bidrag till Sveriges officiella statistik hörande berättelser, afgaf chefen för Statistiska centralbyrån utlåtande den 18 november 1885, hvilket samma dag föredrogs i Statistiska beredningen och därvid lämnades utan anmärkning.

Enligt ifrågavarande utlåtande kunde tre utvägar tänkas för åstadkommande af besparing i kostnaderna för det statistiska trycket, nämligen minskande af själfva arbets- och materialkostnaderna för publikationernas utgifvande, minskande af publikationernas volym eller slutligen minskande af publikationernas upplagor. Någon minskning af arbets- och materialkostnaderna syntes emellertid icke kunna åstadkommas, alldenstund trycknings- och bokbinderiarbetets upplåtande på entreprenad säkerligen icke skulle medföra någon besparing och entreprenad af sättnings- och tryckningsarbetet för öfrigt skulle medföra mycket stora olägenheter med hänsyn till ifrågavarande arbetes art. Hvad åter anginge minskandet af berättelsernas omfång borde detta utan ändring af formatet låta sig göra genom tillgodogörande på bästa möjliga sätt af utrymmet, hvilket naturligtvis borde iakttagas öfver allt, där det kunde ske utan uppoffring af tydlighet och redighet samt äfven utan eftersättande af de fordringar, som kunde ställas på verk, som utgäfvos på statens bekostnad och spriddes snart sagdt kring hela världen, i hvilket afseende besparingar redan blifvit gjorda eller ställda i utsikt. Huruvida åter någon minskning i kostnaderna kunde åstadkommas genom kvartformatets förändrande till oktavformat, vore ovisst och kunde icke afgöras utan vidlyftiga detaljundersökningar. Vidkommande slutligen

frågan om en minskning af upplagornas storlek syntes sådan minskning kunna ske genom att indraga gratisutdelningen till Riksdagens ledamöter samt vissa andra adressater, särskildt folkhögskolorna och nationsföreningarna vid universiteten, hvarigenom upplagorna skulle kunna minskas med i rundt tal 400 exemplar.

Med anledning af detta utlåtande beslöt Kungl. Maj:t den 11 december 1885 anbefalla samtliga ämbetsverk, hvilka hade utgifvandet af statistiska publikationer sig anförtrodt, att tillse att för besparing i kostnaderna utrymmet i publikationen tillgodogjordes på bästa möjliga sätt, där detta kunde ske utan uppoffring af tydlighet och redighet samt äfven utan åsidosättande af de fordringar man borde ställa på verk utgifna på statens bekostnad, hvarjämte chefen för Statistiska centralbyrån anbefalldes verkställa utredning, huruvida en förändring af det för de statistiska publikationerna af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik föreskrifna kvartformat till oktavformat borde vidtagas. Beträffande det statistiska tryckets utdelning förordnades dels att hvarje ämbetsverk vid utdelning af särskilda litteræ af ifrågasvarande publikationer skulle tillse, att utdelningen icke skedde i större omfång än nödigt och lämpligt vore, dels att utdelningen till Riksdagens ledamöter, utom i fråga om valstatistiken, till nationsföreningarne vid universiteten, till folkhögskolorna m. fl. skulle upphöra, i sammanhang hvarmed ny lista för den samfällda utdelningen fastställdes, med rätt för Statistiska beredningen att däri vidtaga de mindre ändringar, som efter vunnit erfarenhet under utdelningslistans tillämpning kunde finnas vara af behovet påkallade. Enligt denna lista skulle den samfällda utdelningen uppgå till 383 exemplar mot 803 enligt kungl. brefvet den 21 november 1873, hvilket sistnämnda antal intill år 1885 ökats till nära 850. Till Riksdagens ledamöter skulle för framtiden utdelas publikationen Sveriges officiella statistik i sammandrag, hvarjämte riksdagsman, som önskade att hos Statistiska centralbyrån erhålla en eller flera publikationer af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, skulle äga att på anmälan kostnadsfritt erhålla sådana i mån af tillgång.

Indragningen af utdelningen till Riksdagens ledamöter väckte emellertid missnöje inom Riksdagen, och i skrifvelse den 7 juli 1887 angående reglering af utgifterna under riksstatens sjätte hufvudtitel anförde Riksdagen vid Statistiska centralbyråns stat, att en så beskaffad besparing i statens utgifter icke torde anses ha varit af Riksdagen afsedd och att det syntes Riksdagen önskligt, om det statistiska trycket i likhet med hvad förut skett kunde till Riksdagens ledamöter utdelas. På grund häraf förordnade Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 13 juli 1887, att beträffande utdelning af statistiskt tryck till Riksdagens ledamöter skulle lända till efterrättelse, hvad i kungl. brefvet den 21 november 1873 innehölls. Genom tillkomst af nya adressater har listan på den samfällda utdelningen sedermera ytterligare ökats, så att enligt densamma för närvarande utdelas 789 exemplar. I detta antal ingå

100 exemplar afsedda för det internationella utbytet. Statistiska centralbyrån får dock i verkligheten af åtskilliga publikationer mottaga ett större antal exemplar, i vissa fall inemot 150. för detta utbyte.

Den anbefallda utredningen rörande möjligheten af öfvergång till oktavformat öfverlämnades af chefen för Statistiska centralbyrån, öfverdirektören Elis Sidenbladh, i underdanig skrifvelse den 19 juni 1886. Med hänsyn till den betydelse ifrågavarande synnerligen grundliga och omfattande utredning äger för kommitténs nedan framställda förslag om öfvergång till oktavformat, tillåter sig kommittén meddela densamma in extenso, endast med utelämnande af vissa mindre betydelsefulla delar. Den är af följande lydelse:

— — — — —

Äfven inom utlandet gäller som allmän regel, att det stora kvartformatet användes för de officiella statistiska publikationerna, dock att för sammandragen däraf ('Abstracts', 'Annales', 'Jahrbücher' etc.) begagnas oktavformat af olika storlek. Från denna allmänna regel hafva våra grannländer, först Norge och sedan Finland, i nyare tider afvikit, och utgifves sålunda Norges officiella statistik från 1881 års början endast i oktavformat, och Finlands officiella statistik från början af år 1885 likaledes endast i samma slags format. För Danmarks statistik användes såväl kvart- som oktavformatet, det förra för Statistisk Tabelværk, det senare för Statistiske Meddelelser, motsvarande dessa i viss mån Statistisk tidskrift här i Sverige, ehuru i större omfattning.

Beträffande frågan om öfvergången från kvartformatet till oktavformatet för den norska statistiken har direktören för Norges statistiska centralbyrå A. N. Kiær på begäran lämnat en mängd upplysningar, och då dessa i flera hänseenden hafva sin tillämplighet på den äfven hos oss nu föreliggande frågan, utbeder jag mig underdånigst att här få meddela några utdrag ur de erhållna värderika uppgifterna i ämnet.

I skrifvelse den 12 december 1879 till Departementet för det indre fäste norska statistiska centralbyråns departementets uppmärksamhet på det önskliga i att företaga en förändring i det år 1861 för statistiska publikationer valda formatet. I denna skrifvelse anfördes (här i svensk öfversättning) bland annat följande:

'Det må här visserligen erkännas, att införandet af det nu fastställda formatet var ett betydligt framsteg i jämförelse med de förr använda formaten, hvilka delvis voro mycket stora och hvilka dessutom voro olika för de olika grenarne af den officiella statistiken; men samma grunder, som vid den tiden ledde till antagandet af kvartformatet, synas böra leda därhän, att man nu tager ett steg vidare i samma riktning till att utbyta kvartformatet mot ett oktavformat, som är något större än det sedvanliga.

Kvartformatet är nämligen i flera hänseenden obekvämt. Våra nuvarande statistiska publikationer kunna på grund af sin storlek och i många fall i följd af sin tunnhet icke tagas i handen som andra böcker, utan man måste för att kunna begagna dem lägga dem framför sig på ett bord eller en pulpet. De äro vidare svåra att förvara, de kunna icke stå tillsammans med andra böcker i en bokhylla med vanliga dimensioner, och följderna är i allmänhet den, att de läggas ofvanpå hvarandra, så att det, allt efter som deras antal växer, blir mycket svårt att hålla reda på dem. Detta är både ett väsentligt hinder för deras begagnande och en orsak till att många häften gå förlorade. Helt annorlunda skulle saken ställa sig, om de statistiska arbetena utgafves i oktavformat, bland annat också därför att de skulle vinna i tjocklek, så att det skulle blifva plats för att på ryggen af böckerna anbringa titeln, hvilket nu för

de flesta årgångarne är omöjligt. Också för inbindningen skulle oktavformatet erbjuda väsentliga fördelar. Det är därför sannolikt, att de statistiska arbetena skulle blifva mera nyttjade och tillika finna mera afsättning, om man hade det bekvämare och mera omtyckta oktavformatet. Att man år 1861 icke bestämde sig för detta — huruvida det då ens var bragt på tal, kan för öfrigt numera icke utrönas — var hufvudgrunden sannolikt den, att man icke tänkte sig möjligheten af att kunna få de statistiska tabellerna inrymda på ett så litet format. Förr tyckes man i det hela taget hafva uppställt tabellerna nästan utan all hänsyn till formatet, och som följd häraf fick man också stundom tabeller med särdeles stora dimensioner. Det var därför icke underligt, om det år 1861 icke blef fråga om att gå vidare i fordringarna på ett bekvämt format, då allaredan det steg man tog måste visa sig som en betydlig inskränkning med hänsyn till tabellernas omfång. Men erfarenheten har mer och mer visat, att de allra flesta tabellerna kunna afpassas efter format af olika storlek, i det åt dem dels genom innehållets utvidgning eller delning, dels genom en förändrad anordning af ämnet kan gifvas en större eller mindre utsträckning, hvarvid man hos mindre format ju alltid har en utväg att låta tabeller gå öfver på flera sidor. Det kunde visserligen invändas, att det nuvarande kvartformatet vid många tillfällen bör gifva en bättre öfersikt, därigenom att flera sammanhörande statistiska uppgifter kunna öferskådas på en och samma sida, under det att de genom att anbringas på ett oktavformat skulle komma att stå på två skilda sidor. Härpå svaras att man med oktavformatet skall hafva tillfälle att sträcka tabellerna öfver tvenne bredvid hvarandra stående sidor, som tillsammans erbjuda en yta, som är bredare än en af de nu använda kvartsidorna.

Efter att därpå hafva uppvisat fördelarne men äfven några olägenheter af en förändring till ett oktavformat af sådana tabeller, som nu äro anbragta på två motsvarande kvartsidor, och sedan vidare frågan, huruvida det undantagsvis kunde vara skäl att anbringa tabellen på ett blad om större format, som kunde sammanvikas och sålunda inpassas i oktavformatet, blifvit upptagen till besvarande, hvarvid svaret naturligtvis utföll nekande, kom ämbetsverket till det resultat, att kvartformatet visserligen undantagsvis kan erbjuda vissa fördelar, men att dessa icke äro väsentliga och i hvarje fall uppvagas af de fördelar, som oktavformatet i det stora hela bör medföra.

För att närmare öfverväga förslaget sedermera ett möte mellan befullmäktigade från de olika departementen och direktören för Norges statistiska centralbyrå. Härvid uttalade sig flertalet till förmån för förslaget, men mot detsamma anfördes hufvudsakligen,

att tabellerna skulle förlora något i öferskådlighet, i det en del af dem måste fördelas på flera sidor än förhållandet var med det dåvarande formatet;

att det skulle blifva forenadt med arbete och svårigheter att omredigera vederbörande tabeller, så att de passade till det mindre formatet; samt

att tryckningskostnaderna vid användandet af det föreslagna formatet skulle förökas.

Mot dessa invändningar anmärkte direktör Kiær i ny skrifvelse till departementet, att hvad först beträffar förlusten i öferskådlighet detta vore en invändning af föga vikt, synnerligast som öferskådligheten af en tabell på större format vore i det närmaste illusorisk.

Beträffande däremot anmärkningen om svårigheten att omredigera tabellerna till det nya formatet, erinrades att efter i det statistiska ämbetsverket anställda undersökningar det icke finnes något tvifvel om, att icke det i de allra flesta fall skulle blifva relativt lätt att företaga de nödiga förändringarna med tabellerna. Härvid förnekades dock icke, att det kunde inträffa undantagsfall, men dessa borde väl icke vara bestämmande vid afgörandet af frågan i dess helhet.

Hvad slutligen anginge den befarade ökningen i tryckningskostnaderna, förklarades detta efter sakkunniges yttrande vara ett misstag. Det medgafs visserligen, att kostnaderna i ett hänseende skulle ökas, men däremot ansågos de i andra skola minskas, så att det i det hela antogs, att när man vid införandet af oktavformatet inrättade sig på ett ändamålsenligt sätt, borde utgifterna för tryckning med papper icke ökas genom förändringen. I sammanhang härmed anmärktes också, att oktavformatet ägnar sig väl att förebygga en vidlyftighet i de statistiska tabellerna, hvartill kvartformatet i många fall torde inbjuda.

Efter att hafva mottagit dessa förklaringar hemställde Departementet för det indre, under tillkännagifvande att det för sin del fann förslaget antagligt, till öfriga departement att uttala sig i frågan, och sedan dessa meddelat att de godkände eller intet hade att erinra mot förslaget, blef uppå underdånig föredragning den 30 augusti 1880 af Eders Kungl. Maj:t nådigst bifallet,

att Norges officiella statistik skall från den 1 januari 1881 utgifvas i oktavformat i stället för kvartformat; och

att de närmare bestämmelserna i afseende på formatets storlek m. m. skola fastställas af Departementet för det indre.

På särskild förfrågan, hvilken erfarenhet man numera i Norge vunnit i afseende på fördelarne eller olägenheterna af den gjorda förändringen, har direktör Kiær meddelat att först och främst det statistiska ämbetsverket är mycket nöjdt därmed, och att, såvidt förspordt är, äfven allmänheten finner förändringen mycket fördelaktig. Beträffande särskildt frågan om de ekonomiska resultaten hänvisades till nädiga propositionen till 1883 års storting i hvilken är uppgifvet, att den då vunna erfarenheten bestyrkte den förut uttalade förmodan, att förändringen icke skulle hafva något väsentligt inflytande på utgifterna, men att en nöjaktig utredning icke vore möjlig att åstadkomma, enär de statistiska publikationernas omfång samtidigt med förändringen i formatet betydligt reducerats, så att det icke vore lätt att afgöra, i hvilken mån de verkligen vunna besparingarne i utgifterna varit beroende af den ena eller den andra förändringen.

Den sålunda i Norge gjorda förändringen af formatet för de statistiska publikationerna synes vara grundad på så allmängiltiga skäl och hafva i praktiken lämnat sådana resultat, att man härutinnan kunde finna tillräcklig anledning att föreslå en dylik förändring äfven af motsvarande svenska publikationer. Då emellertid mot förändringens införande den invändningen kunde härstädes likasom i Norge göras, att man härvid hade att befara synnerligen stora svårigheter att kunna omredigera tabellerna till det mindre formatet och att härigenom skulle vållas ökade tryckningskostnader, så torde dessa erinringar få anses vara af den betydelse att, äfven om man i Norge anser sig hafva vederlagt dem, man ändock bör underkasta dem särskild granskning med fäst afseende på de förhållanden, som hos oss äga rum.

Det papper, som för serien 'Bidrag till Sveriges officiella statistik' nu användes, åtminstone af Kungl. boktryckeriet, håller eller bör hålla 26 verktum i bredd och 40 verktum i längd för dubbelark eller 20 verktum i bredd och 26 verktum i längd för vanligt enkelark eller i nytt mått 49·5 centimeter  $\times$  64·3 centimeter. Vikes ett sådant enkelark itu på längd och bredd, blir hvarje del en fjärdedel (kvart) med dimensionerna 24·8 centimeter  $\times$  32·2 centimeter, och hålla därför våra statistiska publikationer för det närvarande 32·2 centimeter i höjd och 24·8 centimeter i bredd, och om man skulle än ytterligare, men endast på höjden, vika kvartarket itu, så finge man ett oktavformat med 24·8 centimeter i höjd och 16·1 centimeter i bredd. Af papperet motsvarar sålunda 1 kvartsida jämnt så mycket som två oktavsidor eller 1 oktavblad.

Förhållandet blir däremot betydligt olika, då man håller sig till 'sättningen' eller den del af pappersytan, som i ena eller andra fallet upptages af tryck. Af det otryckta å nuvarande kvartformatet håller enligt regel den öfre marginalen 3·4, den undre 3·8, den yttre 2·5 och den inre 1·7 centimeter i bredd, i följd hvaraf sättningen blir endast 25·0 centimeter hög och 20·6 centimeter bred, hvarvid anmärkes att 'kolumntiteln' eller titeln öfverst på sidan jämte pagineringen icke här inräknas i sättningen utan i öfre marginalen. Sättningen på en kvartsida upptager sålunda en yta om 25·0 × 20·6 centimeter eller 515 kvadratcentimeter. Antagas nu marginalerna på oktavsidan lika breda som på kvartsidan, så blefve sättningen på oktavsidan 17·6 centimeter hög och 11·9 centimeter bred och således hela ytan endast 209 kvadratcentimeter, men om man minskade något oktavsidans marginaler, hvilket dock icke garna kan blifva mera än med 0·5 centimeter för dem hvardera, ökades sättningens dimensioner till 18·6 × 12·9 centimeter och således ytan till 240 kvadratcentimeter. Då nu pappersytan af 1 kvartsida är lika med 1 oktavblad eller 2 oktavsidor, så följer af förestående beräkning, att det som kan sättas på 1 kvartsida förhåller sig till sättningen på ett oktavblad som 515 till 2 × 240, eller som 515 till 480 eller som 100 till 93. Med de bredare marginalerna på oktavsidan blefve relationen =  $515 : 2 \times 209 = 515 : 418 = 100 : 81$ .

Man finner alltså, att genom förändring af det nuvarande kvartformatet till oktavformat skulle under i ofrigt lika förhållanden uppstå en förlust, som kan uppskattas till 7 å 19 procent.

De här gjorda beräkningarna med däraf dragna slutsatser gälla egentligen endast vanlig fortlöpande text, men låta icke tillämpa sig å tabeller, enär beträffande dessa så många olika fall vid en förändring af uppställningen kunna uppkomma, att de knappast låta hänföra sig under några bestämda regler.

Efter en utredning huru förhållandet skulle ställa sig beträffande tabellbilagorna, enligt hvilken i vissa fall skulle uppstå en vinst om 50 % och i andra fall förlust uppående ända till 100 %, fortsätter Sidenbladh:

»Häraf visar sig nu, att hela serien 'Bidrag till Sveriges officiella statistik', med text och tabeller, räknade efter senast utgifna årgångar, omfattar 3,684 kvartsidor, och att vid förändring till oktavformat serien i sin helhet kan beräknas komma att upptaga 6,766 oktavsidor, hvilka motsvara 3,383 kvartsidor, och skulle alltså genom förändringen uppstå en vinst, som för hela serien blefve 301 kvartsidor eller 8 procent. I afseende på denna beräknade minskning af volymen bör dock anmärkas, att denna egentligen icke är att tillskrifva förändringen i och för sig af formatet, utan snarare flere i samband därmed tänkta sammandragningar eller andra omändringar af vissa tabeller samt måhända ännu mera förändringar beträffande de större stilsorter, som i flere berättelser nu användas men böra kunna lämpligen minskas i sammanhang med ett minskadt format och hvarför längre här nedan torde få närmare redogöras. Då nu sättningen med en mindre stilsort i allmänhet är dyrare än med en större, torde sättningen pr ark räknadt efter förändringen komma att ställa sig något dyrare än under nuvarande förhållanden, och kommer därför volymförminskningen icke att motsvaras af en proportionell minskning i kostnaderna, men emellertid vill det synas tämligen säkert, att kostnaderna i sin helhet för samtliga ämbetsverken icke skola ökas, utan snarare något minskas, därest den ifragasatta förändringen sättes i verkställighet.

I afseende på det oktavformat, som kunde anses lämpligt, torde först böra erinras, att, såsom ofvan är visadt, en ituvikning af det nuvarande kvartformatet skulle gifva ett oktavformat om 24·8 centimeter i höjd och 16·1 centimeter i bredd. Detta vore litet mindre än det norska formatet, som är 25·4 centimeter × 16·4 centimeter, och

vid företagna mätningar af flere andra mera kända utländska publikationer i oktavformat har det ock visat sig, att deras höjd, hvilken dimension i förevarande hänseende är den viktigaste, håller sig omkring 25 centimeter, oftast dock något därutöver, men stundom äfven mindre, såsom närmare framgår af närlagda förteckning [här ej aftryckt] a hvilken för jämförelses skull äfven tillagts uppgift om några mera bekanta svenska publikationer, såsom Svensk författningssamling m. fl.

Då en boks format ytterst är beroende på storleken af de för bokens tryckning använda pappersarken, och då man här i Sverige beklagligen ännu icke kommit till något slags enhet i fråga om pappersformaten och då i de länder, där man verkligen gjort öfverenskommelser i detta hänseende, man icke tycks hafva tagit någon hänsyn till andra länders bestämmelser, torde man vid val af ett för de svenska statistiska publikationerna lämpligt pappersformat endast böra tillse, att de erforderliga dimensionerna afpassas i lämplig öfverensstämmelse med det nya och decimala systemet för längdmåttet. Ett pappersark med dimensionerna  $50 \times 65$  centimeter synes mig fylla en sådan fordran och skulle af detta kunna bildas ett oktavformat om  $25 \times 16\frac{1}{4}$  centimeter. På grund häraf tillåter jag mig underdånigst föreslå, att om formatet på de statistiska publikationerna skall ändras, detta må bestämmas till att blifva ett oktavformat om 25 centimeter i höjd och  $16\cdot3$  centimeter i bredd.

Detta format ( $25 \times 16\cdot3$ ), hvilket är obetydligt större än ett af nuvarande kvartformat bildadt oktavformat ( $24\cdot8 \times 16\cdot1$ ) men litet mindre än det norska ( $25\cdot4 \times 16\cdot4$ ), har legat till grund vid ofvan omförmälda beräkningar, hvarvid 'sättningen' eller tryckytan antagits till  $19 \times 13$  centimeter.

I afseende på de i de statistiska publikationerna nu använda stilsorterna, framgår af Bil. A [här ej aftryckt] att egentligen tre slags stilar begagnas, nämligen för text: cicero med  $\frac{1}{2}$ -petits mellanslag eller corpus med  $\frac{1}{4}$ -petits mellanslag; samt för tabellbilagor: petit med  $\frac{1}{2}$ -petits mellanslag. För tabeller i texten användas än textens, än tabellbilagornas stilsorter.

Skillnaden i storlek mellan de båda för texten använda stilsorterna är ganska betydlig, så att då på en oktavsida inrymmas vid pass 300 ord cicero med  $\frac{1}{2}$ -petits mellanslag, erhålles på samma sida rum för 500 ord medelstor corpus med  $\frac{1}{4}$ -petits mellanslag, hvidan användandet af den senare och mindre stilsorten gifver en högst väsentlig besparing. Den förra och större stilen företer naturligtvis ett prydligare utseende och är precis densamma, som i Svensk författningssamling användes, samt kunde därför anses böra bibehållas för äfven de officiella statistiska publikationerna, men torde dock i synnerhet för ett mindre format, såsom redan i kvartformatet verkställts af Statistiska centralbyrån och några andra ämbetsverk, böra utbytas mot medelstor corpus med  $\frac{1}{4}$ -petits mellanslag, eller den stil och det mellanslag, som i bihanget till nämnda författningssamling användes.

För \*tabeller, såväl i text som bilagor, synes den nu oftast använda stilsorten petit med  $\frac{1}{2}$ -petits mellanslag böra, där den redau begagnas, bibehållas och för öfrigt antagas. Det kunde måhända förefalla, som om de nu i tabellbilagorna använda siffrorna äro nog stora och därför kunde utbytas mot någon mindre sort, t. ex. de s. k. engelska eller mediaeval-siffrorna, som användas i 'Sveriges officiella statistik i sammandrag', men då med detta utbyte ingenting i utrymme skulle vinnas, enär de båda slagen äro graverade på precis lika stor kägell, och då nu å boktryckerierna finnas stora massor af de hittills använda petit-siffrorna, torde de ock äfven hädanefter böra begagnas. Mellanslaget, som enligt regel bör fortfarande vara af  $\frac{1}{2}$ -petits storlek, måste dock efter sig företeende omständigheter få tillåtas att ökas eller minskas eller helt och hållet borttagas.

I sammanhang med frågan om ett nytt format torde kunna tagas i öfvervägande, huruvida ej därmed borde förenas någon förkortning af den nu bestämda gemensamma titeln: 'Bidrag till Sveriges officiella statistik'. Denna statistiska serie har i våra dagar vuxit ut till den omfattning, att den i sin helhet numera synes kunna göra anspråk på att utgöra rikets officiella statistik och icke blott lämna endast bidrag därtill, om ock detta senare strängt taget är verkliga händelsen, hvadan skäl icke saknas att föreslå, det den gemensamma titeln må förkortas till: 'Sveriges officiella statistik'. En sådan benämning skulle ock bäst motsvara de i Norge och Danmark antagna titlarne. I Finland däremot, hvarest den statistiska serien förr benämndes 'Finlands officiella statistik', har titeln i sammanhang med ändringen af formatet förändrats i öfverensstämmelse med den nuvarande svenska, hvadan man häruti kunde finna ett stöd för bibehållande hos oss af den hittills begagnade gemensamma titeln, men synes ett dylikt skäl icke kunna tillmätas någon betydande vikt.

Genom nådig remiss den 26 november 1886 anbefalldes Statistiska tabellkommissionen att afgifva utlåtande öfver ifrågavarande utredning och förslag. Ärendet företogs till afgörande vid tabellkommissionens sammanträde den 19 februari 1887. Kommissionen beslöt härvid under reservation af ordföranden, öfverdirektör Elis Sidenblad, att afstyrka det framställda förslaget. Vid följande sammanträde den 26 mars 1887 upptogs till särskild behandling det i Sidenbladhs utredning framställda förslaget om utbytande af namnet Bidrag till Sveriges officiella statistik mot Sveriges officiella statistik. Kommissionen beslöt härvid under reservation af en ledamot afstyrka äfven detta förslag, emedan det stod i direkt samband med det förut afstyrkta förslaget till öfvergång till oktavformat. Vid sammanträdet den 26 mars 1887 beslöts jämväl underdånigt utlåtande i frågan. I likhet med Sidenbladhs ofvan meddelade utredning må jämväl detta här anföras in extenso med utelämnande blott af ingressen:

»Såsom motiv för formatets minskning från kvart till oktav i den föreslagna storleken kunna anföras dels besparing i omkostnaderna, dels större bekvämlighet vid publikationernas användande. I det förra hänseendet anser kommissionen det genom den utredning, som dels inom Statistiska centralbyrån, dels af kommissionens särskilda medlemmar blifvit verkställd, vara ådagalagd, att någon besparing *icke* är att vänta genom förändring af formatet, hvaremot en sådan, oberoende af formatet, är att vinna därigenom, att äfven för de litteræ, som ännu använda alltför spatiösa stilsorter, begagnas de af chefen för Statistiska centralbyrån föreslagna mindre stilsorterna, äfvensom genom ett ekonomiskt tillvaratagande i allmänhet af utrymmet. — Med hänsyn åter till den förmenta större bekvämligheten anser kommissionen det vara skäl att därvid skilja på intressena hos dem som för sin tjänsteverksamhet eller i allmänhet för vetenskapliga forskningar behöfva använda publikationerna och hos dem som af annan och mera tillfällig anledning häraf taga kännedom. Hvad de förra personerna beträffar, tvekar kommissionen icke att uttala såsom sin åsikt, att de icke skulle vinna något genom den föreslagna förändringen, utan tvärtom förlora. Då en sådan person vid publikationernas begagnande väl i allmänhet sitter vid sitt arbetsbord, är det för honom lika bekvämt att framför sig hafva uppslagen en bok i kvart som en i oktav, och vid tabellernas rådfrågande är det för honom en stor fördel, att uppgifterna ej äro delade på onödigt många sidor. Hvad de andra åter beträffar, torde väl äfven dessa utan nämnvärd



olägenhet kunna finna sig i att på nyss angifna sätt begagna publikationerna. Beträffande slutligen publikationernas förvarande lärer väl hvar och en förstå att för inbindning af de tunnare häftena samla så många till ett gemensamt band, som han finner vara bäst, hvarjämte väl de flesta både ämbetsverk och enskilda, som begagna de statistiska publikationerna, torde vara försedda med eller lätt kunna förskaffa sig bokhyllor, som äro afsedda att äfven inrymma böcker i kvartformat.

Kommissionen, som sålunda anser att någon afsevärd fördel ej är förenad med den föreslagna förändringen af formatet, vill däremot utom förut berörda olägenhet däraf dels frambålla det under sådana omständigheter ej tillräckligt motiverade besvär, som öfvergåendet till den genom formatets förändring nödvändiga olika anordning skulle medföra för dem som äro förtrogna med den nuvarande, dels såsom sin åsikt uttala, att vid användande af det föreslagna formatet många och viktiga tabeller icke skulle kunna ändamålsenligt inrättas, att grafiska framställningar såväl som införande af kartebilagor väsentligen försvårades genom bristande utrymme och att den så viktiga bekvämligheten vid det större formatet att lätt kunna öfverskåda och sinsemellan jämföra olika siffertal mycket förminskades.

Vid de öfriga af chefen för Statistiska centralbyrån framställda förslagen har Kommissionen intet att erinra, men då Eders Kungl. Maj:t dels redan under den 11 december 1885 anbefallt samtliga ämbetsverk, hvilka hafva utgifvandet af statistiska publikationer sig anförtrodt, att tillse att för besparing i kostnaderna utrymmet i publikationerna tillgodogöres på bästa möjliga sätt, där detta kan ske utan uppoffring af tydlighet och redighet samt äfven utan åsidosättande af de fordringar man bör ställa på verk utgifna på statens bekostnad, dels i instruktionen för tabellkommissionen förordnat det åligga kommissionen att söka åstadkomma enhet i redogörelsernas uppställning och offentliggörande genom tryck, torde någon särskild föreskrift angående stilsorterna ej vara af behovet påkallad; hvarjämte den för oktavformatet föreslagna ändringen i den gemensamma titeln 'Bidrag till Sveriges officiella statistik' synes icke böra äga rum.»

Vid underdånig föredragning af detta ärende den 6 april 1887 fann Kungl. Maj:t, med hänsyn till hvad tabellkommissionen anfört, ej skäl att föreskrifva ändring i format eller titel för de statistiska publikationerna af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik. Då vidare Kungl. Maj:t redan under den 11 december 1885 anbefallt samtliga ämbetsverk, hvilka hade utgifvandet af statistiska publikationer sig anförtrodt, att tillse att för besparing i kostnaderna utrymmet i publikationerna tillgodogjordes på bästa möjliga sätt, där detta kunde ske utan uppoffring af tydlighet och redighet och äfven utan åsidosättande af de fordringar man borde ställa på verk utgifna på statens bekostnad samt det enligt den för tabellkommissionen gällande instruktion af den 22 oktober 1886 åläge kommissionen att söka åstadkomma enhet i redogörelsernas uppställning och offentliggörande genom tryck, fann Kungl. Maj:t någon särskild föreskrift angående stilsorterna icke då erfordras.

Med anledning af sistnämnda punkt i det nämnda brevet utarbetade chefen för Statistiska centralbyrån en »P. M. angående offentliggörande af Bidrag till Sveriges officiella statistik». Denna blef med vissa ändringar af tabellkommissionen antagen vid sammanträde den 4 februari 1888 och med särskilda skrivelser öfverlämnad till vederbörande ämbetsverk. Ifrågava-

rande promemoria innehåller ett stort antal detaljbestämmelser åsyftande en ekonomiskt fördelaktig användning af utrymmet i publikationerna och likformighet i deras yttre anordning och utstyrel. Därjämte bestämdes rörande utdelning och försäljningspris, att hvarje berättelse skulle, så snart den blifvit färdig, utan dröjsmål utdelas till samtliga vederbörande och framför allt till Statistiska centralbyrån, samt att försäljningspriset i bokhandeln skulle utgöra 10 öre för ark med tillägg af 10 öre i ett för allt för häftning och omslag samt med skäligen tillökning i priset för bifogade kartor och diagram.

Genom kungl. kungörelsen den 10 maj 1889 angående tillämpning under viss tid af förändrade föreskrifter rörande statens upphandlings- och entreprenadväsende blef frågan om utbudande på entreprenad af de statistiska berättelsernas tryckning brännande, i det enligt nämnda förordning entreprenad skulle vara obligatorisk, så snart värdet öfversteg 3,000 kronor, hvilket var fallet beträffande åtskilliga af de statistiska berättelserna. Då emellertid ifrågasvarande arbetes utbudande på entreprenad ansågs medföra åtskilliga allvarliga olägenheter, utan att därigenom någon minskning i kostnad vore att förvänta, hemställde Statistiska centralbyrån i underdånig skrifvelse den 21 september 1889, att det måtte tillåtas centralbyrån att fortfarande få uppgöra under hand om utförandet af alla centralbyråns tryckeriarbeten med det eller de boktryckerier, som af centralbyrån ansågos kunna på det för staten fördelaktigaste sätt utföra dessa arbeten. Öfver denna framställning afgaf Statistiska tabellkommissionen underdånigt utlåtande den 28 september 1889 och tillstyrkte därvid centralbyråns framställning, hvarjämte tabellkommissionen ifragasatte, huruvida icke jämväl alla öfriga ämbetsverk, som offentliggjorde bidrag till Sveriges officiella statistik, kunde tillåtas att fortfarande uppgöra under hand om utförande af deras tryckeriarbeten med det eller de boktryckerier, som af hvar ämbetsverk för sig ansågos kunna på det för staten förmånligaste sätt utföra dessa arbeten. Genom nådigt bref den 22 november 1889 biföll Kungl. Maj:t Statistiska centralbyråns hemställan, hvaremot beträffande den af Statistiska tabellkommissionen väckta frågan om rätt jämväl för andra ämbetsverk än centralbyrån att under hand träffa uppgörelse om tryckningen af deras statistiska publikationer, Kungl. Maj:t förklarade sig vilja taga denna fråga i öfvervägande för hvarje ämbetsverk särskildt, i den mån framställning därom från vederbörande ämbetsverk gjordes. Liknande medgifvande som för centralbyrån har sedermera på grund af särskilda underdåniga framställningar lämnats äfven för andra ämbetsverk.

Frågan om åstadkommande af besparing i kostnaderna för det statistiska trycket upptogs ånyo vid 1909 års riksdag, som på förslag af statsutskottet i skrifvelse den 22 maj angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel förklarade sig i sammanhang med anslagen till Statistiska centralbyrån ha ansett sig böra något vidröra en fråga, som om än icke

stående i direkt samband med förevarande anslagskraf likväl syntes kunna utöfva ett visst inflytande å Statistiska centralbyråns utgifter, nämligen frågan om sättet för publicerandet af det officiella statistiska trycket. Det hade synts Riksdagen med skäl kunna ifrågasättas, om icke detta tryck såväl från centralbyrån som från andra ämbetsverk, hvilka utgifva statistiska publikationer, utginge i öfverflödigt stora upplagor. Riksdagen hade därför velat framhålla önskvärldheten af att frågan om och på hvad sätt en minskning måtte kunna vinnas, utan att någon olägenhet däraf vållades, blefve tagen under ompröfning; och syntes det Riksdagen, som den s. k. statistiska kommittén lämpligen skulle kunna upptaga denna fråga till behandling i det betänkande, som vore att från densamma förvänta. Af Riksdagens ifrågasvarande skrifvelse har Kungl. Maj:t genom remiss den 11 juni 1909 till denna kommitté öfverlämnat ett tryckt exemplar för att, i hvad densamma berör frågan om sättet för publicerandet af det officiella statistiska trycket, tagas i öfvervägande vid fullgörandet af det kommittén meddelade uppdrag.

Statistisk  
tidskrift.

I afsikt att vinna en utväg att med större skyndsamhet än genom det vanliga officiella trycket sprida statistiska nyheter af allmänna intresse och meddela de summariska resultaten af vidlyftigare tabellariska redogörelser för särskilda statistiska undersökningar m. m. framhöll 1854 års statistiska kommitté såsom i hög grad önskvärdt, att en statistisk tidskrift utgäfvos, och då en sådan åtminstone till en början icke ansågs kunna bära sig utan offentligt understöd, föreslog kommittén ett årligt anslag af 1,000 r:dr r:mt. Det af kommittén föreslagna anslaget beviljades af Riksdagen. Sålunda uppfördes på Statistiska tabellkommissionens stat ett ordinarie reservationsanslag af 1,000 r:dr r:mt till betäckande af en del af kostnaderna för en statistisk tidskrift.

I nådiga instruktionen för Statistiska centralbyrån den 7 november 1879 angifves Statistisk tidskrifts uppgift vara att sprida kunskap om den statistiska forskningens resultat, så i vetenskapligt som praktiskt hänseende. I verkligheten har Statistisk tidskrift endast i mycket ringa mån tjänat det ändamål, hvarför den egentligen afsetts af 1854 års kommitté. Till följd af sitt utgifningssätt var den också föga lämplig härför. Vid sidan af de å andra ställen i detta betänkande omnämnda publikationerna Sveriges officiella statistik i sammandrag, Statistiska jämförelsetabeller för olika länder och Statistiska uppgifter till belysande af Sveriges ekonomiska förhållanden, hvilka upptagit en stor del af tidskriftens utrymme, äfvensom sparbanksstatistiken, som till och med år 1894 meddelades i tidskriften, har densamma hufvudsakligen innehållit afhandlingar och uppsatser i olika statistiska ämnen. I äldre tid utgjordes innehållet till ej ringa del af redogörelser för planer till nya statistiska undersökningar, i de senare årgångarna har det för afhandlingar disponibla utrymmet till största delen användts för en bearbetning af vår äldre befolkningsstatistik.

Rörande tidskriftens utgifvande träffades redan från början med firman P. A. Norstedt & söner en öfverenskommelse, som ännu är gällande, och enligt hvilken nämnda firma utgifver tidskriften på sitt förlag. Firman äger härför af Statistiska centralbyrån mottaga ett bidrag af 75 kronor för hvarje tryckark samt särskild ersättning för i tidskriften eventuellt ingående kartor och diagram, hvaremot firman dels utbetalar författarhonorar med 45 kronor för ark, dels till centralbyrån kostnadsfritt öfverlämnar af hvarje häfte 150 exemplar, hufvudsakligen afsedda för det internationella utbytet. Gratisutdelning inom riket af tidskriften förekommer sålunda i allmänhet icke med undantag för den å andra ställen (s. 355, 122) omnämnda utdelning till Riksdagens ledamöter af Sveriges officiella statistik i sammandrag och Statistiska uppgifter till belysande af Sveriges ekonomiska förhållanden. De härför erforderliga exemplaren inköpas af centralbyrån med medel från anslaget till officiella statistiska trycket.

I motsats mot serien Bidrag till Sveriges officiella statistik offentliggöres Statistisk tidskrift i oktavformat. Intill år 1870 utkom tidskriften i tvångfria häften, sammanlagdt 23 stycken, fördelade i tre band. Från och med år 1870 utgifves tidskriften i årgångar, hvardera omfattande tre ordinarie häften. Endast försöksvis ökades antalet häften i årgången 1907 till fyra. Vid sidan af de ordinarie häftena ha särskildt i äldre tider ofta utgifvits supplementhäften, hvilka dock ingått i häftenas fortlöpande nummerföljd. Därjämte ha såsom bihang utom nummerföljden utgifvits tvenne större vetenskapliga arbeten, nämligen Studier i jämförande befolkningsstatistik af J. Hellstenius och Sverige 1571 af Hans Forssell.

Tidskriftens prenumerationspris utgjorde intill år 1901 2 kronor för årgång men höjdes då till 2 kronor 75 öre i sammanhang med den nedan omnämnda utvidgningen af tidskriftens omfång. Supplementhäften ha dock af prenumeranterna fått särskildt lösas enligt pris af 20 öre tryckarket, hvilket pris jämväl i allmänhet tillämpas vid försäljning af lösa häften.

Det för tidskriftens utgifvande anvisade statsanslaget af 1,000 kronor medgaf icke, att de ordinarie häftenas omfång bestämdes till mer än tolf ark årligen. Då detta omfång efter hand blifvit otillräckligt, särskildt med hänsyn till nödvändigheten att utvidga Sveriges officiella statistik i sammandrag, och det betydliga utrymme, som de statistiska jämförelsetabellerna för olika länder kräfde, hemställde Statistiska centralbyrån i underdånig skrifvelse den 21 september 1898 om anslagets höjande till 1,800 kronor. Häraf beräknades 400 kronor för inköp af de för utdelning till Riksdagens ledamöter erforderliga exemplaren af Sveriges officiella statistik i sammandrag, återstoden af ökningen, 400 kronor, afsåg att möjliggöra tidskriftens utvidgande med omkring fem ark. Riksdagen år 1899 beviljade höjning af anslaget, ehuru endast till 1,400 kronor, under uttalande dels af sin tvekan beträffande lämpligheten af att utvidga publikationen Sveriges officiella stati-

stik i sammandrag, dels af sin åsikt att kostnaden för utdelning till Riksdagens ledamöter af nämnda sammandrag fortfarande borde bestridas af anslaget till officiella statistiska trycket. I verkligheten medgaf emellertid den af Riksdagen beviljade anslagsökningen, att tidskriftens omfång kunde utvidgas till i medeltal aderton ark om året. För öfrigt har genom enskilda bidrag till tidskriftens utgifvande möjliggjorts, att atskilliga årgångar betydligt öfverskridit det normala omfånget.

Tidskriftens redigerande har tidtals för Statistiska centralbyrån varit en ganska bekymmersam uppgift, i det svårigheter mött att erhålla för införande i tidskriften lämpliga afhandlingar och uppsatser. Orsaken härtill har legat dels i obetydligheten af det författarhonorar som kunnat betalas, dels i tidskriftens ringa spridning, som medfört att i densamma införda uppsatser blifvit föga uppmärksammade. Till följd häraf ha också de för afhandlingar upplätta häftena ofta utkommit oregelbundet och långt efter det års utgång, under hvilket de egentligen bort utgifvas.

Öfriga statistiska publikationer.

Då serien Bidrag till Sveriges officiella statistik skapades, var afsikten att den skulle omfatta all egentlig officiell statistik. Emellertid fanns redan vid den tiden en publikation, som kunde räknas till officiell statistik men på grund af sin yttre form kom att stå utanför nämnda serie, nämligen generalsammandraget öfver bevillningen. Ej heller kapitalkontot till rikshufvudboken och utdraget ur Riksgäldskontorets hufvudbok intogos i serien, enär de ansågos icke vara af egentligen statistisk natur. Efterhand har såsom i annat sammanhang påpekats (s. 53, 58) antalet fristående statistiska publikationer ökats ansevärt. Här må endast erinras om Generaltullstyrelsens månadsuppgifter och de af Statistiska centralbyrån offentliggjorda årsuppgifterna om in- och utförseln, Järnvägsstyrelsens månads- och årsrapporter, Bankinspektionens månadsstatistik för de enskilda bankinrättningarna, Riksbankens månadsuppgifter och årsbok, Jordbruksdepartementets statistik öfver väghållningsbesväret, Försäkringsinspektionens och Riksförsäkringsanstaltens årsberättelser samt framför allt serien af arbetsstatistiska publikationer.

Den yttre formen för dessa publikationer är växlande. De äldre af dem offentliggöras i allmänhet i stort kvartformat delvis såsom lösa blad. För de under sista tiden tillkomna, däribland arbetsstatistiken, har man däremot i allmänhet valt ett oktavformat, som ungefärligen öfverensstämmer med det som nedan af kommittén föreslås skola införas för Sveriges officiella statistik i allmänhet.

Äfven i afseende på distributionen råda synnerligen olikartade förhållanden. En del publikationer åtfölja Posttidningen såsom bihang, andra utdelas af vederbörande ämbetsverk direkt till ett större eller mindre antal adressater. De handelsstatistiska, bankstatistiska och finansiella redogörelserna ingå i det regelbundna af Statistiska centralbyrån förmedlade internationella utbytet. Detta är däremot icke fallet beträffande de öfriga publikationerna, hvilka af vederbörande ämbetsverk direkt distribueras af-

ven till utlandet, i de fall där försändning till utlandet öfver hufvud förekommer.

Af den föregående redogörelsen framgår att den yttre enhetlighet, som tidigare fördelaktigt utmärkt den svenska officiella statistiken, numera till ej ringa del gått förlorad, i det ett stort antal viktiga statistiska publikationer uppstått vid sidan af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik. Kommittén anser synnerligen önskligt framför allt med hänsyn till de eljest uppkommande svårigheterna att ordna och förvara de särskilda statistiska publikationerna, att yttre enhetlighet och sammanhang åvägbringas ifråga om det statistiska trycket.

*Kommitténs förslag.*  
Olika statistiska serier.

Med undantag af Statistisk årsbok, som kommittén s. 126 föreslagit skola utgifvas såsom en fristående publikation, böra enligt kommitténs åsikt alla viktigare officiella statistiska publikationer ingå i endera af tvenne hufvudserier af officiell statistik, benämnda *Sveriges officiella statistik* och *Statistiska meddelanden*.

Den förstnämnda, motsvarande den nuvarande serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, skulle innehålla all mera betydande årligen eller med längre mellanrum regelbundet utkommande officiell statistik. Då den sålunda komme att omfatta alla den officiella statistikens grenar, har den nuvarande benämningen ansetts böra utbytas mot den ofvan föreslagna. Den andra serien, Statistiska meddelanden, är till en del afsedd att ersätta Statistisk tidskrift, som kommittén anser böra upphöra. Sedan numera flera af enskilde utgifna tidskrifter tillkommit, hvilka innehålla äfven uppsatser i statistiska ämnen, synes en genom statens försorg utgifven särskild statistisk tidskrift vara obehöflig, i hvad den afser att fylla en vetenskaplig uppgift. För ett snabbt meddelande af den officiella statistikens resultat och särskildt af preliminära uppgifter är tidskriften på grund af sitt utgifnings sätt icke lämpad. Serien Statistiska meddelanden bör enligt kommitténs förslag innehålla dels tillfälliga eller mindre omfattande statistiska undersökningar, dels med kortare mellanrum än ett år utkommande publikationer.

Den nuvarande serien Bidrag till Sveriges officiella statistik är som be-  
kant fördelad i ett stort antal särskilda afdelningar betecknade med bokstäfver. Ordningen de särskilda afdelningarne emellan har bestämts uteslutande med hänsyn till tiden, då de först intagits i serien, sålunda utan afseende på innehållet. Skulle den nuvarande anordningen att beteckna de olika afdelningarna med bokstäfver bibehållas, blefve ej heller för framtiden möjligt att iakttaga en noggrann ordning efter berättelsernas innehåll, alldenstund nytillkommande afdelningar måste tillfogas sist i serien, därest man vill undvika den olämpliga utvägen att inskjuta dem i serien med användande af dubbelbokstäfver eller ock halfnummer, för den händelse man skulle välja att ordna serien i nummer- i stället för i bokstafs följd. Ur bibliografisk synpunkt kan den hittillsvarande anordningen betraktas såsom i viss mån fördelaktig för dem som samla hela det stora serieverket och icke

Serien Sveriges officiella statistik.

blott enstaka afdelningar. För de sistnämnda torde däremot bokstafsbe-  
teckningen snarast böra betraktas som en olägenhet, alldenstund härigenom  
deras samlingar komma att framstå såsom ofullständiga. Några viktigare  
skäl ur bibliotekssynpunkt att bibehålla det nuvarande beteckningssättet eller  
ett däremot svarande torde emellertid knappast förefinnas, alldenstund erfor-  
derlig öfversikt öfver seriens anordning kan vinnas äfven utan sådan fortlö-  
pande beteckning, därest i hvarje publikation meddelas en öfversikt öfver  
alla till serien hörande afdelningar.

Då en ny anordning af serien i hvarje fall är påkallad med hänsyn till  
det stora antal nya publikationer, som kommittén förut föreslagit eller nedan  
föreslår böra ingå däri, hemställer kommittén att de särskilda hufvudaf-  
delningarna af Sveriges officiella statistik icke erhålla någon fortlöpande  
beteckning, vare sig med bokstäfver eller siffror, utan endast benämnas efter  
statistikens föremål. De särskilda häftena eller årgångarna i hvarje afdel-  
nings resp. underafdelning torde böra betecknas med årtalet. Huru kommit-  
tén tänkt sig utseendet af titelbladet till ett häfte af Sveriges officiella sta-  
tistik i den nya utstyrelsen framgår af bifogade prof.

Serien Sveriges officiella statistik synes böra omfatta följande särskilda  
hufvud- och underafdelningar:

*Femårsöfversikter öfver rikets utveckling.*

*Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser.*

*Folkmängden och dess förändringar.*

Folkräkningar.

Befolkningsrörelsen.

Folkmängd för särskilda administrativa indelningar.

Ut- och invandring.

Dödsorsaker.

*Hälso- och sjukvård.*

Allmän hälso- och sjukvård.

Sinnessjukvård.

*Fast egendom.*

*Landtmäteri.*

*Jordbruk och boskapsskötsel.*

Lokalundersökningar.

Årsberättelser.

Mejerihandling.

Egnahemslånerörelsen.

*Skogshushållning.*

Statens och kommuners skogar.

Allmän skogsstatistik.

*Fiske.*

*Industri och bergshandtering.*

Industri.

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK



# FOLKMÄNGDEN OCH DESS FÖRÄNDRINGAR

---

FOLKRÄKNINGEN DEN 31 DECEMBER 1910

AF

STATISTISKA CENTRALVERKET

---

FÖRSTA HÄFTET

AREAL OCH FOLKMÄNGD FÖR SÅRSKILDA  
ADMINISTRATIVA INDELNINGAR





SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK



# LANDTMÄTERI

---

BERÄTTELSE FÖR ÅR 1911

AF

LANDTMÄTERISTYRELSEN

---



- Bergshandtering.
- Specialundersökningar.
- Handel.*
- Sjöfart.*
- Lots-, fyr- och lifräddningsväsende.*
- Allmänna väg- och vattenbyggnader.*
- Vägar och skjutsanstalter.*
- Järnvägar.*
  - Statens järnvägar.
  - Allmän järnvägsstatistik.
- Post.*
- Telegraf och telefon.*
- Aktiebolag.*
- Sparbanker.*
  - Postsparbanken.
  - Allmän sparbanksstatistik.
- Försäkringsanstalter.*
  - Riksförsäkringsanstalten.
  - Enskilda försäkringsanstalter.
- Fromma stiftelser.*
- Arbetsförhållanden.*
  - Specialundersökningar.
  - Registrerade sjukkassor.
  - Olycksfall i arbete.
  - Lifsmedels- och bostadspriser.
  - Arbetsinställelser.
  - Kollektivafтал.
  - Den offentliga arbetsförmedlingen.
- Förmögenhet och inkomst.*
- Fattigvård.*
- Rättsväsende.*
  - Domstolarnas arbetsredogörelser.
  - Konkurser och utsökningar.
  - Kriminalstatistik.
  - Återfall i brott.
- Fångvård.*
- Undervisning.*
  - Folkundervisning.
  - Allmänna och enskilda läroverk.
  - Universitet och liknande högskolor.
  - Teknisk och fackundervisning.
  - Abnormundervisning.

*Allmänna val.*

- Riksdagsmannaval.
- Landstingsmannaval.

*Finanser.*

- Allmän finansstatistik.
- Rikssammandrag af skattetaxeringarne.
- Accispliktiga näringar.

*Försvarsväsende.*

- Statistik öfver de värnpliktige.
- Hälso- och sjukvård vid armén.
- Hälso- och sjukvård vid marinen.

*Kommunalförvaltning.*

Den ofvan föreslagna ordningen de särskilda afdelningarna emellan öfverensstämmar med den ordning, som cheferna för de statistiska centralverken i Sverige, Norge och Danmark vid nordiska statistiska mötet i Stockholm år 1897 öfverenskommit skola begagnas för de nämnda ländernas statistiska årsböcker och som numera införts jämväl i Sveriges officiella statistik i sammandrag. Då kommittén anser att denna öfverenskommelse lämpligen bör äga tillämpning äfven på den statistiska årsbok, som kommittén föreslagit skola träda i det nuvarande sammandragets ställe, har kommittén funnit serien Sveriges officiella statistik böra ordnas på motsvarande sätt för att vinna öfverensstämmelse mellan den nämnda serien och Statistisk årsbok.

Förutom de nya grenar af statistiken, som kommittén föreslagit skola utarbetas af Statistiska centralverket, har kommittén enligt hvad förteckningen här ofvan utvisar tänkt sig, att följande nu utkommande publikationer, som icke tillhöra serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, skulle ingå i den nya serien Sveriges officiella statistik, nämligen Riksförsäkringsanstaltens och Försäkringsinspektionens berättelser, Arbetsstatistik, Generalsammandrag öfver bevillningen, Generalstabens statistik öfver de värnpliktige, Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses berättelse öfver hälso- och sjukvården samt veterinärvården vid armén och Årsberättelse öfver hälso- och sjukvården vid marinen.

Utanför serien Sveriges officiella statistik såväl som utanför serien Statistiska meddelanden skulle fortfarande komma att stå en del publikationer af mer eller mindre statistisk art. Vissa finansiella redogörelser ha icke lämpligen kunnat hit hänföras på grund af sin yttre form, i det de utgöra ett enda blad. Andra finansiella redogörelser, nämligen Kapitalkonto till rikshufvudboken och Utdrag ur Riksgäldskontorets hufvudbok, kunna icke anses vara af egentligen statistisk natur. Detsamma gäller om ett och annat ämbetsverks, såsom Landtbruksstyrelsens och Öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk, årsberättelser, om ock dessa i större eller mindre utsträckning med-

dela statistiska uppgifter. Ej heller Riksbankens rapporter och årsbok har kommittén föreslagit skola intagas i den gemensamma serien, emedan Riksbankens ställning i konstitutionellt hänseende torde göra det olämpligt, att af banken utgifna publikationer införas i en serie, hvars anordning bestämmes genom Kungl. Maj:ts beslut.

Serien Statistiska meddelanden föreslår kommittén skola fördelas i följande afdelningar:

Serien Statistiska meddelanden.

- A. Tillfälliga statistiska undersökningar.
- B. Meddelanden från Statistiska centralverket.
- C. Meddelanden från Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.
- D. Handelsstatistiska meddelanden.
- E. Sammandrag af svenska järnvägars trafikrapporter.
- F. Bankrapporter.

Af dessa afdelningar är den första afsedd att inrymma huvudsakligen sådana statistiska undersökningar, som på grund af särskilda kungl. beslut, för kommittéens räkning eller eljest utföras vare sig af Statistiska centralverket eller andra ämbetsverk. Bland annat torde här lämpligen kunna meddelas de undersökningar rörande statens utarrenderade domäner äfvensom rörande värnpliktiges längd samt läs- och skrifkunnighet, som kommittén (s. 89, 103) föreslår skola utarbetas af Statistiska centralverket. Afdelningen skulle icke utgifvas af något visst ämbetsverk, men Statistiska centralverket torde böra öfva tillsyn öfver dess yttre anordning, fördelning i band o. s. v. En indelning i årgångar synes icke lämplig, utan bör ett band anses afslutadt, så snart det omfattar erforderligt antal häften, då titelblad och innehållsförteckning bifogas det sista häftet. Sådana statistiska undersökningar som här äro i fråga ha hittills i allmänhet utgifvits såsom fristående publikationer, hvarigenom de ofta blifvit svårtillgängliga och dessutom lätteligen förkomma. Deras sammanförande till en gemensam serie afser att råda bot för dessa missförhållanden och åstadkomma en lättare öfverblick öfver all den statistik, som genom statens försorg offentliggöres. Öfriga afdelningar i serien torde lämpligen kunna utgifvas i band omfattande en eller eventuellt flera årgångar. Jämte bandets ordningsnummer bör titelbladet gifvetvis alltid angifva årgången. Samtliga dessa afdelningar äro beräknade att utkomma med ett häfte i månaden, hvartill beträffande enhvar af afdelningarna B., D. och E. skulle komma ett sluthäfte innehållande preliminära årssiffror och till afdelningen F. årsöfversikterna öfver enskilda bankernas ställning efter bokslutet samt öfver hypoteksbankerna och hypoteksinrättningarna. I afdelningen B. skulle nyssnämnda sluthäfte utgöras af det häfte preliminära uppgifter, som kommittén å s. 126 föreslår skola utgifvas af Statistiska centralverket. Sistnämnda afdelnings öfriga innehåll är afsedt att utgöras af Statistiska centralverkets månads- och kvartalsuppgifter rörande emigration, konkurser, utsökningar, växelprotester och sparbanker. Äfven de preliminära årsväxt- och skörderapporterna synas lämpligen böra här offentliggöras,

hvarvid dock den sista fullständigare rapporten för året bör utgifvas såsom ett särskildt häfte i afdelningen. Det torde ock vara lämpligt att de vecko-, månads- och kvartalsuppgifter, som af vissa ämbetsverk offentliggöras i Posttidningen eller på annat sätt och för hvilka förut (s. 63) redogjorts, jämväl intagas i dessa månadshäften. Därjämte böra dessa uppgifter naturligtvis fortfarande på sätt som hittills offentliggöras. Äfven de ofvannämnda af Statistiska centralverket bearbetade uppgifterna böra särskildt offentliggöras, lämpligen i Posttidningen, därest de på sådant sätt kunna vinna snabbare spridning än som kan ske genom serien Statistiska meddelanden. De ifrågavarande månadshäftena afse sålunda att på ett ställe sammanföra olika preliminära uppgifter. Att härigenom åtskilliga sådana skulle komma att blifva föremål för dubbelpublicering är utan betydelse, då kostnaden för ifrågavarande månadshäften blir knappast nämnvärd. Hvarje häfte kommer nämligen att omfatta blott några få sidor.

Format.

Ofvan har omnämnts, huruledes vid tvenne särskilda tillfällen fråga varit väckt om utbytande af det för närvarande i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik använda kvartformatet mot ett stort oktavformat. De skäl, som föranledt Statistiska beredningen och Statistiska tabellkommissionen att afstyrka ifrågavarande förslag och för hvilka förut redogjorts, förefalla kommittén föga öfvertygande. Särskildt torde tabellkommissionens åsikt att det nuvarande formatet skulle af de ämbetsmyndigheter, som för sin verksamhet behöfva begagna den officiella statistiken, betraktas såsom fördelaktigare än ett oktavformat, icke åtminstone nu för tiden vara öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Tvärtom torde man allmänt såväl inom som utom ämbetsverken anse det nuvarande formatet synnerligen ohandterligt och besvärligt, hvartill nog också bidragit den praktiska erfarenhet man numera vunnit rörande oktavformatets fördelar. Under de senaste åren har nämligen detta format kommit till användning för ett betydligt antal statistiska publikationer, främst arbetsstatistiken, och har härvid visat sig synnerligen ändamålsenligt. Under återopande af öfverdirektör Elis Sidenbladhs ofvan återgifna utredning i ärendet får kommittén därför föreslå, att det nuvarande för serien Bidrag till Sveriges officiella statistik använda kvartformatet utbytes mot oktavformat och att detta format användes för såväl serien Sveriges officiella statistik som serien Statistiska meddelanden.

Med det af Sidenbladhs föreslagna formatet skulle pappersytan af en sida erhålla en höjd af 250 millimeter och en bredd af 163 millimeter, hvarvid tryckytan skulle blifva 190 × 130 millimeter. Efter ingående undersökningar har emellertid kommittén kommit till det resultat, att papperets dimensioner böra något ökas, nämligen till 255 × 170 millimeter för sidan i oskuret skick. Kommittén anser därjämte att de föreslagna måtten för tryckytan icke böra vara bindande annat än i fråga om text. Beträffande tabeller lär i händelse af behof marginalernas bredd kunna ej oväsentligt minskas och tryckytan sålunda ökas.

Kommittén har funnit att de allra flesta af de statistiska publikationerna kunna utan allt för stora svårigheter omändras till det föreslagna formatet. Emellertid finnes en och annan beträffande hvilken en ändring icke torde kunna genomföras utan betydande olägenheter och en ej ringa kostnadsökning. Särskildt gäller detta de järnvägsstatistiska och handelsstatistiska årsberättelserna samt Bankinspektörens månadssammandrag och årsöfersikter. Kommittén anser därför i undantagsfall böra medgifvas, att statistisk publikation utgifves i det hittills för serien Bidrag till Sveriges officiella statistik använda formatet. En dylik anordning saknar ingalunda motsvarighet i utlandets officiella statistik. Medgifvande att fortfarande använda det gamla formatet föreslår kommittén böra lämnas af Kungl. Maj:t.

Hvad beträffar tidpunkten för det nya formatets användande bör den inträda, rörande de af kommittén föreslagna nya gränarne, så snart dessa införas i serien Sveriges officiella statistik, för de öfriga så snart lämpligen kan ske och i hvarje fall senast med årgången 1916.

I fråga om de statistiska publikationernas yttre anordning torde de bestämmelser, som af Statistiska tabellkommissionen i dess ofvan (s. 362) berörda promemoria antagits, i vissa delar icke blifva lämpliga, därest det ofvan föreslagna formatet antages. Kommittén hemställer därför, att Statistiska centralverket måtte anbefallas att till Kungl. Maj:t afgifva förslag till bestämmelser rörande det statistiska tryckets yttre anordning. För att denna anordning må därefter blifva så vidt möjligt likformigt iakttagen för hela den officiella statistiken, hemställer kommittén vidare att Statistiska centralverket åläggas att ur formell synpunkt granska de särskilda berättelserna och till vederbörande ämbetsverk göra de framställningar, som kunna finnas erforderliga.

Kommittén har haft under öfvervägande, huruvida icke den officiella statistikens tabeller borde göras dubbelspråkiga, i likhet med hvad förhållandet är i ett stort antal främmande länders statistik. På grund af den betydande ökning i tryckningskostnaderna, som skulle blifva följderna af en sådan anordning, anser sig emellertid kommittén icke böra framställa förslag härom, huru önskvärdt det än vore ur nationell synpunkt, att den svenska statistiken på sådant sätt gjordes lättare tillgänglig för utlandet. För att i möjligaste mån bereda en ersättning för tabellernas dubbelspråkighet hemställer kommittén, att fransk innehållsförteckning upptagande jämväl öfversättning af viktigare kolumnhufvuden och textspalter meddelas i samtliga statistiska årsredogörelser i ungefär samma omfattning som för närvarande i befolkningsstatistiken. Därjämte bör fransk resumé af innehållet bifogas i den utsträckning som kan anses påkallad. Kommittén får därjämte i detta sammanhang erinra om att den statistiska årsboken föreslagits böra blifva genomgående dubbelspråkig, hvarigenom behovet af en motsvarande anordning beträffande den öfriga officiella statistiken i ej ringa mån minskas.

Utstyrelse  
i öfrigt.



Sedan någon tid tillbaka har en del af arbetsstatistikens publikationer utgifvits i kartonneradt skick. Härigenom ha visserligen kostnaderna för offentliggörandet kommit att i någon mån ökas, men denna ökning torde mer än uppvägas af den besparing, som inträder för de ämbetsverk, hvilka mottaga kartonnerade publikationer och sålunda befrias från de dryga kostnaderna för deras inbindning. Därest i sammanhang med tryckningen en större del af upplagan kartonneras i stället för att häftas, ökas nämligen härigenom kostnaden per exemplar med i allmänhet 15 till 20 öre, medan däremot kostnaden för ett vanligt bokband icke kan beräknas till lägre än 1 till 2 kronor. Med hänsyn härtill föreslår kommittén att af samtliga i serien Sveriges officiella statistik ingående berättelser och af Statistisk årsbok kartonnerade exemplar utdelas till de myndigheter och offentliga samlingar inom landet, som skola erhålla dem, äfvensom till Riksdagens ledamöter. Jämväl för spridning genom bokhandeln torde kartonnerade exemplar böra tillhandahållas, emedan erfarenheten visat att dylika äro för allmänheten betydligt mera begärliga än häftade.

Distribu-  
tion m. m.

Rörande gratisutdelningen af det statistiska trycket får kommittén hänvisa till hvad därom här nedan anföres. Här vill kommittén endast erinra om önskvärdheten af att gratisutdelning till enskilda personer så vidt möjligt undvikas. I stället bör försäljningspriset i bokhandeln väsentligt sänkas lämpligen från nuvarande 10 öre till högst 5 öre per ark jämte eventuellt tillägg för kartonnering, kartor, diagram m. m. I detta sammanhang får kommittén därjämte föreslå att inkomster genom försäljning uppdebiteras till det anslag från hvilket tryckningskostnaderna blifvit bestridda. Jämlikt kungl. bref den 17 januari 1865 uppdebiteras för närvarande i Statistiska centralbyrån dessa inkomster till anslaget för arvoden åt tillfälliga biträden samt till vikariatsersättningar.

Kostnader-  
na för offi-  
ciella sta-  
tistiska  
trycket.

I det föregående (s. 354) har omnämnts, huruledes frågan om en begränsning af kostnaderna för det officiella statistiska trycket på grund af kungl. remiss var föremål för utredning af chefen för Statistiska centralbyrån i underdånigt utlåtande den 18 november 1885. Kostnaderna för samtliga publikationer, som då ingingo i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik beräknades omkring år 1885 till 53,039 kronor i medeltal årligen. Sedan dess ha kostnaderna stigit i så betydande grad, att kommittén ansett det som en synnerligen viktig uppgift att åstadkomma utredning, om eller i hvad mån en besparing kan vara möjlig.

För hvarje särskild i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik årligen ingående littera uppgingo trycknings- och häftningskostnaderna enligt till kommittén lämnade uppgifter, hvilka i allmänhet afse den årgång som utkom under år 1909, till följande belopp:

	Kronor
A) Befolkningsstatistik . . . . .	2,928·13
B) Rättsväsendet . . . . .	2,401·38
C) Bergshandteringen . . . . .	999·75
D) Fabriker och handtverk . . . . .	3,852·82
E) Sjöfart . . . . .	4,939·75
F) Handel . . . . .	17,324·13
G) Fångvården . . . . .	1,573·90
I) Telegrafväsendet . . . . .	1,703·40
K) Hälso- och sjukvården . . . . .	5,197·25
L) Statens järnvägstrafik . . . . .	21,144·00
M) Postverket . . . . .	2,277·20
N) Jordbruk och boskapsskötsel . . . . .	5,537·46
O) Landtmäteriet . . . . .	508·50
P) Undervisningsväsendet . . . . .	3,954·75
Q) Statens domäner . . . . .	2,230·25
S) Allmänna arbeten . . . . .	3,401·71
T) Lots- och fyrinrättningen samt lifräddningsanstal- terna å rikets kuster . . . . .	1,297·04
U) Kommunernas fattigvård och finanser . . . . .	4,184·50
V) Brännvins tillverkning och försäljning samt socker- och maltdryckstillverkningen . . . . .	655·25
Y) Sparbanksstatistik	
I Sparbanker och liknande penninginrättningar . . . . .	1,370·94
II Postsparbanken . . . . .	1,377·69

Tillsammans uppgå kostnaderna för dessa publikationer till 88,859 kr. 80 öre. Härtill komma utgifterna för de icke årliga publikationerna, nämligen folkräkningsberättelserna, Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser jämte sammandrag samt statistiken öfver riksdagsmannavalen — aflönings- och pensionsstatistiken torde man i detta sammanhang kunna lämna åsido. Ifrågasvarande utgifter utgjorde 16,715 kr. 40 öre för 1900 års folkräkningsberättelse (afdelningarna 2—4), 31,965 kr. 80 öre för femårsberättelserna jämte sammandrag för perioden 1896/1900 samt 940 kr. 18 öre för statistiken öfver riksdagsmannavalen 1906/1908. I medeltal per år uppgå dessa kostnader till 8,378 kr. 9 öre. Sammanräknade årskostnaden för tryckning och häftning af serien Bidrag till Sveriges officiella statistik skulle sålunda uppgå till 97,237 kr. 89 öre. Dessa kostnader hänföra sig emellertid för flertalet publikationer till de sättnings- och tryckningspriser, som tillämpades till och med förra delen af år 1909. Sedan dess har en väsentlig stegring i dessa priser inträdd, så att de nuvarande utgifterna för tryckning och häftning för serien Bidrag till Sveriges officiella statistik icke torde kunna beräknas till lägre belopp än 110,000 kronor. På tjugufem år ha

sålunda dessa kostnader mer än fördubblats, ehuru under tiden endast en ny littera i serien tillkommit. Denna ansenliga stigning beror endast till en mindre del på ökning af de statistiska berättelsernas omfång, den förnämsta orsaken till densamma är att söka i arbetsprisernas stegring.

Kostnaderna för den officiella statistiken i det hela uppgå till ännu högre belopp än det ofvan uppgifna, i det häri icke inbegripits utgifterna för de utom den stora serien stående statistiska publikationerna. Dessa utgifter uppgå särskildt för arbetsstatistiken till ansenligt belopp.

Såsom i chefens för Statistiska centralbyrån ofvannämnda underdåniga utlåtande den 18 november 1885 påpekades, kunna tre olika utvägar ifrågakomma för åstadkommande af besparing i kostnaderna för det officiella statistiska trycket, nämligen dels minskning af berättelsernas volym, dels minskade arbets- och materialkostnader, dels slutligen minskning af upplagornas storlek.

Den förstnämnda utvägen, att minska berättelsernas omfång, är uppenbarligen den utan jämförelse kraftigast verkande. Med de för hvarje år allt större kraf, som ställas på den officiella statistiken ifråga om fullständighet och detaljriktighet, kan emellertid endast undantagsvis en inskränkning i statistikens nuvarande omfång genomföras. Där en sådan inskränkning är möjlig utan större olägenheter, såsom beträffande Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser, de befolkningsstatistiska årsberättelserna och sjöfartsstatistiken, har kommittén på vederbörliga ställen därom framställt förslag. Måhända skulle därutöver i en och annan af de berättelser, som icke varit föremål för närmare behandling inom kommittén, vissa inskränkningar kunna genomföras. Kommittén förutsätter att Statistiska centralverket och Statistiska rådet skola finna anledning att närmare undersöka, i hvilka fall utan olägenheter en minskning af de statistiska berättelsernas omfång kan vidtagas.

Den andra utvägen att åstadkomma besparing i tryckningsutgifterna är att söka i nedbringande af arbets- och materialkostnaderna. I fråga om papperet för själfva publikationerna om hvilka här närmast är fråga kan visserligen ingen besparing ske, alldenstund genom kungl. förordningen den 12 juli 1907 förordnats om användande af normaltryckpapper för dylika publikationer och en ändring i denna bestämmelse icke torde vara lämplig. Däremot skulle ifråga om papperet för blanketter till statistiska uppgifter en väsentlig besparing kunna åstadkommas, därest det i nyssnämnda förordning meddelade stadgandet om användande af normalpapper af klass nummer 3 för blanketter till statistiska uppgifter blefve upphäfdt. Detta vill kommittén för sin del lifligt förorda.

Återstå sättnings-, trycknings- och häftningskostnaderna. Beträffande tryckningen af flertalet statistiska publikationer sker för närvarande med Kungl. Maj:ts tillstånd uppgörelse under hand. Då man naturligtvis kan utgå ifrån, att de olika ämbetsverken härvid betinga sig de billigaste pris, som

på sådant sätt kunna erhållas, synes ett nedbringande af dessa kostnader icke tänkbart utan att entreprenad anställas. Häremot kunna likväl mycket tungt vägande invändningar göras. Därest entreprenad utlyses, kan en publikations tryckning komma att det ena året omhänderhafvas af ett, det andra året af ett annat tryckeri. Emellertid äro de flesta statistiska årsberättelserna af den beskaffenhet, att tabellstommarna kunna hållas stående från år till år, så att den årliga nysättningen kan inskränkas till att endast införa nya siffror i de gamla stommarna. Härigenom vinnes dels en betydligt snabbare publikation, dels besparing i kostnaderna, alldenstund det synnerligen dyrbara »uppbyggandet» af tabellerna bortfaller. För att entreprenad å det statistiska trycket i allmänhet skall med fördel kunna anställas erfordras sålunda att entreprenaden får omfatta ett stort antal årgångar. Till följd af de täta förändringarna som arbetspriserna undergå torde emellertid en sådan entreprenad kunna komma till stånd endast därigenom, att tryckerierna sätta priserna så högt, att de kunna vara skyddade med hänsyn till den stegring af arbetspriserna, som kan komma att inträda under entreprenadtiden. Att i allmänhet anställa entreprenad å det statistiska trycket skulle därför enligt kommitténs åsikt snarare medföra en stegring än en minskning af kostnaderna. Detta gäller dock endast i allmänhet. Beträffande sådana publikationer, som icke utkomma årligen och som därför icke lämpligen hållas stående, samt sådana publikationer, hvilka på grund af sin beskaffenhet vare sig måste eller utan olägenhet kunna årligen nysättas, ställer sig saken väsentligt annorlunda. Här synes med fördel entreprenad kunna anställas. Framför allt torde emellertid entreprenad vara fördelaktig ifråga om större blankettleveranser, särskildt med hänsyn därtill, att dessa i allmänhet kunna utan olägenhet anförtros åt tryckerier i landsorten, där arbetspriserna ställa sig väsentligt billigare än i hufvudstaden.

Den tredje utvägen att vinna besparingar i kostnaderna för det statistiska trycket skulle vara att inskränka upplagornas storlek. Om en dylik inskränkning har framställning gjorts i Riksdagens ofvan omnämnda till kommittén remitterade skrifvelse den 22 maj 1909. Några mera betydande besparingar i kostnad lära emellertid icke på denna väg kunna åvägabringas, emedan i regel den största delen af tryckningskostnaden kommer på sättningen och denna utgiftspost är oberoende af upplagans storlek. Därjämte synes det kommittén betänkligt att i större grad inskränka utdelningen af det statistiska trycket, alldenstund statistiken för att medföra fullt gagn bör spridas till så vida kretsar som möjligt. På grund af remissen har emellertid kommittén undersökt förhållandena beträffande hvarje särskild publikation och därvid funnit, att i några fall en betydlig inskränkning i upplagornas storlek kan och bör vidtagas.

Storleken af en publikations upplaga är beroende af fyra särskilda faktorer: den för alla publikationer gemensamma utdelningen, den särskilda utdelningen af hvarje publikation, försäljningen i bokhandeln samt behöflig reserv.

I den gemensamma utdelningen, sådan den är fastställd genom kungl. bref den 11 december 1885 och den 13 juli 1887 med senare tillägg, lär ingen inskränkning kunna ske. Tvärtom anser kommittén behöfligt, att det för utdelning till utlandet afsedda antalet af 100 exemplar höjes till minst 125 på grund af den nuvarande omfattningen af det internationella utbytet. Hela den gemensamma utdelningen utgör såsom förut nämnts 789 exemplar, hvaraf 380 exemplar till Riksdagens ledamöter.

Den särskilda utdelningens omfattning är synnerligen växlande, från några tiotal exemplar upp till närmare 2,500 (kommunernas fattigvård och finanser). I regel uppgår den till ett jämförelsevis ringa antal exemplar. De enda undantagen härvid utgöras af Statistiska centralbyråns befolkningsstatistiska och kommunalstatistiska publikationer, hvaraf den särskilda utdelningen uppgår till en betydande siffra, emedan dessa publikationer utdelas till samtliga pastorsämbeten resp. kyrkostämmors ordförande. Kunde sistnämnda utdelning upphöra, skulle visserligen en mycket ansenlig reduktion i upplagorna vinnas. Att utan vidare indraga densamma kan kommittén dock icke tillstyrka. De statistiska publikationerna äro det enda vederlag de ifrågavarande myndigheterna erhålla för sitt synnerligen betydande och maktpaliggande arbete med afgifvande af uppgifter till den officiella statistiken. Dessutom måste det för dem vara af stort värde att erhålla befolknings- och kommunalstatistiken i hvilka uppgifter om folkmängd och finanser meddelas för hvarje särskild kommun. Skall utdelning af ifrågavarande publikationer till dessa myndigheter upphöra, böra de därför erhålla lämpligt vederlag. Såsom sådant torde Statistisk årsbok med fördel kunna användas. Med hänsyn till kommunernas särskilda behof bör dock en dylik användning af årsboken påkalla, att i densamma införes en särskild tabell med uppgifter för hvarje landskommun — för städer och köpingar måste under alla omständigheter en liknande tabell meddelas — om folkmängd, beskattningsbar inkomst, sammanlagd utdebitering för kommunala ändamål per 100 kronors inkomst samt kommunernas inkomster, utgifter, tillgångar och skulder. En sådan tabell komme att omfatta omkring tre ark. Jämväl för andra än de kommunala myndigheterna torde för öfrigt införandet i årsboken af en dylik tabell vara af stort intresse. Genom en sådan anordning skulle inbesparas utdelningen af omkring 1,400 exemplar af befolkningsstatistiken, omkring 2,400 exemplar af den årliga uppgiften å folkmängden i rikets kommuner samt omkring 2,300 exemplar af statistiken öfver kommunernas fattigvård och finanser. Till städer och köpingar bör kommunalstatistiken fortfarande utdelas. Under förutsättning att af årsboken utdelas ett exemplar till hvarje pastorat, kommer härför att erfordras omkring 1,400 exemplar. Då ensamt kommunalstatistikens volym torde blifva nästan lika stor som den föreslagna årsbokens, vinnes sålunda en ej ringa besparing genom den föreslagna anordningen. För pastorerna torde det dessutom vara en fördel att i stället för befolkningsstatistiken och kommunalstatistiken erhålla Statistisk årsbok, som omfattar statistikens samt-

liga grenar. Statistisk årsbok bör hållas för allmänheten tillgänglig å pastors-expeditionen eller om pastor pröfvar sådant lämpligt å annat ställe inom pastoratet, exempelvis i församlings- eller sockenbibliotek, dit äldre årgångar i hvarje fall böra öfverlämnas.

Beträffande utdelningen af det statistiska trycket föreslår kommittén vidare, att all utdelning af till serierna Sveriges officiella statistik och Statistiska meddelanden hörande publikationer genom Posttidningen upphör, med undantag blott för Bankspektionens månadssammandrag och årsöfversikt, hvilka fortfarande lämpligast torde kunna spridas på detta sätt. Härigenom komma upplagorna af emigrationsstatistiken och generalsammandraget öfver bevillningen att betydligt minskas.

I afseende på försäljningen genom bokhandeln får kommittén hänvisa till hvad därom ofvan anförts.

Hvad slutligen beträffar de behöfliga reservupplagornas storlek, har kommittén funnit att af enstaka statistiska publikationer reserven beräknats onödigt högt. Sålunda förekommer i ett fall, att vid en upplaga af sammanlagdt 1,600 exemplar reserven uppgått till ej mindre än 600. Kommittén får därför föreslå att reservupplagan icke må i något fall beräknas till mer än 200 exemplar och att densamma icke bestämmas till mer än omkring 50 exemplar af sådana publikationer, hvaraf afgangen efter den ordinarie utdelningens afslutande är ringa.

Kommittén får sålunda hemställa,

*att*, med undantag af Statistisk årsbok, den officiella statistiken på sätt ofvan föreslagits fördelas i tvenne serier, Sveriges officiella statistik och Statistiska meddelanden,

*att* Statistisk tidskrift indrages,

*att* det för den officiella statistiken i allmänhet använda kvartformatet utbytes mot ett oktavformat med dimensionerna 255 × 170 millimeter för sida i oskuret skick och med en tryckyta af 190 × 130 millimeter för text,

*att* till ofvannämnda serier hörande publikationer i undantagsfall må med Kungl. Maj:ts medgifvande utgifvas i det hittills för serien Bidrag till Sveriges officiella statistik använda formatet,

*att* tidpunkten för det nya formatets användande inträder för nya grenar, så snart dessa införas i Sveriges officiella statistik, för öfriga så snart lämpligen kan ske och i hvarje fall senast med årgången 1916.

*att* Statistiska centralverket åläggas att till Kungl. Maj:t afgifva förslag till bestämmelser rörande det statistiska tryckets yttre anordning,

*att* i samtliga statistiska berättelser skall i innehållsförteckningen meddelas fransk öfversättning af viktigare kolumnhufvuden och textspalter samt att fransk resumé af berättelsens innehåll bifogas i den utsträckning som kan anses påkallad,

*att* karterade exemplar af i serien Sveriges officiella statistik ingående publikationer och af Statistisk årsbok dels utdelas till de myndigheter

Samman-  
fattning.

och offentliga samlingar inom landet, som skola erhålla dem, samt till Riksdagens ledamöter, dels för köpare tillhandahållas genom bokhandeln,

*att* försäljningspriset för de statistiska publikationerna bestämmes till högst 5 öre för ark jämte eventuellt tillägg för kartonnering, kartor, diagram m. m.,

*att* inkomsten genom försäljning af statistiska publikationer uppdebiteras till det anslag från hvilket tryckningskostnaderna blifvit bestridda,

*att* entreprenad anställes ifråga om tryckningen af sådana publikationer, som icke utkomma årligen, samt sådana, som på grund af sin beskaffenhet vare sig måste eller utan olägenhet kunna årligen nysättas, äfvensom ifråga om större leveranser af blankettryck,

*att* i öfrigt uppgörelse under hand må träffas om tryckningen af de statistiska publikationerna,

*att* stadgandet i kungl. förordningen af den 12 juli 1907 om användande af normalpapper af klass nummer 3 för blanketter till statistiska primäruppgifter upphäfves,

*att* utdelningen till pastorsämbetena af befolkningsstatistiken samt till landskommunerna af uppgift å folkmängden i rikets kommuner och af statistiken rörande kommunernas fattigvård och finanser upphör,

*att* i stället till samtliga pastorsämbeten utdelas Statistisk årsbok,

*att* all utdelning af till serierna Sveriges officiella statistik och Statistiska meddelanden hörande publikationer genom Post- och inrikes tidningar upphör, med undantag för Bankinspektionens månadssammandrag och årsöfversikter, samt

*att* reservupplagan af de statistiska publikationerna icke i något fall må bestämmas till mer än 200 exemplar och att densamma beräknas endast till omkring 50 exemplar af sådana publikationer, hvaraf afgången efter den ordinarie utdelningens afslutande är ringa.

## V. Betänkande och förslag angående Statistiska centralverkets organisation och stat.

Vid uppgörande af förslag till Statistiska centralverkets organisation har kommittén ansett sig böra utgå från tvenne allmänna förutsättningar, hvilka varit ledande i fråga om de förändrade organisationer af ämbetsverk, som under de senaste åren beslutats, nämligen att för ordinarie arbete bör i regel användas ordinarie personal och att i intet fall bör nyttjas mera kvalificerad personal än behovet oafvisligen kräver.

*Statistiska centralverkets organisation.*  
Allmänna  
grundsatser.

Den förstnämnda förutsättningen medför att de extraordinarie tjänstemännens antal inskränkes till hvad som erfordras för ämbetsverkets rekrytering och de ordinarie tjänsternas uppehållande under tjänstledighet samt semester. För närvarande utföra sådana tjänstemän i såväl Statistiska centralbyrån som de särskilda statistiska afdelningarna en allt för stor del af arbetet. Detta missförhållande tarfvar rättelse.

Grundsatsen att icke använda mera kvalificerad personal än arbetets natur kräver har däremot sedan längre tid tillbaka i allmänhet iakttagits i Statistiska centralbyrån och de statistiska afdelningarna, där en synnerligen betydande del af arbetet utföres af biträden. Jämväl diarieföringen är delvis öfverlämnad åt dylika. Emellertid inträffar tidtals, åtminstone i Statistiska centralbyrån, att tjänstemännen icke kunna sysselsättas med fullt kvalificerad arbete utan måste öfvertaga sådant, som eljest med fördel utföres af biträden. Anledningen härtill ligger i det förut (s. 85) påpekade förhållandet, att för åstadkommande af en möjligast snabb publikation arbetet behöfver koncentreras till en viss tid på året, med påföljd att en och annan af tjänstemännen efter det mera brådskande arbetets afslutande måste sysselsättas med sådant arbete för hvilket han rätteligen bör anses såsom öfverkvalificerad. På grund af Statistiska centralbyråns starkt begränsade arbetsområde finnes nämligen endast undantagsvis tillfälle att sysselsätta den på en afdelning öfverflödiga personalen på annan afdelning. Med den af kommittén föreslagna utvidgningen af det centrala statistiska verkets arbetsfält bortfaller detta hinder för ett fördelaktigt utnyttjande af personalen, hvadan det nedan framställda förslaget till organisation utgår från



att såväl ordinarie som extraordinarie tjänstemän uteslutande användas för sådant arbete, som icke lämpligen kan utföras af mindre kvalificerad personal.

Det nämndes ofvan att principen att icke använda mera kvalificerad personal än arbetet kräver i allmänhet iakttagas i de statistiska verken. Ett betydelsefullt undantag gifves dock härvid. De kvinnliga biträden, som i stort antal sysselsättas, ha i regel erhållit fullständig elementarundervisning eller till och med aflagt studentexamen. Emellertid är en ej ringa del af det statistiska arbetet af så enkel natur, att det utan minsta olägenhet kan anförtros åt personer, som endast erhållit vanlig folkskolebildning. Sådant är exempelvis arbetet med sorterande och räknande af kartoliner, utskrivande af enklare sådana, vissa slag af s. k. prickningsarbete m. m. I åtskilliga främmande länders statistiska verk utföres dylikt arbete af personer, hvilkas bildning närmast motsvarar vår folkskolebildning. Vid instundande svenska folkräkning torde enligt hvad kommittén erfarit försök sannolikt komma att anställas med användande för visst slags arbete af unga flickor, som genomgått endast folkskola. Med hänsyn till den ofvan berörda grundsatsen och nödvändigheten att i möjligaste mån nedbringa kostnaderna för den officiella statistiken har kommittén tagit under öfvervägande, huruvida icke vid sidan af de egentliga räknebiträdena, som alltid måste komma att intaga en viktig plats i Statistiska centralverkets organisation, jämväl mindre kvalificerade arbetsbiträden skulle kunna där användas. Kommittén har härvid funnit att detta torde låta sig göra i ej ringa utsträckning.

Chefen.

Då kommittén härefter öfvergår till att framlägga sina särskilda förslag i afseende på Statistiska centralverkets organisation, har kommittén först att yttra sig rörande chefsens ställning. På grund af ämbetsverkets omfattning och chefsämbetets vikt kunde visserligen ifrågasättas, att chefen borde erhålla generaldirektörs värdighet. Då emellertid en sådan förändring i chefsens för det centrala statistiska verket ställning icke kan anses oafvisligen påkallad af behovet, anser sig kommittén icke böra framställa förslag härom utan hemställer att chefen för Statistiska centralverket erhåller öfverdirektörs värdighet i likhet med hvad förhållandet för närvarande är i Statistiska centralbyrån.

Byråchefer.

Det betydande arbetsområde kommittén föreslagit för Statistiska centralverket och storleken af den personal som måste där anställas komma uppenbarligen att göra ämbetsverkets ledning synnerligen svår och krävande. Chefen behöfver därför vid sin sida män af framstående duglighet. För att draga till sig sådana måste verket sättas i tillfälle att erbjuda dem en ställning och löneförmåner som kunna anses lockande. Kommittén finner den enda utvägen härtill vara, att hos verket anställas ett lämpligt antal byråchefer, hvilka ha att närmast ansvara för ledningen en hvar af sin byrå. För närvarande finnes praktiskt taget ingen utsikt för en statistisk tjänsteman att vinna högre befordran inom de statistiska verken än till andra gradens tjänst. Att detta skall öfva ett ogynnsamt inflytande på personalens

rekrytering är uppenbart, och erfarenheten har äfven ådagalagt, att framstående förmågor funnit sig böra lämna en bana, där all befordran afklippes med uppnående af en förste aktuariefattning. Det är därför nödvändigt, att, hvilken organisationsform än må väljas för den officiella statistiken, möjligheter till högre befordran öppnas genom inrättande af tredje gradens tjänster. Kommittén är alltså af den bestämda uppfattning, att, äfven om den nuvarande decentraliserade organisationen bibehölles, skulle det vara oundgängligt att såväl i Statistiska centralbyrån som för särskilda statistiska afdelningar inrätta byråcheffbefattningar.

Vid öfvervägande af det erforderliga antalet byråer i Statistiska centralverket har kommittén funnit, att detta icke kan sättas till mindre än fyra, i händelse kommittémajoritetens förslag om näringsstatistikens förläggande till Statistiska centralverket bifalles. Skulle däremot i enlighet med det af kommitténs ledamot Key-Åberg framställda förslaget näringsstatistiken kvarblifva hos Kommerskollegium, kan antalet byråer i centralverket minskas till tre, men i stället måste då i Kommerskollegium inrättas en näringsstatistisk byrå. Sammanräknade antalet byråer blir sålunda lika i båda fallen.

De särskilda statistiska grenarnas fördelning på de olika byråerna bör under förutsättning af näringsstatistikens förläggning till Statistiska centralverket blifva följande.

*Första byrån:* befolkningsstatistik, rättsstatistik, undervisningsstatistik och valstatistik;

*Andra byrån:* Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser, jordbruksstatistik, domänstatistik, allmän skogsstatistik, fiskeristatistik samt bergverks- och industristatistik;

*Tredje byrån:* handelsstatistik och sjöfartsstatistik jämte ärenden, som icke tillhöra annan byrås handläggning; samt

*Fjärde byrån:* fastighetsstatistik, statistik öfver vägar och skjutsanstalter, aktiebolagsstatistik, sparbanksstatistik, statistik öfver fromma stiftelser, förmögenhets- och inkomststatistik, fattigvårdsstatistik, finansstatistik och kommunalstatistik.

I händelse näringsstatistiken icke förlägges till Statistiska centralverket, torde de tre byråerna i centralverket böra få följande omfattning.

*Första byrån:* befolkningsstatistik, rättsstatistik och undervisningsstatistik;

*Andra byrån:* Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser, jordbruksstatistik, domänstatistik, allmän skogsstatistik, fiskeristatistik, statistik öfver vägar och skjutsanstalter, aktiebolagsstatistik, sparbanksstatistik, statistik öfver fromma stiftelser och valstatistik; samt

*Tredje byrån:* fastighetsstatistik, förmögenhets- och inkomststatistik, fattigvårdsstatistik, finansstatistik och kommunalstatistik jämte ärenden, som icke tillhöra annan byrås handläggning.

Statistisk årsbok och femårsöfversikten öfver rikets utveckling böra i båda fallen utarbetas af samtliga byråer gemensamt under chefens direkta ledning. De delar af ifrågavarande publikationer, som behandla den icke centraliserade statistiken, skulle härvid utarbetas på de byråer, hvilkas arbetsområden de närmast beröra. Sålunda böra de arbetsstatistiska delarne utarbetas af andra byrån, hvilken jämväl får öfvertaga behandlingen af de näringsstatistiska partierna, därest näringsstatistiken förlägges utom centralverket. I fråga om den icke centraliserade statistiken måste emellertid centralverket jämväl kunna påkalla biträde af de ämbetsverk som utarbeta denna statistik. Härför erforderliga bestämmelser ha förut (s. 104) af kommittén föreslagits.

Vid uppgörande af förslagen till byråindelning har kommittén sökt tillse, å ena sidan att byråernas arbetsbördas blir så lika som möjligt och å andra sidan att sammanhörande grenar af statistiken hänförts till samma byrå. Att sistnämnda grundsats iakttagas är af vikt, emedan härigenom blir lättare för byråchefen att grundligt sätta sig in i alla de grenar af statistiken hvilkas ledning åligger honom.

Öfriga  
tjänstemän.

Kommittén har tänkt sig att i regel hvarje byråchef bör, utom den allmänna ledningen af de till hans byrå förlagda grenarne af statistiken, direkt handhafva bearbetningen af en bland hufvudgrenarne. Den närmaste arbetsledningen för öfriga grenar uppdrages åt tjänstemän dels af andra, dels af första graden. Härvid böra för de viktigaste grenarne användas tjänstemän af andra graden, förste aktuarier, medan de mindre betydande grenarne kunna anförtros åt tjänstemän af första graden, aktuarier. I flera fall bör för öfrigt en tjänsteman handhafva bearbetningen af mer än en gren af sistnämnda beskaffenhet.

Hittills har för hvarje statistisk berättelse i allmänhet icke mer än en ordinarie tjänsteman tagits i anspråk. Det i öfrigt förekommande behovet af tjänstemän har fyllts genom extraordinarie sådana. Med hänsyn till ofvan fastslagna princip, att för ordinarie arbete bör användas ordinarie personal, bör detta förhållande upphöra. Det blir då nödvändigt att till biträde åt arbetsledarne anställa ett visst antal aktuarier i stället för amanuenser. Då emellertid kommittén föreslagit dels betydande förändringar i den förefintliga statistiken, dels ett ej ringa antal nya statistiska grenar och då det härigenom förorsakade behovet af ordinarie tjänstemän icke för närvarande kan med absolut säkerhet beräknas, anser kommittén försiktigheten kräfva, att till en början icke ett större antal tjänstemän uppföres på ordinarie stat, än som med full säkerhet kan beräknas blifva erforderligt. Häraf följer att kommittén måste föreslå upprättandet tillsvidare af ett något större antal amanuensbefattningar, än som kan behöfvast för ämbetsverkets rekrytering och de ordinarie tjänsternas uppehållande under semester och tjänstledighet. Kommittén utgår härvid ifrån, att i den mån erfarenheten ådagalägger behovet af ytterligare en

eller annan ordinarie tjänst, Statistiska centralverket skall till Kungl. Maj:t inkomma med erforderlig framställning.

Vid beräkningen af det för hvarje byrå behöfliga antalet ordinarie och extraordinarie tjänstemän har kommittén förutsatt, att dagliga arbetstiden för ordinarie tjänstemän ökas från nuvarande fem timmar till sex och för amanuenser från nuvarande tre å fem timmar till sex. Hvad de förstnämnda angår, får ökningen af arbetstiden betraktas såsom en själffallen följd af ny lönereglerings genomförande. För amanuenser är däremot i allmänhet inom ämbetsverken arbetstiden väsentligt kortare än den här ifrågasatta af sex timmar och öfverstiger vanligen icke fyra timmar. Sedan gammalt har emellertid Statistiska centralbyrån härvid utgjort ett undantag, i det amanuensernas dagliga arbetstid där i regel utgjort fem timmar och i vissa fall varit ännu längre. Enligt hvad erfarenheten visat, har denna anordning varit synnerligen fördelaktig ur ämbetsverkets synpunkt. Då med de goda befordringsutsikter det af kommittén föreslagna Statistiska centralverket skulle komma att erbjuda det icke synes vara för de extraordinarie tjänstemännen behöfligt att för vinnande af bättre befordringsutsikter samtidigt tjänstgöra inom mer än ett ämbetsverk, tvekar ej kommittén föreslå att dagliga arbetstiden för amanuenser i Statistiska centralverket bör normalt blifva sex timmar, dock med rättighet för ämbetsverket att i undantagsfall medgifva minskning i denna arbetstid mot proportionell nedsättning i arfvodet.

Antalet tjänstemän på hvarje särskild byrå beräknar kommittén på följande sätt för alternativet med fyra byråer i Statistiska centralverket.

*Första byrån* skulle hufvudsakligen omfatta tre synnerligen betydande grenar af statistiken, nämligen befolkningsstatistiken, rättsstatistiken och undervisningsstatistiken. Under förutsättning att byråchefen själf direkt handhar bearbetningen af en af dessa, erfordras för de båda andra två förste aktuarier. Vid bedömande af behovet af tjänstemän i öfrigt har man att närmast utgå från det antal, som för närvarande anlitas för ifrågavarande grenar. För befolkningsstatistiken användas en förste aktuarie och två till tre amanuenser, för rättsstatistiken en byråchef och för undervisningsstatistiken en kanslisekreterare och två amanuenser. Byråchefen, förste aktuarien och kanslisekreteraren motsvaras i den föreslagna nya organisationen af byråchefen och två förste aktuarier. På grund af de synnerligen betydliga utvidgningar rättsstatistiken och undervisningsstatistiken skulle vinna enligt kommitténs förslag lär antalet tjänstemän i öfrigt å byrån icke kunna anslås till mindre än två aktuarier och två amanuenser. I jämförelse med nuvarande organisation visar sålunda den föreslagna nya en ökning med två aktuarier men minskning med två till tre amanuenser, hvarjämte en kanslisekreterarebefattning skulle utbytas mot en förste aktuarietjänst. För folkräkningarna, den särskilda återfallsstatistiken och valstatistiken, hvilka icke årligen återkomma, har ingen personal här beräknats. Beträffande personal för folkräkningarna framställer kommittén nedan förslag. För återfalls-

statistiken bör hvarje gång särskild personal anställas. Det sistnämnda gäller äfven i fråga om valstatistiken, därest icke någon af centralverkets ordinarie tjänstemän eller amanuenser kan öfvertaga dess bearbetning vid sidan af sina öfriga åligganden, en anordning som sannolikt torde kunna vidtagas, i händelse centralverket erhåller den af kommitténs majoritet föreslagna omfattningen.

I fall straffregistret förläggas till Statistiska centralverket, måste utöfver de ofvan föreslagna tjänstemännen anställas ytterligare en aktuarie.

*Andra byrån* skulle behandla statistiken rörande tvenne hufvudgrupper af näringar, nämligen å ena sidan jordbruk, skogshushållning och fiske samt å andra sidan bergsbruk och industri, hvarjämte dit skulle höra Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser och domänstatistiken. För nämnda båda hufvudgrupper erfordras förutom byråchefen närmast en förste aktuarie. För närvarande äro i Statistiska centralbyrån för femårsberättelserna jämte sammandrag samt jordbruksstatistiken anställda en förste aktuarie och en amanuens, hvarjämte hufvudsakligen för femårsberättelserna på extra stat uppförts en aktuariebefattning. På grund af behovet af förstärkning af arbetskrafterna jämväl på andra afdelningar i centralbyrån har emellertid extraordinarie aktuarien endast i mindre mån kunnat syssla med ifrågavarande arbete. Vid jämförelsen mellan nuvarande och föreslagna arbetskrafter anser sig emellertid kommittén böra taga honom i beräkning i detta sammanhang. I Kommerskollegium användas för industristatistiken en aktuarie och tre till fyra amanuenser samt för bergverksstatistiken under någon tid af året en aktuarie eller en amanuens, som eljest är sysselsatt vid handelsstatistiken. Såsom chef för hela den näringsstatistiska afdelningen är därjämte anställd en förste aktuarie, hvilken kommittén emellertid tager i beräkning vid handels- och sjöfartsstatistiken. Kommittén har i afseende på de till ifrågavarande byrå hänfödda grenar af statistiken föreslagit dels en fullständig omläggning af jordbruksstatistiken, dels upprättande af domänstatistik, allmän skogsstatistik och fiskeristatistik, dels inrättande af ett industriregister och anställande af industristatistiska specialundersökningar. Å andra sidan har kommittén föreslagit, att det nuvarande sammandraget af femårsberättelserna skulle utbytas mot en fristående femårsöfversikt, hvarjämte kommitténs majoritet hemställt om en väsentlig inskränkning i femårsberättelsernas nuvarande innehåll och kommitténs ledamot Widell föreslagit indragning af nämnda berättelser. Med hänsyn till dessa förändringar beräknar kommittén, att af tjänstemän i öfrigt å byrån komma att erfordras för jordbruks-, domän-, skogs- och fiskeristatistiken samt femårsberättelserna två aktuarier och två amanuenser samt för bergverks- och industristatistiken likaledes två aktuarier och två amanuenser. Därest ledamoten Widells förslag om femårsberättelsernas indragning bifalles, kan antalet amanuenser minskas med en. I jämförelse med nuvarande förhållanden visar den föreslagna organisationen af byrån ökning med en byråchef och två aktuarier samt i händelse af bifall till ledamoten Widells förslag minskning med en amanuens.

*Tredje byrån* har föreslagits skola hufvudsakligen omfatta statistiken öfver handel och sjöfart. Härmed sysselsättas för närvarande i Kommerskollegium tre aktuarier och fem amanuenser, hvartill kommer den i Generaltullstyrelsen anställda personalen, från och med 1911 utgörande en förste aktuarie och två aktuarier. Af de nämnda tjänstemännen i Kommerskollegium tjänstgör emellertid en jämväl såsom sekreterare, hvarjämte en enligt hvad nyss nämndes tidtals sysselsattes med bergverksstatistiken. Dessutom bör enligt hvad ofvan anförts här tagas i beräkning den i Kommerskollegium såsom chef för den näringsstatistiska afdelningen anställde förste aktuarien. Personalen för handels- och sjöfartsstatistiken utgör sålunda två förste aktuarier, fem aktuarier och fem amanuenser. Ehuru den af kommittén föreslagna obligatoriska värdeklarationens införande måste komma att väsentligt öka arbetet på handelsstatistiken, anser kommittén med hänsyn till bland annat den förenkling i arbetet, som blir en följd däraf att hela utarbetandet af handelsstatistiken sker i ett enda ämbetsverk, personalen å den föreslagna tredje byrån kunna inskränkas till en byråchef, en förste aktuarie, fyra aktuarier och tre amanuenser. Ökning skulle sålunda ske med en byråchef men minskning med en förste aktuarie, en aktuarie och två amanuenser.

*Fjärde byrån* skulle af nu förefintlig statistik omfatta statistiken öfver vägar och skjutsanstalter, sparbanker, fromma stiftelser samt kommunernas fattigvård och finanser. Af nya statistiska grenar skulle hit hänföras fastighetsstatistik, aktiebolagsstatistik, förmögenhets- och inkomststatistik, allmän finansstatistik samt statistik öfver kommunaltekniska företag. Enligt nuvarande organisation äro endast för statistiken öfver kommunernas fattigvård och finanser särskilda tjänstemän afsedda, nämligen en förste aktuarie och en amanuens. Rörande den tjänstemannapersonal, som erfordras för fastighetsstatistiken och statistiken öfver fromma stiftelser, hvilka skulle utkomma blott hvart tionde år, äfvensom för den del af förmögenhets- och inkomststatistiken, som likaledes skulle utgifvas endast hvart tionde år, framställer kommittén nedan förslag. För öfriga till byrån förlagda grenar af statistiken anser kommittén behöfva anställas, förutom byråchef, en förste aktuarie, tre aktuarier och tre amanuenser. Utöfver nuvarande personal skulle sålunda erfordras en byråchef, tre aktuarier och två amanuenser. Af de föreslagna tjänstemännen äro förste aktuarien, två aktuarier och en amanuens afsedda för statistiken öfver vägar och skjutsanstalter, fattigvårdsstatistiken och kommunalstatistiken. På grund af de utvidgningar och förändringar sistnämnda statistik skulle undergå kommer nämligen för denna att erfordras ett betydligt större antal tjänstemän, än som för närvarande äro sysselsatta med statistiken öfver kommunernas fattigvård och finanser. Aktiebolagsstatistiken, sparbanksstatistiken, den årliga förmögenhets- och inkomststatistiken samt den allmänna finansstatistiken skulle med förestående anordning komma att särskildt påhvila byråchefen med biträde af en aktuarie och två amanuenser.

Därest näringsstatistiken förlägges utom Statistiska centralverket, och detta till följd häraf organiseras på tre byråer i stället för fyra, ställer sig behovet af tjänstemän på de särskilda byråerna på följande sätt.

*Första byråns* personal blir oförändrad. *Andra byråns* personal minskas till följd af bergverks- och industristatistikens bortfallande med en förste aktuarie, två aktuarier och två amanuenser men behöver ökas med en aktuarie och en amanuens till följd af att statistiken öfver vägar och skjutsanstalter, aktiebolagsstatistiken, sparbanksstatistiken och valstatistiken hit öfverflyttas samt med hänsyn därtill, att byråns arbete med utarbetandet af statistisk årsbok och femårsöfversikten öfver rikets utveckling kommer att blifva mera betungande, än om näringsstatistiken förlägges till centralverket. Någon minskning af byråns sålunda föreslagna personal, i händelse enligt ledamoten Widells förslag femårsberättelserna indragas, anser kommittén icke tillräddig. På  *tredje byrån*, som närmast skulle motsvara den ofvan föreslagna fjärde byrån, kan personalen till följd af nyssnämnda öfverflyttning af vissa grenar af statistiken till andra byrån minskas med en aktuarie.

För den *näringsstatistiska byrån* i Kommerskollegium beräknar kommittén erfordras, förutom byråchef, två förste aktuarier, sex aktuarier och fem amanuenser.

Förlägges näringsstatistiken till Statistiska centralverket, blir enligt kommitténs förslag antalet tjänstemän på centralverkets fyra byråer: fyra byråchefer, fem förste aktuarier, tretton aktuarier och tolf amanuenser. I händelse näringsstatistiken icke förlägges till Statistiska centralverket, beräknas för centralverkets tre byråer och den näringsstatistiska byrån i Kommerskollegium sammanlagdt fyra byråchefer, fem förste aktuarier, tretton aktuarier och tretton amanuenser. I händelse af femårsberättelsernas indragning torde en amanuensbefattning kunna indragas enligt det förra men icke enligt det senare alternativet. Näringsstatistikens förläggande utom centralverket beräknas sålunda medföra behof af ytterligare en till två amanuenser utöfver det eljest erforderliga antalet. Därest straffregistret förlägges till centralverket, tillkommer enligt båda alternativen en aktuarie.

I det föregående har ingen personal beräknats för de blott hvar tionde år återkommande folkräkningarna, fastighetsstatistiken och den på själfdeklarationerna grundade förmögenhets- och inkomststatistiken samt statistiken öfver fromma stiftelser. För folkräkningarnas utförande har hittills i Statistiska centralbyrån måst användas särskildt anställd personal, ehuru en dylik anordning såsom lätt inses måst medföra allvarliga olägenheter. Genom kommitténs förslag om vissa andra blott hvar tionde år återkommande undersökningar, hvilka skulle ske för de år som sluta på 5, blir emellertid utarbetandet af sådana undersökningar ett kontinuerligt arbete. Efter folkräkningens afslutande vidtager nämligen omedelbart arbetet med statistiken öfver fromma stiftelser och efter dettas slut utarbetandet af fastighetsstati-

stiken samt förmögenhets- och inkomststatistiken, hvilket arbete kan beräknas räcka, tills dess nästa folkräkning skall börja förberedas. Under sådana omständigheter anser sig kommittén böra föreslå, att en särskild förste aktuarie anställs i Statistiska centralverket för att handhafva utarbetandet af ifrågasvarande undersökningar samt en amanuens såsom hans biträde.

Vid sidan af den för det egentliga statistiska arbetet afsedda personalen måste särskilda tjänstemän anställas i Statistiska centralverket såsom bibliotekarie och registrator, den senare tillika kassör, i likhet med hvad förhållandet är i Statistiska centralbyrån. För närvarande äro båda dessa tjänstemän af första graden, och kommittén saknar anledning häruti föreslå någon förändring hvad registratorn beträffar. Annorlunda ställer sig däremot saken i fråga om bibliotekarien. Förutom vården af det alltjämt växande biblioteket — för närvarande upptager accessionskatalogen omkring 40,000 nummer — har denne åtskilliga andra synnerligen betydelsefulla åligganden. Han har sålunda att ombesörja all utrikes brefväxling och meddela de för utländska årsböcker och kalendrar, sådana som Almanach de Gotha, Statesman's yearbook, Statistical abstract m. fl., erforderliga uppgifterna. Vidare har han att i allmänhet besvara de muntliga eller skriftliga förfrågningar, som i olika statistiska ämnen oupphörligen framställas från myndigheter och enskilda personer inom landet. Den upplysningsverksamhet i statistiska ämnen, som utgör en viktig uppgift för Statistiska centralbyrån, har sålunda kommit att till hufvudsaklig del utöfvas af bibliotekarien, hvilken på grund häraf måste vara en synnerligen erfaren och mångsidigt kunnig statistiker. Slutligen har bibliotekarien att ombesörja utdelningen af det statistiska trycket till såväl in- som utlandet och vårda restupplagorna af dylikt tryck. Äfven om Statistiska centralbyråns verksamhetsområde icke skulle utvidgas utöfver det nuvarande, lär det därför blifva oundgängligt, att bibliotekariens befattning uppflyttas till andra graden, då det eljest under nuvarande förhållanden torde blifva svart att för denna kräfvande och viktiga plats erhålla en lämplig innehafvare. Då enligt kommitténs förslag bibliotekarien i Statistiska centralverket skulle ha i hufvudsak samma åligganden som i Statistiska centralbyrån, bör han erhålla förste aktuaries aföning och ställning i öfrigt.

Ehuru under de senaste åren den utländska brefväxlingen och meddelandet af statistiska uppgifter för utländsk räkning till största delen ombesörjts af öfverdirektören personligen, ett förhållande som emellertid icke kan beräknas fortvara för framtiden, har bibliotekariens i Statistiska centralbyrån arbetsbörda ökat i så hög grad, att han under den sista tiden nästan ständigt behöft biträde af en amanuens. Med hänsyn härtill föreslår kommittén att i Statistiska centralverket anställs en amanuens såsom biträde till bibliotekarien.

Hela tjänstemannapersonalen i Statistiska centralverket skulle sålunda, chefen oräknad, enligt kommittémajoritetens förslag blifva följande: fyra



byråchefer, sju förste aktuarier, bibliotekarien inräknad, fjorton aktuarier, registratorn inräknad, och fjorton amanuenser. Personalen i Justitiedepartementets statistiska byrå, Ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning, Kommerskollegii näringsstatistiska afdelning, Generaltullstyrelsens statistiska afdelning och Statistiska centralbyrån utgör tillsammans, chefen för centralbyrån oräknad: en byråchef, fem förste aktuarier, en kanslisekreterare, nio aktuarier och femton amanuenser. Ökningen blir sålunda, om kanslisekreteraren räknas lika med förste aktuarie, tre byråchefer, en förste aktuarie och fem aktuarier, hvaremot antalet amanuenser minskas med en. Denna minskning bortfaller i händelse näringsstatistiken kvarblifver i Kommerskollegium.

Sakkunniga  
biträden.

På olika ställen i sina betänkanden har kommittén föreslagit användandet i Statistiska centralverket af sakkunniga biträden för vissa grenar af statistiken, nämligen för statistiken rörande jordbruk, mejerihandtering, skogshushållning, fiske och handel samt för de industristatistiska specialundersökningarne. Dessutom erfordras sakkunnigt biträde för statistiken öfver dödsorsakerna. De sakkunnige för mejerihandtering och fiske skulle blifva statskonsulenten i mejerihushållning resp. fiskeriassistenten. Då den af kommittén föreslagna mejeristatistiken är afsedd att ersätta den för närvarande af statskonsulenten utgifna och då fiskeriassistenten kan af Landtbruksstyrelsen äläggas att biträda vid sådant arbete som här är i fråga, torde några arfvoden för dessa sakkunnige icke behöfva beräknas. Öfriga sakkunnige torde lämpligen böra antagas mot arfvode, vare sig tillsvidare eller för viss särskild utredning. För de sakkunnige beträffande dödsorsaker och skogshushållning, hvilka skulle endast vid behof rådfrågas, synes arfvodet kunna sättas till 500 kronor årligen för vardera. För den lokalundersökare, som under vinterhalfåret skulle biträda vid jordbruksstatistiken, torde arfvode böra beräknas såsom för aktuarie i ämbetsverket. Såsom sakkunniga biträden vid handelsstatistikens utarbetande böra anställas tvenne i tullbehandlingsgöromål väl förfarne tulltjänstemän mot årligt arfvode för vardera af 2.800 kronor, motsvarande kammarskrifvaraflöning i tullverket. Till dessa befattningar bör Generaltullstyrelsen meddela förordnande att gälla tillsvidare under ett år. Arfvodet för ingenjör, som anställes såsom ledare af industristatistisk specialundersökning, torde däremot behöfva beräknas till samma belopp som förste aktuaries aflöning.

Öfriga biträden.

Enligt hvad ofvan antyds böra jämte tjänstemän och sakkunniga biträden i Statistiska centralverket anställas andra biträden af tvenne olika slag, dels sådana motsvarande de för närvarande i ämbetsverken använda i allmänhet kvinnliga biträden, dels biträden af lägre bildningsgrad. De förstnämnda hemställer kommittén må benämnas kontorskrifvare, de sistnämnda kontorsbiträden. För att kunna antagas vare sig till ordinarie eller extra kontorskrifvare bör såsom kompetensvillkor uppställas aflagd studentexamen, real-skolexamen eller afgångsexamen från högre läroverk för flickor, i samtliga fall

med vitsord om godkända insikter i aritmetik (matematik), dock att de som intill den nya statens trädande i kraft vunnit anställning i statistiskt ämbetsverk eller statistisk afdelning må kunna befordras till kontorsskrifvare, oafsedt nämnda kompetensvillkor. Några högre kunskapsfordringar för kontorsbiträdena böra däremot icke fastställas, utan torde för dem genomgången folkskolekurs vara tillfyllest.

Biträdenas af högre grad, kontorsskrifvarnas, ställning är numera i princip afgjord, sedan år 1910 på Fångvårdsstyrelsens stat uppförts anslag för ett dylikt biträde och Riksdagen därvid lämnat utan anmärkning de enligt statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden den 14 januari 1910 af Kungl. Maj:t föreslagna allmänna grunderna för sådana biträdens anställande inom ämbetsverken samt deras aflöning och öfriga förmåner.

Enligt dessa bestämmelser bör, när för en myndighet föreligger ett verkligt och stadigvarande behof af biträde samt myndigheten kan för stats-tjänsten utnyttja biträdets arbetskraft i hufvudsakligen samma omfattning som den ordinarie personalens, en dylik biträdesbefattning uppföras å ordinarie stat. Biträdets rättigheter och skyldigheter utmätas väsentligen på samma sätt som tjänstemännens. Biträde antages i regel medelst konstitutiorial. Såsom kompetensvillkor fordras, förutom de särskilda som kunna ifrågakomma, minst ett års proftjänstgöring med rätt för vederbörande myndighet att pröfva, om och i hvad mån föregående arbete såsom biträde i samma eller annat verk må kunna ersätta proftjänstgöringen. Biträdes arbetstid å tjänsterummet skall i regel vara sex timmar, men i verk, där nämnda arbetstid är för tjänstemännen bestämd till sju timmar, denna tid. Är arbetstiden sex timmar, skall biträde vara pliktigt att i särskilda fall, då arbetets behöriga gång det kräfver, kvarstanna i arbetet å tjänsterummet intill ytterligare en timme, men verkställer biträde arbete därutöfver, vare sig å tjänsterummet eller i hemmet, skall detta särskildt betalas. Aflöningsförmånerna uppdelas i lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg jämte ålders-tillägg och gäller om dessa förmånens åtnjutande eller afstående under sjukdom eller tjänstledighet, hvad för tjänstemän är stadgadt. Semester utan minskning i aflöningen bör beredas biträde under en månad årligen å tid, då sådant lämpligen kan ske utan hinder i göromålens behöriga gång i verket. Pensionsrätt tillkommer biträde i enlighet med bestämmelserna i pensionslagen, likasom äfven biträdes skyldighet att från beställningen afgå regleras af stadgandena i samma lag. Biträde, som vid den nya statens ikraftträdande är anställdt hos vederbörande myndighet och antages till biträde å denna stat, äger att för åtnjutande af löneförhöjning räkna sig till godo den tid biträdet dessförinnan innehaft stadig anställning hos myndigheten.

I en punkt anser sig emellertid kommittén med hänsyn till förhållandena inom de statistiska verken böra ifrågasätta ändring i dessa bestämmelser. Då ordinarie arbetstiden å tjänsterummet för tjänstemännen inom dessa verk är afsedd att blifva sex timmar dagligen, skulle enligt ofvan

anförda bestämmelser ersättning till biträde för öfvertidsarbete utgå endast för den tid, som öferskjuter sju timmar. Emellertid kan det icke undvikas, att i statistiska verk biträden vid vissa tider på året, då ärendena äro särskildt brådskande, dagligen måste åtaga sig hemarbete. Under sådana omständigheter skulle den anförda bestämmelsen leda till att den ordinarie arbetstiden å tjänsterummet periodvis ökades till sju timmar, hvilket icke torde vara afsedt och enligt kommitténs på erfarenhet från olika håll grundade åsikt icke heller tillrädligt. Kommittén vill därför hemställa att biträde i statistiskt verk må erhålla ersättning för allt arbete, som af det samma utföres utöfver de stadgade sex timmarna.

De ifrågavarande kontorsskrifvarna skulle enligt kommitténs förslag komma att uppgå till ett mycket betydligt antal, och en väsentlig och betydelsefull del af arbetet inom Statistiska centralverket är afsedt att af dem utföras. För att centralverket skall kunna tillfredsställande fylla sin uppgift, är därför af vikt att biträdesbefattningarna besättas med så dugliga personer som möjligt och att deras innehafvare äfven efter utnämning till ordinarie med ifver och intresse utföra sitt arbete. En stark sporre härtill skulle tydligen gifvas, därest möjlighet till någon vidare befordran kunde erbjudas dem. Lämpligen synes detta kunna ske genom att ett mindre antal något högre aflönade biträdesbefattningar inrättas, till hvilka de dugligaste af kontorsskrifvarna kunna vinna befordran. Den jämförelsevis ringa ökning i utgift, som härigenom skulle förorsakas, komme säkerligen att till fullo uppvägas af de fördelar en dylik anordning innebär. Kommittén föreslar därför att på Statistiska centralverkets stat uppföres ett antal, lämpligen sex, särskilda biträdesbefattningar, hvilkas innehafvare benämnda bokhållare skulle erhålla högre aflöning än kontorsskrifvarna. Kommittén tillåter sig erinra att en liknande anordning är genomförd i Järnvägsstyrelsen och enligt hvad kommittén erfarit visat sig synnerligen fördelaktig. I händelse näringsstatistiken icke skulle centraliseras, torde tre kvinnliga bokhållare böra anställas i Statistiska centralverket och tre å den näringsstatistiska byrån i Kommerskollegium.

Samma bestämmelser som för bokhållarna och kontorsskrifvarna anser kommittén böra gälla äfven för de föreslagna lägre kvalificerade biträdena. kontorsbiträdena. Deras befattningar böra sålunda uppföras på stat, de böra antagas medelst konstitutorial och åtnjuta semester, pension o. s. v. i enlighet med hvad för kontorsskrifvare kan komma att stadgas. Skillnaden mellan de båda slagen af biträden skulle sålunda ligga dels i den olika kompetensen, dels i aflöningsbeloppen, hvarom kommittén nedan framställer förslag.

Såsom ordinarie bokhållare, kontorsskrifvare eller kontorsbiträden anser kommittén endast kvinnor böra anställas. Däremot bör hinder ej möta för anställande af män såsom extra biträden, hvarigenom särskildt yppas möjlighet att för handelsstatistiken kunna såsom biträden förvärfva extraordinarie tulltjänstemän.

Då erfarenheten visat att anställandet i ämbetsverken af gifta kvinnor medför olägenheter af flerahanda slag, får kommittén hemställa att gift kvinna icke må utnännas till ordinarie bokhållare, kontorsskrifvare eller kontorsbiträde och att dylik tjänstinnehafvare som ingår äktenskap skall samtidigt lämna sin ordinarie befattning inom ämbetsverket. Likaledes har erfarenheten ådagalagt vikten af att med statistiskt arbete sysselsatt kvinna åtnjuter god hälsa. Kommittén får därför hemställa att sökande före inträde i ämbetsverket med behörigt läkarbetyg styrker sig vara fri från sjuklighet, svaghet eller kroppslyste, som kan anses menligt inverka på tjänstutöfningen.

Enligt ofvannämnda af Kungl. Maj:t föreslagna och af Riksdagen godkända bestämmelser rörande anställande af biträden inom ämbetsverken bör biträdesbefattning uppföras på stat, så snart ett stadigvarande behof af biträde föreligger och ämbetsverket är i tillfälle att utnyttja bitrådets arbetskraft i erforderlig omfattning. Dels på grund af de af kommittén föreslagna genomgripande förändringarna och utvidgningarna af den officiella statistiken, dels till följd af omöjligheten att nu bedöma, i hvad mån arbete, som hittills utförts af högre kvalificerade biträden, kan överlämnas till de föreslagna kontorsbiträdena, anser sig kommittén böra föreslå att för närvarande icke större antal kontorsskrifvarbefattningar uppföres på stat, än som med full säkerhet kan beräknas blifva behöfligt. Några kontorsbiträdesbefattningar på stat föreslår icke kommittén af det skäl, att med hänsyn till den ofvan nämnda fordran på ett års proftjänstgöring ingen innehafvare af sådan befattning skulle kunna utnännas under det första året den nya staten tillämpas. Kommittén utgår emellertid från att Statistiska centralverket, så snart behovet af biträdesbefattningar af det ena eller andra slaget är konstateradt, skall göra erforderlig framställning till Kungl. Maj:t.

Det af kommittén nedan föreslagna antalet kontorsskrifvarbefattningar afser sålunda endast dem som böra uppföras på ordinarie stat för det första år under hvilket staten för Statistiska centralverket tillämpas. I kontorsskrifvarbefattningarna inbegripas härvid jämväl de ofvan föreslagna bokhållartjänsterna. Kommittén anser sig emellertid i detta sammanhang böra meddela en beräkning äfven af det antal biträden vare sig af högre eller lägre grad, som kommittén anser sannolikt komma att behövas utöfver de på staten föreslagna och för hvilkas aflönande sålunda för ofvan berörda år medel böra beviljas på extra stat. Däremot har kommittén icke ansett sig böra i sina beräkningar inbegripa den personal, som behöfves för de icke årliga undersökningarna, folkräkningarna, fastighetsstatistiken m. m. Härför erforderliga medel synas lämpligen på sätt hittills i allmänhet skett böra af Kungl. Maj:t för hvarje särskildt tillfälle ställas till förfogande.

Antalet bokhållar- och kontorsskrifvarbefattningar, som böra för närvarande uppföras på ordinarie stat, samt antalet därutöfver erforderliga extra kontorsskrifvare och kontorsbiträden, utgör enligt kommitténs beräkning: för befolk-

ningsstatistiken resp. 12 och 2, för rättsstatistiken 1 och 2, för undervisningsstatistiken 5 och 3, för jordbruks-, domän-, skogs- och fiskeristatistiken samt femårsberättelserna 3 och 6, för industri- och bergverksstatistiken 6 och 1, för handels- och sjöfartsstatistiken 25 och 35, för förmögenhets- och inkomststatistiken 1 och 4, för kommunalstatistiken 4 och 1, för öfriga till fjärde byrån hänfödda grenar af statistiken 1 och 1 samt till biträde åt chefen, bibliotekarien och registratören 1 ordinarie kontorsskrifvare. Under förutsättning att näringsstatistiken förlägges till centralverket skulle sålunda antalet på stat uppförda bokhallar- och kontorsskrifvarplatser uppgå till 59 och antalet biträden i öfrigt till 55, hvartill i händelse af straffregistrets öfverflyttande till centralverket kommer en ordinarie kontorsskrifvarbefattning. Förlägges näringsstatistiken utom Statistiska centralverket, skulle af ofvan beräknade antal ordinarie bokhallare och kontorsskrifvare samt biträden i öfrigt komma på centralverket resp. 28 (eventuellt 29) och 19 samt på Kommerskollegii näringsstatistiska byrå resp. 31 och 36. Emellertid anser sig kommittémajoriteten härvid böra erinra om att af skäl som ofvan (s. 85) anförts näringsstatistikens förläggande utom centralverket sannolikt komme att medföra ett försenande af de statistiska publikationerna, därest icke personalen ökas utöfver hvad som erfordras i fall näringsstatistiken centraliseras. De nyss anförda siffrorna torde därför, särskildt för Statistiska centralverket, behöfva ökas för uppnående af lika snabb publikation i det ena som i det andra fallet. Ledamoten Key-Åberg får i denna fråga hänvisa till sitt särskilda yttrande s. 115.

Antalet biträden, som för närvarande sysselsätts med ifrågavarande grenar af statistiken, utgör i Justitiedepartementets statistiska byrå 1, i Ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning 5, i Kommerskollegii afdelning för näringsstatistik 11, i Generaltullstyrelsen 34 samt i Statistiska centralbyrån 17 (normalt, för närvarande 26), tillsammans sålunda 68. Då det för framtiden erforderliga antalet enligt kommitténs ofvanstående beräkningar utgör 114, skulle sålunda inträda en ökning med 46 biträden. Häraf komma 20 på handels- och sjöfartsstatistiken, beroende hufvudsakligen på kommitténs förslag om obligatorisk värdeklaring och utvidgad månadsstatistik.

Vaktbetjänte.

I händelse näringsstatistiken förlägges till Statistiska centralverket, erfordras ytterligare en andre vaktmästare utöfver den för närvarande i Statistiska centralbyrån anställda. Skall näringsstatistiken kvarblifva i Kommerskollegium, behöfver därstädes anställas en vaktmästare särskildt för den näringsstatistiska afdelningen.

Statistiska  
central-  
verkets in-  
struktion.

Att framlägga ett fullständigt förslag till instruktion för Statistiska centralverket torde icke vara behöfligt. Några viktigare bestämmelser vill kommittén emellertid påpeka.

Förutom de uppgifter, som för närvarande tillkomma Statistiska centralbyrån, och utarbetandet af de grenar af den officiella statistiken, hvilka kommittén föreslagit skola förläggas till Statistiska centralverket, bör detta erhålla till åliggande,

att på begäran meddela statens ämbetsverk och myndigheter samt af Kungl. Maj:t eller med Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatta kommittéer upplysningar i statistiska ämnen, vare sig muntligen genom vederbörande tjänsteman, som bör vara skyldig att på anmodan närvara i annat ämbetsverk eller i kommitté för upplysningars meddelande, eller ock skriftligen,

att åt nyssnämnda ämbetsverk, myndigheter och kommittéer verkställa statistiska utredningar, börande centralverket, när dylik utredning icke kan verkställas med tillgänglig personal, till Kungl. Maj:t göra den framställning som må erfordras,

att afgifva yttranden öfver statistiska utredningar, som äro ifrågasatta att utföras af kommittéer eller sådana ämbetsverk, som sakna statistiska tjänstemän,

att i den mån sådant lämpligen kan ske tillhandagå jämväl kommunala myndigheter och enskilda personer med upplysningar i statistiska ämnen,

att ur formell synpunkt granska den officiella statistik, som utgifves af andra ämbetsverk än centralverket, samt till Kungl. Maj:t eller vederbörande ämbetsverk göra de framställningar, som på grund af denna granskning kunna vara påkallade för vinnande af enhet och planmässighet i den officiella statistiken och likformighet i dess yttre utstyrelse samt besparing i tryckningskostnader,

att i öfrigt med uppmärksamhet följa den officiella statistikens utveckling såväl inom som utom landet och dels till Statistiska rådet i den nedan nämnda årsberättelsen, dels där sådant synes lämpligare direkt till vederbörande ämbetsverk eller Kungl. Maj:t göra de framställningar, som må erfordras för en tidsenlig utveckling af den officiella statistiken, samt

att årligen till Statistiska rådet afgifva berättelse rörande den officiella statistikens utveckling såväl i Sverige som i utlandet och därvid framställa de förslag till förändringar i statistiken, som centralverket anser påkallade.

Med hänsyn till den betydelse kyrkobokföringen äger för befolkningsstatistiken torde vidare vara lämpligt, att i instruktionen gifves uttryck åt den ställning Statistiska centralbyrån faktiskt i vissa afseenden intager såsom en central myndighet för kyrkobokföringen.

För att tillförsäkra förvaltningen erforderligt inflytande på den officiella statistiken bör Statistiska centralverket åläggas att vid planläggningen och i den mån så lämpligen kan ske äfven utarbetandet af statistiska redogörelser, som närmare beröra förvaltningen, samråda med vederbörande departement eller förvaltande verk.

Samtliga ordinarie ämbets- och tjänstemän i Statistiska centralverket torde böra utnännas af Kungl. Maj:t, i likhet med hvad förhållandet för närvarande är i Statistiska centralbyrån. Byråchef bör utnännas efter förslag af chefen och öfriga tjänstemän efter ansökning och förslag af ämbetsverket.

Rörande ärendenas handläggning och de särskilda ämbets- och tjänstemännens åligganden torde endast följande behöfva här omnämnas.

Öfverdirektören bör i alla frågor, som äro af beskaffenhet att böra inför honom föredragas, äga ensam beslutanderätt.

Föredragande är allt efter ärendets natur byråchef, bibliotekarie eller registrator, där icke öfverdirektören själf föredrager visst ärende. Vid viktigare frågor afgörande bör förutom föredraganden ytterligare närvara en, flera eller alla byråchefer. Till sådana ärenden höra under alla omständigheter frågor rörande planläggning af nya statistiska undersökningar eller större förändringar i de redan förefintliga. Tjänsteman, som deltagit i ärendes handläggning, bör äga rättighet och skyldighet att anföra reservation, därest han icke instämmer i det fattade beslutet. I mindre viktiga ärenden, som endast röra en byrå, bör vederbörande byråchef äga själfständig beslutanderätt. I vissa fall t. ex. beträffande aflåtande af s. k. anmärkningsmemorial bör dylik rätt tillkomma jämväl annan tjänsteman än byråchef.

Utarbetandet af de statistiska berättelsernas text bör utföras af vederbörande byråchef eller under hans ledning och kontroll af den förste aktuarie eller aktuarie, som handhar arbetet med statistiken ifråga.

Diarie- och registerföring bör i största möjliga utsträckning förläggas till byråerna och deras underafdelningar, äfvensom till biblioteket. I det allmänna diariet och registraturet böra endast upptagas sådana ärenden, som skola föranleda beslut af öfverdirektören, resp. sådana expeditioner som af honom underskrifvas. Samtliga utländska ärenden och expeditioner torde emellertid lämpligen böra upptagas i särskildt diarium och registratur förda af bibliotekarien.

*Statistiska centralverkets stat. Afönningar.* Öfverdirektörens aflöning föreslår kommittén till samma belopp, som blifvit fastställt för cheferna i andra med Statistiska centralverket jämförbara verk, eller till 10,000 kronor.

De ordinarie tjänstemännens och vaktmästarnes aflöning bör blifva densamma, som i allmänhet tillämpats vid nyreglering af ämbetsverk under senaste år.

De fasta amanuensernas arfvoden utgå i de nyreglerade ämbetsverken i allmänhet med belopp växlande mellan 1,500 och 2,000 kronor för omkring fyra timmars dagligt arbete å tjänsterummet. Med hänsyn härtill föreslår kommittén att ifrågavarande arfvoden i Statistiska centralverket bestämmas till 2,400 kronor för sex timmars dagligt arbete med minskning af 400 kronor om året för hvarje timme, hvarmed den dagliga arbetstiden understiger sex. För fyra timmars dagligt arbete skulle sålunda arfvodet utgöra 1,600 kronor. Dessa bestämmelser äro desamma, som för närvarande tillämpas i Statistiska centralbyrån, där likväl arbetstiden i regel är endast fem timmar och arfvodet sålunda stannar vid 2,000 kronor.

För bokhållare föreslår kommittén en begynnelseaflöning af 2,000 kronor, hvaraf lön 1,200 kronor, tjänstgöringspenningar 600 kronor och ortstillägg 200 kronor, hvartill böra komma två ålderstillägg å hvartdera 200 kronor efter fem resp. tio års väl vitsordad tjänstgöring. Slutaflöningen skulle sålunda utgöra 2,400 kronor och pensionen 1,600 kronor.

Beträffande kontorsskrifvares aflöning är genom de allmänna grunder för dylika biträdens anställande, hvarför ofvan redogjorts, bestämdt, att densamma bör utgöra lägst 1,200 och i allmänhet högst 1,800 kronor, inom hvilka gränser den bör fastställas med hänsyn till arbetets mer eller mindre kvalificerade natur. För det skrifbiträde i Fångvårdsstyrelsen för hvilket 1910 års riksdag beviljat anslag bestämdes, på grund af att arbetet icke är af kvalificerad natur, begynnelseaflöningen till 1,200 kronor, hvaraf lön 600 kronor, tjänstgöringspenningar 450 kronor och ortstillägg 150 kronor med rätt till två ålderstillägg hvartdera å 200 kronor efter fem resp. tio års väl vitsordad tjänstgöring. Då de föreslagna kontorsskrifvarnas i Statistiska centralverket arbete kommer att till största delen vara af kvalificerad beskaffenhet, anser kommittén deras aflöning böra bestämmas till högre belopp, än som skett för det nyssnämnda skrifbiträdet i Fångvårdsstyrelsen. Lämpligast torde detta kunna ske genom att ifrågavarande kontorsskrifvare tillerkännas rätt till ännu ett ålderstillägg å 200 kronor efter femton års väl vitsordad tjänstgöring, hvarigenom slutaflöningen skulle komma att uppgå till 1,800 kronor och pensionen till 1,200 kronor.

Af skäl som ofvan anförts anser sig kommittén icke för närvarande kunna föreslå att några kontorsbiträdesbefattningar uppföras på ordinarie stat. Kommittén torde det oaktadt få omnämna, huru kommittén tänkt sig, att dessa biträdens aflöning bör bestämmas, då de blifva uppförda på stat. Efter jämförelse med de aflöningar, som i allmänhet betalas till kvinnor af den bildningsgrad, som här är i fråga, anser kommittén att begynnelseaflöningen bör bestämmas till 600 kronor, hvaraf lön 300 kronor, tjänstgöringspenningar 200 kronor och ortstillägg 100 kronor, med rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 150 kronor, efter fem resp. tio års väl vitsordad tjänstgöring. Slutaflöningen skulle sålunda komma att uppgå till 900 kronor och pensionen till 600 kronor.

Ordinarie aflöningsstaten för Statistiska centralverket skulle alltså blifva följande.



	K r o n o r.				
	Lön.	Tjänstgöringspennin- gar.	Orts- tillägg.	Summa.	
Öfverdirektören och chefen	6,200	2,800	1,000	10,000	
1 byråchef . . . . .	5,000	2,500	600	8,100	} Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
3 byråchefer . . . . .	15,000	7,500	1,800	24,300	
1 förste aktuarie . . . . .	3,600	1,800	400	5,800	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
6 förste aktuarier (1 bibliotekarie inräknad) . . . . .	21,600	10,800	2,400	34,800	
1 aktuarie . . . . .	2,200	1,500	300	4,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
13 aktuarier (1 registrator inräknad) . . . . .	28,600	19,500	3,900	52,000	
1 bokhållare . . . . .	1,200	600	200	2,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
5 bokhållare . . . . .	6,000	3,000	1,000	10,000	
1 kontorsskrifvare . . . . .	600	450	150	1,200	} Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor, efter 10 år med ytterligare 200 kronor och efter 15 år med än ytterligare 200 kronor.
52 kontorsskrifvare . . . . .	31,200	23,400	7,800	62,400	
1 förste vaktmästare . . . . .	900	450	150	1,500	} Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 vaktmästare . . . . .	700	350	150	1,200	} Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare . . . . .	700	350	150	1,200	
Summa	—	—	—	218,500	

*Anm.* Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå äfvensom å lönen afdragas 100 kronor årligen.

Villkoren för lönerns åtnjutande böra i tillämpliga delar blifva enahanda, som vid 1910 års riksdag antogos för då nyreglerade verk.

Utöfver det anslag, som kommittén sålunda föreslår att uppföras på ordinarie stat, behöfvas anslag för aflönande af sakkunniga biträden, extraordinarie tjänstemän, extra kontorsskrifvare och kontorsbiträden samt till vikariatsersättningar. De härför erforderliga beloppen torde af skäl, som framgå af hvad förut anförts, böra till en början uppföras på extra stat, hvarvid de lämpligen synas kunna sammanföras till ett gemensamt anslag. Det behöfliga beloppet beräknar kommittén på följande sätt.

Till arvoden å sakkunniga biträden torde enligt förut lämnad beräkning behöfvas en summa af 8,600 kronor, häri icke inräknad personalkostnaden för de industristatistiska specialundersökningarna för hvilka an-

slag böra beviljas särskildt för hvarje undersökning. För 14 fasta amanuens-arfvoden erfordras ett belopp af 33,600 kronor. Till gratifikationer åt extra ordinarie tjänstemän utan fast arvode torde en summa af omkring 2,000 kronor blifva behöfelig. Ofvan har beräknats att utöfver de på ordinarie stat föreslagna 59 bokhållarna och kontorsskrifvarna skulle sannolikt erfordras 55 extra kontorsskrifvare och biträden. Bland de sistnämnda ingå 1 i Statistiska centralbyrån och 1 i Kommerskollegium för närvarande anställdt manligt biträde samt 10 manliga biträden, som antagas komma att från Generaltullstyrelsen öfvergå till Statistiska centralverket. Samtliga dessa manliga biträdens aflöning kan enligt nuvarande förhållanden beräknas till 20,000 kronor. För de återstående 43 extra biträdena, hvilka hufvudsakligen skulle utgöras af extra kontorsbiträden men till en del äfven af extra kontors-skrifvare, torde aflöningen kunna beräknas till i medeltal omkring 700 kronor för hvarje, tillsammans sålunda 30,100 kronor. Till ersättning åt ordinarie och extra personal för öfvertidsarbete lär ett belopp af omkring 5,000 kronor blifva behöfligt. Slutligen erfordras till vikariatsersättningar under de ordinarie tjänstemännens semester i rundt tal 5,000 kronor. Hela det belopp, som enligt kommitténs förslag skulle uppföras på extra stat till arvoden åt sakkunnige samt extra tjänstemän och biträden, äfvensom till vikariatsersättningar i Statistiska centralverket, uppgår sålunda sammanlagdt till 104,300 kronor.

Såväl det ordinarie som det extra anslagets belopp har beräknats under förutsättning att näringsstatistiken förlägges till Statistiska centralverket. Huru beloppen skulle ställa sig, i händelse näringsstatistiken kvarblifver i Kommerskollegium, framgår tillnärmelsevis af den ofvan lämnade redogörelsen för den i sådant fall dels för Statistiska centralverket, dels för Kommerskollegii näringsstatistiska byrå behöfliga personalen.

På Statistiska centralbyråns stat finnes uppfördt ett reservationsanslag till bibliotekets underhåll, hvars belopp sedan år 1880 utgjort 1,500 kronor. Af detta anslag skola bestridas kostnaderna för såväl bokinköp som inbindning. För intetdera af dessa ändamål lämnar emellertid anslaget numera tillräckliga medel, och särskildt har under de senare åren en mycket stor del af den inkommande statistiska litteraturen måst förblifva i obundet skick. För ett tillfälligt afhjälpande af detta missförhållande beviljades af Riksdagen år 1909 ett extra anslag af 5,500 kronor till inbindning, men härigenom är gifvetvis endast det närvarande behovet tillfredsställdt. För framtiden erfordras en höjning af det ordinarie reservationsanslaget. Kommittén föreslår att detta anslag bestämmes till 3,000 kronor.

Bibliotekets  
underhåll.

På annat ställe i detta betänkande (s. 109) har kommittén föreslagit, att på Statistiska centralverkets stat skulle för Statistiska rådet uppföras ett ordinarie reservationsanslag af 1,200 kronor.

Statistiska  
rådet.

Det nuvarande anslaget till en statistisk tidskrift, 1,400 kronor, skulle enligt kommitténs förut framställda förslag uteslutas från staten. Då emel-

Statistisk  
tidskrift.

lertid Statistisk årsbok och det af kommittén föreslagna häftet preliminära uppgifter icke kunna utgifvas i sitt nya skick, förrän i början af året efter det staten för Statistiska centralverket trädt i kraft, måste de motsvarande i Statistisk tidskrift ingående publikationerna utkomma ännu under det första året för statens tillämpande. Med hänsyn härtill behöfves anslag för tidskriftens utgifvande under sistnämnda år. Såsom varande af tillfällig natur bör det anvisas på extra stat.

Officiella  
statistiska  
trycket.

Kostnaderna för det statistiska trycket bestridas i allmänhet af anslagen till expenser. Endast för Statistiska centralbyråns publikationer finnes på riksstaten anvisadt ett särskildt reservationsanslag för närvarande uppgående till 17,300 kronor, hvaraf kostnaderna för såväl publikationerna som blanketter till primäruppgifter skola bestridas. Under de senare åren har detta belopp visat sig alldeles otillräckligt, och särskilda medel ha därför så godt som årligen måst af Kungl. Maj:t anvisas för betäckande af brist i berörda anslag. Verkliga utgifterna ha sålunda utgjort: år 1905 31,180 kronor 87 öre, år 1906 17,293 kronor 92 öre, år 1907 31,162 kronor 98 öre, år 1908 17,288 kronor 82 öre och år 1909 48,434 kronor 18 öre. Då de ifrågavarande utgifternas belopp icke kunna med någon större tillförlitlighet beräknas från år till år, hvarom de nyss anförda siffrorna tydligt vittna, anser kommittén att tryckningskostnaderna för Statistiska centralverket böra i enlighet med den allmänna regeln bestridas af vederbörande hufvudtitels anslag till expenser.

Samman-  
fattning.

Kommittén föreslår sålunda att för Statistiska centralverket, under förutsättning att näringsstatistiken förläggas dit, på riksstaten uppföras följande anslag, nämligen

<i>på ordinarie stat:</i>	
till aflöningar . . . . .	218,500 kronor,
» bibliotekets underhåll, reservationsanslag . . . . .	3,000 »
» Statistiska rådet, reservationsanslag . . . . .	1,200 »
	Summa 222,700 kronor

samt <i>på extra stat</i> för det första år under hvilket den nya staten för Statistiska centralverket tillämpas följande anslag, nämligen	
till arfvoden åt sakkunnige samt extra tjänstemän och biträden äfvensom till vikariatsersättningar . . . . .	104,300 kronor,
» Statistisk tidskrift . . . . .	1,400 »
	Summa 105,700 kronor.

Huru ifrågavarande anslag böra beräknas, i händelse näringsstatistiken kvarblifver i Kommerskollegium, torde i hufvudsak framgå af den ofvan lämnade utredningen.

Vid besvarande af frågan, huru kostnaderna för det af kommittén föreslagna Statistiska centralverket ställa sig i förhållande till kostnaderna för Statistiska centralbyrån och de statistiska afdelningar, som kommittén

föreslagit skola införlifvas i centralverket, har man att närmast utgå från utgifterna under år 1909, hvarom kommittén erhållit uppgifter från vederbörande ämbetsverk. Vid denna jämförelse måste emellertid anslagen till bibliotekets underhållande, officiella statistiska trycket och Statistisk tidskrift lämnas å sido. Jämförelsen kommer sålunda att uteslutande afse aflöningarna.

Nämnda år utgjorde ifrågakvarande utgifter för Statistiska centralbyrån 80,044 kronor 81 öre, för Justitiedepartementets statistiska byrå 9,000 kronor, för Ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning 16,675 kronor, för Kommerskollegii afdelning för näringsstatistik 46,010 kronor samt för Generalstullstyrelsens s. k. statistiska afdelning 58,096 kronor 25 öre, summa 209,826 kronor 6 öre. Motsvarande kostnader för Statistiska centralverket skulle enligt kommitténs förslag uppgå till 322,800 kronor. Härtill kommer anslaget till Statistiska rådet å 1,200 kronor. Ökningen utgör sålunda i rundt tal 114,200 kronor. Orsakerna till denna ökning äro hufvudsakligen följande: genomförandet af ny löneroglering för de ordinarie tjänstemännen, förändring af ett stort antal extra ordinarie tjänstemannabefattningar till ordinarie, kvinnliga biträdens öfverförande på ordinarie stat och i sammanhang härmed en väsentlig höjning af deras aflöning, upptagandet af betydande nya statistiska grenar och utvidgning af åtskilliga redan förefintliga.



**BILAGOR.**



*Bilaga A.*

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet.

Till den af Kungl. Maj:t tillsatta Statistiska kommittén har herr Statsrådet den 6 september 1907 med anmodan om kommitténs utlåtande öfverlämnat ett af tillkallade sakkunnige inom Ecklesiastikdepartementet, kontraktsprosten H. D. Janson, folkskoleinspektören C. R. Sundell och öfverläraren Alfr. Dalin, utarbetadt förslag till ny plan och nya tabellformulär för statistiken öfver folkundervisningen.

Med anledning af denna remiss har kommittén haft de sakkunniges förslag och därmed sammanhängande frågor under behandling och har därunder haft öfverläggningar med kanslirådet i Ecklesiastikdepartementet I. A. Lyttkens och kanslisekreteraren i samma departement Clas Gustafsson.

De af de sakkunnige uppgjorda förslagen till formulärblanketter gälla dels fyra formulär för afgifvande af uppgifter, dels två formulär för de längder, som skola föras af vederbörande uppgiftslämnare. Formulär 1 afser redogörelse för hvarje skola och motsvarar nu gällande formulär litt. A, formulär 2 afser redogörelse för hvarje skoldistrikt beträffande barnen i skolåldern och lärarnas löneförmän, motsvarande de tre första sidorna af nu gällande formulär litt. B, formulär 3 meddelar en öfversikt af skoldistriktets ekonomi och motsvarar fjärde sidan af nu gällande formulär litt. B, formulär 4 slutligen meddelar sammandrag i pedagogiskt och ekonomiskt hänseende af uppgifterna för skoldistriktet, motsvarande nu gällande formulär litt. C och D. Till formulär för högre folkskola, motsvarande nu gällande formulär litt. E, ha de sakkunnige icke uppgjort något gemensamt förslag, men ett förslag från en af dem, öfverläraren Alfr. Dalin, är öfverlämnadt till Chefen för Ecklesiastikdepartementet. De längder för hvilka de sakkunnige uppgjort formulärförslag äro dels s. k. skolpliktslängd, hvarur en del af uppgifterna i formulär 2 skola hämtas, dels dagbok jämte examenskatalog, som skall ligga till grund för uppgifterna



i vissa afdelningar af formulär 1. Om skolpliktslängden, som är afsedd att vara en förteckning öfver samtliga till distriktet hörande skolpliktiga barn, ej blott — såsom den nu i folkskolestadgans § 36 föreskrifna längden — en förteckning öfver de i skolåldern inträdande barnen, ha ganska delade meningar yppat sig bland de sakkunnige, hvilket gifvit anledning till en vidlyftig skriftväxling dem emellan samt till uppgörande af ett flertal sidoordnade förslag, hvarvid dock enighet synes ha rådt därom, att en sådan längd icke borde blifva obligatorisk, och att något formulär för densamma lika litet borde ovillkorligen föreskrifvas. Dagbok och examenskatalog för hvarje lärare äro redan nu föreskrifna i folkskolestadgans §§ 29 mom. 5 och 44 mom. 1, ehuru formulär därför för närvarande fastställas af skolrådet och ej af Kungl. Maj:t.

Kommittén har icke ansett sig böra upptaga till behandling formulären för uppgifter från högre folkskola och från folkskolans högre afdelning, då dels förslag i detta hänseende icke föreligga från de sakkunnige, dels formulären säkerligen utan svårighet kunna uppgöras af vederbörande myndighet.

Vid behandlingen af de sakkunniges förslag har åter kommittén, af hänsyn till att dess allmänna, af Kungl. Maj:t gifna uppdrag icke sträcker sig utanför den officiella statistikens område, ansett sig förhindrad att ingå på andra frågor än sådana, som ligga inom detta, i sig själf mycket vidsträckt område, ehuru otvifvelaktigt äfven andra i de sakkunniges förslag förekommande ämnen äro förtjänta af sakkunnig statistisk granskning. Kommittén har därför icke upptagit till behandling de längder, som böra föras af vederbörande myndigheter, i större utsträckning än som fordras af hänsyn till de uppgifter för den officiella statistiken, hvilka skola hämtas därifrån, och har likaledes lämnat åsido sådana redogörelser, som ej äro afsedda att bearbetas för den officiella statistiken.

Af de sakkunniges förslag till formulär för statistiska redogörelser har kommittén af detta skäl lämnat åsido hela formulär 4, då dess uppgifter icke äro afsedda att statistiskt bearbetas.

Af de återstående formulärförslagen har kommittén till detaljerad granskning upptagit förslagen till formulären 1 och 2. Däremot har kommittén ej ansett det nödvändigt att ägna uppmärksamhet åt formuläret till dagbok, då det från den officiella statistikens synpunkt måste anses vara till fyllest, att uppgifterna från skolorna afgifvas i öfverensstämmelse med formulär 1.

Den med formulär 2 sammanhängande skolpliktslängden har kommittén däremot gjort till föremål för upprepade öfverläggningar.

I statistiskt hänseende är skolpliktslängdens syfte att tjäna till underlag för uppgifterna om antalet barn i skolåldern i hvarje distrikt och om sättet för deras undervisning (på första sidan af de sakkunniges förslag till formulär 2). Det synes ej kunna vara tvifvel om att uppgifter om dessa förhållanden äro af stor betydelse för undervisningsstatistiken. Dock bör härvid märkas, att beträffande sådana barn, som under redovisningsåret åtnjutit undervis-

ning i folkskola eller högre allmänt läroverk, uppgifter redan nu lämnas eller kunna lämnas från dessa slag af skolor, och att statistik för läroanstalter af öfriga slag otvifvelaktigt inom kort måste åvägbringas. De uppgifter, som på detta sätt erhållas från de olika skolorna, blifva helt säkert tillförlitligare än de som kunna lämnas af skolrådsordföranden i barnens hemort men tillåta gifvetvis ingen redovisning distriktsvis af barnen i skolåldern och deras fördelning på olika slag af läroanstalter. Äfven om alltså den mera detaljerade statistiken öfver de skolpliktiga barnens undervisning synes böra byggas på uppgifter från dessa anstalter, torde det därför vara nödvändigt, att skolrådets ordförande meddelar summariska uppgifter om alla skolpliktiga barn i detta hänseende. Därtill komma sedan de uppgifter, som äfven för framtiden endast kunna erhållas genom skolrådets ordförande, nämligen uppgifterna om barn i skolåldern, hvilka antingen åtnjuta undervisning i hemmet eller af olika anledningar icke under redovisningsåret åtnjtit undervisning.

Att dessa uppgifter ej kunna erhålla full tillförlitlighet utan något slag af fortlöpande förteckning öfver barn i skolåldern och sättet för deras undervisning, synes kommittén tydligt. Kommittén har emellertid funnit, att äfven efter införande af en skolpliktslängd uppgifternas tillförlitlighet så till vida skulle lämna rum för tvifvel, som det bearbetande ämbetsverket, i saknad af årliga befolkningsstatistiska uppgifter för hvarje skoldistrikt om antalet barn i 7—14 års ålder, skulle vara ur stånd att kontrollera, om verkligen hela antalet barn i skolåldern blifvit redovisadt.

Af detta och andra skäl har kommittén haft under öfvervägande olika förslag om att ersätta skolpliktslängden med särskilda skolbarnräkningar i sammanhang med folkräkningarna och möjligen äfven mellan dessa. Genom något sådant system, som sannolikt bäst skulle kunna ordnas genom fortlöpande anteckningar i församlingsböckerna om barnens skolgång, erhöles ett betydligt fylligare material än det som står att få ur skolpliktslängden, emedan barnen i detta fall skulle uppgifvas tillsammans med familjen och möjlighet sålunda beredas för en betydelsefull statistik med hänsyn till föräldrarnas samhällsställning och öfriga förhållanden. Kommittén har emellertid erfarit att församlingsböckerna icke skulle kunna ersätta de förteckningar öfver de skolpliktiga barnen, som erfordras för pedagogiska ändamål, och att sådana skolbarnräkningar af detta och andra skäl ej skulle kunna tillgodose de administrativa krafven, hvarjämte räkningarna gifvetvis skulle blifva mycket omfattande och lätt komma att ställa sig hindrande i vägen för andra af de syften, som man måste önska tillgodose genom folkräkningarna. Under dessa förhållanden har kommittén ansett, att en skolbarnräkning af detta slag ej för närvarande bör ifrågasättas.

Frågan om införande af en skolpliktslängd synes under dessa förhållanden böra afgöras främst med hänsyn till de behof, som oafsedt statistiken därmed skulle tillgodoses, ty ehuru betydelsen af en obligatorisk skolplikts-

längd för statistiken vore afsevärd, skulle den knappast motsvara de svårigheter, som synas ställa sig i vägen för dess införande. En frivillig skolpliktslängd vore tydligen för statistiken af betydligt mindre värde. Kommittén saknar därför anledning att nu uttala sig om skolpliktslängdens införande. Detta hindrar gifvetvis icke, att, om skolpliktslängd af andra än statistiska skäl anses erforderlig, densamma bör komma till användning äfven för den statistiska redogörelsen enligt formulär 2 och blifva till stor nytta i detta hänseende.

Hvad därefter beträffar de sakkunniges förslag till formulär 3, rörande skoldistriktets ekonomi, följer detta formulär till stor del det nu gällande formuläret för de sammandrag af på kyrkostämma granskade räkenskaper, som ingå till Statistiska centralbyrån för den kommunala finansstatistiken, dock med betydliga utvidgningar i flera hänseenden.

En tillfredsställande behandling af de ekonomiska uppgifterna för folkskolestatistiken skulle enligt kommitténs mening icke vara vunnin genom detta förslag. Dessa uppgifter ingå för närvarande ej blott till Ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning för folkskolestatistikens ändamål, utan äfven, såsom en del af sammandraget af på kyrkostämma granskade räkenskaper, i mera kortfattad form till Statistiska centralbyrån för den kommunala finansstatistiken. Denna anordning, som skulle bibehållas äfven efter de sakkunniges förslag, medför nämligen ett högst väsentligt, onödigt dubbelarbete både för skolrådets ordförande och för statens ämbetsverk. Anordningen strider följaktligen i hög grad mot den enhet och planmässighet inom den officiella statistiken, som kommitténs förslag enligt det kommittén gifna uppdraget bör söka avvägbringa.

Enligt kommitténs mening böra därför skolrådets räkenskapssammandrag insändas till och bearbetas af endast ett ämbetsverk, hvilket då gifvetvis måste blifva Statistiska centralbyrån, som har att utarbeta statistiken öfver kyrkostämmornas finanser, hvaraf skolrådets utgöra en integrerande del.

Emellertid kan det näppeligen ifrågasättas, att i den kommunala finansstatistiken skulle offentliggöras alla de detaljer rörande folkskolornas ekonomiska förhållanden, hvilka folkskolestatistiken har behof af, och som för öfrigt ha sin naturliga plats gifven i sistnämnda statistik. Under sådana omständigheter måste man tillse, att på ett eller annat sätt till folkskolestatistikens förfogande ställas de erforderliga siffrorna rörande skoldistriktets ekonomi. Det kunde då tänkas den utvägen, att Statistiska centralbyrån till Ecklesiastikdepartementet öfverlämnade sammandrag af uppgifterna, för att af departementet offentliggöras i folkskolestatistiken. Under den närmaste framtiden kan dock i hvarje fall en sådan anordning icke genomföras. Dess förutsättning är nämligen, att de nuvarande af Statistiska centralbyrån använda formulären till sammandrag af kyrkostämmas räkenskaper fullständigt omarbetas, men detta bör icke ske annat än i sammanhang med en omarbet-

ning af öfriga formulär för den kommunala finansstatistiken. Detta åter är ett mycket inveckladt och omfattande arbete som, enligt hvad kommittén inhämtat, Statistiska centralbyrån ej för närvarande är i tillfälle att utföra. Äfven om det hinder, som ligger i saknaden af lämpliga formulär för räkenskapssammandrag bortföle, skulle det för öfrigt enligt kommitténs mening vara en mindre lämplig anordning att låta Ecklesiastikdepartementet offentliggöra af Statistiska centralbyrån bearbetade uppgifter. Härigenom skulle nämligen centralbyrån nödgas att offra ett ansenligt arbete och ansenliga kostnader på utarbetandet af detaljer, som för den kommunala finansstatistiken icke äro på minsta sätt erforderliga.

En fullt tillfredsställande lösning af problemet att å ena sidan upphäfva det nuvarande dubbelarbetet beträffande statistiken öfver folkskoleväsendets ekonomi och att å andra sidan äfven för framtiden förskaffa folkskolestatistiken de för densamma erforderliga ekonomiska uppgifterna, synes icke kunna vinnas på annat sätt än att bearbetningen af folkskolestatistiken sker genom samma ämbetsverk, som bearbetar och offentliggör den kommunala finansstatistiken, sålunda Statistiska centralbyrån. Frågan, huruvida folkskolestatistiken och därmed undervisningsstatistiken i sin helhet bör öfverflyttas till Statistiska centralbyrån, är likväl tydligen en sak, som måste afgöras efter helt andra och större synpunkter än den här ifrågavarande. Inom ganska kort tid hoppas emellertid kommittén blifva i tillfälle att till Kungl. Maj:t afgifva den del af sitt betänkande, som skall behandla den officiella statistikens allmänna organisation, och skall då jämväl upptaga denna fråga till behandling.

Skulle kommitténs blifvande organisationsförslag medföra det resultat, att undervisningsstatistiken öfverflyttas till Statistiska centralbyrån, komme tydligen särskilda för folkskolestatistiken afsedda blanketter för skoldistriktens räkenskapssammandrag icke vidare att erfordras; skulle däremot undervisningsstatistiken komma att kvarstanna hos Ecklesiastikdepartementet, blefve visserligen dylika blanketter behöfliga. För att förekomma alltför täta ändringar, som alltid innebära fara för statistikens kontinuitet och öka uppgiftslämnarnas arbete, bör därför enligt kommitténs mening frågan om nytt formulär för ekonomiska uppgifter till folkskolestatistiken icke afgöras, förrän undervisningsstatistikens framtida organisation blifvit fastställd. Kommittén anser sålunda att de sakkunniges förslag till formulär 3 icke för närvarande bör föranleda någon åtgärd, utan att i stället en blankett likalydande med fjärde sidan af nu gällande formulär litt. B. tills vidare bör användas för de ekonomiska uppgifterna till folkskolestatistiken.

Af hvad som nu har sagts följer, att kommittén icke funnit anledning att ingå på någon detaljgranskning af andra formulärförslag än förslagen till formulär (blanketter) 1 och 2 med anvisningar. Kommitténs förslag till blanketter 1 och 2 samt till särskilda anvisningar vid afgifvande af upp-

gifter enligt blankett 1 äro intagna såsom bilagor 1—3 till föreliggande utlåtande.

Kommittén har icke ansett sig böra föreslå några mera djupgående sakliga ändringar i de sakkunniges förslag, vare sig uteslutningar eller införande af större nya grupper af uppgifter. Då de sakkunniges förslag utgör frukten af mångåriga öfverläggningar inom folkskolekretsar, har kommittén nämligen ansett sig böra utgå ifrån att de föreslagna uppgifterna äro de i främsta rummet för folkskolestatistiken erforderliga.

Kommittén har däremot underkastat formulären en ganska genomgripande formell öfverarbetning och härvid bland annat genomfört en som det synes nödvändig uppdelning af de vidlyftiga formulären i tydligt skilda med rubriker försedda afdelningar. Åtskilliga tabeller, särskildt sådana som bestå af ett högt kolumnhufvud och endast en rads text, ha dessutom ändrats till sin uppställning. Följden häraf har blifvit, att kommitténs förslag till blanketter i afseende på uppställning och utstyrsel afviker i högre grad från nu gällande formulär än fallet är med de sakkunniges förslag, som dock blott föreligger i manuskript. Såväl i själfva blanketterna som i anvisningarna till deras ifyllande har kommittén framför allt eftersträfvat lättfattlighet och tydlighet. För de af kommittén företagna formella ändringarna har någon detaljerad redogörelse ej ansetts erforderlig.

Det format som kommit till användning för kommitténs förslag till blanketter utgör för blankett 1 (bil. 1)  $46 \times 59$  centimeter för helt uppslag och för blankett 2 (bil. 3)  $36 \times 22 \frac{1}{2}$  centimeter. Formaten äro resp. det näst största och det minsta af de i kungl. förordningen angående papper m. m. för offentliga handlingar den 12 juli 1907 § 3 upptagna formaten, hvarvid dock ett ark af det sistnämnda formatet är afsedt för två exemplar af blankett 2. Det har nämligen synts kommittén önskligt, att de statistiska blanketternas format väljas bland de på grund af denna förordning städse tillgängliga formaten, då ej särskilda hinder möta härför. Det nu föreslagna formatet för blankett 1 är något, ehuru ej mycket större än de format, som vanligen komma till användning vid de nu gällande blanketterna — hvarvid nuvarande formulär litt. A. dock endast består af ett halft ark af detta format — och betydligt större än det format de sakkunnige synas ha tänkt sig, medan blankett 2 utgör endast ett halft ark af samma format som användts för helt ark i de sakkunniges förslag. Den ökade öfverskådlighet och i vissa fall starkare specifikation, som utmärker kommitténs förslag till blankett 1, har medfört den betydliga ökningen i dess format, hvartill kommer att det af de sakkunnige använda formatet enligt kommitténs mening lämnar för litet utrymme äfven vid den af dem tillämpade uppställningen. Minskningen i omfånget af blankett 2 har åter föranledts af att en betydande del af där enligt de sakkunniges förslag medtagna uppgifter i kommitténs förslag skilts från blanketten.

I öfre vänstra hörnet af de föreslagna blanketterna har kommittén insatt riksvapnet med inskriften: »Sveriges Officiella Statistik» och därunder: »Folkskolestatistik» samt blankettens nummer och datum för fastställelse. Det är enligt kommitténs mening önskligt, att motsvarande beteckning införes på alla för den officiella statistikens olika grenar afsedda blanketter, bland annat med hänsyn till ett af innevarande års riksdag, med anledning af Kungl. Maj:ts på kommitténs hemställan framlagda proposition, såsom hvilande antaget tillägg till tryckfrihetsförordningens 2 § 4 mom., hvori användes beteckningen »för officiell statistik lämnade uppgifter».

Anvisningarna till blankett 1 (bil. 2) böra enligt kommitténs mening fortfarande såsom hittills utgifvas i form af ett särskildt häfte, hvilket synes böra tillhandahållas såväl skolans lärare som skolrådets ordförande. Anvisningarna till blankett 2 äro åter intagna i kommitténs förslag till blanketten, då utrymmet på blanketten tillåtit en sådan anordning.

I afseende på den allmänna anordningen af folkskolestatistiken ha de sakkunnige i hufvudsak fasthållit vid det nuvarande systemet. Sålunda bör enligt deras förslag såväl folkskola som småskola lämna redogörelse enligt formulär 1, motsvarande nu gällande formulär litt. A, hvarvid gemensam redogörelse lämnas för förenad folk- och småskola. Redogörelsen lämnas af skolans lärare. I skolor där flera lärare äro anställda böra, enligt de sakkunniges förslag, de enskilda lärarna afgifva uppgifter på en särskild blankett (formulär 1 a), hvarefter dessa uppgifter sammanföras på formulär 1 af lokalinspektör eller öfverlärare, där sådan finnes, och eljest af den lärare skolrådet därtill förordnar. Folkskoleinspektören skall enligt förslaget, såvida han ej annorlunda bestämmer, erhålla äfven de enskilda lärarnas uppgifter. För högre folkskola lämnas redogörelse enligt särskildt formulär. För skoldistriktet lämnas redogörelse af skolrådets ordförande enligt formulär 2, motsvarande de tre första sidorna af det nu gällande formulär litt. B, hvarjämte skolrådets ordförande granskar de till honom insända redogörelserna enligt formulär 1. Båda slagen af redogörelser insändas därefter till statens folkskoleinspektör, som efter vederbörlig granskning öfverlämnar dem till det bearbetande ämbetsverket.

I denna allmänna anordning af folkskolestatistiken har ej heller kommittén funnit någon väsentlig förändring erforderlig utan har endast genom något utförligare allmänna anvisningar till blankett 1 velat göra densamma fullt tydlig. I några punkter har kommittén dock funnit sig böra föreslå ändringar i de sakkunniges förslag. Sålunda synas sådana enskilda enligt folkskolestadgans § 62 mom. 2 inrättade skolor, som för någon viss del af distriktet ersätta distriktets skolor, böra särskildt redovisas enligt blankett 1, i likhet med hvad för närvarande är föreskrifvet, och deras lärjungar redovisas äfven i blankett 2, hvarjämte motsvarande uppgifter synas böra lämnas från seminariernas öfningsskolor. Vidare finner kommittén det obe-

höfligt, att ett särskildt formulär upprättas för de enskilda lärarnas uppgifter i skolor med flera lärare, då uppgifterna, hvilka böra inskränkas till sådana upplysningar, som skola tjäna till underlag för skolans redogörelse, lättast kunna införas på särskilda exemplar af blankett 1, enligt af öfverläraren gifna föreskrifter. Det vill därjämte synas, som om uppgifter från de enskilda lärarna endast skulle behövas för skolor af littera-A-typen. I enlighet härmed äro kommitténs förslag till blanketter och anvisningar uppgjorda.

En förändring med ganska vidtgående följder innebäres i de sakkunniges förslag om ändring i redovisningsperioden från det hittills använda kalenderåret till ett redovisningsår omfattande tiden 1 juli—30 juni.

Såsom skäl för denna ändring ha de sakkunnige anförat, att läsåret, hvars förhållanden uppgifterna böra afspegla, allt mera tenderar att börja med höstterminen, hvilket, enligt hvad för kommittén framhållits, medför, att den nuvarande anordningen dels i många fall förminskar de statistiska uppgifternas öfverensstämmelse med verkligheten, då läsåret nu måste delas på olika redovisningsår, dels i andra fall står i vägen för den utveckling till ett läsår af det nya slaget, som af pedagogiska skäl anses önskelig.

Från allmän statistisk synpunkt måste det enligt kommitténs mening såsom regel anses lämpligast, att det statistiska redovisningsåret sammanfaller med kalenderåret, som är normerande för det stora flertalet borgerliga förhållanden. Hvad som i detta särskilda fall talar för bibehållande af den nuvarande redovisningsperioden är dessutom, att, efter hvad tillgängligt material ger vid handen, det nuvarande redovisningsåret (d. v. s. kalenderåret) icke i någon skola skär läseterminen. Kommittén har också funnit det anmärkningsvärdt, att en af Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening hos föreningens kretsar företagen enquête, enligt styrelsens till kommittén öfverlämnade skrifvelse till Chefen för Ecklesiastikdepartementet den 13 februari 1907, gifvit det resultat att, ehuru nästan fullständig enighet rådt om lämpligheten af att låta läsåret börja med höstterminen, 92 kretsar af 222 äfven under denna förutsättning uttalat sig för kalenderårets bibehållande såsom redovisningsår, medan endast 52 kretsar velat ersätta detsamma med läsåret, 41 kretsar påyrkat redogörelse efter läsetermin och de öfriga kretsarna framställt alternativa förslag.

Trots detta och trots att den af de sakkunnige föreslagna förändringen erbjuder ej få svårigheter, har kommittén ansett sig böra i hufvudsak tillstyrka förslaget i denna punkt. Då statistiken öfver de allmänna läroverken redan nu gäller läsår börjande med höstterminen, och då vidare sannolikt alla ännu felande delar af undervisningsstatistik likaledes torde komma att redovisas efter sådant läsår, erbjuder det, också från statistisk synpunkt, fördelar att införa läsåret såsom redovisningsperiod äfven för folkskolestatistiken, för att på detta sätt få ett gemensamt redovisningsår för hela under-

visningsstatistiken. Enär vidare folkskolornas utveckling emot ett läsår börjande med höstterminen är omisskännlig och den tid sannolikt ej är långt borta, då ett sådant läsår är infördt i det stora flertalet skolor, synes statistiken böra böja sig för detta sakförhållande, för att undgå att de många uppgifter, som lämnas för redovisningsåret såsom ett helt, skola komma att gälla delar af två skilda läsår och därigenom förlora en stor del af sitt värde, och för att afven i de fall, då redovisningen är fortlöpande, såsom förhållandet är med lärjungarnas omsättning, låta densamma börja och sluta på samma punkt som i skolans egna böcker.

Det synes emellertid kommittén tydligt, att de flesta uppgifter, som gälla hela redovisningsåret, böra omfatta, ej tiden emellan två en gång för alla gifna dagar, utan tiden från en vårtermins slut till slutet af nästa vårtermin, med andra ord att redovisningsåret bör sluta med vårterminens slut. Detta gäller alla uppgifter om skolans verksamhet och lärjungarnas omsättning (i blankett 1). För att fullt genomföra detta förhållande, som för närvarande är rådande beträffande statistiken öfver de allmänna läroverken, och som otvifvelaktigt de sakkunnige velat åvägabringa beträffande folkskolestatistiken, har kommittén företagit vissa mindre formella ändringar i blankett 1.

Emellertid företer Sveriges folkskoleväsen en mångfald af olika typer afven i hvad beträffar terminsindelningen och tiden för terminernas början och slut. Sålunda förekomma skolor med en, två, tre och fyra terminer under läsåret, hvarvid terminerna börja eller sluta under kalenderårets alla olika månader. Under dessa förhållanden är det i motsats till förhållandet vid de allmänna läroverken nödvändigt att fixera någon viss tidpunkt på kalenderåret, då redovisningsåret skall vara avslutadt, så att den del af undervisningen, som äger rum efter den bestämda tidpunkten, räknas till följande redovisningsår. Såsom denna tidpunkt ha de sakkunnige föreslagit den 30 juni.

För bedömande af lämpligheten häraf är det uppenbarligen af vikt att känna folkskolornas fördelning med afseende på tiden för terminernas början och slut. En inom seminariekommittén utarbetad statistik öfver denna fråga har ställts till kommitténs förfogande. Undersökningen gäller tillståndet i de fasta folkskolorna år 1895, medan en motsvarande undersökning för år 1905 lär vara ifrågasatt inom den nämnda kommittén. Undersökningens resultat, i den mån det tjänar till belysning af den föreliggande frågan, framgår af efterföljande tabell.

Om man tills vidare utgår från att tillståndet ej undergått någon förändring sedan 1895, befinnes det alltså, att 1,136 fasta folkskolor eller ej mindre än 28.4 % af hela antalet sluta sin vårtermin (sommartermin, termin) efter den 30 juni och följaktligen genom de sakkunniges förslag skulle få vårterminen (sommarterminen, terminen) delad på två skilda redovisningsår.

Det förefaller emellertid kommittén uppenbart, att en anordning, som för mer än en fjärdedel af antalet fasta folkskolor medför en styckning af vår-



Tiden för vårterminens (sommarterminens, terminens) slut i de fasta folkskolorna år 1895

	Fasta folkskolor hvilkas läsår består af:				Summa fasta folkskolor.
	Två terminer.	Fyra terminer.	Tre terminer.	En termin.	
Före den 1 juli . . . . .	2,287	446	128	—	2,861
Under juli månad . . . . .	833	57	60	1	951
Efter juli månads utgång	63	2	53	67	185
Summa	<b>3,183</b>	<b>505</b>	<b>241</b>	<b>68</b>	<b>3,997</b>

terminen, icke kan anses lämplig. Då terminen utgör en helhet i långt högre grad än läsåret, medför nämligen terminens styckning, som med den nuvarande anordningen alldeles icke torde förekomma, ojämförligt större olägenheter än den nu förekommande styckning af läsåret, hvilken förslaget afser att förebygga.

Det kunde i stället ifrågasättas att framflytta redovisningsårets slut en månad längre än de sakkunnige föreslagit eller till den 31 juli. Härigenom skulle, fortfarande enligt 1895 års siffror, olägenheterna i de sakkunniges förslag i hufvudsak undanröjas, ty antalet fasta folkskolor, hvilkas vårtermin då blefve styckad, skulle sjunka från 1,136 till 185 eller från 28.4 % till 4.6 % af hela antalet.

En lyckligare lösning vore dock efter kommitténs mening att lämna möjlighet till uppskof med redovisningsårets avslutande endast i de fall, då detta är behöfligt och med fördel kan äga rum. Detta uppskof synes ej böra på förhand begränsas genom en bestämd dag, t. ex. den 31 juli, utan bör göras i viss mån elastiskt, på det att icke två olika system skola behöfva tillämpas inom samma distrikt, när en af distriktets skolor läser några få dagar längre än en annan. Kommittén har därför ansett sig böra föreslå, att afgörandet, huruvida den del af en skolas vårtermin (sommartermin, termin), som pågår efter den 30 juni, skall få inräknas i föregående redovisningsår, bör ligga hos skolrådet. Reglerande för skolrådet skall åter endast tiden för uppgifternas insändande till folkskoleinspektören vara, i det att redovisningsåret icke får af skolrådet förlängas mera än att uppgifterna kunna insändas inom föreskrifven tid. Enligt kommitténs förslag bör skolrådet i de fall, då redovisningsåret avslutas efter den 30 juni, erhålla en månads uppskof med uppgifternas insändande, d. v. s. till den 31 augusti, hvilket bör medföra, att åtminstone de skolor, hvilkas vårtermin slutar i juli månad, och sannolikt äfven de skolor, som sluta i början af augusti, undgå en styckning af terminen.

Kommittén har visserligen anledning att förmoda, att utvecklingen sedan 1895 medfört en minskning i antalet skolor med terminsafslutning senare

än juni månad, men då otvifvelaktigt skolor med sådan terminsafslutning kvarstå, torde den af kommittén här föreslagna anordningen i hvarje fall vara behöflig.

I anslutning till sitt förslag om redovisningsår ha de sakkunnige föreslagit, att uppgifter om antalet lärjungar i folkskolorna vid en viss tidpunkt skola lämnas af vederbörande lärare enligt formulär (blankett) 1, på det att man skall undgå den dubbelräkning, som nu sannolikt understundom förekommer, och ha såsom tidpunkt föreslagit vårterminens slut före klassflyttning och afgangspröfning, resp. den 30 juni. Kommittén anser sig kunna tillstyrka detta de sakkunniges förslag. Räkningens förläggande till början af höstterminen, hvarmed eljest vissa fördelar voro förenade, skulle nämligen medföra att uppgifterna om denna räkning måste särskildt insändas och därigenom undandragas jämförelse med öfriga uppgifter, alldenstund uppgifterna eljest skulle inkomma nästan ett år efter räkningen och en försenad publicering blifva följden.

Endast i ett fall ha de sakkunnige föreslagit kalenderårets bibehållande i formulären (blanketterna) 1 och 2, nämligen i afseende på de uppgifter, som af skolrådet skola lämnas angående de särskilda lärarnes och lärarinornas aflöningsförmåner (enligt insidan af de sakkunniges förslag till formulär 2). Kommittén finner likaledes, att dessa uppgifter af ekonomisk natur, om de öfver hufvud skola afgifvas, böra gälla kalenderår, men anser däremot, att de böra uteslutas från blankett 2, som i öfrigt endast innehåller uppgifter af pedagogiskt innehåll och som afser ett redovisningsår, hvilket ej sammanfaller med kalenderåret. Då uppgifterna i fråga så vidt bekant hittills icke bearbetats för den officiella statistiken och ej heller lämpa sig till material för en aflöningsstatistik för folkskolan, emedan endast de tillfälliga innehafvarnas och ej själftva platsernas aflöningsförhållanden angifvas, finner sig kommittén emellertid böra lämna åsido sådana uteslutande för administrativa ändamål afsedda uppgifter.

Hvad därefter beträffar tiden för uppgifternas insändande, ha de sakkunnige föreslagit, att uppgifter från de särskilda skolorna insändas till skolrådet senast den 8 juli, att skolrådet insänder ett exemplar af dessa uppgifter jämte sina egna uppgifter för distriktet till vederbörande folkskoleinspektör före den 1 därpå följande augusti, och att slutligen denne insänder båda slagen af uppgifter till det bearbetande ämbetsverket före den 15 september.

Kommittén har kunnat ansluta sig till detta förslag med följande förändringar. Uppgifternas insändande från skolorna synes ej böra bestämmas af tiden för det formella redovisningsårets slut, emedan lärarna vid den tiden i många fall vistas på annan ort, utan torde böra äga rum inom åtta dagar efter vårterminens slut i vederbörande skola, dock i det fall att vårterminen afskåres vid den 30 juni senast den 7 juli. Skolrådet bör därefter, i enlighet med de sakkunniges förslag, aflämna vederbörliga uppgifter till folkskole-

inspektören före juli månads utgång, dock att för den händelse den del af vårterminen, som pågår efter den 30 juni, inräknas i föregående redovisningsår, uppgifterna böra insändas före augusti månads utgång. Hvad slutligen beträffar folkskoleinspektörerna, synas uppgifterna af dem böra insändas inom augusti månads utgång utom i sistnämnda fall, då uppgifterna böra insändas före september månads utgång.

Med afseende på det nya redovisningsåret och därmed sammanhängande frågor synes nu endast återstå frågan om sättet för själfva öfvergången från kalenderår till läsår. De sakkunnige ha i detta hänseende föreslagit, att den nya ordningen skall träda i kraft i början af ett kalenderår, och att följaktligen första redovisningsperioden för uppgifter enligt de nya blanketterna skall omfatta endast en vårtermin. Det förefaller emellertid kommittén, som om de svårigheter, hvilka åtfölja införandet af nya blanketter, onödigtvis skulle ökas, om de första uppgifter för hvilka de nya blanketterna blefve använda skulle gälla en redovisningsperiod för hvilken blanketterna ej egentligen äro afsedda. Man skulle därför snarare kunna ifrågasätta, att uppgifter för ifrågavarande vårtermin afgäfvos enligt nu gällande formulär. Kommittén kan emellertid icke finna det vara af någon större vikt, att isolerade uppgifter för denna termin erhållas, då sådana uppgifter sannolikt ej skulle komma att bearbetas och offentliggöras. Kommittén föreslår därför att de i sammanhang med de nya blanketterna stående bestämmelserna träda i kraft från den 1 juli det år de skola införas och att inga uppgifter för vårterminen under samma år afgifvas.

Föreskrifter i enlighet med kommitténs förslag beträffande redovisningsårets anordning äro intagna i kommitténs förslag till anvisningar vid blanketternas ifyllande.

Då kommittén nu öfvergår till behandling af de olika uppgifterna i blanketterna 1 och 2, anser sig kommittén ej böra uppehålla sig vid ändringar, hvilkas innebörd tillräckligt framgår af anvisningarna.

I båda blanketterna har på alla ifrågakommande ställen genomförts en uppdelning af lärjungarna i gossar och flickor, medan en sådan uppdelning endast i vissa fall företagits af de sakkunnige. Betydelsen af denna specifikation synes ligga i öppen dag, och något nämnvärdt ökad besvär för uppgiftslämnarna torde densamma ej medföra, då lärjungarna äro under sina namn upptagna i dagboken liksom i en eventuell skolpliktslängd.

I *blankett 1* ha under afdelning *A) Skolan* sammanförts de allmänna uppgifterna om skolan af hvilka de viktigaste likaledes förekomma i de första raderna af de sakkunniges förslag. Ändringarna i formuleringen äro särskildt föranledda af behofvet att tydligt uttrycka, hvilket läsår som åsyftas i de fall, då läsåret icke sammanfaller med redovisningsåret, hvarjämte i anvisningarna bland annat införts en varning mot att konstruera ett läsår i de fall, då terminerna utgöra de enda verkliga undervisningsperioderna och läsår så-

lunda icke förekommer. Dels af utrymmesskäl och dels af hänsyn till innehållet ha uppgifterna om skolhus, andra skollokaler och skolträdgård dessutom flyttats till denna afdelning från blankett 2 och därvid något utvidgats.

Afdelning B) *Lärare och lärarinnor, som under redovisningsåret varit anställda eller tjänstgjort vid skolan*, motsvarar i hufvudsak tabellen på första sidan af de sakkunniges förslag.

Då det emellertid uppenbarligen är af vikt att känna äfven antalet lärarplatser vid skolan vid en viss tidpunkt och sättet för deras bestridande, har en särskild mindre tabell uppgjorts för detta ändamål under C), gällande *antal lärare och lärarinnor, som tjänstgjorde vid redovisningsårets slut*. Sannolikt ha de sakkunnige ansett att den allmänna tabellen skulle kunna lämna upplysning äfven härom, men detta förutsätter att de olika lärarna i tabellen strängt ordnas efter platser, hvilket dels lätt kan försummas, dels äfven kan blifva svårt att genomföra, om en person under läsåret upprätthållit olika platser eller samma plats i olika egenskaper. Genom den af kommittén föreslagna afdelning C) erhålles uppgift om alla platser utom sådana, som icke upprätthållas vid tidpunkten i fråga. Kännedom om platser af sistnämnda slag, hvilka sällan torde komma i fråga, kan alltid erhållas ur afdelning B).

Kommittén har företagit ett betydligt antal förtydligande ändringar i afseende på uppgifterna om lärarne och har i sammanhang därmed uteslutit den af de sakkunnige föreslagna kolumnen för särskilda öfningslärares tjänstgöring. Då dessa lärares anställningsart och undervisningsämnen angifvas i kol. 2, kan deras tjänstgöring nämligen utan svårighet utrönas, också när den, liksom öfriga lärares, angifves i kol. 7 och 8.

Kommittén har vidare ur de sakkunniges förslag uteslutit kolumnen för det antal lärjungar i de obligatoriska ämnena, som kommer på de olika lärarne. Om sådan uppgift skulle infordras, måste dess närmare beskaffenhet uppenbarligen bestämmas. Men en medeltalssiffra vore svårligen möjlig att åstadkomma, och en maximisiffra, minimisiffra eller siffra för en viss tidpunkt skulle blifva af ganska ringa värde, hvarjämte siffra af sistnämnda slag skulle saknas för lärare, som ej tjänstgjorde vid den ifrågavarande tidpunkten. Slutligen skulle svårigheter uppstå med afseende på flyttande skolor och parallellafdelningar samt beträffande öfningslärares tjänstgöring. I det stora flertalet skolor, som endast sysselsätta en lärare, skulle uppgiften dessutom vara öfverflödig, och vid littera-A-skolor med flera lärare skulle den kunna hämtas ur de särskilda lärarnas redogörelser under afdelning F).

Afdelning D) *Undervisningen i de obligatoriska ämnena under redovisningsåret* motsvarar rad 3 på första sidan af de sakkunniges förslag. Undervisningstiden bör enligt kommitténs förslag meddelas i veckor och bråkdelar af veckor (detta särskildt af hänsyn till kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid folkskolor och småskolor § 1), dagar i veckan och timmar i veckan. Därjämte ha emellertid uppgifterna i så måtto utvidgats att, medan enligt de sakkunniges förslag endast längre

uppehåll i skolans verksamhet skall angifvas (i de allmänna anmärkningarna på tredje sidan) och faktiska antalet läsdagar alls icke skall meddelas, här upptagits kolumner för antalet dagar, då undervisningen varit inställd på grund af lärarens sjukdom (kol. 5) eller af annan anledning (kol. 6), samt för verkliga antalet läsdagar (kol. 8).

De följande fyra afdelningarna gälla lärjungarna. Af dessa utgör afdelning *E) Lärjungarnas omsättning under redovisningsåret* den fortlöpande redovisningen af lärjungarna och motsvarar kol. 1—14 af insidan af de sakkunniges förslag. I denna afdelning har utöfver uppgifterna i de sakkunniges förslag tillagts en rad (rad 18), upptagande summan af de vid vårterminens afgangspröfning afgångna och de till nästa redovisningsår kvarskrifna lärjungarna. Denna summa utgör nämligen det antal lärjungar, som skall redovisas i afdelning *F)*, och öfverensstämmelse mellan den fortlöpande redovisningen i afdelning *E)* och räkningen i afdelning *F)* kan uppenbarligen icke undvaras. För att åvägabringa uppgiften på rad 18 ha dessutom särskilda summor för de före afgangspröfningen resp. vid afgangspröfningen afgångna (rader 12 och 15) måst utföras. Bland de formella ändringarna bör nämnas att uttrycken »under redovisningsårets lopp» och »vid redovisningsårets slut» ersatts med de både lättfattligare och noggrannare uttrycken »före» och »vid vårterminens afgangspröfning». De särskilda summor, som måst sättas inom debet- och kreditafdelningarna, ha blifvit tryckta med petit, inom parentes och inom linjen, för att såvidt möjligt förekomma missförstånd. Anvisningarna ha betydligt utvidgats och förtydligats, särskildt genom framhållande af att redovisningen slutar med vårterminens slut och att därefter inträffande förändringar räknas till följande redovisningsår. Samtidigt ha ur anvisningarna uteslutits alla för kontroll med skolgången afsedda föreskrifter om avisering af lärjungarnas flyttning, enär administrativa föreskrifter af detta slag enligt kommitténs mening alltid måste skiljas från rent statistiska anvisningar.

Afdelning *F) Antal lärjungar tillhörande skolan vid vårterminens slut före klassflyttning och afgangspröfning* utgör den af de sakkunnige föreslagna räkningen af lärjungarna vid en viss tidpunkt och motsvarar kol. 23—24 af insidan af deras förslag. Denna räkning har dock så till vida utvidgats i kommitténs förslag, att hvarje åldersår (räknadt efter lärjungarnas födelseår) upptagits för sig, då detta gifvetvis erbjuder stort intresse från flera synpunkter och utan svårighet kan erhållas ur dagboken, som upptager lärjungarnas födelseår. För öfrigt bör anmärkas att de sakkunniges förslag upptager särskild summa för folkskolan och särskild summa för småskolan men ingen gemensam summa för båda, medan kommitténs förslag endast upptager en sådan gemensam summa. Denna ändring beror främst på utrymmeshänsyn och har syntts kunna försvaras, då i flertalet fall folk- och småskola ej äro förenade och den gemensamma summan alltså i dessa fall endast upptager folkskolans resp. småskolans lärjungeantal.

Afdelning G) *Skolgången under redovisningsåret* motsvarar kol. 44—54 af insidan af de sakkunniges förslag, som dock i denna del undergått några väsentliga förenklingar.

Ändamålet med de sakkunniges förslag i denna punkt är att åstadkomma användbara uppgifter om skolgångsfrekvensen. Då man af den nuvarande statistiken ej kan se, under huru många af skolans undervisningsdagar de olika lärjungarna tillhört skolan, är det heller icke möjligt att af uppgifterna om deras frånvaro under redovisningsåret sluta sig till regelbundenheten i deras skolbesök. För att råda bot härpå ha de sakkunnige föreslagit uppgifter om hvad de kalla skolpliktsdagar, nämligen om det antal dagar hvarje lärjunge skulle varit i skolan närvarande, vare sig under hela redovisningsåret eller under den del däraf lärjungen varit i skolan inskrifven, med inräknande af de undervisningsdagar, då inskrifven lärjunge med eller utan förfall försummat undervisningen. I redogörelsen meddelas gifvetvis endast sammanlagda antalet af samtliga lärjungarnas skolpliktsdagar. Då därtill komma motsvarande uppgifter rörande lärjungarnas faktiska närvarodagar och frånvarodagar, åvägbringas det material, som erfordras för en statistik öfver den genomsnittliga skolgångsfrekvensen. Kommittén kan därför ansluta sig till de sakkunniges förslag i detta hänseende.

Emellertid ha de sakkunnige utöfver denna anordning äfven i själfva redogörelsen infört vissa medeltalsberäkningar, något som redan i sig själfvt måste anses mindre lyckligt. Till en början skall sålunda enligt de sakkunniges förslag i kol. 45 införas »summan af samtliga barnens andelar i skolplikten». Denna summa skall enligt förslaget erhållas på följande sätt. För hvarje lärjunge uträknas genom division förhållandet mellan hans skolpliktsdagar och hela antalet af skolans undervisningsdagar, hvilket förhållande blir 1, om lärjungen varit skolpliktig hela redovisningsåret, men eljest ett decimalbråk mindre än 1. Därefter införes i kol. 45 summan af dessa proportionssiffror för alla lärjungarna, hvilken summa högst blir lika med antalet lärjungar och nästan alltid lägre. Med hjälp af siffran i kol. 45 åstadkommas därefter siffrorna i kol. 47 och 52—54. Kol. 47 skall enligt sin öfverskrift upptaga »medeltal närvarodagar för hvarje barn», men ej det verkliga medeltalet, som skulle erhållas genom att dividera antalet närvarodagar med antalet lärjungar, utan ett fingeradt, nästan alltid högre medeltal, vunnit genom att dividera närvarodagarnas antal (i kol. 46) med siffran i kol. 45. På motsvarande sätt erhållas de s. k. medeltalen för frånvarodagarna i kol. 52—54.

Ett exempel må belysa detta tillvägagående. En skola har 195 undervisningsdagar och 100 lärjungar, hvilkas skolpliktsdagar (kol. 44) utgöra 14,040. Dessa lärjungars »andelar i skolplikten» uträknas för hvarje lärjunge: A har 195 skolpliktsdagar mot skolans 195 dagar, hvarför hans andel blir  $195:195=1$ , B har 13 skolpliktsdagar mot skolans 195 dagar, hvarför hans andel blir  $13:195=0.06$ , och så vidare för hvar och en af skolans lär-

jungar. Summan af alla dessa andelstal antages vara 72, hvilken siffra införes i kol. 45. Lärjungarnas närvarodagar äro 10,000 (kol. 46). Siffran i kol. 47 blir då  $10,000:72=138.89$ .

Ändamålet med dessa invecklade uträkningar är tydligen att erhålla ett uttryck för det antal dagar lärjungarna i medeltal hade varit i skolan närvarande, under den tänkta förutsättningen, att vid eljest lika förhållanden alla lärjungarnas skolplikt hade omfattat hela redovisningsåret. Resultatet bygger uppenbarligen på den förutsättningen, att barnens skolgångsfrekvens varit densamma under den tid af året de varit skolpliktiga i en annan skola som under den tid de tillhört den skola redogörelsen gäller. Detta gör ett sammanförande vid bearbetningen af dessa uppgifter för olika skolor och distrikt föga lämpligt.

Det vill därför synas, som om uppgifter af detta slag icke skulle ha något stort värde. Om uppgifterna anses erforderliga, böra de emellertid i hvarje fall åstadkommas på ett mera tillfredsställande och samtidigt betydligt enklare sätt än det af de sakkunnige föreslagna. För att åvägabringa en siffra för förhållandet mellan undervisningsdagar och skolpliktsdagar i hela skolan ha nämligen de sakkunnige föreslagit omvägen att uträkna detta förhållande för hvarje särskild lärjunge, i stället för att verkställa uträkningen på grundval af summorna för hela skolan. Ändras denna metod, kunna skolans lärare befrias från hela uträkningen, i det att siffrorna i så fall vid bearbetningen kunna erhållas ur uppgifterna i blanketten om skolans undervisningsdagar — i afdelning D) af kommitténs förslag — samt om skolpliktsdagar, närvarodagar och frånvarodagar. Det anförda exemplet uträknas i sådant fall på följande sätt. Sammanlagda antalet skolpliktsdagar är 14,040 och sammanlagda antalet närvarodagar 10,000. Närvarodagarna utgöra då 71.22 % af skolpliktsdagarna. »Medeltal närvarodagar för hvarje barn» (enligt terminologien i de sakkunniges förslag) utgör samma procenttal af skolans undervisningsdagar, alltså 71.22 % af  $195=138.88$  dagar, sålunda i det närmaste samma siffra som vunnits genom den förra metoden.

Af dessa skäl har kommittén ur sitt förslag uteslutit uppgifterna i kol. 45, 47 och 52—54 af de sakkunniges förslag och har därigenom befriat redogörelsen från de enda uppgifter, som enligt de sakkunniges egen mening i någon mån försvåra lärarnas arbete med dess ifyllande. För att likväl så mycket som möjligt underlätta ifyllandet af de återstående uppgifterna ha anvisningarna försetts med utförliga räkneexempel.

Afdelning H) *Till hvilka skolor och sysselsättningar de olika lärjungarna ämnat sig* motsvarar kolumnerna 15—22 af insidan af de sakkunniges förslag. De sakliga ändringarna i kommitténs förslag bestå i att en rad insatts för afgång till anstalter för vanartade barn, att afdelningen »Praktiska sysselsättningar» uppdelats i fem yrkesgrenar och att en rad för »Okänt» insatts, det sista i syfte att uppnå öfverensstämmelse mellan summorna i denna afdelning och siffrorna på motsvarande rader i afdelning E).

Afdelning *I*) *Undervisning i slöjd, huslig ekonomi och trädgårdsskötsel samt trädplantering under redovisningsåret* motsvarar kol. 55—72 af insidan af de sakkunniges förslag, och afdelning *K*) *Undervisning i Fortsättnings-skolan och Ersättningskolan under redovisningsåret* motsvarar kol. 1—40 af fjärde sidan af samma förslag. Sistnämnda afdelning har i ett par hänseenden kompletterats, dels genom uppgift om närvarodagar jämte frånvarodagar — skolpliktsdagar kunna ej komma i fråga, då deltagandet är frivilligt — dels genom särskilda uppgifter om antalet lärjungar öfver skolåldern, det sistnämnda af hänsyn till vissa ändringar i blankett 2.

I afseende på *blankett 2* har kommittén föreslagit den redan i det föregående framställda förändringen att begränsa densamma till uppgifter af det slag, som äro intagna på första sidan af de sakkunniges formulärförslag.

Frånsedt de ändringar, som företagits i alla delar af kommitténs förslag till blanketter, ha flera särskilda ändringar företagits i denna blankett. Kommitténs förslag sönderfaller i två afdelningar fördelade på blankettens båda sidor. Afdelning *A*) *Distriktets barn i skolåldern (7—14 års ålder) vid redovisningsårets slut den 30 juni* motsvarar raderna 2—24 samt 27 af de sakkunniges förslag, medan afdelning *B*) *Till distriktets skolor hörande lärjungar vid vårterminens slut före afgångspröfningen* utgör ett sammandrag af uppgifterna i blankett 1 från distriktets skolor och samtidigt en närmare utveckling af raderna 25 och 26 i de sakkunniges förslag.

I rubriken till afdelning *A*) har kommittén föredragit uttrycket »distriktets barn» framför det af de sakkunniga använda uttrycket »de inom distriktet . . . kyrkoskrifna barnen», då här ej blott böra ingå sådana barn, som på grund af medlemskap i svenska kyrkan äro kyrkoskrifna i församlingen, utan äfven, på grund af kungl. förordningen ang. främmande trosbekännare den 31 okt. 1873 § 7, främmande trosbekännares barn. I olikhet med de sakkunnige anser kommittén, att de till boken öfver obefintliga öfverförda icke äro på sin plats i statistiken öfver de skolpliktiga barnen i blankett 2, då i denna bok upptagna personer, enligt kungl. förordningen ang. kyrkoböckers förande den 6 augusti 1894 § 11, ej skola inräknas i rikets folkmängd.

I afdelning *A*) ha grupperna I och II samt grupperna III och IV i de sakkunniges förslag hvar för sig sammanslagits.

På rad 1 har kommittén upptagit alla de distriktets barn i skolåldern, som tillhöra distriktets egna skolor, däri inbegripet dess enskilda skolor, i den utsträckning som förut angifvits, och har därigenom sammanslagit raderna 4—9 i de sakkunniges förslag, som meddelar dessa uppgifter för hvarje särskildt slag af distriktets skolor. Äfven med den starkare uppdelningen kan nämligen en genomförd fördelning af distriktets barn i skolåldern på de olika slagen af skolor icke erhållas, då motsvarande fördelning af sådana distrik-



tets barn, som tillhöra folk- och småskolor inom annat distrikt, icke kan ifrågasättas.

Raderna 2 och 3 i de sakkunniges förslag, gällande distriktets skolpliktiga barn i distriktets fortsättnings- och ersättningsskolor, ha af kommittén uteslutits och ifrågavarande barn förts till raderna 9 och 10 i kommitténs förslag. Anledningen härtill är, att dessa skolor vanligen ej äro i verksamhet vid tiden för vårterminens slut och att följaktligen barnen, hvilka afgått från folkskolan, vid den af de sakkunnige gjorda uppställningen lätt kunna komma att samtidigt uppföras såsom icke tillhörande någon skola vid tidpunkten i fråga och alltså dubbelföras. I stället har, såsom redan är nämnt, antalet lärjungar öfver skolåldern i fortsättnings- och ersättnings-skola särskildt angifvits i blankett 1, afdelning K), hvarigenom möjlighet beredts att beräkna antalet i nämnda skolor under redovisningsåret under visade barn i skolåldern.

På ny rad (rad 3) har kommittén uppfört distriktets barn i seminariernas öfningsskolor, som de sakkunnige velat inräkna på de öfriga raderna, ehuru med angifvande af siffror för dessa barn inom parentes.

Rad 5 i kommitténs förslag motsvarar raderna 12 och 13 i de sakkunniges förslag. Kommittén har nämligen ansett att skolrådsordförandens uppgifter om antalet af distriktets barn i olika undervisningsanstalter utöfver folkskolestadiet egentligen ha värde såsom kontroll med skolrådsordförandens öfriga uppgifter och knappast kunna läggas till grund för någon specificerad statistik. Däremot har kommittén (på raderna 6 och 7) ansett sig böra skilja på två till den grad skilda institutioner som skolor för abnorma barn och anstalter för vanartade barn.

Kommittén har vidare ansett sig under afdelning II böra skilja på afgång enligt folkskolestadgans § 47 och § 48 (raderna 9 och 10), detta i öfverensstämmelse med förhållandet i blankett 1. Då här äfven ingå barn i skolåldern, som afgått under något år före redovisningsåret, kunna nämligen dessa uppgifter i föreliggande blankett ej ersättas af uppgifterna i blankett 1. Vidare har kommittén särskildt (på rad 12) upptagit sådana barn, hilkas undervisning uppskjutits på grund af sådant beslut om uppskof med skolpliktens inträdande, som omtalas i folkskolestadgans § 35 mom. 2. Slutligen har kommittén på rad 20 (motsvarande rad 27 i de sakkunniges förslag) utbytt uttrycket »aldrig undervisade» mot »aldrig åtnjutit ordnad undervisning», enär den förra formuleringen skulle föranleda en missvisande uppgift, då sannolikt något slag af undervisning kommit nästan hvarje normalt barn i 10—14 års ålder till del.

I afdelning B) meddelas lärjungeantalet i distriktets skolor af olika slag, särskildt i syfte att lämna material för snabba preliminära statistiska meddelanden om dessa förhållanden i riket som helhet. På en särskild rad har uppförts antalet till distriktet hörande skolor, närmast i syfte att lätt kunna kontrollera, att redogörelse enligt blankett 1 inkommit från distriktets alla skolor.

Kommittén tillåter sig slutligen att fästa herr Statsrådets uppmärksamhet på de olägenheter, som äro förenade med det nu rådande förhållandet, att tryckta blanketter ej af staten tillhandahållas de personer, som äro skyldiga att afgifva uppgifter för folkskolestatistiken. De för redogörelserna använda blanketterna, som alltså åvägabragts på enskild väg, växla af denna anledning ej obetydligt i format och utstyrsel, hvartill kommer att mindre ändringar, som vanligen blifva nödvändiga under de närmaste åren efter införande af nya blanketter, helt naturligt icke alltid iakttagas på dessa af enskilda utgifna blanketter. Följden häraf kan i vissa fall blifva bristfälligheter i själfva uppgifterna och är alltid ett betydligt ökad besvär vid bearbetningen samt olägenheter vid uppgifternas förvarande. Kommittén anser därför, att, i likhet med förhållandet inom de flesta andra grenar af den officiella statistiken, blanketter för uppgifter till folkskolestatistiken i erforderligt antal böra tillhandahållas vederbörande uppgiftslämnare.

Kommittén har lika litet som de sakkunnige ansett sig böra uttala sig om de ändringar i gällande stadgar och förordningar, som föranledas af det föreliggande förslaget.

På grund af hvad som nu anförts får kommittén hemställa,

*att* här bilagda förslag till blanketter 1 och 2 (bil. 1 och 3) samt anvisningar vid afgifvande af uppgifter enligt blankett 1 (bil. 2) fastställas,

*att* redogörelse enligt dessa nya blanketter första gången lämnas för ett redovisningsår börjande den 1 juli,

*att* en blankett, lika med fjärde sidan af nu gällande formulär litt. B, tills vidare må användas för de ekonomiska uppgifterna till folkskolestatistiken,

och *att* blanketter för redogörelser till den officiella folkskolestatistiken för framtiden på offentlig bekostnad tillhandahållas vederbörande uppgiftslämnare i erforderligt antal exemplar.

De remitterade handlingarna återställas härjämte.

Stockholm den 30 maj 1908.

ALFR. LAGERHEIM.

AXEL EKLUND.

P. FAHLBECK.

WILHELM FLACH.

HJALM. GULLBERG.

GUSTAV SUNDBÄRG.

LUDVIG WIDELL.

*Eli F. Heckscher.*







G) Skolgången under redovisningsåret.

1.	2.	3.	4.	5. 6. 7. 8.						
				Sammanlagda antalet af samtliga lärjungarnas			Antal frånvarodagar förorsakade af			
				skolplikts- dagar.	närvaro- dagar.	frånvaro- dagar.	sjukdom.	naturhinder.	annan giltig orsak.	ej giltigt förfall.
1	Gossar . . . . .									
2	Flickor . . . . .									
3	Summa									

H) Till hvilka skolor och sysselsättningar de afgångna lärjungarna ämnat sig.

1.	2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.													
	Afgångna lärjungar upptagna på nedanstående rader i afdelning E.													S u m m a.
	Rad 8.		Rad 9.		Rad 11.		Rad 13.		Rad 14.					
Gossar.	Flickor.	Gossar.	Flickor.	Gossar.	Flickor.	Gossar.	Flickor.	Gossar.	Flickor.	Gossar.	Flickor.	Gossar.	Flickor.	
1	Till allmänna läroverk . . . . .													
2	» fack- och yrkesskolor . . . . .													
3	» enskilda läroverk . . . . .													
4	» högre folkskolor . . . . .													
5	» folkskolans högre afdelning . . . . .													
6	» andra folk- och småskolor . . . . .													
7	» fortsättnings- och ersättningskolor . . . . .													
8	» enskilda skolor enligt Folksk.-st. § 62 . . . . .													
9	» skolor för abnorma barn . . . . .													
10	» anstalter för vanartade barn . . . . .													
Till praktiska sysselsättningar:														
11	jordbruk . . . . .													
12	industri och handtverk . . . . .													
13	handel . . . . .													
14	sjöfart eller fiske . . . . .													
15	andra . . . . .													
16	Okänt . . . . .													
17	Summa													

I) Undervisning i slöjd, huslig ekonomi och trädgårdsskötsel samt trädplantering under redovisningsåret.

1.	2.	3. 4. 5.				6. 7. 8. 9.			
		G o s s a r.				F l i c k o r.			
		A n t a l		Undervisningstid i hvarje afdelning.		A n t a l		Undervisningstid i hvarje afdelning.	
		Afdelningar.	Lärjungar.	Veckor.	Timmar i veckan.	Afdelningar.	Lärjungar.	Veckor.	Timmar i veckan.
1	Manlig slöjd . . . . .								
2	Kvinnlig slöjd . . . . .								
3	Huslig ekonomi . . . . .								
4	Trädgårdsskötsel och trädplantering . . . . .	—		—	—		—	—	



## SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

### FOLKSKOLESTATISTIK.

#### Anvisningar

##### vid afgifvande af uppgifter enligt blankett 1.

###### Allmänna föreskrifter.

Blanketten användes för alla slag af skolor, med undantag af *högre folkskolor* och *folkskolans högre afdelning*. Om en skola består af både *folkskola* och *småskola*, lämnas uppgift på samma blankett för båda, men om småskola utgör en skola för sig, lämnas uppgift särskildt för småskola. *Enskild skola* inrättad i enlighet med folkskolestadgans § 62 mom. 2, som för någon del af distriktet ersätter dess skolor, lämnar redogörelse enligt denna blankett. Likaledes lämnar *öfningskola vid folk- eller småskoleseminarium* redogörelse enligt denna blankett i tillämpliga delar.

Uppgifterna lämnas af skolans lärare. Äro flera lärare anställda vid samma skola, lämnas uppgifterna af öfverläraren, där sådan finnes, i annat fall af den lärare skolrådet därtill förordnar. I *littera-A-skolor* erhåller öfverläraren, i den utsträckning han närmare föreskrifver, från de särskilda lärarna härför erforderliga uppgifter för hvarje afdelning, lämnade på exemplar af blankett 1.

Oberoende af tiden för läsårets början och slut skola uppgifterna meddelas för *redovisningsår* räknadt från och med den 1 juli till och med den 30 juni nästföljande år. I de fall, då en skola arbetar under sommaren och någon dess termin sträcker sig på båda sidor om den 1 juli, måste uppgifterna om denna termin fördelas på *två* redovisningsår. *Exempel*. En skola arbetar under åren 1908, 1909 och 1910 från och med den 1 maj till och med den 30 september. Tiden 1 juli—30 september 1908 samt 1 maj—30 juni 1909 höra då till redovisningsåret 1908—09, tiden 1 juli—30 september 1909 samt 1 maj—30 juni 1910 till redovisningsåret 1909—10 o. s. v.

Härvid märkes emellertid att, om skolrådet så beslutar, skolan i vissa fall kan få räkna in i redovisningsåret hela sin vårtermin (sommartermin) äfven om terminen ej är avslutad den 30 juni.

Med undantag af afdelning K) på blankettens sista sida tages i denna blankett ingen hänsyn till fortsättnings- och ersättningskolan, vare sig i afseende på lärarna, undervisningen eller lärjungarna.



Med *lärare* menas i dessa Anvisningar äfven lärarinna.

Redogörelsen för skolan upprättas i *tre exemplar*. Exemplaren insändas till skolorådet senast *en vecka efter vårterminens slut* eller, om redovisningen afslutas vid den 30 juni, senast *den 7 juli*. Uppgifter från de enskilda lärarna i littera-A-skolor upprättas i ett exemplar och insändas samtidigt med redogörelsen för skolan.

### Öfverskriften.

Skolans namn ifylles efter skoldistriktets reglemente. För flyttande skola angifvas namnen på de stationer mellan hvilka skolan flyttar.

Vidare ifyllas skoldistriktets, stiftets och länets namn, äfvensom årtal för redovisningsårets början och för dess slut.

### A) Skolan.

*Rad 1.* De ord i raden, som ej äro tillämpliga på skolan strykas. *Exempel.* 1) Vid en fast mindre folkskola strykas orden »flyttande», »folkskola», »småskola», »enskild skola». 2) Vid flyttande småskola strykas orden »fast», »folkskola», »mindre folkskola», »enskild skola». 3) Vid en skola, som innehåller både fast folkskoleafdelning och fast småskoleafdelning, strykas orden »flyttande», »mindre folkskola», »enskild skola».

*Rad 2.* Vid bestämmande af *littera i normalplanen*, jämföres skolans anordning med den öfversikt, som är intagen i början af normalplanen samt med läsordningarna i dess slut. Om skolan är anordnad enligt littera i 1900 års normalplan, ifylles detta årtal. Är skolan ej anordnad i öfverensstämmelse med någon littera i 1900 års normalplan, hänvisas till lämplig littera i 1889 års normalplan eller, om så behöfves, ännu äldre normalplan; och normalplanens årtal ifylles. Är skolans anordning i full öfverensstämmelse med angifven littera, strykas orden »i hufvudsak enligt» på *undre* raden. Företer däremot skolans anordning någon afvikelse från angifven littera, strykas orden »enligt» på *öfre* raden och avvikelserna angifvas under *Anmärkning* på blankettens fjärde sida. Antingen ordet »enligt» på öfre raden eller orden »i hufvudsak enligt» på undre raden måste alltid strykas.

*Rad 3.* Dag och år för senast afslutade läsårs början och slut ifyllas. I de fall då särskildt läsår *icke förekommer*, utan undervisningstiden endast är indelad i terminer, lämnas raden tom, och anteckning om verkliga förhållandet göres under *Anmärkning* på blankettens fjärde sida.

*Rader 4—5.* Dag och år för terminernas början och slut ifyllas. Det måste noga iakttagas, att uppgifterna på dessa rader, *i motsats till uppgifterna i andra delar af blanketten*, gälla terminerna *under senast afslutade läsår*, ej *senaste höst- och vårtermin*. Det är därför möjligt att uppgiften gäller en hösttermin, som är senare än vårterminen. *Exempel.* Om läsåret pågår från

september 1909 till maj 1910, meddelas för redogörelseåret 1909—10 uppgifter för höstterminen 1909 och vårterminen 1910. Men om läsåret pågår från januari till december 1909, meddelas däremot uppgifter för höstterminen 1909 och vårterminen 1909, *ej* vårterminen 1910. Om intet läsår förekommer (se anvisning till rad 3), meddelas däremot alltid uppgifter för *senaste* höst- och vårtermin.

Såsom *hösttermin* räknas termin, som börjar under kalenderårets senare hälft, såsom *vårtermin* räknas termin, som börjar under kalenderårets förra hälft. Förekommer under ett läsår endast *en* termin eller *flera än två* terminer, lämnas raderna tomma och uppgifterna om verkliga förhållandet, med datum för terminernas början och slut, införas under *Anmärkning* på blankettens fjärde sida.

Siffror ifyllas vid de ord, som ha tillämplighet på skolan, vid öfriga *Rader 6—8*. prickade linjer sättas streck.

#### B) Lärare och lärarinnor, som under redovisningsåret varit anställda eller tjänstgjort vid skolan.

Under denna afdelning införas uppgifter om alla lärare, som under redovisningsåret varit anställda eller tjänstgjort vid skolan. Sålunda upptages lärare med anställning vid skolan, äfven om han varit tjänstledig *hela* redovisningsåret.

Lärare upptagas gruppvis efter anställningens art, i den ordning som här nedan är angifven vid kolumn 2. Har lärare åtnjutit tjänstledighet, sättes dock hans vikarie (vikarier) på följande rad (rader). För hvarje lärare-tjänst, som stått ledig hela eller någon del af redovisningsåret, sättes ordet *Vakant* i kolumn 1 på en egen rad i den grupp, dit tjänsten hör, och vikarien sättes på följande rad; har platsen stått vakant utan vikarie, sättes i stället på följande rad: ingen vikarie.

Om icke antalet rader är tillräckligt för alla lärare, fortsätts uppgifterna på särskilda bifogade blad, med anteckning härom på blankett 1.

Utom tillnamnet utsättes det i dagligt tal använda förnamnet, medan *Kol. 1* öfriga förnamn angifvas medelst initialer.

Anställningens art angifves på följande sätt:

ordinarie lärare i folkskolan med . . . . .	O	<i>Kol. 2</i>
extraordinarie lärare i folkskolan med . . . . .	EO	
biträdande lärare i folkskolan med . . . . .	B	
lärare i mindre folkskola med . . . . .	MF	
småskolelärare med . . . . .	Sm	
lärarinna i huslig ekonomi med . . . . .	H	
slöjdlärare med . . . . .	Sl	
särskild lärare i öfningsämnen med . . . . .	Ö	

jämte särskildt tecken för hvarje öfningsämne sålunda:

för välskrifning . . . . .	v
för teckning . . . . .	t
för sång . . . . .	s
för gymnastik . . . . .	g
för trädplantering . . . . .	tr
vikarie till någon lärare med . . . . .	Vi.

*Exempel.* Om en särskild lärare i öfningsämnen undervisar i välskrifning, teckning och gymnastik, införes för honom i kol. 2: Ö v t g; om han undervisar endast i sång, införes i kol. 2: Ö s.

Äfven för vakant plats införes i denna kolumn anställningens art.

*Kol. 3.* Har lärare tjänstgjort hela redovisningsåret sättes här  $\frac{1}{7}$ — $\frac{30}{6}$ %. Kortare tjänstgöringstid angifves på motsvarande sätt. Har för lärare ingen tjänstgöring under året förekommit, sättes i kolumnen: *Ej tj.*

*Kol. 5—6.* Examen angifves i kolumn 5 på följande sätt:

folkskolelärarexamen med . . . . .	F,
småskolelärarexamen med . . . . .	S.

Samma beteckning användes äfven i de fall, då vederbörlig kompetens vunnits af folkskolelärare genom pröfning inför folkskoleinspektören. Om skolköksföreståndarinnan har aflagt examen efter sådan kurs i huslig ekonomi, som åtnjutit understöd af statsmedel, angifves detta med H.

Är anställningen ej grundad på vederbörlig examen, sättas streck i kolumner 5 och 6.

Har lärare aflagdt mogenhets- (student-)examen, akademisk examen eller examen från något högre lärarinneseminarium, angifves detta under *Anmärkingar* på blankettens fjärde sida.

*Kol. 7—16.* Här angifves den tid läraren verkligen tjänstgjort under redovisningsåret, och afdrag göres för tjänstledighet af alla slag, dock ej för tillfällig frånvaro en eller annan dag. Uppgår ej tjänstgöringstiden till jämnt antal veckor, räknas öfverskjutande dagar såsom hel vecka, om dagarnas antal uppgår till fyra, i annat fall räknas de öfverskjutande dagarna ej.

Om antalet timmar i veckan företer växlingar under redovisningsåret, angifves här det vanliga förhållandet; afvikelser af större vikt angifvas under *Anmärkningar* på blankettens fjärde sida.

*Kol. 7—8.* Med de obligatoriska ämnena menas de i Folkskolestadgans § 12 mom. 1 och 2 upptagna, med undantag af slöjd. För särskild lärare i öfningsämnen införas här uppgifter om tjänstgöring i välskrifning, teckning, sång, gymnastik och trädplantering.

### C) Antal lärare och lärarinnor, som tjänstgjorde vid redovisningsårets slut.

I motsats till afdelning B) upptager denna afdelning lärarnas ställning vid redovisningsårets *slut*. Antalet här upptagna lärare behöfver därför ej öfverensstämma med antalet i afdelning B). Här upptagas endast lärare, som

vid redovisningsårets slut verkligen tjänstgjorde, däremot *inga tjänstlediga*. I de tjänstledigas ställe upptagas deras vikarier i samma kolumn men på raden nedanför. Hvarje *kolumn* innehåller därför hela antalet *lärarplatser*, vare sig de upprätthållits af sina fast anställda innehafvare eller af vikarier, medan hvarje *rad* angifver huru många lärare och lärarinnor (hvar för sig), som varit fast anställda, och huru många, som gjort tjänst såsom vikarier. *Exempel.* 1) Tjänsten såsom lärare i mindre folkskolan skötes vid redovisningsårets slut af den person, som fast anställdts såsom sådan lärare. Läraren upptages på rad 1 i kolumn 5. 2) Tjänsten såsom lärarinna i småskolan upprätthålles af vikarie. Lärarinnan upptages på rad 5 i kolumn 6.

Ingen lärare får upptagas i två kolumner. Om ordinarie eller extra ordinarie folkskolelärare äfven undervisar i småskola, upptages han i kolumn 2 eller 3, ej i kolumn 6.

#### D) Undervisningen i de obligatoriska ämnena under redovisningsåret.

Med de obligatoriska ämnena menas de i folkskolestadgans § 12 mom. 1 och 2 upptagna ämnena, med undantag af slöjd.

Skola, där samtliga lärjungar enligt läsordningen åtnjuta åtta månaders daglig undervisning om året eller den kortare lärotid, som af Kungl. Maj:t kan hafva särskildt medgifvits för en skola, kallas här *heltidsskola*, och uppgifterna på denna skola införas på rad 1.

Skola, där lärjungarna äro fördelade i afdelningar, som undervisas af samma lärare på olika tider, kallas här *halftidsskola*, äfven om afdelningarna äro flera än två och oafsedt om skolan är fast eller flyttande. För sådan skola fordras uppgift för hvarje *särskild afdelning*. Uppgifterna meddelas på raderna 2—4. Rad 4 kommer dock till användning endast om skolan har tre afdelningar, i hvilket fall uppgifter för tredje afdelningen meddelas på denna rad.

I det fall att de olika afdelningarna någon del af året undervisats tillsammans, göres anteckning härom under *Anmärkningar* på blankettens fjärde sida.

Tiden angifves i veckor och bråkdelar af veckor.

*Kol. 2.*

Om antalet undervisningsdagar eller undervisningstimmar i veckan företer växlingar under redovisningsåret, angifves här det vanliga förhållandet.

*Kol. 3—4.*

Om undervisningen varit inställd något större antal dagar enligt denna kolumn, angifves orsaken under *Anmärkningar* på blankettens fjärde sida.

*Kol. 6.*

#### E) Lärjungarnas omsättning under redovisningsåret.

Uppgifterna i denna afdelning ifyllas efter dagboken.

I tabellen upptagas alla skolans lärjungar, såväl inom som utom skolåldern samt vare sig lärjungarna tillhöra skoldistriktet eller ej. Om en skola består af både folk- och småskoleafdelning, upptagas här barnen i båda dessa afdelningar tillsammans, och flyttningen *mellan* afdelningarna angifves ej.

Det bör märkas, att uppgifterna gälla *redovisningsår*, ej läsår, så att äfven förändringar under ferierna här ingå. Härvid iakttages, att redovisningsåret betraktas såsom afslutadt med vårterminens afgangspröfning och slut, och att all afgang, som skett efter vårterminens slut (eller efter den 30 juni, om redogörelsen afbrytes denna dag), upptages först i redogörelsen för *nästa* redovisningsår. Så t. ex. angifves en lärjunge, som aflidit eller utflyttat den 25 juni (*om* vårterminen då är slut), såsom i skolan kvarskrifven och upptages först nästa redovisningsår såsom afgangen (på rad 7 eller rad 11).

Raderna 1—6 utgöra hela det antal lärjungar, som tillhört skolan under redovisningsåret, och raderna 7—17 visa, hur det förfarits med dem under samma tid. Därför måste summan i rad 6 öfverensstämma med summan i rad 17.

*Rad 1.* Här böra förekomma samma siffror som i rad 16 af *redogörelsen för föregående redovisningsår*. Om sålunda en lärjunge upptagits såsom kvarskrifven vid slutet af föregående vårtermin, men ej återkommer i början af höstterminen, bör han icke desto mindre ingå på rad 1 och vidare angifvas såsom under redovisningsårets lopp afgangen (på någon af raderna 7—11). Utsätts i rad 1 andra siffror än i rad 16 af föregående redogörelse, måste orsaken härtill angifvas under *Anmärkingar* på blankettens fjärde sida.

*Rad 5.* Raden upptager summan af raderna 2—4.

*Rad 6.* Raden upptager summan af raderna 1—4.

*Rader 7—15.* Om en skola har afgangspröfning endast vid höstterminens slut eller om en skola har sommartermin, äger *all* afgang under redovisningsåret rum före vårterminens afgangspröfning och föres alltså till raderna 7—12. Raderna 13—15 bli därför i dessa fall tomma.

Om en lärjunge afgår själfva dagen för vårterminens afgangspröfning, men utan godkänd afgangspröfning, t. ex. genom döden, räknas han såsom afgangen *före* vårterminens afgangspröfning.

*Rad 10.* Här lämnas uppgift om antalet lärjungar, som lämnat skolan utan sådan afgang, som angifves i raderna 7—9, utan öfvergång till annan af skolrådet godkänd skolgång och utan flyttning till annan ort.

*Rad 11.* Här lämnas uppgift om all sådan afgang, som ej är upptagen på raderna 7—10, sålunda exempelvis afgang på grund af *utflyttning*.

*Rad 12.* Raden upptager summan af raderna 7—11.

*Rad 15.* Raden upptager summan af raderna 13 och 14.

*Rad 16.* Ingen till skolan hörande lärjunge uteslutes från denna rad, utan att hans afgang från skolan är fullt afgjord. Såsom ofvan angifvits, medtages i denna rad äfven lärjunge, som kvarskrifvits vid vårterminens slut och först därefter lämnat skolan (t. ex. genom döden eller genom utflyttning).

*Rad 17.* Raden upptager summan af raderna 7—11, 13—14, 16. Raden skall öfverensstämma med rad 6.

*Rad 18.* Raden erfordras för kontroll af afdelning F) (se nedan).

### F) Antal lärjungar tillhörande skolan vid vårterminens slut.

Uppgifterna i denna afdelning ifyllas efter dagboken.

Det antal lärjungar, som redovisas i denna afdelning, är detsamma som finnes upptaget i afdelning E) rad 18. Rad 13 i kolumnerna 18—20 af afdelning F) skall alltså innehålla samma siffror som rad 18 af afdelning E).

Äfven om denna afdelning utarbetas, då formuläret i öfrigt ifylles efter vårterminens slut, måste alltså noga iakttagas, att den gäller förhållandena före klassflyttning och afgangsexamen vid vårterminens slut, och att följaktligen ingen lärjunge får uteslutas på grund af afgang vid vårterminens slut enligt folkskolestadgans § 47 eller § 48, lika litet som lärjunge får upptagas i annan skola eller klass än den han tillhört före klassflyttningen.

Uppgifterna på *raderna 1—13* gälla *alla* skolans lärjungar, såväl inom som utom skolåldern, samt vare sig lärjungarna tillhöra skoldistriktet eller ej. Uppgifterna på *raderna 14—16* gälla däremot endast lärjungar i skolåldern (7—14 år), fördelade efter huruvida de tillhöra distriktet eller icke.

Raden skall vara lika med summan af raderna 2—9.

*Rad 16.*

Lärjungarnas ålder angifves i öfverensstämmelse med Folkskolestadgans föreskrift om skolåldern i § 35 mom. 1. Sålunda räknas en lärjunges ålder såsom 6 år, då han under *kalenderåret* fyllt eller fyller 6 år, o. s. v.

*Kol. 1.*

Här åsyftas endast sådan femte årsklass i folkskolan, som fordras för afgang enligt folkskolestadgans § 47. *Frivilliga* årsklasser utöfver fjärde klassen räknas till *folkskolans högre afdelning*, för hvilken redogörelse lämnas på särskild blankett.

*Kol. 16—17.*

Dessa kolumner ifyllas, äfven om skolan består af endast folkskola eller endast småskola.

*Kol. 18—20.*

### G) Skolgången under redovisningsåret.

Uppgifterna i denna afdelning ifyllas efter dagboken.

Med en lärjunges *skolpliktsdagar* menas det antal dagar lärjungen enligt skolans läsordning skulle varit i skolan närvarande, vare sig under hela redovisningsåret eller under den del däraf, hvarunder lärjungen varit i skolan inskrifven. *Exempel.* 1) En lärjunge är inskrifven i skolan den 1 september och afgår den 30 i samma månad. Skolan är en hvarannandagsskola, och den afdelning lärjungen tillhör har under månaden haft 13 verkliga läsdagar. Lärjungen hade då bort vara i skolan närvarande 13 dagar. Dessa 13 dagar äro den lärjungens skolpliktsdagar. 2) En lärjunge har varit inskrifven i skolan hela redovisningsåret. Skolan är en heltidsskola och har under redovisningsåret haft 195 verkliga läsdagar. Lärjungen hade då bort vara i skolan närvarande 195 dagar. Dessa 195 dagar äro den lärjungens skolpliktsdagar.

*Kol. 2.*

För att ifylla kolumn 2 erfordras alltså att *summera skolpliktsdagarna för samtliga skolans lärjungar.* *Exempel.* En skola har 109 lärjungar. 73

af lärjungarna ha 195 skolpliktsdagar hvar, 13 lärjungar ha 182 skolpliktsdagar hvar, 1 lärjunge ha 178 skolpliktsdagar, 4 lärjungar ha 123 skolpliktsdagar hvar, 6 lärjungar ha 59 skolpliktsdagar hvar, 2 lärjungar ha 43 skolpliktsdagar hvar, 3 lärjungar ha 13 skolpliktsdagar hvar, och 7 lärjungar ha 11 skolpliktsdagar hvar. Summan af kolumn 2 blir alltså:

$$\begin{array}{r} 73 \times 195 = 14,235 \\ 13 \times 182 = 2,366 \\ 1 \times 178 = 178 \\ 4 \times 123 = 492 \\ 6 \times 59 = 354 \\ 2 \times 43 = 86 \\ 3 \times 13 = 39 \\ 7 \times 11 = 77 \\ \hline \text{Summa} \quad 17,827 \end{array}$$

- Kol. 3—8.* Närvarodagar och frånvarodagar angifvas på motsvarande sätt som skolpliktsdagarna. Summan af kolumn 3 och kolumn 4 skall vara lika med kolumn 2.
- Kol. 3.* Det antal dagar hvarje lärjunge varit närvarande uträknas, hvarefter dessa dagar summeras för hela skolan.
- Kol. 4.* Kolumnen upptager summan af kol. 5—8.
- Kol. 6.* Kolumnen afser frånvaro på grund af igensnöade vägar, snöstorm eller liknande förhållanden.

#### H) Till hvilka skolor och sysselsättningar de afgångna lärjungarna ämnat sig.

Uppgifterna i denna afdelning grunda sig på upplysningar, som läraren kan inhämta af lärjungarna själfva, deras målsmän eller kamrater eller på annat sätt.

Det bör märkas att uppgifterna gälla de sysselsättningar, till hvilka lärjungarna *uppgifvits ämna sig*, och att sålunda uppgifter böra meddelas äfven i de fall, då säkerhet icke finnes för att lärjungen i verkligheten *öfvergått* till den ifrågavarande sysselsättningen.

- Rad 17.* Siffrorna på denna rad skola öfverensstämma med siffrorna på raderna 8, 9, 11, 13 och 14 i afdelning E).

#### I) Undervisning i slöjd, huslig ekonomi och trädgårdsskötsel samt trädplantering under redovisningsåret.

- Rad 4.* Här tages ej hänsyn till undervisning i trädgårdsskötsel *efter bok*. Om skolan har en för lärjungarnas undervisning anordnad skolträdgård (se afdelning A, rad 8), men inga lärjungar upptagas på denna rad, måste förklaring ges under *Anmärkningar* på blankettens fjärde sida.

Om gossar och flickor undervisas i samma afdelningar, angifves afdelningarnas antal både i kol. 2 och i kol. 6, men anteckning om förhållandet göres under *Anmärkingar* på blankettens fjärde sida.

Här angifves antalet af sådana under redovisningsåret undervisade lärjungar, som, så länge de under redovisningsåret tillhört skolan, i allmänhet deltagit i denna undervisning.

Tiden angifves i veckor och bråkdelar af veckor.

*Kol. 4 och 8.*

Om antalet undervisningstimmar i veckan företer växlingar mellan afdelningarna under redovisningsåret, angifves här det vanliga förhållandet.

#### K) Undervisning i Fortsättningsskolan och Ersättningsskolan under redovisningsåret.

Innebörden af ordet *fortsättningsskola* finnes angifven i folkskolestadgans § 4 mom. 3, och innebörden af ordet *ersättningsskola* finnes angifven i folkskolestadgans § 5 mom. 4.

*Lärjungar i fortsättnings- och ersättningsskolor medräknas ej å föregående sidor, utan bilda redovisningsgrupper för sig.*

I andra årskursen medräknas endast de lärjungar, som genomgått första årskursen.

Här angifves *sammanlagda* antalet under redovisningsåret undervisade lärjungar, ej blott antalet lärjungar vid redovisningsårets slut.

Tiden angifves i veckor och bråkdelar af veckor.

*Kol. 5.*

Om antalet undervisningsdagar och undervisningstimmar i veckan företer växlingar under redovisningsåret, angifves här det vanliga förhållandet.

Här förfares såsom är angifvet i samtliga anvisningar till kolumner 3—8 af afdelning G) (se ofvan).

#### Anmärkingar.

Tydligt angifves till hvilken af föregående afdelningar (A—K) de olika anmärkningarna höra.

#### Underskrift.

Efter blankettens ifyllande förses densamma med datum och underskrift.



A) **Distriktets barn i skolåldern (7—14 års ålder) vid redovisningsårets slut den 30 juni: a)**

		Gossar.	Flickor.	Summa.
	<b>I. Tillhörde vid vårterminens slut före afgangspröfningen:</b>			
1	distriktets egna folk- och småskolor . . . . . b)			
2	folk- och småskolor inom annat distrikt . . . . .			
3	folk- och småskoleseminariernas öfningskolor . . . . .			
4	högre folkskolor och folkskolans högre afdelning . . . . .			
5	allmänna läroverk, enskilda skolor, fack- och yrkesskolor . . . . . c)			
6	skolor för abnorma barn . . . . .			
7	anstalter för vanartade barn . . . . .			
8	hemmet (för undervisning därstädes enligt Folkskolestadgans § 38) . . . . .			
	<b>II. Tillhörde vid samma tidpunkt hvarken skola eller hemmet (för undervisn.)</b>			
9	emedan de afgått jämlikt Folkskolestadgans § 47 . . . . . d)			
10	emedan de afgått jämlikt Folkskolestadgans § 48 . . . . . d)			
11	emedan de först, vid höstterminens början skola inskrifvas . . . . . e)			
12	emedan deras undervisning uppskjutits med stöd af Folksk.-st. § 35 mom. 2			
13	till följd af sjukdom eller sjuklighet . . . . .			
14	till följd af lyte . . . . . f)			
15	emedan deras undervisning af annan godkänd anledning uppskjutits . . . . . g)			
16	emedan de lämnat skolan i icke laga ordning . . . . . h)			
17	af annan anledning . . . . .			
18	<b>III. Saknas uppgift om</b> . . . . .			
19	Summa barn i skolåldern (raderna 1 t. o. m. 18)			
20	<i>Bland distriktets barn i åldern 10—14 år har ordnad undervisning såvidt bekant aldrig åtnjutits af</i> . . . . . i)			

a) Under afdelning A upptagas endast barn som tillhöra skolåldern, sådan denna är angifven i Folksk.-st. § 35 mom. 1. Äfven om tiden för skolgången genom särskildt beslut uppskjutits (se rad 12), upptagas alla barn i 7—14 års ålder. — I boken öfver obefintliga upptagna barn medtagas *icke*.

b) Rad 1 skall öfverensstämma med summan af siffrorna i afdelning F) af blankett 1, rad 14, kolumnerna 18—20, för distriktets samtliga skolor, om ej ändringar genom dödsfall eller utflyttning ha inträffat mellan vårterminens slut och den 30 juni. I rad 1 inräknas sådana enskilda skolor enligt Folksk.-st. § 62 mom. 2, som för någon del af distriktet ersätta dess skolor. I rad 1 ingå ej barn som tillhöra fortsättnings- och ersättningskolor; dessa barn ingå i raderna 9 och 10 (se anm. d).

e) Här inräknas ej sådana enskilda skolor enligt Folksk.-st. § 62 mom. 2, som medtagas på rad 1 (se föreg. anm.).

d) På raderna 9 och 10 inräknas ej de vid vårterminens slut från folkskolan enligt Folksk.-st. § 47 eller § 48 afgående barnen, enär dessa, för så vidt de äro i skolåldern, redan äro upptagna på rad 1. Däremot upptagas alla barn i skolåldern, som före vårterminens slut afgått enligt § 47 eller § 48, vare sig detta skett under redovisningsåret eller undet något föregående redovisningsår. Dessa uppgifter få följaktligen *icke* ifyllas efter blankett 1. — På rad 9 inräknas äfven barn, som undervisats i fortsättnings-skolan, och på rad 10 barn, som undervisats i ersättningskolan, äfven om denna undervisning vid tiden för vårterminens afgangspröfning pågår.

e) På rad 11 upptagas alla barn, som vid redovisningsårets slut visserligen inträdt i skolåldern, enär de under löpande kalenderår fylla 7 år, men som icke desto mindre fått sin skolgång uppskjuten till följande hösttermin. Detta förhållande äger rum för alla under kalenderåret i skolåldern inträdande barn, då skola intager nybörjare endast vid höstterminens början, och kan inträda för en del af barnen, då skola intager nybörjare vid början af både höst- och vårtermin, men inträder däremot alls *icke*, då skola intager nybörjare endast vid vårterminens början.

f) Här äsyftas de lyten, som i församlingsbok skola angifvas, nämligen fallandesot, sinnessjukdom, idioti, döfstumhet, blindhet.

g) På rad 15 upptagas, bland andra, barn, hvilkas skolgång, på grund af inflyttning först mot vårterminens slut, ansetts lämpligen böra uppskjutas till nästa hösttermin.

h) På rad 16 upptagas ej blott sådana distriktets barn, som under redovisningsåret lämnat skolan i icke laga ordning, utan äfven sådana, som under något föregående redovisningsår lämnat skolan på detta sätt utan att sedermera återkomma och som ännu befinna sig i skolåldern. Dessa uppgifter få följaktligen *icke* ifyllas efter blankett 1.

i) På rad 20 upptagas alla sådana distriktets barn i åldern 10—14 (ej 7—14) år, som ej af lyte varit hindrade att mottaga undervisning, men om hvilka man har anledning antaga, att de trots detta aldrig åtnjutit *ordnad* undervisning. Hvarje på denna rad upptaget barn måste redan ha ingått under II. här ofvan, på endera af raderna 13, 16 eller 17.

B) Till distriktets skolor hörande lärjungar vid vårterminens slut före afgångspröfningen: a)

		Gossar.	Flickor.	Summa.
1	I fasta folkskolor . . . . .			
2	I flyttande folkskolor . . . . .			
3	I fasta mindre folkskolor . . . . .			
4	I flyttande mindre folkskolor . . . . .			
5	I fasta småskolor . . . . .			
6	I flyttande småskolor . . . . .			
7	I enskilda skolor enligt Folkskolestadgans § 62 mom. 2 . . . . . b)			
8	Summa till distriktets skolor hörande lärjungar			
9	däraf i heltidsskolor c)			
10	i halftidsskolor e)			

Barns skolgång begynner det  $\frac{\text{kalenderår}}{\text{läsåar}}$  hvarunder barnet fyller år. d)

Antal till distriktet hörande skolor: . e)

Skoldistriktets folkmängd den 31 december 19 : . f)

den

19

Skolrådets ordförande.

Postadress:

a) Under afdelning B) inräknas jämväl lärjungar utom skolåldern samt lärjungar från annat distrikt. Däremot medtagas endast lärjungarna i egentliga folk- och småskolor, samt enskilda skolor enligt Folksk.-st. § 62 mom. 2 (se nästa anm.), *ej* lärjungarna i fortsättningsskolor, ersättningsskolor, högre folkskolor eller folkskolans högre afdelning. Siffrorna hämtas ur afdelning F) af blankett 1, rad 13, på följande sätt. Utgöres en folkskola af endast folkskola eller endast småskola, erhållas siffrorna från kolumnerna 18—20 af rad 13. Utgöres en skola däremot af både folkskola och småskola, erhållas siffrorna för folkskolan genom summering af kolumnerna 8—17 af rad 13 och siffrorna för småskolan genom summering af kolumnerna 2—7 af rad 13.

b) På rad 7 införes lärjungeantalet i sådana enligt Folksk.-st. § 62 mom. 2 inrättade skolor, som för någon viss del af distriktet ersätta dess egna skolor och för hvilka därför redogörelse lämnas enligt blankett 1.

c) Innebörden af orden »heltidsskolor» och »halftidsskolor» finnes angifven i Anvisningar till blankett 1, afdelning D) kolumn 1.

d) Detta år är det *kalenderår*, hvarunder barnet fyller *sju* år, såvida ej annat blifvit bestämdt genom sådant kyrkostämmobeslut om tiden för skolgångens början, som i Folksk.-st. § 35 mom. 2 föreskrifves.

e) Här upptages antalet till distriktet hörande skolor af olika slag, äfven enskilda skolor enligt Folksk.-st. § 62 mom. 2, hvarvid folkskoleafdelning och småskoleafdelning inom samma skola räknas såsom *en* skola. Antalet skall öfverensstämma med antalet från skolorna insända redogörelser enligt blankett 1.

f) Folkmängden angifves för nästlidne 31 december.

#### Allmänna anvisningar.

I de fall, då en skolas vårtermin (sommartermin) slutar efter den 30 juni, kan hela terminen, om skolrådet så beslutar, inräknas i det redovisningsår, som slutar den 30 juni samma år (se Anvisningar till blankett 1). Skolrådet skall härvid tillse, att redovisningsåret ej förlänges mera än att uppgifterna kunna i rätt tid insändas till folkskoleinspektören.

Redogörelsen upprättas af skolrådets ordförande i *tre exemplar*. Två af dessa exemplar insändas till statens folkskoleinspektör, jämte *dels* två exemplar af de från samtliga distriktets skolor inkomna exemplaren af blankett 1, vederbörligen granskade, *dels* äfven de af littera-A-skolornas särskilda lärare afgifna uppgifterna, i den mån sådana komma ifråga. Uppgifterna insändas *före juli månads utgång*, eller i de distrikt, där vårterminens förlängning i någon skola medför redovisningsårets afslutande efter den 30 juni, *före augusti månads utgång*. Ett exemplar af blanketterna 1 och 2 förvaras i skolrådets arkiv.

Statens folkskoleinspektör insänder till Ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning *före augusti månads utgång*, eller för distrikt, hvilkas redovisningsår slutar efter den 30 juni, *före september månads utgång*, ett exemplar af såväl skolornas redogörelse enligt blankett 1 som skolrådets redogörelse enligt blankett 2, alla vederbörligen granskade. Ett exemplar af båda dessa blanketter äfvensom de särskilda lärarnas uppgifter förvaras af folkskoleinspektören.

*Bilaga B.*

## TILL KONUNGEN.

Den af Eders Kungl. Maj:t den 20 januari 1905 tillsatta kommitté med uppdrag att verkställa utredning och afgifva förslag, huru inom rikets officiella statistik största möjliga enhet och planmässighet äfvensom ökad skynd-

samhet vid publikationen må kunna åstadkommas, har under fullgörande af sitt uppdrag haft under öfvervägande de förändringar i valstatistiken, som påkallas af under år 1909 slutligt antagna nya bestämmelser rörande val af riksdagsmän samt de i sammanhang härmed vidtagna ändringarna i kommunallagarna. Då kommitténs förslag beträffande denna gren af statistiken bland annat innebär upprättande af en statistik öfver landstingsmannaval och sådana val i enlighet med de nya bestämmelserna i kommunallagarna för första gången komma att förrättas under senare hälften af nästkommande mars och maj månader, har kommittén ansett sig böra i underdånighet öfverlämna detta sitt förslag utan att afvakta fullbordandet af sina öfriga arbeten.

I underdånigt memorial den 23 december 1865, sålunda omedelbart efter den nya riksdagsordningens antagande af Ständerna, hemställde chefen för Statistiska centralbyrån, huruvida det ej kunde vara af vikt att insamla och bearbeta uppgifter rörande de stundande nya valen. På grund häraf utfärdades den 13 juli 1866 från Civildepartementet ett cirkulär till samtliga Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande angående insändande till Statistiska centralbyrån af uppgifter rörande riksdagsmannavalen. Emellertid visade sig de sålunda erhållna uppgifterna vara behäftade med så stora bristfälligheter, att en fullt tillfredsställande bearbetning af dem var outförbar. Dessutom inkommo de till en del så sent, att resultaten af bearbetningen först år 1868 kunde publiceras (Statistisk tidskrift, h. 18).

Det första försöket att åstadkomma en statistik öfver riksdagsmannavalen hade sålunda slagit så otillfredsställande ut, att man icke ens ansåg sig böra upprepa det beträffande valen år 1869. Först år 1872 återupptogs frågan af chefen för Civildepartementet. Den 12 juli 1872 utfärdades på grund af Eders Kungl. Maj:ts beslut det cirkulär från chefen för Civildepartementet till länsstyrelserna, som fortfarande ligger till grund för statistiken öfver riksdagsmannavalen. Enligt detta skulle såväl för de då närmast förestående valen till Andra kammaren som för alla framdeles inträffande val af riksdagsmän vare sig till Första eller Andra kammaren offentliggöras statistisk redogörelse; de erforderliga primäruppgifterna skulle lämnas af ordförandena i kommunalstämmor och landsting, domhafvande och magistrater m. fl. enligt formulär, som chefen för Civildepartementet ägde fastställa, samt genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inom åtta dagar efter verkställt val insändas till Statistiska centralbyrån, som hade att verkställa bearbetningen. Den sålunda tillkomna statistiken öfver riksdagsmannavalen har af centralbyrån hvar tredje år offentliggjorts under litt. R. i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, hvarvid hvarje årgång omfattat dels de senast förrättade allmänna valen till Andra kammaren, dels de under samma och närmast föregående två år förrättade fyllnadsvälen till såväl Första som (från och med statistiken för åren 1876—78) Andra kammaren. Den har i allmänhet ut-

kommit i april eller maj månad året efter det, då allmänna val till Andra kammaren ägt rum, sålunda omkring sju månader efter valens afslutande. Anledningen till det jämförelsevis långa dröjsmålet har hufvudsakligen varit, att primäruppgifterna, oaktadt bestämmelserna i cirkuläret den 12 juli 1872, delvis inkommit så sent, att deras bearbetning vanligen först omkring årsskiftet kunnat taga sin början.

De kommunala valen ha hittills icke från statsmyndigheternas sida gjorts till föremål för någon statistisk bearbetning, med undantag dock för ett enstaka fall. Genom nådigt bref den 8 juni 1906 uppdrogs nämligen åt Statistiska centralbyrån att verkställa en statistisk utredning rörande de under senare år hållna val till landstingen. Resultaten af den sålunda anbefallda utredningen ha emellertid icke blifvit befordrade till trycket utan förvaras i manuskript i centralbyråns arkiv.

Vid sidan af den ordinarie valstatistiken, som jämväl innehåller uppgifter om den politiska rösträtten, ha på grund af särskilda nådiga beslut mycket omfattande utredningar rörande den politiska och kommunala rösträtten utförts af Statistiska centralbyrån, beträffande den förra för åren 1885 och 1900 samt beträffande den senare för åren 1871, 1892 och 1904. Anledningen till företaget af dessa undersökningar har varit behofvet att kunna belysa verkningarna af ifrågasatta nya eller förändrade grunder för den politiska och kommunala rösträtten. Utredningarna, åtminstone rörande den politiska rösträtten, ha därför kommit att kanske mindre syssla med rösträttsförhållandena, sådana de i verkligheten gestaltade sig, än de sannolika verkningarna af de ena eller andra nya bestämmelserna. Äfven rösträttsstatistiken har offentliggjorts i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik, litt. R.

De under år 1909 slutligt antagna nya bestämmelserna rörande val af riksdagsmän samt de i sammanhang härmed vidtagna ändringarna i kommunallagarna påkalla åtskilliga förändringar i fråga om valstatistiken.

Hvad först angår statistiken öfver riksdagsmannavalen, den enda valstatistik, som hittills utgjort en regelbundet utkommande del af den officiella statistiken, torde för framtiden särskilda primäruppgifter för denna icke vidare behöfva införas. För att vinna kännedom om valens utfall, antalet afgifna röstsedlar, deras fördelning på partier o. s. v. erfordras endast afskrifter af valprotokollen, då dessa komma att innehålla alla behöfliga upplysningar. Ej heller rörande antalet vid val till Andra kammaren röstberättigade och det relativa deltagandet i nämnda val torde särskilda primäruppgifter vara af behofvet påkallade. Enligt vallagens 55 § skola nämligen röstlängderna, i hvilka enligt 49 § anteckning skall göras om hvilka som begagna sin rösträtt, insändas till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande samtidigt med valprotokollen, och synes hinder icke möta, att dessa längder, då de icke längre äro för Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande behöfliga, utlånas till Statistiska centralbyrån för bearbetning. Genom en dylik anordning skulle viktiga fördelar vinnas.

Dels erhöle man vida större garantier för siffrornas riktighet, än om särskilda primäruppgifter skulle lämnas af de lokala myndigheterna, dels skulle tillfälle härigenom yppas för en ingående undersökning rörande verkningarna af hvarje särskild diskvalifikationsgrund, en undersökning som torde ur politisk synpunkt vara af betydelse.

De nya bestämmelserna rörande valen till landstingen komma gifvetvis att göra dessa val till föremål för ett långt lifligare intresse än hittills. Under sådana förhållanden är det önskvärdt, att den officiella statistiken upptager jämväl dem till behandling. Nöjer man sig med uppgifter rörande i hvarje valkrets afgifna röster, deras fördelning på olika partier samt antalet valda representanter för hvarje parti, erfordras intet annat primärmaterial än afskrifter af valprotokollen, supplerade med uppgifter från länsstyrelserna om valkretsindelningen. Emellertid torde vara önskligt, att jämväl andra med valen sammanhängande frågor statistiskt belysas. Sålunda vore af intresse att lära känna ej blott antalet afgifna röster, utan äfven röstsedlarnas eller med andra ord de röstande personernas antal med fördelning efter partier, vidare huru partifördelningen ställer sig inom olika grupper af valmän, anordnade efter antalet hvarje röstägande tillkommande röster, hvarigenom äfven någon föreställning skulle kunna erhållas angående partifördelningen inom olika sociala lager af befolkningen, slutligen huru stor lifaktigheten i afseende på deltagande i valen är inom de särskilda väljaregrupperna. För besvarande af dessa frågor måste själfva de afgifna röstsedlarna göras till föremål för statistisk bearbetning. Lättast och bäst kan detta ske, om röstsedlarna, sedan valen vunnit laga kraft, insändas till Statistiska centralbyrån. Något hinder härför torde icke förefinnas. Enligt den nya lydelsen af landstingsförordningens 12 § skola nämligen valsedlarna förvaras af vederbörande domhufvande eller magistrat, tills dess valet vunnit laga kraft eller, i händelse af besvär, dessa blifvit afgjorda. Huru sedermera skall med valsedlarna förfaras, är ej stadgadt, och föreligga sålunda inga hinder för deras insändande till Statistiska centralbyrån.

Äfven rörande stadsfullmäktigvalen synes en statistik numera böra komma till stånd. Såsom material för densamma måste nästan uteslutande användas afskrifter af valprotokollen; dock torde magistraterna därjämte kunna aläggas att lämna uppgift om antalet afgifna röstsedlar med fördelning efter partier. Själfva röstsedlarna kunna nämligen icke ställas till Statistiska centralbyråns förfogande, i motsats mot hvad fallet är beträffande de vid landstingsmannaval afgifna, alldenstund enligt den nya 27 § i stadskommunalförordningen valsedlarna skola af valförrättaren inläggas under försegling och förvaras intill utgången af den tid, för hvilken valet gäller. En statistik öfver stadsfullmäktigvalen måste på grund häraf nödvändigtvis blifva väsentligt mera summarisk än statistiken öfver landstingsmannavalen, bland annat beträffande deltagandet i valen.

Liksom beträffande den politiska rösträtten, anser kommittén, att rörande den kommunala en regelbundet periodisk statistik är önskvärd. Det intresse en sådan kan komma att erbjuda, särskildt ur politisk synpunkt, synes nämligen blifva ganska stort. Framför allt måste det anses vara af vikt att kunna med stöd af faktiska sifferuppgifter bedöma, huru de nya bestämmelserna om kommunal rösträtt verkat, liksom att allt framgent kunna följa de förändringar, som rösträttsförhållandena säkerligen komma att förete äfven med oförändrad lagstiftning. Skulle åter fråga uppstå om ändrande af de gällande lagbestämmelserna rörande den kommunala rösträtten, måste det helt enkelt vara ovärderligt att redan äga tillgänglig en statistik, som åtminstone tillnärmelsevis kan belysa verkningarna af ifrågasatta nya bestämmelser. Tack vare de nu antagna nya grunderna för den kommunala rösträtten och framför allt de nya lätt öfverskådliga formulären till röstlängder torde en statistik öfver den kommunala rösträtten hädanefter kunna åstadkommas med ojämförligt mindre svårigheter och kostnader, än hvad förut varit fallet. Inskränker man sig, såsom lämpligt torde vara, till uppgifter om antalet af dels röstberättigade och dels i röstlängderna upptagna, af olika orsaker rösträtt saknande personer samt deras röstetal, med fördelning af personerna i grupper efter antalet röster, som tillkommit eller under vissa förutsättningar skolat tillkomma en hvar, är ej behöfligt att, sasom vid föregående rösträttsutredningar skett, infordra själfva röstlängderna till det bearbetande ämbetsverket. Behöfliga primäruppgifter torde nämligen utan större besvär och med all erforderlig tillförlitlighet kunna afgifvas af kommunalstämmornas ordförande och magistraterna. Lämpligen kunna dessa uppgifter lämnas på i små rutor indelade blanketter, en för personer saknande rösträtt och en, icke för de verkliga röstberättigade, utan, till underlättande af uppgiftslämnarnes arbete, i stället för samtliga i röstlängden upptagna personer; de verkligt röstberättigades antal och röstetal erhållas naturligtvis genom en enkel subtraktion. Kommunalstämмоordförandena och magistraterna skulle då endast ha att i ordning enligt röstlängden i blanketternas rutor införa röstetalen för de i röstlängden upptagna personerna; deras namn m. m. komma däremot ej i fråga, liksom ej heller något slags gruppering af dem efter röstetal eller dylikt. Utan svårighet torde flera hundra rutor kunna ifyllas på en timma, och arbetet blir sålunda för de flesta uppgiftslämnarne ganska obetydligt. Äfven bearbetningen i Statistiska centralbyrån blir jämförelsevis lätt.

Uppgifterna i fråga torde böra af ordförande i kommunalstämma inom fjorton dagar, efter det val till landstingsmän ägt rum, insändas till vederbörande länsman, som har att öfvervaka uppgifternas inkommande, granska dem och, så snart uppgifter från distriktets samtliga kommuner till honom inkommit, skyndsamt öfversända dem till Statistiska centralbyrån. Öfverståthållarämbetet och magistrater i städer, som ej deltaga i landsting, böra inom en månad, efter det allmänna stadsfullmäktigval ägt rum, magistrater och stadsstyrelser i

städer, som deltaga i landsting, inom fjorton dagar, efter det val till landstingsmän ägt rum, direkt till Statistiska centralbyrån aflämnat vederbörliga uppgifter.

Statistiken öfver den kommunala rösträtten synes lämpligen böra anslutas till statistiken öfver landstingsmannavalen; den förra är nämligen en nödvändig förutsättning för en tillfredsställande behandling af den senare. Uppgifterna böra sålunda afse förhållandena vid tiden för landstingsmannavalens förrättande eller på landsbygden under senare hälften af mars och i stad, som deltagar i landsting, under senare hälften af maj. Då landstingsmannaval enligt den nya ordningen första gången skola äga rum år 1910, bör också den första årgången af statistiken öfver landstingsmannavalen och den kommunala rösträtten afse nämnda år. I motsats mot publikationerna för senare år kan den behandla samtliga landstingsmannavalkretsar. Endast år 1910, men icke senare, komma nämligen valen till landstingen att förrättas öfver hela riket; sedermera skall hvart annat år blott halfva antalet valkretsar välja. Att en statistik öfver landstingsmannaval och kommunal rösträtt exempelvis för åren 1911—1914 sålunda måste för halfva riket behandla förhållandena år 1912 och för halfva riket år 1914, är en obestridd olägenhet, som emellertid icke kan undgås.

En statistik öfver den kommunala rösträtten måste gifvetvis äfven behandla de städer, som icke deltaga i landsting. Härvid kan ej undvikas, att uppgifterna för dessa städer komma att gälla en annan tidpunkt än för de öfriga, nämligen tiden för stadsfullmäktigvalens förrättande eller för Stockholm mars och för Göteborg, Malmö, Norrköping och Gäfle december månad. Då val till stadsfullmäktige i de sistnämnda städerna förrättas enligt den nya ordningen första gången i december år 1910, kommer en statistik öfver den kommunala rösträtten nämnda år att afse förhållandena under mars för Stockholms stad och landsbygden, under december för Göteborg, Malmö, Norrköping och Gäfle och under maj månad för öfriga städer. Detta medför ytterligare den tyvärr oundvikliga olägenheten, att de vid statistikens upprättande använda röstlängderna komma att för Göteborg med flera städer basera sig på taxeringarna år 1910, för öfriga riket däremot år 1909. Att erhålla en statistik öfver den kommunala rösträtten, som för hela riket afser samma tidpunkt, torde icke ligga inom möjlighetens gränser, om man nämligen vill vinna kännedom om icke blott samtliga i röstlängderna uppförda personer, såsom vid hittills anställda undersökningar, utan jämväl de faktiskt röstberättigade.

Statistiken öfver riksdagsmannavalen samt valrätten till Andra kammaren anser kommittén böra, på samma sätt som hittills, utgifvas för treårsperioder, dock att, om riksdagsupplösning skulle äga rum, särskild redogörelse för de härigenom förorsakade valen bör utgifvas. Statistiken torde kunna utkomma från trycket i början af året efter det nyval till Andra



kammaren ägt rum. Då den definitiva valstatistiken sålunda icke kan utkomma förr än tidigast några månader efter det valen förrättats, synes det vara önskvärdt, att beträffande de allmänna valen till Andra kammaren en preliminär redogörelse med största möjliga snabbhet offentliggöres af Statistiska centralbyrån. Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande torde därför böra åläggas att samma dag, som röstsammanräkningen avslutas, till Statistiska centralbyrån afsända uppgift, eventuellt telegrafisk, rörande antalet afgifna röstsedlar, deras fördelning på partier och antalet valda representanter för hvarje parti. Sammandrag för hela riket bör af Statistiska centralbyrån kunna offentliggöras samma dag, som den sista uppgiften inkommer.

Statistiken rörande landstingsmannavalen och den kommunala rösträtten, utom i de städer, som icke deltaga i landsting, synes lämpligen kunna offentliggöras i en gemensam publikation hvart annat år. Den första årgången skulle då redogöra för landstingsmannavalen och den kommunala rösträtten i hela riket år 1910, med nyssnämnda undantag. Följande årgång af publikationen skulle för halfva riket lämna uppgifter afseende år 1912 o. s. v. Statistiken torde i allmänhet kunna utkomma under hösten samma år, som valen förrättats.

Någon särskild publikation rörande stadsfullmäktigvalen och den kommunala rösträtten i de städer, som icke deltaga i landsting, synes icke erfordras. De ifrågavarande uppgifterna torde lämpligen tillsvidare kunna offentliggöras i Statistisk tidskrift.

De föreslagna båda valstatistiska publikationerna böra, liksom den hittillsvarande valstatistiken, utgöra en gemensam afdelning i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik.

Rörande kostnaderna för de af kommittén föreslagna förändringarne i valstatistiken är kommittén icke i tillfälle att nu framlägga någon slutgiltig beräkning, då enligt kommitténs blifvande förslag till omorganisation af den officiella statistiken valstatistiken torde blifva utarbetad af tjänstemän af hvilka jämväl andra grenar af det statistiska arbetet komma att anföras. Då på angifna grunder arbetet med statistiken öfver landstingsmannaval och stadsfullmäktigval samt den kommunala rösträtten redan innevarande år torde böra påbörjas, måste emellertid för detta ändamål extra personal anställas inom Statistiska centralbyrån. Ledaren för det ifrågavarande arbetet torde böra åtnjuta ett arfvode motsvarande lön och tjänstgöringspenningar för andra gradens tjänst. Tiden för arbetets utförande kan anslås till omkring sex månader. Arfvodet för ledaren skulle sålunda komma att uppgå till omkring 2,200 kr. Hvad kostnaderna för skrif- och räknebiträden beträffar, kunna de icke med någon större tillförlitlighet beräknas men torde dock icke behöfva uppgå till mer än 1,600 kronor. Den af kommittén föreslagna statistiken öfver landstingsmannaval och stadsfullmäktigval samt den kommunala rösträtten skulle sålunda för år 1910 komma att draga en sammanlagd personalkostnad af omkring 3,800 kronor. Tryckningskostnaderna kunna för närvarande icke beräknas men lära ej komma att uppgå till något afsevärdare belopp.

Till jämförelse kan framhållas, att personalkostnaderna för den statistiska utredningen om den kommunala rösträtten år 1904 uppgingo till något mer än 22,000 kr.

Kommittén får sålunda hemställa,

*att* Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande aläggas att till Statistiska centralbyrån skyndsamt insända afskrifter af vid val till Riksdagens såväl första som andra kammare hållna protokoll samt att, då allmänna val till Riksdagens andra kammare ägt rum, till centralbyrån dels öfverlämna röstlängderna, så snart dessa icke längre äro för Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande behöfliga, dels samma dag, som röstsammanräkningen vid sistnämnda val afslutats, insända uppgift rörande antalet afgifna röstsedlar, deras fördelning på partier och antalet valda representanter för hvarje parti;

*att* en statistik öfver landstingsmannavalen upprättas och att för detta ändamål vederbörande valförrättare aläggas att till Statistiska centralbyrån, så snart valen vunnit laga kraft eller i händelse af besvär dessa blifvit afgjorda, insända de vid nämnda val afgifna röstsedlar;

*att* en statistik öfver stadsfullmäktigvalen upprättas, och att vederbörande valförrättare för sådant ändamål aläggas att till Statistiska centralbyrån skyndsamt insända afskrifter af valprotokollen jämte uppgifter om antalet afgifna röstsedlar med fördelning efter partier;

*att* en statistik öfver den kommunala rösträtten upprättas, att kommunalstämmornas ordförande samt magistrater och stadsstyrelser anbefallas att afgifva härför erforderliga uppgifter å blanketter, som af Statistiska centralbyrån tillhandahållas, och att ifrågavarande uppgifter skola insändas: af ordförande i kommunalstämma inom fjorton dagar, efter det val till landstingsmän ägt rum, till vederbörande länsman, som har att öfvervaka uppgifternas insändande, granska dem och, så snart uppgifter för distriktets samtliga kommuner till honom inkommit, skyndsamt öfversända dem till Statistiska centralbyrån; af Öfverståthållarämbetet och af magistrater i städer, som ej deltaga i landsting, inom en månad efter det allmänna stadsfullmäktigval ägt rum; samt slutligen af magistrater och stadsstyrelser i de städer, som deltaga i landsting, inom fjorton dagar efter det val till landstingsmän ägt rum;

*att* statistiken öfver riksdagsmannavalen samt valrätten till Andra kammaren på samma sätt som hittills utgifves för treårsperioder, dock att, om riksdagsupplösning skulle äga rum, särskild redogörelse för de härigenom orsakade valen utgifves, samt att en preliminär redogörelse för valen till Andra kammaren med största möjliga snabbhet offentliggöres af Statistiska centralbyrån;

*att* statistiken rörande landstingsmannavalen och den kommunala rösträtten, utom i de städer som icke deltaga i landsting, offentliggöres i en gemensam publikation hvartannat år; samt

att statistiken rörande stadsfullmäktigvalen och den kommunala rösträtten i de städer, som icke deltaga i landsting, tillsviðare publiceras i Statistisk tidskrift.

Stockholm den 28 januari 1910.

Underdånigst

ALFR. LAGERHEIM.

AXEL EKLUND.

PONTUS FAHLBECK.

WILHELM FLACH.

HJALM. GULLBERG.

KARL KEY-ÅBERG.

LUDVIG WIDELL.

*Gösta Bagge.*

## Hufvuddragen af den officiella statistikens yttre organisation i en del främmande länder.

Med ledning af tillgängliga handböcker och officiellt statistiskt tryck har sammanställts en öfversikt öfver hufvuddragen af den officiella statistikens yttre organisation i en del främmande länder. För att kontrollera och komplettera denna öfversikt har kommittén från statistiska verk i olika länder begärt upplysningar i ämnet. Sådana ha erhållits från samtliga nedan omnämnda stater, med undantag för Frankrike, Storbritannien och Irland samt Ryssland.

*Amerikas  
förenta  
stater.*

I Amerikas förenta stater upprättades år 1902 ett permanent ämbetsverk för utförandet af Förenta staternas census. Detta verk, Bureau of census, kan betraktas såsom i viss mån utgörande Förenta staternas centrala statistiska myndighet.

Förenta staternas census omfattar nämligen i motsats till de i Europa i allmänhet brukliga folkräkningarne icke blott befolkningen utan äfven industri, jordbruk, handel och ett stort antal andra områden. Vid sidan af denna allmänna hvar tionde år återkommande census företager censusbyrån äfven hvar femte år en industriräkning samt utgifver hvar annat år Förenta staternas statskalender, äfvensom årligen dödlighetsstatistik, statistik för städer med en befolkning öfverstigande 30,000, statistik öfver skogsafverkingen samt öfver bomullsproduktionen och bomullskonsumtionen och slutligen två gånger i månaden preliminära bomullsrapporter.

Då censusbyrån år 1903 förlades till Department of commerce and labor, öfverflyttades dit jämväl från finansministeriet den handelsstatistiska byrån, Bureau of statistics, som dessförinnan utgjorde ett slags motsvarighet till Commercial, labour and statistical department of the Board of trade i England. Den utgaf och utger ännu icke blott statistik öfver utrikes och inrikes handel och sjöfart utan också en årsbok, Statistical abstract of the United States. Dessutom innehåller denna byrå ett allmänt

statistiskt bibliotek. Under handels- och arbetsministeriet sorterar likaledes det arbetsstatistiska verket, Bureau of labor. Ett förslag att till detta ministerium äfven öfverflytta jordbruksministeriets statistiska afdelning afslogs af kongressen, hufvudsakligen på den grund, att jordbrukarne vore vana att vända sig till jordbruksministeriet på hvars arbete de lärt sig att sätta värde och därför icke gärna skulle se en omflyttning. Den jordbruksstatistiska afdelningen har i stället år 1903 utvidgats och reorganiserats såsom ett själfständigt jordbruksstatistiskt verk, Bureau of statistics, under jordbruksministeriet och utger för närvarande en mängd synnerligen vidlyftiga och ingående jordbruksstatistiska publikationer.

Vid sidan af censusbyrån finnas sålunda på både handels-, arbets- och jordbruksstatistikens områden särskilda statistiska organ, hvilka med kortare mellanrum och i vissa fall mera ingående behandla samma frågor, som af censusbyrån belysas i de periodiska räkningarna. Enahanda är förhållandet på flera andra områden, där olika förvaltande myndigheter själfständigt utarbета statistik. Inom Geological survey finnes alltså en statistisk afdelning, som offentliggör bergverksstatistik och statistik öfver industrier, hvilka upptaga eller bearbeta mineraler; fiskeribyrån inom jordbruksministeriet samlar årligen fiskeristatistik; skogsstatistiken utarbetas af censusbyrån, men resultaten öfverlämnas för publicering till skogsbyrån under jordbruksministeriet; statistik rörande invandringen utarbetas af Bureau of immigration inom Department of commerce and labor; statistik öfver järn- och spårvägar samt s. k. expressbolag, hvilka utöfva transportverksamhet öfver stora delar af landet, m. m. meddelas af Interstate commerce commission; bank- och finansstatistik utgifvas af finansministeriet; undervisningsbyrån inom inrikesministeriet publicerar undervisningsstatistik. Äfven andra förvaltande myndigheter offentliggöra statistik, hvilken liksom en stor del af den ofvan uppräknade utarbetas af förvaltningstjänstemän i samband med förvaltningsarbetet. Rättsstatistik saknas i Förenta staterna.

Sammanförandet af Bureau of census, Bureau of labor och Bureau of statistics under handels- och arbetsministeriet skedde i afsikt att erhålla enhetlighet och gemensam kontroll öfver det statistiska arbetet inom dessa byråer. År 1907 fick en kommitté tillsatt af chefen för ministeriet i uppdrag att undersöka, huruvida icke ännu ett steg borde tagas i samma riktaing och Bureau of statistics uppgå i Bureau of census. Kommittén fann emellertid, då den senare byråns arbete hufvudsakligen bestode i periodvis återkommande räkningar, den förras åter af årligen utkommande statistik och deras arbetsmetoder för öfrigt vore af helt olika art, en sådan sammanslagning vara olämplig, så mycket mer som en viss specialisering af det statistiska arbetet vore nödvändig. Ehuru kommitténs uppdrag endast afsåg statistiken inom handels- och arbetsministeriet, ansåg den sig emellertid böra påpeka, att mycken dubbelpublicering, brist på enhetliga metoder och

på likformighet i öfrigt förekomme inom den officiella amerikanska statistiken, och att detta vore följden af den rådande decentralisationen. Såsom medel mot dessa missförhållanden föreslog kommittén ett statistiskt råd efter franskt mönster.

I de olika staterna finnas vanligen s. k. arbetsstatistiska eller industristatistiska ämbetsverk. Dessa »arbetsstatistiska byråer», som numera uppgå till ett trettital, syssla dock icke uteslutande med arbetsstatistik i europeisk mening utan sträcka oftast sin verksamhet äfven till bland annat industri-, jordbruks- och befolkningsstatistikens områden. Något samband mellan de riksstatistiska myndigheterna i Washington och dessa statistiska ämbetsverk inom de särskilda staterna förefinnes icke på annat sätt, än att chefen för Bureau of labor i Washington deltagar i de konferenser, som hållas mellan representanter för de arbetsstatistiska verken. Den statistik, som behandlas af dessa verk, berör ofta samma områden som riksstatistiken.

#### *Belgien.*

Organisationen af statistiken inom Belgien har sitt intresse på den grund, att densamma under förra delen af 1800-talets senare hälft spelat en viss roll såsom mönster för statistikens organisation i andra länder.

Det statistiska centralverket i Belgien, Administration des affaires électorales et de la statistique générale, inrättades den 24 januari 1831 under inrikesministeriet dit det fortfarande hör.

Af centralverket utgifves befolknings-, aktiebolags-, kommunal- samt valstatistik och statistik rörande värnpliktiges bildningsgrad. Dessutom utgifver det Belgiens statistiska årsbok.

I öfrigt utgifves den officiella statistiken af de olika ministerierna. Sålunda offentliggör finansministeriet finansstatistik, handelsstatistik och statistik rörande statens tjänstemän, kommunikationsministeriet järnvägs-, post- och telegrafstatistik, krigsministeriet medicinalstatistik för armén, jordbruksministeriet jordbruksstatistik, industri- och arbetsministeriet industri- och bergverksstatistik m. m., undervisningsministeriet undervisningsstatistik samt justitieministeriet rättsstatistik.

För att tillse att enhet och likformighet iakttoges inom hela den belgiska statistiken, tillsattes den 16 mars 1841 Commission centrale de statistique, hvilken kan betraktas som förebilden för de flesta nedan nämnda statistiska råd och centralkommissioner.

Redan vid sin tillkomst erhöll denna kommission bland annat i uppdrag att uppgöra en fullständig plan för de statistiska publikationerna, att påpeka de brister och de öfverflödiga uppgifter som finnas i desamma, att granska befintliga och föreslå nya formulär för det statistiska arbetet, att vaka öfver att intet dubbelarbete och ingen dubbelpublicering förekomma samt att öfverhufvud vidtaga alla åtgärder, som synas kommissionen ägnade att befrämja enhet i och förbättringar af den officiella statistiken.

Kommissionens medlemmar utnämnas af konungen, vanligen bland ministeriernas ämbetsmän. Deras antal är för närvarande nitton.

Englands officiella statistik grundar sig från början på den rätt, som tillkommer parlamentets båda hus att erhålla sadana upplysningar, hvilka dessa anse nödvändiga för sitt arbete. Då något af parlamentets hus periodiskt framkommit med en önskan att erhålla statistiska upplysningar angående vissa bestämda förhållanden inom riket, har man funnit det praktiskt att upprätta ett särskildt organ för att utföra det statistiska arbetet. Någon bestämd princip vid upprättandet af statistiska institutioner har sålunda icke följts, utan man har leddes af rent tillfälliga praktiska hänsyn.

Handelsministeriet, Board of trade, hade sålunda i många år utan något särskildt statistiskt organ utgifvit berättelser angående handel och sjöfart m. m., då år 1832 en statistisk afdelning där upprättades. Denna afdelning, Commercial, labour and statistical department of the Board of trade, har sedermera fått sig ålagda äfven andra statistiska uppgifter, så att den för närvarande utger utom handels- och sjöfartsstatistik, hvilken delvis utarbetas under Board of trade's kontroll af tullstyrelsens statistiska afdelning, Statistical department of the Board of customs, statistik öfver järn- och spårvägar, öfver försäkringsanstalter, aktiebolag samt ut- och invandring. Den har åren 1907/1908 dessutom verkställt en ännu endast delvis offentliggjord industriräkning och utarbetar årligen flera statistiska sammandrag, Statistical abstract for the United Kingdom, Statistical abstract for the principal and other foreign countries, Statistical abstract for the British empire och Statistical abstract for the British colonies, possessions and protectorates. Den arbetsstatistiska afdelningen, Labour department of the Board of trade, utarbetar bland annat olika grenar af arbetsstatistik. Ehuru Board of trade's handelsstatistiska afdelning icke tager någon befattning med befolkningsstatistiken, hvilken i andra länder brukar vara förbehållen det centrala statistiska organet, torde man emellertid kunna betrakta densamma såsom ett slags statistisk centralmyndighet. Dock torde märkas att både denna och tullstyrelsens statistiska afdelning utföra såväl statistiskt som administrativt arbete. Samma är förhållandet med den tredje af de myndigheter, hvilka äro att räkna till hufvudsakligen statistiska organ, nämligen General register office under Local government board, som för Englands och Wales' vidkommande anordnar och offentliggör folkräkningar (för detta ändamål upprättas vid hvarje folkräkning en särskild byrå, Census office) samt utgifver årlig statistik öfver befolkningsrörelsen. För Skottland utarbetas sådan befolkningsstatistik i General register office for Scotland och för Irland i General register office for Ireland. Dessa tre befolkningsstatistiska myndigheter stå icke i förbindelse med hvarandra.

Berättelser i hvilka statistik i större eller mindre omfattning förekommer utgifvas dessutom af flertalet förvaltande myndigheter. Kommunalstati-

*Brittiska  
riket.  
Stor-  
britannien  
och Irland.*

stik, särskildt rörande finanser samt fattig- och hälsovård, publiceras sålunda af Local government board, statistik rörande bergverk och industri samt olycksfall i arbete, rätts- och fångvårdsstatistik af Home office, jordbruksstatistik och fiskeristatistik af Board of agriculture and fisheries, undervisningsstatistik af Board of education, finansstatistik af Board of inland revenue och Treasury. War office, Admiralty, Post office sköta hvar sin gren af statistiken o. s. v. Liksom befolkningsstatistiken utarbetas bland annat äfven rätts- och fångvårdsstatistik, jordbruksstatistik m. m. för Skottland och Irland af särskilda själfständiga skotska och irländska myndigheter.

Utan någon som helst enhetlig ledning utarbetas sålunda den engelska statistiken på en mängd olika händer, hvartill kommer att på grund af de ofvan omtalade för England karakteristiska förfrågningarna från parlamentet ett stort antal särskilda statistiska utredningar sättas i gång, ofta skäpligen planlöst och i olämpliga former. Läger man härtill att förbindelsen mellan de olika verk inom hvilka statistiskt arbete bedrifves är ringa, kan det icke förvåna, att uppgifterna i den engelska statistiken ofta äro sinsemellan ojämförbara och att samma frågor ej sällan komma att statistiskt behandlas af olika myndigheter, hvarvid sinsemellan stridande uppgifter icke kunnat undvikas, medan viktiga frågor lämnas statistiskt obesvarade. En reform af den engelska statistikens organisation föreslogs redan år 1877, da en kommitté i sådant syfte tillsattes. Kommitténs arbete blef emellertid så godt som utan resultat, hufvudsakligen på grund af rivaliteten mellan de olika ämbetsverken. Under de senaste åren ha reformer ånyo med stor skärpa påyrkats från olika håll.

Kanada. De brittiska kolonierna ha i regel egna statistiska ämbetsverk. Af dessa äro Kanadas och Australiens de mest betydande.

Kanadas statistik var från början organiserad på liknande sätt som den engelska. Hvarje ministerium insamlade, utarbetade och publicerade statistik rörande sitt eget arbetsområde. Detta är visserligen fortfarande till stor del förhållandet, men Kanada har i det år 1905 under jordbruksministeriet upprättade Census and statistics office erhållit en central statistisk myndighet. Censusbyråns uppgift är att hvar tionde år anordna och bearbeta census öfver landets befolkning och produktion samt hvar femte år census öfver befolkningen och jordbruket i de nordvästra provinserna (Manitoba, Saskatchewan och Alberta). Vid sidan häraf anställer byrån industri- och jordbruksstatistiska specialundersökningar m. m. samt utger bland annat skörderapporter och en statistisk årsbok för Kanada.

Vid sidan af detta centralorgan insamlas och publiceras emellertid såsom ofvan nämnts statistik af ett flertal förvaltningsgrenar. Finansministeriet utger finansstatistik, ministeriet för järnvägar och kanaler kommunikationsstatistik, ministeriet för postväsendet poststatistik, det under detta ministerium sorterande Department of labour arbetsstatistik, tull-



styrelsen (genom en särskild byrå) och handelsministeriet statistik öfver utrikes handel och sjöfart samt justitieministeriet fängvårdsstatistik. Äfven försvarsministeriet, Department of inland revenue (högsta myndigheten i skattefrågor) m. fl. offentliggöra statistik.

Undervisningsstatistiken är uppdragen åt de olika provinsernas statistiska ämbetsverk och afdelningar, hvilka äfven utgifva industri-, jordbruks- och arbetsstatistik m. m.

I Australien upprättades genom lag af år 1905 ett statistiskt ämbetsverk för hela förbundsstaten, Commonwealth bureau of census and statistics, med rätt att insamla material till och utgifva befolknings-, arbets-, handels-, post-, telegraf- och järnvägs-, fabriks- och bergverks-, jordbruks-, bank-, försäkrings- och finansstatistik samt i öfrigt all annan statistik som kan ifrågakomma. I själfva verket utgifves emellertid en del publikationer innehållande statistiska uppgifter äfven af andra myndigheter. Commonwealth bureau utger Australiens statistiska årsbok. Australien.

De olika staterna inom förbundet ha sedan gammalt haft sina egna statistiska ämbetsverk och upptagit statistik rörande de flesta ofvan nämnda ämnen. Ehuru Commonwealth bureau erhållit rätt att direkt upptaga nödiga statistiska uppgifter, beslöt man därför år 1906 på en af de konferenser, hvilka sedan år 1861 hållits mellan representanter för de olika staternas statistiska ämbetsverk i syfte att åstadkomma likformighet inom den australiska statistiken, att riksstatistiken icke skulle uppsamlas direkt utan genom de enskilda staternas statistiska myndigheter, för hvilket ändamål antogos samma formulär att gälla för samtliga staters statistik. Äfven på annat sätt sörjdes för enhetlighet och likformighet i uppsamlings- och bearbetningsmetoder m. m. Skulle den riksstatistiska myndigheten finna det statistiska materialet från någon stat otillfredsställande, kan den gifvetvis fortfarande anordna en direkt uppsamling af primärmaterialet inom ifrågasvarande stat. Genom de ofvan omnämnda konferenserna vid hvilka chefen för det riksstatistiska verket presiderar har denne dessutom stort inflytande på hela den australiska statistiken. Vid konferenserna är äfven Nya Zeelands statistiska ämbetsverk numera representeradt.

Den danska officiella statistikens uppkomst kan hänföras till år 1797, Danmark. då ett danskt-norskt tabellkontor upprättades. Dess verksamhet var dock jämförelsevis obetydlig och det upplöstes också redan år 1819. Det statistiska arbetet öfverlämnades då provisoriskt åt en enskild person, som under räntekammarens uppsikt skulle utföra detsamma. Samtidigt med detta tabellkontor hade under åren 1811/1816 verkat ett särskildt tabellkontor under den västindisk-guineiska ränte- och generaltullkammaren.

Det provisorium som började år 1819 upphörde först år 1833, då en tabellkommission inrättades. Den skulle bestå af fem medlemmar, hvilka hade till uppgift att leda det statistiska arbetet och ingifva berättelser därom direkt till

konungen. Den 27 juli 1839 erhöå kommissionen i uppdrag att bearbeta statistik äfvén beträffande Slesvig och Holstein. Hufvudsakligen var det befolknings- och näringsstatistik, som voro föremål för dess arbete.

Tabellkommissionen upplöstes år 1848, och det statistiska arbetet öfverlämnades då till finansministeriet, där det förblef till dess genom kungl. resolution den 1 december 1849 bestämdes, att en statistisk byrå åter skulle upprättas. Denna förlades under inrikesministeriet och började sin verksamhet den 1 januari 1850. År 1853 öfverflyttades byrån till finansministeriet.

Den 16 december 1895 stadfästes en ny ännu gällande lag rörande den officiella statistiken. Enligt denna erhöå det statistiska centralverket namnet Statens statistiske bureau och sorterade fortfarande under finansministeriet.

Af statistiska byrån utarbetas följande grenar: statistik rörande landets areal och indelning, befolkningsstatistik, arbetsstatistik (arbetslöner, lefnadsvillkor i olika samhällslager, lifsmedels- och förbrukningsförhållanden), inkomst- och förmögenhets-, jordbruks-, industri-, val-, rätts-, moral- (sedlighet, dryckenskap m. m.), handels-, sjöfarts-, sparkasse-, bank-, pris-, undervisnings-, finans- och arfsstatistik samt årsbok. En del af befolknings- och sjöfartsstatistiken undergår dock föregående bearbetning af andra myndigheter.

Utanför den statistiska byrån utgifves: järnvägsstatistik af Generaldirektionen för statsbanerne, poststatistik af Generaldirektionen för postväsenet, telegrafstatistik af Generaldirektionen för telegrafväsenet, fiskeristatistik af Fiskeriinspektören samt dödsorsaks- och medicinalstatistik af Sundhedsstyrelsen. Därjämte utgifva åtskilliga statsinstitutioner berättelser innehållande statistiskt material.

Några bestämmelser om upprätthållande af enhet och planmässighet inom den danska statistiken finnas icke, ej heller är något statistiskt råd upprättadt.

#### *Frankrike.*

I Frankrike upprättades år 1833 efter engelskt mönster en Bureau de la statistique générale under jordbruks- och handelsministeriet. Då år 1891 Office du travail skapades, gjorde man denna till en sjäålfständig byrå under handelsministeriet och inordnade Statistique générale, hvilken i viss mån fungerade såsom centralorgan för den allmänna statistiken, såsom en afdelning under denna byrå. För närvarande utgör Statistique générale vid sidan af Office du travail en afdelning under Direction du travail, hvilken i sin ordning sorterar under arbetsministeriet, Ministère du travail et de la prévoyance sociale.

Förnämsta föremålet för Statistique générale's verksamhet ha alltid varit befolkningsförhållandena. Den utger sålunda årlig statistik öfver befolkningsrörelsen, hvartill komma periodiska folk-, yrkes- och industriräkningar. Därjämte publiceras årlig statistik öfver väålgörehetsinrättningar, sjukhus, vård-

anstalter för sinnessjuka m. m. samt en årsbok öfver hela den officiella statistiken.

Någon centralorganisation i egentlig mening utgör *Statistique générale* emellertid icke. Större delen af den franska officiella statistiken utarbetas på andra håll och utan samband med densamma. Icke blott ministerierna utan äfven i regel hvarje särskild »direction» insamla och bearbeta statistik. Denna kan understundom få en sådan omfattning, att den organiseras i en själfständig underafdelning under någon af ministeriets »directions», men mycket ofta utföres det statistiska arbetet i förening med det administrativa. Ej sällan ha de statistiska afdelningarna endast att sammanfatta och publicera inom ministeriets andra afdelningar utarbetad statistik och utföra icke alltid själfva någon egentlig statistisk verksamhet. Inom de ministerier, där sådana statistiska afdelningar icke finnas, utföres det statistiska arbetet inom de olika förvaltande afdelningarna utan någon som helst enhetlig ledning. Ständiga förändringar och omflyttningar försvåra också öfversikten öfver den franska statistikens organisation.

Inom arbetsministeriet publiceras statistik utom af *Statistique générale* äfven af *Office du travail* (statistik öfver arbetskonflikter, medling och skiljedom, arbetarorganisationer m. m.) samt af *Direction de l'assurance et de la prévoyance sociale* (sparkasse-, sjukkasse- och social försäkringsstatistik). Inom finansministeriet utgifvas dels genom *Bureau de statistique et de législation comparée* dels genom andra afdelningar finansstatistik, statistik öfver utrikes handel och sjöfart (genom *Direction générale des douanes*) samt öfver tobaks- och tändsticksmonopolen m. m. Jordbruksministeriet har ett statistiskt organ, *Office de renseignements agricoles*, som sammanarbetar och offentliggör bland annat jordbruksstatistik. Ministeriet för offentliga arbeten utarbetar bergverks- och järnvägsstatistik samt delar af statistiken öfver inrikes sjöfart, kolonialministeriet en allmän statistik öfver kolonierna, deras befolkning, handel, sjöfart, undervisning, rättsväsende, finanser o. s. v., inrikesministeriet fångvårdsstatistik, delar af medicinal- och befolkningsstatistiken, kommunal-, finans- och fattigvårdsstatistik m. m., justitieministeriet genom *Bureau de la statistique et des casiers judiciaires* rättsstatistik, undervisningsministeriet undervisningsstatistik, landförsvars- och sjöförsvarsministerierna militärstatistik, sjöförsvarsministeriet dessutom statistik öfver hafsfisket.

För att vinna större enhet och planmässighet inom den sålunda starkt decentraliserade franska statistiken tillsattes år 1885 *Conseil supérieur de statistique*. Denna statistiska centralkommission, som sedan år 1906 i likhet med *Statistique générale* sorterar under arbetsministeriet, är utslutande en rådgifvande institution. Den har att öfverlägga angående valet af källor, metoder, formulär, planer m. m. för de statistiska undersökningar, rörande hvilka förvaltningen önskar höra dess mening, samt frågor

beträffande medlen att uppnå en viss enhetlighet i de olika statistiska publikationerna; innehållet och redaktionen af årsboken; upptagandet och offentliggörandet af ny statistik; förbindelsen mellan franska och utländska statistiska myndigheter; den statistiska undervisningen och dylika spörsmål af allmänt statistiskt intresse.

Rådet består af sextiofyra medlemmar, dels ledamöter af representationen och lärda sällskap eller personer, som gjort sig bemärkta genom arbete på ifrågavarande område, dels delegerade från ministerierna. Ordförande är arbetsministeriets chef. Ordinarie sammanträden äga rum två gånger om året. År 1900 tillsattes ett permanent utskott bestående af tjugu medlemmar. Samarbetet med de olika statistiska myndigheterna sker genom ministeriet, aldrig direkt. Rådets förhandlingar publiceras likaledes genom arbetsministeriet.

Ehuru rådets uppgift sålunda är ganska omfattande, har dess verksamhet icke erhållit den betydelse man afsett vid dess upprättande. Fortfarande råder stor olikhet i bearbetningsmetoder och publikationer inom den franska statistiken. Dubbelpubliceringar och offentliggörande af sinsemellan oöfverensstämmande uppgifter förekomma i många fall, och samverkan mellan de myndigheter, som utarbete den officiella statistiken, har man icke lyckats åstadkomma.

#### *Italien.*

Italiens statistik är delvis centraliserad i Direzione generale della statistica, som sorterar direkt under chefen för jordbruks-, industri- och handelsministeriet. Detta år 1861 upprättade centrala statistiska verk utarbetar nämligen årligen statistik öfver befolkningsrörelsen jämte mortalitets- och utvandringsstatistik samt med längre mellanrum industri-, undervisnings-, fattigvårds-, medicinal-, valstatistik, äfvensom statistik öfver fromma stiftelser och folkräkningar. Verket utger dessutom hvar tredje år en statistisk årsbok.

Ur centralverket utbröts år 1902 arbetsstatistiken, som förlades till en särskild afdelning inom samma ministerium, Ufficio del lavoro, med sitt arbetsstatistiska råd, Consiglio superiore del lavoro. Af den statistik, som för öfrigt utarbetas utanför centralverket, är särskildt att märka handels- och sjöfartsstatistiken, hvilken jämte finansstatistik och statistik öfver industrier underkastade statsmonopol eller acciser utgifves af finansministeriet. Direzione generale dell' agricoltura, en byrå under jordbruks-, industri- och handelsministeriet, offentliggör jordbruksstatistik; andra byråer under samma ministerium publicera statistik öfver bergverk, aktiebolag, försäkringsanstalter, kreditanstalter m. m.; inrikesministeriet fängvårdsstatistik och hälsovårdsstatistik; järnvägs-, post- och telegrafministerierna statistik öfver järnvägar, post, telegraf och telefon; ministeriet för offentliga arbeten statistik öfver vägar m. m.; de båda försvarsministerierna militärstatistik, sjöförsvarsministeriet dessutom statistik

öfver handelsflottan; undervisningsministeriet folkskolestatistik och justitieministeriet rättsstatistik.

Vid sidan af det centrala verket står sedan år 1887 Consiglio superiore della statistica, sammansatt af 1) tio af konungen för 4 år utnämnda medlemmar valda bland statistiska och nationalekonomiska fackmän, 2) sju ständiga medlemmar (generaldirektören för statistik och cheferna för sex förvaltningsgrenar), 3) en representant för hvar och ett af ministerierna med undantag för jordbruks-, handels- och industriministeriet, 4) sekreteraren (tjänsteman i det statistiska centralverket). Ordförande utses af konungen bland medlemmarne. Rådet har till uppgift att fastställa allmänna bestämmelser för det statistiska arbetet och kontrollera utkomna publikationer. Rådets verksamhet har emellertid hufvudsakligen öfvergått till ett permanent utskott, som skall bestå af icke flere än fem och icke mindre än tre medlemmar, bland dem generaldirektören för statistik såsom själfskrifven, och dessutom rådets sekreterare.

En särskild kommission för rättsstatistiken finnes upprättad.

Den japanska statistiken är i hög grad decentraliserad. År 1870 upprättades visserligen en statistisk centralbyrå, hvilken efter åtskilliga förändringar och omflyttningar år 1898 reorganiserades till ett statistiskt centralverk i kejsrerliga kabinetten, men denna byrå utgifver endast befolkningsstatistik och statistik om sinnessjuka samt en statistisk årsbok.

*Japan.*

Utom den statistiska byrån utarbetas däremot: statistik öfver japaner bosatta i främmande länder af utrikesministeriet; statistik öfver våldsamma dödsfall, själfmord, eldsvådor, medicinal- och religionsstatistik, statistik öfver allmänna arbeten samt kommunal finans- och presstatistik m. m. af inrikesministeriet; finans-, bank-, mynt-, utrikes handelsstatistik samt fastighets- och fattigvårdsstatistik jämte en årsbok af finansministeriet; militärstatistik af krigs- och sjöministerierna; rätts- och fängvårdsstatistik af justitieministeriet; undervisningsstatistik af undervisningsministeriet; jordbruks-, industri-, skogs-, bergverks-, pris-, försäkrings-, aktiebolags-, löne-, uppfinnings- och patentstatistik m. m. af jordbruks- och handelsministeriet; samt järnvägs-, post-, postsparbanks-, telegraf- och telefonstatistik af kommunikationsministeriet.

Likformighet mellan alla dessa grenar har emellertid åstadkommits däri genom, att samtliga formulär för inhämtande af statistiska uppgifter fastställes af det statistiska centralverket.

Förebilden för den belgiska centralkommissionen var den nederländska, som ägde bestånd åren 1826/1830, men då upplöstes, sedan dess upphofsman vid Belgiens lösryckning från Nederländerna öfvergått i belgisk tjänst. En statistisk afdelning upprättades år 1848 i inrikesministeriet, utvidgades alltmer och gjorde i realiteten tjänst såsom statistiskt central-

*Nederländerna.*

verk. År 1878 upphäfdes emellertid denna afdelning, och den nederländska statistiken utarbetades sedan denna tid inom de förvaltande myndigheterna utan något särskildt statistiskt organ. De missförhållanden som härigenom uppstodo medförde en stark opposition mot denna långt gångna decentralisation, och år 1892 lyckades man genomdrifva återupptagandet af den statistiska centralkommissionen. Denna hade till en början en byrå för verkställande af det statistiska arbetet, hvilken år 1899 aflöstes af ett statistiskt centralverk, *Centraal bureau voor de statistiek*. Af detta utarbetas befolknings-, konkurs-, finans-, rätts-, fängvårds-, val-, undervisnings-, löne-, pris-, fattigvårds-, arbets- och bostadsstatistik. Af dessa grenar äro finans-, rätts- och fängvårdsstatistiken förut delvis bearbetade af andra myndigheter.

Det statistiska centralverket utgifver tvenne statistiska årsböcker, en för moderlandet och en för kolonierna.

Utom centralbyrån utgifvas: handelsstatistik af finansministeriet, jordbruks-, sjöfarts- och fiskeristatistik af ministeriet för jordbruk, industri och handel, en del undervisningsstatistik af inrikesministeriet, post-, telegraf- och järnvägsstatistik af ministeriet för offentliga arbeten, postsparbanksstatistik af styrelsen för postsparbanken, myntstatistik af myntstyrelsen samt meteorologisk statistik af meteorologiska institutet.

Direktören för centralbyrån liksom afdelningscheferna utnämnas af konungen på förslag af centralkommissionen.

Centralkommissionen består af minst tolf af konungen utnämnda ledamöter. Ordförande och vice ordförande tillsättas jämväl af konungen. Direktören för centralbyrån är själfskrifven medlem af kommissionen. Till sekreterare utnämnes af konungen en tjänsteman i centralbyrån. Medlemmarna tillsättas på sex år, men hälften afgår hvar tredje år. Kommissionen sammanträder regelbundet två gånger årligen. Kommissionen skall årligen till inrikesministern afgifva berättelse om sitt arbete. Centralkommissionens uppgift är den vanliga: att verka sammanhållande mellan statistikens olika grenar och vidtaga åtgärder till den officiella statistikens utveckling och förbättring.

#### *Norge.*

Den första statistiska institutionen för Norge var det tabellkontor, som upprättades under den för Danmark och Norge gemensamma räntekammaren den 31 maj 1797. Här bearbetades tabeller rörande befolkningsrörelsen, handel och sjöfart, fabriker och manufakturer, folkräkning m. m.

Vid skilsmässan från Danmark kom den norska statistiken att sortera under finans-, handels- och tulldepartementet. Något särskildt statistiskt kontor upprättades dock icke, utan det statistiska arbetet uppdrogs åt enskilda personer. Från och med år 1832 skildes statistiken från finansdepartementets inrikesbyrå och hänsköts till ett eget kontor. Dock var alltjämt den med statistiskt

arbete sysselsatta personalen mycket fåtalig. Föremål för bearbetning voro: handel och sjöfart, markegångspriser, redogörelser för årets skörd och fiskets resultat, fabriker, nybyggnad af fartyg, vigde, födde och döde, kommunala utgifter samt amtmännens berättelser om det ekonomiska läget. Blott det allra viktigaste blef dock bearbetadt, och endast i mycket ringa utsträckning blefvo resultaten tryckta. De första offentliggjorda delarna af den officiella statistiken voro de statistiska tabeller, som innehöllo sammandrag af amtmännens rapporter för åren 1827 och 1829. Det hade nämligen uppdragits åt amtmännen att från och med år 1827 och sedermera hvar femte år komma med rapporter angående distriktens tillstånd i allmänhet och särskildt med hänsyn till jordbruk, boskapskötsel, skogs- och bergsbruk, fiske, hus- och konstflit, handel, sjöfart samt öfriga näringar.

Först från och med år 1837, då tabellkontorets personal ökades från två till nio, kan man räkna den verkliga begynnelsen af en officiell norsk statistik. Allt flera grenar af samhällslifvet blefvo nu föremål för statistisk undersökning. Då inrikesdepartementet upprättades år 1843, förlades tabellkontoret till detta.

År 1876 erhöll den officiella statistiken en mera själfständig ställning än den förut haft. Då skapades nämligen Det statistiske centralbureau.

Nästan hvarje år tillkom sedermera någon ny statistisk publikation. År 1879 utkom första årgången af Statistisk aarbog, år 1882 började utgifvandet af månadsskriften Meddelelser fra det statistiske centralbureau.

För närvarande utger centralbyrån årligen följande statistiska publikationer: alkohol-, befolknings-, bergverks-, civilrätts-, fattigvårds-, handels-, kommunal-, kriminal-, sjöfarts-, skiftes-, arbets- (delvis) och sparbanksstatistik samt statistisk årsbok. Hvar femte år utkommer statistik rörande arbetslöner, jordbruk och boskapskötsel, sammandrag af de årliga tabellerna om befolkningsrörelsen med tillägg af en del mera detaljerade uppgifter samt amtmännens femårsberättelser. Hvar tionde år utkommer statistik rörande den fasta egendomen, resultaten af de allmänna folkräkningarna och jordbruksräkningar. På obestämda tider utkommer: aktiebolagsstatistik, öfversikter af befolkningsrörelsen under längre tidsperioder, dödlighets- och lifslängdstabeller, Norges civila, kyrkliga och judiciella indelning samt grenar af arbetsstatistiken.

Nästan all denna statistik utarbetas direkt från primärmaterialet. Delar särskildt af handels- och arbetsstatistiken grunda sig dock på föregående bearbetning af andra myndigheter.

Utom centralbyrån utarbetas: undervisningsstatistik af Kirke- og undervisningsdepartementet, fängvårds-, sinnessjukvårds- och medicinalstatistik af Justits- og politidepartementet, fiskeristatistik af Fiskeridirektören, som sorterar under ministeriet för handel, sjöfart och industri, statistik rörande veterinärväsendet och köttkontrollen af Landbruksdepartementet, post- och telegrafstatistik of Departementet for de offentlige

arbejder, militärstatistik af Forsvarsdepartementet, valstatistik of Stortingets kontor, beräkningar om skörden af Landbruksdirektören, olycksfallsförsäkrings- och industristatistik af Riksförsäkringsanstalten sorterande under departementet för handel, sjöfart och industri, samt järnvägsstatistik af Jernbanernes statistiske kontor.

Statistiskt råd saknas.

*Portugal.* Portugal har ett statistiskt centralverk, som lyder under finansministeriet och bearbetar befolknings-, utvandrings-, handels-, sjöfarts-, skatte- och arbetsstatistik samt utger en årsbok.

Med undantag af befolkningsstatistiken har all denna statistik förut delvis bearbetats af andra myndigheter.

Utänför centralverket utges hufvudsakligen medicinal-, undervisnings-, jordbruks-, järnvägs-, telegraf-, post-, finans- och kolonialstatistik af vederbörande verk.

För upprätthållande af enhet inom statistiken finnes ett statistiskt råd bestående af finansministern såsom ordförande, cheferna för de flesta centrala verken med flera ämbetsmän samt fyra andra sakkunniga personer utsedda af finansministern.

Rådet har till uppgift att uppgöra en allmän plan för landets statistik, behandla metoderna för statistikens bearbetning och sätten för dess offentliggörande samt främja enhet och likformighet mellan dess olika grenar.

Sin nuvarande organisation har den portugisiska statistiken erhållit den 30 juni 1898. Denna är dock endast afsedd att vara en öfvergångsform till en mera enhetlig anordning.

*Rumänien.* Under Rumäniens jordbruksministerium är inrättadt ett statistiskt centralverk, hvilket utarbetar befolknings-, jordbruks-, eldsvåde-, val- och fastighetsstatistik. Det mesta af materialet till denna statistik insamlas af kommunala myndigheter.

Utom centralverket utges: utrikes handels- samt finansstatistik af en statistisk byrå inom finansministeriet; rättsstatistik af justitieministeriet; undervisningsstatistik af undervisningsministeriet; åtskillig näringsstatistik samt en statistisk årsbok af ministeriet för industri och handel; järnvägsstatistik af järnvägsdirektionen.

Något statistiskt råd finnes ej.

*Ryssland med Finland.*  
*Ryssland.* Rysslands statistik, som hufvudsakligen omfattar endast dess europeiska landområde, har sin centralanstalt inom inrikesministeriet. Vid sidan af denna förekomma statistiska afdelningar i flera ministerier, bland annat finans-, handels- och industri-, kommunikations-, jordbruks- och justitieministerierna, hvarjämte en del statistik, t. ex. undervisningsstatistiken, utarbetas i samband med förvaltningsarbetet. Ett statistiskt råd finnes upprättadt men är af



föga praktisk betydelse. Den af de lokala myndigheterna, semstvos, insamlade och bearbetade statistiken är af särskild vikt.

Ett förslag till allmän omorganisation af den officiella statistiken har nyligen förelagts de lagstiftande myndigheterna.

Den finska statistiken är upprättad på den gamla svenska grundvalen. Den år 1865 grundade Statistiska centralbyrån har ett mycket kringskuret verksamhetsområde. Byrån utarbetar nämligen endast öfversikt af Finlands ekonomiska tillstånd (nu föreslagen att indragas), befolknings-, fattigvårds-, alkohol-, utvandrings- och valstatistik samt en statistisk årsbok.

Finland.

Tidigare har centralbyrån utgifvit äfven handels- och sjöfartsstatistik numera publicerad af Tullstyrelsens statistiska kontor, jordbruksstatistik numera utarbetad af Landtbruksstyrelsen, förmögenhetsstatistik och väderleksstatistik hvilka numera indragits, sparbanksstatistik numera utgifven af Sparbanksinspektören samt statistik öfver blinda, döfstumma och sinnessjuka numera offentliggjord af Öfverstyrelsen för skolväsendet (genom Inspektören för abnormskolorna).

Utom centralbyrån utarbetas i öfrigt: postsparbanksstatistik af Postsparbanksstyrelsen, bankstatistik af Finanse Expeditionen i Kejserliga senaten, undervisningsstatistik af Öfverstyrelsen för skolväsendet, medicinalstatistik af Medicinalstyrelsen, fångvårdsstatistik af Fångvårdsstyrelsen, poststatistik af Poststyrelsen, skogsstatistik af Forststyrelsen, industri- och arbetsstatistik af Industristyrelsen, järnvägsstatistik af Statsjärnvägarnas statistiska kontor, rättsstatistik af Justitie Expeditionen i Kejserliga senaten, hvarjämte Öfverstyrelsen för landtmäteriet, Justeringskommissionen, Öfverstyrelsen för lots- och fyrinrättningen, Öfverstyrelsen för allmänna byggnaderna, Öfverstyrelsen för väg- och vattenbyggnaderna, Fattigvårdsinspektören, Försäkringsinspektören och Pantlåneinspektören afgifva statistiska berättelser.

En del af materialet till denna statistik inkommer till vederbörande myndighet i delvis bearbetadt skick.

Statistiskt råd förekommer icke.

Sedan den 30 december 1901 har en kommitté arbetat på frågan om den finska statistikens omorganisation. Kommittén har hittills offentliggjort sju olika delar af sitt betänkande, hvilka beröra lika många grenar af den officiella statistiken. Att döma af inledningen till den första af ofvannämnda delar synes kommittén emellertid ej ha för afsikt att föreslå några förändringar i den finska statistikens yttre organisationsformer.

I Schweiz inrättades den 21 januari 1860 Statistisches Bureau des Eidgenössischen Departements des Innern, som från början var afsedd att blifva ett verkligt statistiskt centralverk. Dess första publikationer omfattade icke blott befolknings- och jordbruksstatistik utan också fattigvårds-, för-

Schweiz.

säkrings-, handels- och kommunikationsstatistik. Enhetligheten i organisationen blef dock bruten, då järnvägsstatistiken år 1874 öfverlämnades åt järnvägsdepartementet och handelsstatistiken år 1884 öfverflyttades till tulldepartementet. Till centralverket ha slutligen kommit att höra nästan uteslutande de grenar af statistiken, som ej stå i direkt samband med förvaltningen.

Af centralverket utarbetas sålunda numera blott befolkningsstatistik, kreatursräkningar, militärstatistik och yrkesräkningar, hvarjämte det utger en statistisk årsbok.

Utom centralverket utges nu af särskildt inrättade statistiska byråer: järnvägsstatistik af en afdelning i järnvägsdepartementet samt den statistiska byrån i förbundsbanornas generaldirektion, handelsstatistik af den handelsstatistiska afdelningen i tullverket, bankstatistik af den statistiska byrån i Schweiz' nationalbank.

I omedelbart samband med det administrativa arbetet utarbetas af vederbörande verk: försäkrings-, jordbruks-, post-, telegraf-, medicinal-, utvandnings-, alkohol-, bergverks- och fabriksstatistik m. m.

Sex kantoner, Zürich, Bern, Freiburg, Baselstadt, Aargau och Genève, ha egna statistiska verk. Hos de öfriga utarbetas statistiken i samband med förvaltningsarbetet.

#### *Serbien.*

I Serbien finnes ett statistiskt centralverk, som bearbetar befolknings-, jordbruks-, jakt-, fiskeri-, pris-, industri-, inrikes handels-, finans-, kommunal-, bank-, försäkrings-, kyrko-, rätts- och militärstatistik samt utger en årsbok.

Af andra verk utges: skogsstatistik, statistik öfver industrier underkastade statsmonopol, bergverks-, post-, telegraf-, telefon-, järnvägs- och sjöfartsstatistik, utrikes handelsstatistik, finansstatistik, statistik öfver statslotteriet, fondbörsen m. m., undervisnings- och medicinalstatistik, statistik öfver offentliga arbeten, militärstatistik, meteorologisk statistik, valstatistik, statistik öfver nationalteatern, bibliotek, jordbrukskooperationen m. m.

Den nuvarande organisationen af Serbiens officiella statistik är fastställd den 15 januari 1901. Det statistiska centralverket lyder under ministeriet för jordbruk, industri och handel.

Ett statistiskt råd är inrättadt och utgöres af statistiska verkets chef, professorerna i statistik, allmän hygien och rättsmedicin vid högskolan samt sex andra medlemmar utsedda för tre år af konungen på förslag af ministern för jordbruk, industri och handel bland de högre ämbetsmännen i de olika ministerierna.

Rådet har bland annat till uppgift att besluta om hvilka statistiska primäruppgifter som skola infordras, att bestämma formulären för dessa uppgifter, att afgöra hvilka statistiska arbeten skola offentliggöras samt att arbeta för att den officiella statistiken på bästa möjliga sätt motsvarar administrationens och vetenskapens behof.

Det statistiska centralverket i Spanien, Instituto geográfico y estadístico, lyder under undervisningsministeriet. Af centralverket utges blott befolknings-, utvandrings-, pris-, löne- och valstatistik samt meteorologisk statistik. En del af befolkningsstatistiken samt löne- och prisstatistiken äro förut bearbetade af andra myndigheter.

*Spanien.*

Utänför centralverket utarbetas: jordbruks-, skogs-, industri-, patent- och inregistringsstatistik samt lifsmedelsprisstatistik och statistik om offentliga arbeten af arbetsministeriet; undervisningsstatistik af undervisningsministeriet; medicinal-, kommunal-, finans-, sparkasse-, post- och telegrafstatistik af inrikesministeriet; arbetsstatistik af institutet för sociala reformer; handels- och finansstatistik samt statistik om socker-, kaffe- och alkoholproduktion af finansministeriet; rättsstatistik af justitieministeriet; militärstatistik af krigs- och marinministerierna.

Ett statistiskt råd finnes och bär sedan den 18 maj 1906 namnet Junta facultativa de estadística.

Kaiserliches statistisches Amt i Tyska riket leder sitt ursprung från Zentralbureau des Zollvereins och öfvertog vid sitt upprättande år 1872 detta verks statistiska verksamhet, som hufvudsakligen omfattade handel, tullar och indirekta skatter samt de för fördelningen af dessa inkomster på de olika staterna nödvändiga sammanställningarna af uppgifter angående staternas befolkningsförhållanden. Därjämte verkställdes redan af Zentralbureau des Zollvereins statistiska undersökningar öfver fabriksindustri, bergverk, sjöfart m. m.

*Tyska riket  
och staterna.  
Tyska riket.*

Arbetsrådet för Kaiserliches statistisches Amt utvidgades snart betydligt. Särskildt tillkom på 1880-talet ett stort antal viktiga grenar af statistiken, såsom kriminal- och sjukförsäkringsstatistik, yrkes- och industri-räkningar, en specialundersökning af fattigvården m. m. Dessa följdes af en rad nya statistiska arbeten af hvilka särskildt må nämnas de af kommissionen för arbetsstatistik sedan år 1892 och från år 1902 af Abteilung für Arbeiterstatistik inom verket utförda arbetsstatistiska undersökningarna.

Den tyska riksstatistiken har på detta sätt till största delen blifvit sammanförd i ett centralverk. Af detta bearbetas nämligen regelbundet följande grenar: statistik om utrikes handel, tullar och riksskatter, befolkningsstatistik, själfmords-, utvandrings-, undervisnings-, penning- och kredit-, aktiebolags-, sparkasse-, kriminal-, konkurs-, sjukförsäkrings-, arbets-, bergverks-, ångpanne- och ångmaskins-, jordbruks-, fiskeri- och sjöfartsstatistik samt statistik öfver grosshandelspriserna.

I den af centralverket utgifna statistiska årsboken offentliggöres statistik om olycksfalls-, invaliditets- och arbetarförsäkring af Reichsversicherungsamt, om produktionen af ädla metaller samt penning- och kreditväsendet af riksbanken, om tyska härens styrka af preussiska krigsministeriet,

om kejsrerliga marinens styrka af Reichsmarineamt, post- och telegrafstatistik af Reichspostamt, om dödsorsaker och barnadödlighet af Gesundheitsamt samt kriminalstatistik för hären och flottan af Reichsmilitärgericht.

Utom centralverket bearbetas och utges hufvudsakligen följande statistik: järnvägsstatistik af Reichseisenbahnamt och preussiska ministeriet för offentliga arbeten, statistik om Kaiser Wilhelm-kanalen af Kaiserliches Kanalamt, patentstatistik af Kaiserliches Patentamt, en del försäkringsstatistik af Reichsversicherungsamt och Kaiserliches Aufsichtsamt für Privatversicherung, rättsstatistik af Reichsjustizamt, medicinalstatistik hufvudsakligen af Gesundheitsamt.

Något allmänt statistiskt råd finnes icke för Tyska riket. Däremot är ett särskildt statistiskt råd inrättadt för arbetsstatistiken. Enligt bestämmelserna för det arbetsstatistiska rådet af den 30 april 1902 skall detta bestå af presidenten för Kaiserliches statistisches Amt som ordförande samt fjorton ledamöter, af hvilka hälften utses af förbundsrådet och hälften af riksdagen. Presidenten för Kaiserliches statistisches Amt sammankallar hvarje år representanter för de olika staternas statistiska myndigheter till Konferenz der Vertreter der amtlichen Statistik des Reichs und der Bundesstaaten, hvarvid förhandlas angående för riksstatistiken och de enskilda staternas statistik gemensamma angelägenheter. Denna konferens har erhållit ett betydande inflytande inom den tyska statistiken.

Den af Kaiserliches statistisches Amt offentliggjorda statistiken utarbetas dels direkt fran primärmaterialen, såsom fallet är beträffande handels-, arbets- och kriminalstatistik samt statistiken öfver riksdagsvalen, konkurser och sjukförsäkring, dels från material som redan sammanställts af de särskilda staterna. En del stater pläga öfverlåta denna sin andel i det statistiska arbetet åt den riksstatistiska myndigheten. På hvad sätt hvarje enskild stat vill utarbeta sin del af riksstatistiken är öfverlåtet åt dess eget skön, dock innehålla de förbundsrådsbeslut, hvarigenom detta samarbete mellan riket och förbundsstaterna kommer till stånd, ofta uttalanden, att statistiken skall upptagas af statistiskt kunniga myndigheter. I verkligheten använda staterna sig också i allmänhet af statistiska ämbetsverk för detta arbete. Slutligen sammanfattar det riksstatistiska centralverket af de särskilda staterna själfständigt anordnade statistiska undersökningar. De båda sist omtalade förfaringssätten användas framförallt vid befolkningsstatistiken, jordbruksstatistiken samt yrkes- och industriräkningarna. De enskilda staternas statistiska ämbetsverk åtnöja sig härvid vanligen icke med att endast lämna de för riksstatistiken nödiga öfversikterna utan upptaga och bearbeta jämväl utförligare uppgifter för de olika statsområdena. Dessutom företaga de särskilda statistiska undersökningar och utarbeta äfven sådan löpande statistik, som ej upptagits bland riksstatistiken. Genom särskilda öfverenskommelser åstadkommes, att dessa uppgifter blifva sinsemellan jämförbara,

och vanligen sammanfattas de till enhetliga öfersikter af Kaiserliches statistisches Amt.

Af delstaternas statistiska ämbetsverk är Preussens det äldsta. Detta, som nu heter Königlich Preussisches statistisches Landesamt, inrättades den 28 maj 1805 såsom en byrå under handels-, fabriks- och accisministeriet. Sedan år 1848 lyder det statistiska centralverket under inrikesministeriet. Med verket är sedan år 1846 det meteorologiska institutet förenadt.

Preussen.

Af centralverket utarbetas direkt från primärmaterialet hufvudsakligen följande statistik: befolknings-, medicinal-, yrkes-, fastighets-, sjöfarts-, undervisnings- och fattigvårdsstatistik samt statistik rörande skuldsättning af fastigheter och om eldsvådor, vidare ångpanne- och ångmaskinsstatistik, statistik angående arbetsförmedling och största delen af jordbruks- och skogsstatistiken. Dessutom utger centralverket dels en årsbok, dels följande grenar, som grunda sig på sammandrag uppgjorda af andra myndigheter: kyrko-, utvandnings-, fideikommiss-, pris-, aktiebolags-, sparkasse- och bostadsstatistik, statistik rörande anstalter för ungdomens skydd, teaterstatistik, statistik rörande statens och kommunernas finanser samt valstatistik.

Utom centralverket utarbetas: bergverksstatistik af handelsministeriet, statistik rörande straffanstalter som lyda under inrikesministeriet af denna förvaltningsgren, statistik öfver justitieförvaltningen af justitieministeriet, vissa grenar af finans- och domänstatistiken af finansministeriet, delar af jordbruks- och skogsstatistiken af jordbruks-, domän- och skogsministeriet samt statistik öfver den evangeliska statskyrkan af Evangelischer Ober-Kirchenrat.

Ett statistiskt råd, Statistische Zentralkommission, inrättades år 1860. Intill år 1864 utvecklade kommissionen liflig verksamhet, men därpå afstannade dess arbete. Det återupptogs dock år 1870, då kommissionen af inrikesministeriet erhöll sin instruktion daterad den 21 februari 1870. Enligt denna, som fortfarande är gällande, skall kommissionen utgöras af följande personer: ordföranden som utnämnes af inrikesministern, kommissarierna i de olika ministerierna och i Kanzleramt des Norddeutschen Bundes (nu Reichsamt des Innern), direktören för och en ledamot af statistiska byrån, sex medlemmar af landtdagen hvars båda hus utse tre hvardera samt sådana statistiskt sakkunnige, som på kommissionens förslag tillkallas af inrikesministern. Kommissionens medlemmar åtnjuta ej ersättning. Kommissionens uppgift är att söka åstadkomma enhetlig samverkan mellan samtliga statsförvaltningens grenar, så att på alla för statistiken tillgängliga områden ett metodiskt och planmässigt förfarande enligt likartade grundsatser åstadkommes ifråga om de statistiska uppgiftsformulärens uppställning, omfattning och natur, att dessa formulärs tillförlitliga ifyllande så vidt möjligt säkerställes samt att uppgifterna ändamålsenligt bearbetas och användas.

Bayern.

I Bayern utarbetar Königlich Bayerisches statistisches Landesamt befolknings-, jordbruks-, skogs-, jakt-, industri-, handels-, sjöfarts-, arbets-, konsumtions-, lifsmedelpris-, penning- och kredit-, sparkasse-, förenings-, försäkrings-, fattigvårds-, medicinal-, kyrko-, undervisnings-, finans-, militär- och valstatistik samt en årsbok.

Inom den egentliga förvaltningen offentliggör Ministerial-Forstabteilung under finansministeriet statistik öfver statens skogar, Generaldirektion der Zölle und indirekten Steuern statistik öfver tullar och indirekta skatter, Staatsministerium des Aeussern yrkesinspektörernas berättelser, Oberbergamt bergverksstatistik m. m., Verkehrsministerium järnvägs-, post- och telegrafstatistik, Justizministerium rättsstatistik. Äfven andra förvaltningsorgan meddela statistiskt material eller utarbета statistik, som dels publiceras af dem själfva, dels ingår i statistiska centralverkets publikationer.

Ett statistiskt råd finnes upprättadt och har sin verksamhet reglerad genom en kungl. förordning af den 21 december 1908.

Häri angifves rådets uppgift vara att förmedla enhetlig samverkan mellan statsförvaltningens olika grenar och den officiella statistiken samt att understödja det statistiska centralverket i dess arbete för åstadkommande af ändamålsenliga statistiska uppgifter och dessas lämpliga utnyttjande. Rådet har att såväl på eget initiativ som på uppmaning af ministerierna eller det statistiska centralverket rådplåga och afgifva yttranden om statistikens innehåll och form.

Rådet består af en representant för hvarje ministerium, chefen för statistiska centralverket eller hans ställföreträdare, inalles fyra representanter för näringarne samt en eller flere vetenskapsmän. Ministerierna äfvensom chefen för statistiska centralverket kunna till rådets öfverläggningar inkalla vederbörande föredragande från olika verk. Dessutom äger rådet höra sakkunnige. Röstberättigade äro endast de ordinarie medlemmarne af rådet. Ersättning åt medlemmarne förekommer ej. Sekreterare erhålles från centralverket. Rådets ordförande och vice ordförande utses af inrikesministeriet.

Württemberg.

Den officiella statistiken i Württemberg erhöi sin första organisation år 1820, då en statistisk-topografisk byrå inrättades. Med denna förenades år 1856 den år 1822 grundade »Verein für Vaterlandskunde». Ämbetsverket, som lyder under finansministeriet och som år 1885 erhöi sitt nuvarande namn, Königlich Württembergisches statistisches Landesamt, äger särskildt vid igångsättande af större arbeten påkalla medverkan af ständiga delegerade från alla ministerier, hvarjämte särskilda sakkunnige kunna höras. I fråga om sitt arbetsområdes omfattning skiljer sig Württembergs statistiska centralverk väsentligen från öfriga statistiska verk. Det har nämligen enligt för detsamma gällande bestämmelser af den 28 november 1820 ej endast statistiken till verksamhetsområde utan skall dessutom vetenskapligt undersöka landets historia, dess topografi, meteorologi och geologi, hvaraf dock det histo-

riska allt mer trädt i bakgrunden. Verket är uppdeladt i fyra afdelningar, den statistiska, den topografiska, den geologiska och den meteorologiska.

Af den statistiska afdelningen bearbetas följande statistiska grenar: befolknings-, jordbruks-, arbets-, sjöfarts-, finans-, sjukhus-, sparkasse- och folkskolestatistik, statistik om hagelskador och försäkring däremot, fastighets-, pris- och fattigvårdsstatistik samt en statistisk årsbok.

Utom centralverket utarbetas rätts-, sjukförsäkrings-, undervisnings-, medicinal-, skatte-, skogs-, tull- och delvis bergverks-, post-, järnvägs-, försäkrings-, en del arbetsstatistik samt militärstatistik, delar af sjöfartsstatistiken m. m.

Det statistiska centralverket i Sachsen, Königlich Sächsisches statistisches Landesamt, blef statsinstitution år 1850, sedan förut den statistiska byrån uppehållits af en enskild förening.

Sachsen.

Af centralverket utarbetas hufvudsakligen befolknings-, förenings-, detaljpris-, sjöfarts-, ångpanne- och ångmaskins-, fattigvårds-, arbets-, jordbruks-, industri-, medicinal- (delvis), sjukkasse-, sparkasse-, bostads-, kommunal finans-, undervisnings- och valstatistik samt en årsbok. En del af denna statistik grundar sig på sammandrag uppgjorda af andra myndigheter.

Utom centralverket utarbetas järnvägsstatistik af Generaldirektion der Statseisenbahnen, medicinalstatistik af Landes-Medizinal-Kollegium, försäkringsstatistik af Brandversicherungskammer och Landesversicherungsanstalt, väderleksstatistik af meteorologiska observatoriet, rättsstatistik af justitieministeriet samt statistik rörande yrkesskolor af inrikesministeriet.

Österrikes K. k. statistische Zentralkommission upprättad år 1863 sorterar under kultusministeriet och utarbetar befolknings-, utvandrings-, förenings-, sparkasse-, bank-, rätts-, undervisnings-, medicinal-, finans-, kommunal-, samfärdsel-, val-, turist-, jordbruks-, tidnings- och ungdomsskyddsstatistik. Den utger dessutom en årsbok öfver alla statistikens grenar. Statistische Zentralkommission är således ett statistiskt ämbetsverk och har helt annan karaktär än ofvan omtalade centralkommissioner och statistiska råd i andra länder. År 1872 frångick man principen att i denna kommission centralisera hela den officiella statistiken och upprättade en statistisk afdelning i handelsministeriet. Denna följdes år 1873 af en statistisk tjänst i jordbruksministeriet och år 1898 af K. k. arbeitsstatistisches Amt i handelsministeriet, vid sidan af hvilket står en arbetsstatistisk kommission.

Österrike-  
Ungern.  
Österrike.

Utom centralkommissionen bearbetas och utges sålunda: arbetsstatistik af det arbetsstatistiska verket, statistik öfver det österrikisk-ungerska tullområdets utrikes handel samt transitohandel af afdelningen härför i handelsministeriet, post-, postsparbanks- och telegrafstatistik samt redogörelse angående handelsrörelsen och varuvärderingen af handelsministeriet,

mejeri-, moss- och torfst statistik m. m. af jordbruksministeriet, som också utger en årsbok, järnvägsstatistik af järnvägsministeriet, en del finansstatistik af finansministeriet, en del rättsstatistik af justitieministeriet, militärstatistik af rikskrigsministeriet samt bergverksstatistik af ministeriet för offentliga arbeten.

Kommissionen utgöres af presidenten utnämnd af kejsaren samt såsom ordinarie medlemmar en representant för hvarje centralt administrativt verk, utsedd af vederbörande verks chef, samt sekreterare och protokollförare valda bland kommissionens personal. Såsom extra ordinarie medlemmar kunna af undervisningsministern på kommissionens förslag utnännas män, som på vetenskapens eller det praktiska arbetets område gjort sig förtjänta däraf. Dessutom kan kommissionen med samtycke af undervisningsministern utse korresponderande medlemmar. Kommissionen kan också till sina sammanträden inkalla fackmän. För närmare behandling af mera omfattande frågor tillsätts af presidenten särskilda utskott, hvilka äfven äga rätt att tillkalla fackmän.

Vid sitt inrättande erhöill centralkommissionen genom för densamma ännu gällande stadgar af den 31 januari 1863 till uppgift att tillhandahålla de centrala förvaltande verken statistiska uppgifter, att söka åstadkomma en enhetlig samverkan mellan statsförvaltningens olika grenar och den administrativa statistiken samt att uppgöra och genomföra plan för en fullständig administrativ riksstatistik. Kommissionen har därför att rådslå om och tillsammans med vederbörande centrala verk fastställa formulären för statistiska uppgifter, äfvensom att insamla och pröfva samt att bearbeta och offentliggöra det statistiska material, som den själf insamlar eller som från centralverken kan tillställas den.

Kommissionens uppdrag är sålunda tvåfaldigt. Den ena delen, utarbetandet af ofvannämnda statistik, utföres af en byrå, som sedan år 1884 lyder direkt under centralkommissionen och särskildt dess president. Den andra delen, det rådgivande arbetet, har förskaffat den ej ringa inflytande på hela den österrikiska statistiken, bland annat därigenom att administrationen är representerad i densamma och centralkommissionen sålunda står i organisk förbindelse med samtliga centralförvaltningens grenar och på detta sätt kan påverka äfven den af andra myndigheter publicerade statistiken.

Vid sidan af ofvannämnda hela riket omfattande statistik utarbetas särskild statistik för Böhmen, Bukowina, Galicien, Mähren, Nedre Österrike, Steiermark m. fl. inom dessa länders egna statistiska ämbetsverk. Ett dylikt finnes äfven upprättadt för Bosnien och Herzegovina. Representanter för dessa statistiska ämbetsverk liksom för de statistiska byråerna i rikets större städer bilda Konferenz für Landesstatistik och Konferenz für Städtestatistik, som periodiskt sammanträda under ordförandeskap af centralkommissionens president och ha till uppgift att befordra planmässighet och likformighet inom statistiken.



Den ungerska statistiken är till allra största delen centraliserad. I det centrala statistiska verket upprättadt år 1871 och lydande under handelsministeriet utarbetas sålunda befolknings-, in- och utvandrings-, medicinal-, jordbruks-, fastighets-, jakt-, lifsmedelspris-, industri-, handels-, bergverks-, arbets-, förenings-, järnvägs-, aktiebolags-, kreditanstalts-, försäkrings-, undervisnings-, religions-, äktenskaps-, kriminal-, militär- och kommunalstatistik m. m.

Ungern.

I de af statistiska centralverket utgifna månadspublicationerna och årsboken offentliggöres en del af andra myndigheter bearbetad statistik, såsom af handelsministeriet statistik rörande allmänna vägar, af finansministeriet statistik öfver grufvor och öfver produktionen af socker, öl och alkohol, af jordbruksministeriet statistik öfver statens vingårdar, skogsstatistik och statistik öfver kreaturssjukdomar, af justitieministeriet civil rättegångsstatistik m. m.

Utom centralverket bearbetas och publiceras statistik om olycksfall i arbete af arbetarförsäkringsanstalten, delar af järnvägs- och sjöfartsstatistiken af vederbörande inspektionsmyndigheter samt dessutom en del statistik af olika ministerier.

Gällande lag för Ungerns officiella statistik är daterad den 2 september 1897.

Sedan år 1865 fanns i Ungern ett statistiskt råd, men detta utöfvade i praktiken ringa inflytande. I stället tillkallas numera sakkunnige vid speciella frågor, hvarjämte planer för olika grenar uppgöras i samråd med vederbörande förvaltningsorgan. Centralverket utarbetar årligen hufvudlinjer för nästa års arbete, hvilka genom handelsministern föreläggas regeringen och därpå underställas riksdagen.

För Kroatien och Slavonien finnes ett särskildt statistiskt verk, som bearbetar dessa länders statistik, hvilken dock publiceras af Ungerns statistiska centralverk.

Organisationen af den officiella statistiken är såsom af de ofvan lämnade uppgifterna framgår synnerligen växlande i de olika länderna. Visserligen förekommer i så godt som alla länder, att statistiken utarbetas dels i omedelbar förening med förvaltningsarbetet, dels inom särskilda statistiska byråer eller verk, af hvilka merendels något är att betrakta som ett allmänt eller centralt organ för statistiken. Detta senare har i uppdrag att utarbeta befolkningsstatistiken (utom i Storbritannien och Irland) samt vanligen äfven att utgifva en årsbok öfver samtliga grenar af ifrågavarande lands officiella statistik. Men i fråga om den utsträckning i hvilken de förvaltande myndigheterna tagas i anspråk för det statistiska arbetet, antalet statistiska byråer och afdelningar samt omfattningen af det centrala statistiska verkets arbetsområde, liksom äfven beträffande de olika statistiska grenarnas utarbetande under den ena eller andra organisationsformen, råder den största skiljaktighet.

*Sammanfattning.*

Oaktadt dessa växlingar i organisationsformerna för den officiella statistiken kunna emellertid vissa bestämda typer urskiljas.

Den tyska typen kännetecknas af en stark centralisation af alla de viktigaste grenarna af statistiken i ett stort statistiskt centralverk. Denna organisationsform påträffas, förutom i Tyska riket, äfven i Ungern, Australien, Danmark, Norge m. fl. länder. Nära densamma står statistiken i Österrike, där emellertid större delen af näringsstatistiken utarbetas utanför centralverket.

I stark motsats till denna typ står den engelska, enligt hvilken statistiken är splittrad på olika förvaltningsgrenar utan något som helst sammanhållande band och där initiativet till nya statistiska undersökningar utgår från parlamentet. Ur den engelska typen har utvecklats den amerikanska omfattande statistiken inom Amerikas förenta stater och Kanada. Det karakteristiska för den amerikanska statistiken är den omfattning dess census erhållit. Denna omfattar nämligen de flesta områden för statistisk verksamhet. Härigenom har en viss centralisering kommit till stand, men vid sidan af censusbyråerna utarbetas fortfarande löpande statistik inom de olika förvaltningsgrenarna.

Den franska statistiken är i likhet med den engelska uppdelad på olika förvaltande myndigheter, men i olikhet mot hvad förhållandet är beträffande den engelska utgår initiativet till nya statistiska undersökningar i allmänhet från administrationen, hvarjämte en viss enhet inom statistiken till formen om också icke i verkligheten upprätthålles af en statistisk centralkommission. Till den franska typen kan hänföras den belgiska och finska statistiken. Dit torde äfven närmast den nuvarande svenska kunna räknas.

För att erhålla en viss enhet i den officiella statistiken har i en del länder införts en ursprungligen från Nederländerna och Belgien härstammande institution, den statistiska centralkommissionen.

Dylika centralkommissioner återfinnas i Bayern, Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Portugal, Preussen, Ryssland, Serbien, Spanien och Österrike. Den österrikiska kommissionen intager emellertid såsom ofvan framhållits en särställning. Centralkommissionernas uppgifter äro växlande. I allmänhet är centralkommissionen endast en rådgifvande institution, som erhållit föga betydelse för upprätthållande af enhet och planmässighet inom statistiken.

Utom af statistiska tjänstemän och förvaltningstjänstemän bestå centralkommissionerna ofta äfven af fackmän på olika områden samt af vetenskapsmän. De kommittéer, som på denna grund kunnat tillsättas för olika statistiska specialfrågor, ha visat sig vara af icke ringa nytta, hvaremot som sagdt själfva centralkommissionens uppgift att tillse enhetligheten inom statistiken kan anses vara förfelad.

Särskilda statistiska kommissioner för vissa bestämda områden förekomma ej sällan. Sålunda erinras om den rättsstatistiska kommissionen i Italien och arbetsstatistiska kommissioner i ett flertal länder.